T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KAMU DİPLOMASİSİ ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE'NİN GÜRCİSTAN POLİTİKASI

FATİH BARDAK

TEZ DANIŞMANI

PROF.DR. FAHRİ TÜRK

EDİRNE 2021

Tezin Adı: Kamu Diplomasisi Çerçevesinde Türkiye'nin Gürcistan Politikası
Hazırlayan: Fatih BARDAK

ÖZET

Soğuk Savaş dönemi sonrasında uluslararası sisteme devletlerin yanında devlet dışı aktörler ve sivil toplum kuruluşları da katılmıştır. Sisteme eklenen bu aktörler yüzünden uluslararası ilişkilerin sadece devletler arasında yürütüldüğü anlayışı değişmeye başlamıştır. Yönetim alanında yaşanan değişimler diplomasiye de yansımıştır. Devletler arası ilişkileri yürüten klasik diplomasi artık bu görevini icra etmede yetersiz kalmıştır. Bu bağlamda devletlerin dış politikalarında, sivil toplumu ve kamuoylarını gözeten kamu diplomasisinin önemi giderek artmıştır. Devletlerin dış politikalarında önemi yadsınamaz olan kamu diplomasisi, Türk dış politikasında da kendine yer bulmuştur. Bu çalışmada Türkiye ve Gürcistan ilişkileri kamu diplomasisi bağlamında incelenmiştir. Diğer bir ifadeyle Türk kamu diplomasisi aktörlerinin Gürcistan'daki faaliyetleri mercek altına alınmıştır. Bu aktörlerin faaliyetleri kültürel alana yoğunlaşsa da sağlıktan eğitime, eğitimden ekonomiye varıncaya dek birçok alanda kamu diplomasisi çalışmaları yürütülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Diplomasisi, Dış Politika, Kültür, Türkiye, Gürcistan

Thesis Title: Turkey's Georgia Policy within the Frame of Public Diplomacy
Prepared by: Fatih BARDAK

ABSTRACT

After the Cold-War era, non-state actors and non-governmental organizations too, have joined the international system alongside the states. The understanding that the international relations were carried out solely by and between the states has begun to change upon the articulation of the mentioned actors to the system. Changes in the field of administration have also been reflected in diplomacy. Conventional diplomacy that had been regulating the relations between the states was no longer sufficient to perform this task. In this context, the public diplomacy, which draws attention to the civil society and public opinion, has gradually become pivotal in the foreign policies of states. Public diplomacy, importance of which is undeniable in the foreign policies of the states, has also found its place within Turkish foreign policy. In this study, the relations between Turkey and Georgia are examined within the context of public diplomacy. In other words, the activities of Turkish public diplomacy actors in Georgia have been scrutinized hereunder. Although the activities of the mentioned actors seem to concentrate in the field of culture, public diplomacy activities are actually carried out within many fields, ranging from health to education and from education to economy.

Keywords: Public Diplomacy, Foreign Policy, Culture, Turkey, Georgia

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın amacı Türkiye'nin resmi ve gayriresmi kamu diplomasisi aktörlerinin Gürcistan'daki faaliyetlerini incelemek ve bu faaliyetler ışığında Türkiye'nin kamu diplomasisi çerçevesindeki Gürcistan politikasını ortaya koymaktır. Çalışmada Türkçe kaynakların yanında Gürcüce, Rusça ve İngilizce kaynaklar da kullanılmıştır. Ayrıca bu çalışma bir saha araştırmasına dayanmaktadır: Bahsi geçen kaynakların yanında Gürcistan'da yapılan mülakatlardan elde edilen bilgiler de çalışmada kullanılmıştır. Elinizde bulunan bu tez, Türkiye ve Gürcistan ilişkilerini kamu diplomasisi bağlamında ele alan ilk tez çalışması olması hasebiyle yazında bulunan mevcut boşluğu doldurma amacı gütmektedir.

Tez konusunu belirlemek amacıyla Fahri TÜRK hocamın karşısına çıktığım zaman bana şunu söylemişti: "Sen bir elini taşın altına koyarsan ben iki elimi koyarım." Gerçekten de danışman hocamın, çalışmanın ilk aşamasından gelmiş olduğu son noktaya kadar her satırda büyük emekleri vardır. Bu süreçte bana vermiş olduğu tüm destek ve yönlendirmeler için Fahri Hocama ne kadar teşekkür etsem azdır. Lisans ve yüksek lisans eğitimim sırasında yardımlarını benden esirgemeyen, fikirleriyle bana yol gösteren Emel İLTER'e bütün içtenliğimle teşekkür ederim.

Teşekkür borçlu olduğum bir diğer kişi ise bana evini açan Paata KHURTSİDZE ve ailesidir. Zira Khurtsidze, yalnızca barınma ihtiyacımı değil Gürcistan'da bulunduğum süre boyunca maddi ve manevi desteklerini de benden esirgememiştir. Türkçe bilmeyen Khurtsidze'ye ve ailesine olan minnettarlığımı aşağıdaki Gürcüce cümlelerle ifade etmek istiyorum. მადლობა მინდა ვუთხრა პაატა ხურციძეს, რომელიც კარგ და ცუდ დღეებში გვერდით მედგა. ცდილობდა ყველა ჩემი პრობლემა მოეგვარებინა. მამობასა და საუკეთესო მეგობრობას მიწევდა. ჩემო საუკეთესო მეგობარო, ეს დისერტაცია ჩემგან საჩუქარია შენთვის.

Son olarak hiçbir zaman maddi ve manevi desteklerini benden esirgemeyen çok değerli aileme teşekkür ederim.

Fatih BARDAK

İÇİNDEKİLER

ÖZET i

ABSTRACT ii

ÖNSÖZ iii

İÇİNDEKİLER v

TABLOLAR viii

KISALTMALAR LİSTESİ ix

1. Giriş 1

1.1. Analitik Yapı 4

1.2. Yazın 6

1.3. Yöntem 13

1.4. Kavramlar 14

2. Kuramsal Çerçeve 19

2.1. Yumuşak Güç 19

2.2. Kamu Diplomasisi 21

2.2.1. Kamu Diplomasisinin Kaynakları 23

2.2.2. Kamu Diplomasisinin Aktörleri 24

2.2.3. Kamu Diplomasisinin Araçları 26

2.2.4. Kamu Diplomasisinin Boyutları 28

2.3. Kuramın Uygulamada Değerlendirilmesi 28

3. Kamu Diplomasisi Çerçevesinde Türkiye'nin Gürcistan Politikası 30

3.1. Türkiye'de Kamu Diplomasisi 30

3.2. Türkiye'nin Gürcistan'daki Kamu Diplomasisi Aktörleri ve Bu Aktörlerin Faaliyetleri 32

3.2.1. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı....33
3.2.1.1. İdari Alan....35
3.2.1.2. Sivil Alan....37
3.2.1.3. Ekonomi ve Üretim Alanları....39
3.2.1.4. Sosyal Alan....44
3.2.1.5. İnsani ve Sosyal Yardımlar....51
3.2.1.6. Kültürel Alan....52
3.2.2. Yunus Emre Enstitüsü....54
3.2.2.1. Türkçe Öğretimi....55
3.2.2.1.1. Kültür Merkezlerinde Türkçe Kursları....56
3.2.2.1.2. Tercihim Türkçe Projesi....58
3.2.2.1.3. Türkçe Yaz Okulu Projesi....61
3.2.2.1.4. Türkçe Yeterlik Sınavı....63
3.2.2.1.5. Türkoloji Projesi....65
3.2.2.2. Kültür ve Sanat Alanı....71
3.2.3. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı....81
3.2.3.1. Kardeş/Akraba Topluluklara Yönelik Faaliyetler....82
3.2.3.2. Uluslararası Öğrenciler....84
3.2.4. Dışişleri Bakanlığı....91
3.2.4.1. Kültürel Faaliyetler....92
3.2.4.2. Türkçe Kursları....95
3.2.4.3. Diplomasi Akademisi Başkanlığı....96
3.2.5. Kültür ve Turizm Bakanlığı....98
3.2.6. Kardeş Şehir Projesi....102

3.2.7. Sivil Toplum Örgütleri 109
3.2.7.1. Türkiye Kızılay Derneği 110
3.2.7.2. İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı 111
3.2.7.3. Gürcü ve Türk İş Adamları Derneği 113
3.2.7.4. Gürcistan Dostluk Derneği 115
3.2.7.5. Türk-Gürcü Eğitim ve Kültür Vakfı 118
3.2.8. Türk Dizileri 121
4. Sonuç 126
KAYNAKÇA 136

TABLOLAR

Tablo 1: TİKA'nın Gürcistan'da Desteklediği Okullar.....45
Tablo 2: Gürcistan Kanserle Mücadele Milli Vakfı Sağlık Personeli Staj Programı.....48
Tablo 3: Gürcistan İçme Suyu Projesi Kapsamında Açılan Kuyular (2012-2013).....50
Tablo 4: Tiflis YETKM'nin Düzenlediği Türkçe Kursları ve Öğrenci Sayıları.....56
Tablo 5: Gürcistan'da Tercihim Türkçe Projesi.....59
Tablo 6: Türkçe Yaz Okuluna Katılan Gürcü Öğrenciler.....62
Tablo 7: Tiflis YETKM Türkçe Yeterlik Sınavına Katılan Öğrenci Sayıları.....63
Tablo 8: Gürcistan'daki Türkoloji Bölümleri.....66
Tablo 9: Türkiye Bursları'ndan Yararlanan Gürcü Uyruklu Öğrenciler.....86
Tablo 10: Türkiye'de Yükseköğrenim Gören Gürcü Uyruklu Öğrenciler.....87
Tablo 11: Batum Başkonsolosluğu Türkçe Dil Kursları ve Kursiyer Sayıları.....96
Tablo 12: Kardeş Şehir İlişkisi Onaylanan Türk ve Gürcü Şehirleri.....104
Tablo 13: Kardeş Şehir İlişkisi Kurulan Türk ve Gürcü Şehirleri.....105
Tablo 14: Yetim Sponsorluk Destek Sistemi'nden Yararlanan Gürcüler.....113
Tablo 15: Gürcistan Dostluk Derneği'nin Kitap ve Belgesel Çalışmaları.....116

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BTC	Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı
BTE	Bakü-Tiflis-Erzurum Doğalgaz Boru Hattı
GÜRTİAD	Gürcü ve Türk İş Adamları Derneği
İHH	İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı
KDK	Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü
KTB	Kars-Tiflis-Bakü Demiryolu
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TİKA	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
YEE	Yunus Emre Enstitüsü
YETKM	Yunus Emre Türk Kültür Merkezi
YTB	Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

1. Giriş

Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle beraber uluslararası sistemin yapısında birtakım dönüşümler gerçekleşmiştir. Böylece uluslararası sisteme devletlerin yanında, devlet dışı aktörler ve sivil toplum örgütleri gibi yeni birimler eklenmiş ve uluslararası ilişkilerin devlet merkezli yürütüldüğü anlayışı değişmeye başlamıştır. Soğuk Savaş sonrası dönem, küreselleşmenin ve iletişim alanında yaşanan gelişmelerin tesiri altında biçimlenmiştir. Küreselleşme ile birlikte yönetim alanındaki değişikliklerle beraber kamuoyu uluslararası politikada giderek önem kazanmıştır. Bu noktada uluslararası ilişkilerde görece yeni olan, sivil toplum ve kamuoyu kavramlarını içeren kamu diplomasisi, devletlerin dış politika araçları arasında önemli bir unsur olarak görülmeye başlanmıştır.

Kamu diplomasisi, Türk dış politikasında özellikle 2002 yılı sonrasında kendine yer bulmaya başlamıştır. Türkiye kamu diplomasisinin ve yumuşak gücün öneminin farkına geç varmış bir ülkedir. Ancak Türkiye, kamu diplomasisi ve yumuşak güce giderek daha fazla önem vermiş ve diğer ülkeler üzerinde bu kavramların ruhuna uygun bir şekilde faaliyetlerine devam etmiş ve etmektedir. Türkiye'nin kamu diplomasisi ve yumuşak güç imkânlarını kullandığı ülkelerden biri de komşusu ve bir Güney Kafkasya ülkesi olan Gürcistan'dır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ni (SSCB) oluşturan on beş cumhuriyetten biri olan Gürcistan, 9 Nisan 1991 tarihinde bağımsızlığını kazanmıştır.[1] Bu ülke bağımsızlığının ardından ekonomik sorunlar, siyasal istikrarsızlık, karmaşık etnik ve dini yapısı itibariyle ciddi çalkantılar yaşamıştır. Gürcistan sınırları içerisinde bu kadar farklı etnik kimlik ve dine mensup grupların bulunmasında ülkenin coğrafi konumu da oldukça etkilidir. Bir hayli karmaşık bir bölgede yer alan Gürcistan, coğrafi konum itibariyle oldukça önemli bir noktada bulunmaktadır. Gürcistan Mili Marşı'nda yer alan

[1] Coşkun Topal, "Türkiye'nin Güney Kafkasya Politikası ve Gürcistan", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turcic*, Cilt 10, Sayı 1, Kış 2015, s. 760.

ifadenin de ortaya koyduğu üzere "*…ve iki deniz ortasından parlar (…da or zghvas shua brtskindeba)*"[2] ibaresi Hazar Denizi ve Karadeniz'e işaret etmektedir.

Türkiye, Gürcistan'ı 16 Aralık 1991 tarihinde tanımıştır.[3] 21 Mayıs 1992 tarihinde ise iki ülke arasında diplomatik ilişkiler kurulmuştur.[4] Son anılan tarihte Hikmet Çetin'in Gürcistan'ın başkenti Tiflis'i ziyareti esnasında bir dizi anlaşma imzalanmıştır. 30 Temmuz 1992 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Süleyman Demirel'in Gürcistan ziyaretinde iki ülke arasında "Dostluk, İşbirliği ve İyi Komşuluk Anlaşması" yapılmıştır.[5] Diplomatik ilişkileri başlatan bu anlaşma öncesinde de iki ülke arasında imzalanmış protokoller vardı.[6] Söz konusu bu anlaşmanın birinci maddesi *"Taraflar, iki ülke arasındaki ilişkilerin, uluslararası ilişkilere hakim olan yeni gelişmelere uyumlu biçimde, karşılıklı yarar, güven ve işbirliği temelinde siyasal, ekonomik, ticari, tarım, bilim, teknik, ulaştırma, kültür, enformasyon, turizm, spor ve diğer tüm alanlarda geliştirilmesi ve genişletilmesi hususunda görüş birliği içindedirler."*[7] ifadelerini içermektedir. Türkiye ve Gürcistan ilişkileri bu ilke doğrultusunda sürekli olarak gelişmiştir.

Türkiye, dış politikasında Gürcistan'a bilhassa önem vermektedir. Gürcistan'ın coğrafi konumu, Türkiye'nin Hazar ve Orta Asya ile olan bağlantısı bakımından stratejik bir öneme sahiptir. Komşusu Ermenistan ile sorunlu ilişkilere sahip olan Türkiye, tarihi ve kültürel bağları bulunan Hazar ve Orta Asya'ya Gürcistan üzerinden ulaşmaktadır.

---

[2] Saqartvelos Mtavroba, *Saqartvelos Sakhelmtsipo Himni*, http://gov.ge/index.php?lang_id=geo&sec_id=58, (19.04.2020).

[3] T.C. Dışişleri Bakanlığı, *Türkiye-Gürcistan Siyasi İlişkileri,* http://www.mfa.gov.tr/turkiye-gurcistan-siyasi-iliskileri.tr.mfa, (19.04.2020).

[4] Saqartvelos Sagareo Saqmeta Saministri, *Urtiertobebi Saqartvelosa da Turketis Respublikas Shoris*, https://mfa.gov.ge/MainNav/ForeignPolicy/BilateralRelations/თურქეთის-რესპუბლიკა.aspx (19.04.2020).

[5] Buket Elmas, "Türkiye'nin Gürcistan Politikasındaki Değişim ve Dönüşüm", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 11, Sayı 59, Ekim 2018, s. 345.

[6] Yelda Demirağ, "Bağımsızlıktan Kadife Devrime Türkiye-Gürcistan İlişkileri", *Uluslararası İlişkiler,* Cilt 2, Sayı 7, Güz 2005, s. 128.

[7] Resmi Gazete, *Türkiye Cumhuriyeti ve Gürcistan Cumhuriyeti Arasında Dostluk, İşbirliği ve İyi Komşuluk Anlaşması*, Sayısı 1992/3430, Resmi Gazete Tarihi 29.09.1992, Resmi Gazete Sayısı 21360, Düstur Kaydı V (32) 484.

Yine Hazar ve Orta Asya'dan gelen petrol ve doğalgaz, Gürcistan üzerinden Türkiye'ye intikal ettirilmektedir. Bunun en güzel örnekleri; Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) petrol boru hattı ve Bakü-Tiflis-Erzurum (BTE) doğalgaz boru hattıdır. Ulaşımda ise Kars-Tiflis-Bakü Demiryolu (KTB) projesi küresel bir öneme sahiptir. 30 Ekim 2017 tarihinde hizmete açılan KTB demiryolu ile Türkiye ve Orta Asya arasındaki bağlantı sağlanmıştır.

Türkiye açısından Gürcistan'ın oynadığı önem kadar Gürcistan içinde Türkiye oldukça önemli bir ülkedir. Gürcistan'ın 2018 yılında ikinci defa yayımlanan Ulusal Güvenlik Stratejisinin "Ulusal Güvenlik Politikasının Öncelikleri" başlığında yer alan "Dış İlişkilerin Güçlendirilmesi" alt başlığında Türkiye, Gürcistan'ın bölgedeki stratejik, ekonomik ve ticari olarak en büyük ortağı ve bir Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü üyesi olarak askeri alanda da vazgeçilmez komşusu olarak görülmektedir.[8] Ulusal Güvenlik Stratejisinde görüldüğü gibi Türkiye'nin önemi askeri ve ekonomik alanlarda öne çıkmaktadır. Yani Türkiye, Gürcistan üzerinde ekonomik ve askeri araçları ile bir etki alanı oluşturmuştur ki bunu kamu diplomasisi ve yumuşak güç imkânları ile geliştirmek istemektedir.

Bu tezin amacı, Türkiye'nin Gürcistan'daki kamu diplomasisi faaliyetlerini ve bu faaliyetlerin Türkiye'nin Gürcistan politikasına etkilerini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda çalışmanın konusu Türkiye'nin Gürcistan'da kamu diplomasisi alanında faaliyet gösteren aktörlerinin incelenmesidir. Gürcistan'da, Türk kamu diplomasisi adına faaliyetlerde bulunan resmi kurum ve kuruluşlara örnek olarak; Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Yunus Emre Enstitüsü (YEE), T.C Dışişleri Bakanlığı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) verilebilir. Bu çalışmada söz konusu kurum ve kuruluşların faaliyetleri masaya yatırılacaktır.

[8] Ministry of Foreign Affairs of Georgia, *National Security Concept of Georgia*, https://mfa.gov.ge/MainNav/ForeignPolicy/NationalSecurityConcept.aspx?lang=en-US, (10.05.2020).

Bu çalışmanın kuramsal boyutunu yumuşak gücün eteğe kemiğe bürünmüş hali olan kamu diplomasisi oluşturmaktadır. Dolayısıyla çalışma 1990 yılı sonrasında Türkiye'nin Gürcistan'daki kamu diplomasisi faaliyetleri ile sınırlıdır. Bunun yanı sıra kamu diplomasisinin birçok veçhesi bulunması sebebiyle bu çalışma mümkün olduğunca kültür ve dil odaklı olarak çözümlenecektir. Yazarın konuya olan ilgisi lisans ve yüksek lisans öğrenimi döneminde Gürcistan üzerine yapmış olduğu okumalardan ve bu ülkeyi ziyaretlerinden kaynaklanmıştır.

1.1. Analitik Yapı

Yukarıda belirtildiği gibi bu çalışmanın temelinde Türkiye'nin Gürcistan'da yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetleri yer almaktadır. Buna bağlı olarak çalışmada cevapları aranacak sorular şunlardır:

1- Gürcistan'da Türk kamu diplomasisini yürüten aktörler hangileridir ve bu aktörlerin faaliyetleri nelerdir?

2- Türkiye, Gürcistan'da yumuşak gücünü etkili bir şekilde kullanabilmekte midir?

3- Türkiye'nin yapmış olduğu kamu diplomasisi faaliyetleri ve yumuşak güç politikaları Gürcistan'da nasıl karşılanmaktadır? Ayrıca bu faaliyetlerin iki ülke ilişkilerine yansımaları nasıldır?

Türkiye ve Gürcistan arasındaki siyasi, askeri ve ekonomik ilişkiler büyük bir ivme kazanmış durumdadır. Türkiye, Gürcistan'daki bu faaliyetlerini kamu diplomasisi ve yumuşak gücüyle pekiştirmek istemektedir. Buna bağlı olarak bu çalışmanın hipotezi: "Türkiye kamu diplomasisi ve bir yumuşak güç unsuru olan kültürünü doğru ve etkili bir şekilde kullanırsa Gürcistan üzerindeki etki alanını genişletebilir." şeklinde formüle edilmektedir. Hipotezin bağımlı değişkeni, Türkiye'nin Gürcistan üzerindeki etki alanını genişletmesi bağımsız değişkeni ise Türkiye'nin kamu diplomasisi ve yumuşak güç unsurlarını doğru ve etkili kullanmasıdır.

Bu çalışmanın Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler açısından önemine bakılacak olursa aşağıdaki mütalaa yapılabilir:

Türkiye ve Gürcistan ilişkileri hakkında yapılmış çalışmalar incelendiğinde, matbuatın genellikle iki ülke arasındaki ekonomik, siyasi ve askeri alanlarda sınırlı kaldığı ve ikili ilişkilerin kamu diplomasisi ve yumuşak güç bağlamında ele alınmadığı görülmektedir. Kamu diplomasisi ve yumuşak güç bağlamında yapılmış olan çalışmalar incelendiğinde ise Türkiye'nin Gürcistan'daki kamu diplomasisi ve yumuşak güç politikaları bir başlık altında yüzeysel olarak değerlendirilmiş yani detaylı bir inceleme yapılmamıştır. Ayrıca incelenen çalışmalarda, Türkiye'nin kamu diplomasisi ve yumuşak güç politikaları hangi ülke ya da bölge bazında ele alınırsa alınsın tek yönlü olarak sadece Türkiye'nin faaliyetleri ele alınmış, bu faaliyetlerinin Gürcistan'a olan etkisi göz ardı edilmiştir. Elinizde tutmuş olduğunuz bu çalışma alandaki mevcut boşluğun doldurulmasını amaçlamaktadır. Yapılacak olan bu çalışmanın diğer bir önemi ise saha çalışmasına dayanmasıdır.

Bu çalışmadaki Gürcüce yer, şahıs, kurum ve kuruluş isimlerinin varsa Türkçe yazılımları, olmaması durumunda Latin alfabesindeki kullanımları esas alınmıştır (Örneğin თბილისი/Tbilisi yerine Tiflis, ახალციხე/Akhaltsikhe yerine Ahıska ya da ივანე ჯავახიშვილი/İvane Javahişvili yerine İvane Javakhishvili gibi).

Bu çalışmada yukarıda ortaya konulan hipotezin çözümlenmesi ve araştırma sorularının cevaplanması için aşağıdaki yol haritası izlenecektir:

"Giriş", bölümünde çalışmanın analitik yapısı, alan yazın, yöntem ve çalışmada geçen önemli kavramlar ele alınacaktır. İkinci bölüm olan "Kuramsal Çerçeve" başlığında, çalışmanın kuramsal boyutunu oluşturan kamu diplomasisi kavramı yer alacaktır. Yumuşak gücün bir yansıması ve uygulama alanı olarak karşımıza çıkan kamu diplomasisinin daha iyi anlaşılabilmesi için yumuşak güç kavramına bu bölümde değinilecektir. "Kamu Diplomasisi Çerçevesinde Türkiye'nin Gürcistan Politikası" başlıklı üçüncü bölümde kuramsal çerçeveden hareketle, Türkiye'nin Gürcistan'daki

kamu diplomasisi faaliyetleri ve yumuşak gücü analiz edilmektedir. Bu bölümde Türkiye'nin Gürcistan'daki kamu diplomasisi ve yumuşak gücünün geri bildirimleri yer almaktadır. Bu bölüm Gürcü halkının, Gürcistan seçkinlerinin ve Gürcistan'da Türk kamu diplomasisi kurumlarında çalışan kişilerin görüşleri temelinde çözümlenmektedir. Dördüncü ve son bölüm olan "Sonuç" bölümünde ise birinci bölümde yer alan çalışmanın hipotezi ve araştırma sorularının çözümlenmesi neticesinde elde edilen sonuçlar konu bütünlüğü içerisinde tekrar ele alınarak bu sonuçların kamu diplomasisi çerçevesinde Türkiye'nin Gürcistan politikasını açıklayıcı bir güce sahip olup olmadığı tartışılmaktadır.

1.2. Yazın

Türkiye ve Gürcistan ilişkilerini ele alan çalışmalara bakıldığında, yapılmış olan çalışmaların genellikle iki ülke arasındaki ilişkileri siyasi, ekonomik ve askerî açıdan ele almış oldukları görülmektedir. Kamu diplomasisinin başlıca kaynağı olan kültür kavramı ise iki ülke ilişkilerinde çok yüzeysel olarak incelenmiştir. Bu çalışmalardan, Serpil Sürmeli tarafından *"Türkiye-Gürcistan İlişkileri"*[9] başlığı ile yazılan doktora tezinde, iki ülke ilişkileri tarihsel bakış açısıyla ele alınmıştır. Çalışmada Birinci Dünya Savaşı sırasında Rusya'da gerçekleşen Bolşevik İhtilali ve bu ihtilalin Transkafkasya'ya olan etkileri, Rusya'da yaşanan iç karışıklık ve merkezi otoritenin zayıflığından faydalanan Gürcistan'ın 1918'de bağımsızlığını kazanması ve söz konusu dönemde Osmanlı İmparatorluğu/Türkiye ile olan ilişkileri ele alınmıştır.

Okan Mert tarafından 2004 yılında yapılmış olan *"Gürcistan'ın Kafkaslarda Jeopolitik Önemi ve Türkiye'nin Kafkasya Politikasında Gürcistan"*[10] başlıklı çalışmada Türkiye Gürcistan ilişkileri Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü ve enerji nakil hatları (BTC) çerçevesinde ele alınmıştır. Ayrıca çalışmada Gürcistan'ın jeopolitik konumu, iç sorunları (Abhazya, Güney Osetya, Acaristan vb.), Gürcistan'ın yakın çevresinde olan

[9] Serpil Sürmeli, *Türkiye-Gürcistan İlişkileri*, (Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi), Erzurum 1997.
[10] Okan Mert, *Gürcistan'ın Kafkaslarda Jeopolitik Önemi ve Türkiye'nin Kafkasya Politikasında Gürcistan*, (Gebze İleri teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Strateji Bilimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Gebze 2004.

sorunlar (Çeçenistan, Dağıstan, Kuzey Osetya, İnguşetya vb.) incelenmiştir. Bu çalışmanın beşinci bölümünde iki ülke arasındaki kültürel ilişkiler yüzeysel olarak incelenmiştir.

Tuğba Çelebioğlu *"1990 Sonrası Türkiye-Gürcistan İlişkileri"*[11] başlıklı çalışmasında, iki ülke arasındaki ilişkileri siyaset ve ekonomi temelinde ele almıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde kültürel ilişkilere yer verilmiştir. Fakat bu bölümde kültürel ilişkiler bağlamında Türkiye'de yaşayan Gürcü kökenli vatandaşlar ele alınmıştır. Bu bölümün içeriği daha çok diaspora kavramı ile ilişkilendirebilir. Ayrıca bu çalışmada eğitim ile ilgili veriler de işlenmiştir. Türkiye'den Gürcistan'a giden öğrencilerin başta Tiflis olmak üzere Batum ve Kutaisi şehirlerinde eğitim aldıkları belirtilmiştir. *"Geçmişten Günümüze Türk-Gürcü İlişkileri"*[12] başlığıyla Kamil Murat Uşun tarafından 2006 yılında hazırlanan çalışmada, iki ülke arasındaki ilişkiler siyasi temelde ve tarihsel bakış açısıyla ele alınmıştır. Çalışma, Osmanlı İmparatorluğu ve Gürcistan ilişkileri, SSCB döneminde Türkiye Gürcistan ilişkileri ve bağımsızlık sonrasında Türkiye Gürcistan ilişkileri çerçevesinde şekillenmiştir.

Mete Taşkın, *"Bağımsızlığından Sonra Gürcistan Türkiye İlişkileri"*[13] başlıklı çalışmasında ilk olarak Gürcistan'ın SSCB dönemindeki durumunu, SSCB'den bağımsızlığını ve iç sorunlarını daha sonra Türkiye ile olan ilişkilerini siyasi, ekonomik ve askeri temelde ele almıştır. Taşkın çalışmasında Türkiye için Gürcistan'ın önemli bir ülke olduğunu, Türkiye'nin Hazar bölgesine ve Orta Asya'ya Gürcistan üzerinden erişebileceğini ve enerji nakil yollarının bu ülke üzerinden Türkiye'ye ulaştığını anlatmaktadır. Gürcistan açısından Türkiye'nin önemini ise kuzey komşusu olan

---

[11] Tuğba Çelebioğlu, *1990 Sonrası Türkiye-Gürcistan İlişkileri*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı, Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2005.

[12] Kamil Murat Uşun, *Geçmişten Günümüze Türk-Gürcü İlişkileri*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Elazığ 2006.

[13] Mete Taşkın, *Bağımsızlığından Sonra Gürcistan Türkiye İlişkileri*, (Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2006.

Rusya'dan gelebilecek tehdit ve baskıları dengeleyebilecek bir aktör olarak değerlendirmektedir.

Çetin Kartal tarafından yazılmış *"Türkiye ve Gürcistan İlişkileri"*[14] başlıklı tez çalışmasında ise Gürcistan'ın jeopolitiğine dikkat çekilmiş ve iki ülke arasındaki ilişkiler siyasi ve ekonomik açılardan ele alınmıştır. Çalışmanın dördüncü bölümünde sosyal ve kültürel ilişkilere yer verilmiş ve özellikle eğitim boyutu incelenmiştir. Bunun yanında özellikle Mikheil Saakashvili iktidarında Acara bölgesindeki Müslüman halkın misyonerlik faaliyetleri çerçevesinde dini baskılara maruz kaldığı da belirtilmektedir. İrfan Tokgöz tarafından yazılmış *"Bağımsızlık Sonrası Gürcistan-Türkiye İlişkileri (1991-2004)"*[15] başlıklı çalışmada ise Türkiye-Gürcistan ilişkileri ekonomi ve Türkiye'nin Abhazya, Güney Osetya, Acaristan vb. sorunlarına yaklaşımı ele almıştır. Çalışmada iki ülke arasındaki kültürel ilişkilere de yer verilmiştir. Fakat bu bölümün içeriğine bakıldığında, daha çok diaspora kavramının öne çıktığı görülmektedir. Yani bu bölümde Türkiye sınırları içerisinde bulunan Gürcü kökenli vatandaşların sayıları, yaşadıkları iller ve onların Türkler ile olan etkileşimleri ele alınmıştır. Mehmet Aydın tarafından 2010 yılında hazırlanan *"E. Şewardnadze Dönemi ve Sonrası Türkiye ve Gürcistan İlişkileri"*[16], başlıklı çalışmada ise Türkiye Gürcistan ilişkileri siyaset ve ekonomi temelinde ele alınmıştır. Çalışmada Gürcistan'ın enerji nakil yolları üzerinde bulunması nedeniyle jeopolitik konumunun önemi vurgulanarak Türkiye ve Gürcistan ilişkileri, 2003 yılında gerçekleşen Gül Devrimi çerçevesinde ele alınmıştır.

---

[14] Çetin Kartal, *Türkiye ve Gürcistan İlişkileri*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2007.

[15] İrfan Tokgöz, *Bağımsızlık Sonrası Gürcistan-Türkiye İlişkileri (1991-2004)*, (Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Kars 2009.

[16] Mehmet Aydın, *E. Şewardnadze Dönemi ve Sonrası Türkiye ve Gürcistan İlişkileri*, (Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2010.

Sophia Tskrialashvili tarafından 2017 yılında yazılmış olan *"Mikheil Saakashvili Döneminde Türkiye-Gürcistan Arasındaki İlişkiler (2004-2013)"*[17] başlıklı tezde iki ülke arasındaki ilişkiler, Gürcistan'ın ikinci Devlet Başkanı Eduard Shevardnadze döneminde Adalet Bakanı olarak görev yapan ve 2003 yılında Gürcistan'da gerçekleşen "Gül Devrimi" sonrasında iktidara gelen Mikheil Saakashvili dönemi ile sınırlandırılmıştır. Bu dönemdeki ilişkiler siyasi, askeri ve ekonomik açıdan irdelenmiştir. Tezin dördüncü bölümünde yer alan *"Kültürel ve Eğitim Alanında İkili İlişkiler"* başlığında kamu diplomasisi ve yumuşak güç adı altında değerlendirilebilecek analizler yapılmıştır. TİKA ve YEE'nin yapmış olduğu faaliyetler değerlendirilerek, Gürcistan'da bulunan Türkoloji bölümlerine değinilmiştir.

Temelde Türkiye ve Gürcistan ilişkilerini ele alan bir diğer tez ise 2017 yılında Hikmet Celal Akyüz tarafından yazına kazandırılmıştır. Akyüz' ün *"Türkiye-Gürcistan İlişkileri ve Abhazya"*[18] başlıklı çalışmasının üçüncü bölümünde yer alan *"Sosyo-Kültürel Açıdan Türkiye-Gürcistan İlişkileri"* başlığında TİKA'nın ve YEE'nin birkaç faaliyetine yer verilmiştir. 2018 yılında Lika Cherkezishvili tarafından yazılmış olan *"Soğuk Savaş Sonrası Gürcistan Türkiye İlişkileri"*[19] başlıklı çalışmada iki ülke ilişkileri siyasi ve ekonomi temelinde ele alınmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde iki ülke arasındaki kültürel ve eğitim alanındaki ilişkilere değinilmiştir. Bu başlık altında kamu diplomasisi ve yumuşak güç adına yapılan faaliyetlere yer verilmiştir. Ancak detaylı bir analiz yapılmamıştır.

Jemal Beridze tarafından yazılan *"Saqartvelo-Turketis Sotsialur-Politikuri da Kulturul-Ekonomikuri Urtiertobebi Tanamedrove Etapze (1992-2012 ww)"*[20] başlıklı

---

[17] Sophia Tskrialashvili, *Mikheil Saakashvili Döneminde Türkiye-Gürcistan Arasındaki İlişkiler (2004-2013)*, (Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Kayseri 2017.

[18] Hikmet Celal Akyüz, *Türkiye-Gürcistan İlişkileri ve Abhazya*, (Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Küresel Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2017.

[19] Lika Cherkezishvili, *Soğuk Savaş Sonrası Gürcistan-Türkiye İlişkileri*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2018.

[20] Jemal Beridze, *Saqartvelo-Turketis Socialur-Politikuri da Kulturul-Ekonomikuri Urtiertobebi Tanamedrove Etapze (1992-2012 ww)*, (Çağdaş Dönemde Gürcistan-Türkiye Sosyo-Politik ve Kültürel-

çalışmada iki ülke arasındaki siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkiler ele alınmıştır. Batum Shota Rustaveli Üniversitesi bünyesinde yapılan çalışma doğal olarak Gürcistan bakış açısıyla kaleme alınmıştır. Kültürel ilişkiler başlığında, Türkiye'de bulunan Gürcü kökenli Türkiye vatandaşlarına ve onların yerel halk ile olan kültürel etkileşimlerine yer verilmiştir. Türkiye ile Gürcistan arasındaki kültürel bağların son yirmi yılda çok daha fazla kuvvetlendiği vurgulanmıştır. Ayrıca çalışma içerisinde eğitim konularına da yer verilmiştir. 1994 yılında iki ülkenin eğitim ve bilim alanlarındaki temaslarını genişletmek amacıyla Gürcistan Devlet Başkanı Eduard Shevardnadze tarafından "Gürcistan'da Doğu Dillerinin Öğretiminin Geliştirilmesine Yönelik Tedbirler Hakkında Kararname" imzalanmıştır. Bu kararname vasıtasıyla iki ülke arasında öğrenci ve akademisyen değişimi gerçekleştirilmiştir. Ayrıca 2005 yılında Gürcistan ve Türkiye Kültür Bakanlıkları işbirliğine giderek her iki ülkede de Gürcü ve Türk tarihlerine ait eserlerin envanteri çıkarılmaya başlanmıştır. Bunu 2008 yılında iki ülkenin Kültür Bakanlıkları tarafından "Türkiye'de Gürcü tarihine ait eserlerin ve Gürcistan'da Türk tarihine ait eserlerin restorasyonu" hakkında yapılan bir anlaşma takip etmiştir. Ancak bu anlaşma Gürcü Patrikhanesi tarafından tepkiyle karşılanmış ve anlaşma yürürlüğe sokulamamıştır. Patrikhane, restore edilen yapıların Müslümanlar tarafından ibadethane olarak kullanılacağını ileri sürmüştür.

Yelda Demirağ'ın *"Bağımsızlıktan Kadife Devrime Türkiye-Gürcistan İlişkileri"*[21] başlığıyla yayımlanan makalesinde, Türkiye ve Gürcistan ilişkileri siyasi, askeri ve ekonomi bakımlardan değerlendirilmiştir. Mustafa Yasin Şafak da *"İki On Yıllık Dönemde Türkiye'nin Gürcistan Siyasetindeki Olumlu Tablo"*[22] başlıklı makalesinde, iki ülke ilişkilerini siyasi, askeri ve ekonomi açısından incelemiştir.

Ekonomik İlişkileri (1992-2012 Yılları)), (Batumi Shota Rustavelis Sakhelmtsipo Universiteti, Humanitarul Metsnierebata Pakulteti, İstoriis, Arqeologiisa da Etnologiis Departamenti, Tsarmodgenilia İstoriis Doqtoris Akademiuri Khariskhis Mosapoveblad), Batumi 2019.

[21] Yelda Demirağ, "Bağımsızlıktan Kadife Devrime Türkiye-Gürcistan İlişkileri", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 2, Sayı 7, Yıl 2005.

[22] Mustafa Yasin Şafak, "İki On Yıllık Dönemde Türkiye'nin Gürcistan Siyasetinde Olumlu Tablo", *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt 16, Sayı 64, Yıl 2019.

Roin Kavrelishvili tarafından *"Türkiye-Gürcistan İlişkileri (1921 Sonrası Tarihi Süreç)"*[23] başlığı ile yazılan makalede, Gürcistan'ın Ankara Büyükelçiliği üyesi Dimitri Shalikashvili'nin günlük defterinde yer alan notlar ve Gürcistan Hükümet Arşivi'nde yer alan belgeler ışığında Türkiye ve Gürcistan ilişkileri kronolojik olarak ele alınmıştır. Makalede kullanılan kaynaklar birincil kaynaklar olduğundan yazına özgün bir katkı yaptığı söylenebilir.

Buket Elmas *"Türkiye'nin Gürcistan Politikasındaki Değişim ve Dönüşüm"*[24] başlıklı makalede, Türkiye ve Gürcistan ilişkilerini siyasi, ekonomik ve askeri yönlerden incelemiştir. Ayrıca makalenin sonuç bölümünde TİKA'nın Gürcistan'da gerçekleştirdiği bazı faaliyetlere yer verilmiştir. Diğer yandan Coşkun Topal'ın *"Türkiye'nin Güney Kafkasya Politikası ve Gürcistan"*[25] başlıklı makalesinde, Türkiye ve Gürcistan ilişkileri siyasi, askeri ve ekonomik çerçevede değerlendirilmiştir. Görüldüğü üzere, Türkiye ve Gürcistan ilişkilerini yekpare bir bütün olarak kamu diplomasisi ve yumuşak güç bağlamında ele alan bir çalışma yazında henüz mevcut değildir. Dolayısıyla bu tez çalışması yazındaki boşluğu doldurmaya matuftur.

Diğer yandan Türkiye ve Gürcistan ilişkilerini kamu diplomasisi ve yumuşak güç bağlamında ele alan üç makaleye erişilmiştir. Bunlardan ilki; Sinem Çelik tarafından İngilizce olarak kaleme alınan *"Effect of Turkish Public Diplomacy Activities on Relations Between Turkey and Georgia"*[26] başlıklı makaledir. Çelik makalesinde kamu diplomasisinin kavramsal çerçevesini ele aldıktan sonra kamu diplomasisinin kullandığı araçları incelemiş ve bu bağlamda Türkiye'nin Gürcistan'a yönelik faaliyetlerini analiz etmiştir. Türkiye'nin Gürcistan'daki kamu diplomasisi aktörleri olarak Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü (KDK), TİKA, YEE, TRT, YTB gibi kurumlar ele alınarak özellikle

[23] Roin Kavrelishvili, "Türkiye-Gürcistan İlişkileri (1921 Sonrası Tarihi Süreç)", *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Yıl 2010.
[24] Buket Elmas, "Türkiye'nin Gürcistan Politikasındaki Değişim ve Dönüşüm", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 11, Sayı 59, Yıl 2018.
[25] Coşkun Topal, "Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turcic*, Cilt 10, Sayı 1, Yıl 2015.
[26] Sinem, Çelik, "Effect of Turkish Public Diplomacy Activities on Relations Between Turkey and Georgia", *Eurasian Journal of Social Sciences*, Cilt 4, Sayı 4, Yıl 2016.

TİKA'nın ve YEE'nin faaliyetleri incelenmiştir. Türk kamu diplomasisinin resmî kurumlarının yanında sivil toplum örgütlerini de inceleyen Çelik, sivil toplum örgütlerinin resmî kurumlara nazaran daha edilgen olduklarını dile getirmektedir. Ayrıca, Gürcistan'da Türk kamu diplomasisinin hedeflerine ulaşmada hâlâ eksiklikler olduğunu vurgulayan Çelik, Türkiye'nin sivil toplum örgütlerini ve Gürcü kökenli vatandaşları daha etkili bir şekilde sahaya sürmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Bu bağlamda ikinci makale ise Rusça olarak 2018 yılında Larisa Mgerovna Aleksanyan tarafından kaleme alınan *"Rol Publicnoy Diplomatii Vo Vneşney Politike Turtsii v Otnoşenii Gruzii"*[27] başlıklı makaledir. Aleksanyan makalesinde, kamu diplomasisinin önemini vurguladıktan ve kavramsal çerçevesini açıkladıktan sonra Türkiye'de kamu diplomasisinin ortaya çıkışını incelemiştir. Türk kamu diplomasisinin ve yumuşak güç politikalarının 2002 ve 2011 yılları arasında başarılı bir şekilde uygulandığını fakat 2011 yılı sonrasında bu başarının azalmaya başladığını vurgulamaktadır. Yazar bunun nedenini iç ve dış faktörlere bağlamaktadır. Türkiye'nin özellikle "Arap Baharı" ile birlikte komşularına karşı yumuşak güç politikalarını bırakıp sert güç politikalarına yöneldiğini belirtmektedir. Bununla beraber Gürcistan'da ise tüm imkânlarını kullanmaya devam ettiğini söylemektedir. Makalede Gürcistan'daki Türk kamu diplomasisi aktörlerinden bilhassa TİKA, YEE ve T.C. Dışişleri Bakanlığı gibi kurumlar incelenmiştir. Ancak söz konusu makale bu hususları yüzeysel bir şekilde irdelemiştir. Yazar ayrıca Türkiye'nin Gürcistan'da kamu diplomasisi ve yumuşak güç bağlamında etkili olduğunu ancak istediği hedeflere ulaşamadığını belirtmektedir. Örnek olarak, Ahıska Türklerinin anavatanlarına geri dönme meselesinin hâlen çözüme kavuşturulamadığını dile getirmektedir.

[27] Larisa Mgerovna, Aleksanyan, "Rol Publicnoy Diplomatii Vo Vneşney Politike Turtsii V Otnoşenii Gruzii*", Problemi Postsovyetskogo Prostranctva*, Cilt 5, Sayı 4, Yıl 2018. (Makaleden elde edilen bu bilgiler tez danışmanım tarafından Türkçeye çevirilmiştir.)

Erişilen üçüncü makale ise İngilizce olarak Vahram Ter-Matevosyan tarafından kaleme alınan *"Turkey in Georgia: Pursuing the "Soft Power" Politics"*[28] başlıklı makaledir. Makalede Türkiye'nin Gürcistan'da yumuşak güç politikalarını ve kamu diplomasisini TİKA, YEE ve Diyanet İşleri Başkanlığı aracılığıyla yürüttüğü dile getirilmektedir. Bu nedenden ötürü makalede bu kurumların Gürcistan'da yürütmüş oldukları faaliyetler ele alınmıştır. Ter-Matevosyan, Türkiye ve Gürcistan ilişkilerinin, Mikheil Saakashvili döneminde "altın çağını" yaşadığını ancak bu dönemden sonra ilişkilerin eski ihtişamını kaybettiğini, 2013 yılında Gürcistan'da yaşanan iktidar değişikliği ile beraber, Gürcistan'daki Türk etkisinin sorgulanmaya başlandığını ileri sürmektedir. Türkiye'nin yumuşak gücünün ve özellikle Acara Bölgesi'ndeki camilerin onarımının Gürcü Ortodoks Kilisesi ve bazı siyasetçiler tarafından tepkiyle karşılandığını, Gürcistan Parlamentosu Başkan Yardımcısı Murman Dumbadze'nin Acara Bölgesi'ndeki camilerin onarımına en sert tepkiyi gösteren siyasetçi olduğunu söylemektedir.

1.3. Yöntem

Bu çalışmada konuya ilişkin kitaplar, makaleler ve tezler ikincil kaynaklar; Türk ve Gürcü basınında yer alan haberler ile Gürcistan'daki Türk kamu diplomasisi kurumlarının raporları ise birincil kaynaklar olarak hizmet görmüştür. Kurumların yayımlamış oldukları raporlar ve bültenlerde yer almayan veriler 4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu çerçevesinde ilgili birimlerden -TİKA, YEE, YTB, Dışişleri Bakanlığı, T.C. Tiflis Büyükelçiliği, T.C. Batum Başkonsolosluğu, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile 23 il ve ilçe belediyesi- talep edilmiştir. Bunların yanı sıra Gürcistan'daki kurumlar -İvane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesi, Batum Shota Rustaveli Devlet Üniversitesi, Akaki Tsereteli Devlet Üniversitesi, Samtskhe-Javakheti Devlet Üniversitesi- ile de iletişime geçilmiş olup imkânlar çerçevesinde bilgi talebinde bulunulmuştur. Ayrıca çalışmada kullanılan veriler Türkiye'nin Gürcistan'daki kamu

[28] Vahram Ter-Matevosyan, "Turkey in Georgia: Pursuing the "Soft Power" Politics", *Religion and Soft Power İn South Caucasus, Policy Perspective*, Editörler: Ansgar Jödicke-Kornely Kakachia, Georgian Institute of Politics, Tbilisi 2017.

diplomasisi faaliyetlerinde bulunan kurumlarının yetkilileri, Gürcü seçkinler, üniversiteler, devlet ve dil okullarında okuyan öğrenciler ile yapılan mülakatlardan elde edilmiştir. Makalelere ve tezlere internet üzerinden erişim sağlanmıştır. Çalışmada kullanılan tezlerin çoğunluğu Türkiye Cumhuriyeti üniversitelerinde yazılmış olan tezlerden oluşsa da Gürcü üniversitelerinde yazılmış tezler de kullanılmıştır. Ayrıca çalışmada olabildiğince nicel verilerden yararlanılmıştır.

Çalışmada kullanılan veriler kalitatif (nitel) içerik çözümlemesi marifetiyle değerlendirilmiştir. Kalitatif içerik çözümlemesi *"gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma"* şeklinde tanımlanabilir.[29] Bu yöntemde amaç, sayısal ifadelerle genel hükümlere varmak yerine ele alınan konu hakkında detaylı bilgilere ulaşmaktır.[30]

1.4. Kavramlar

Kültür kavramının tüm çevrelerce kabul görmüş tek bir tanımı yoktur. Yazında birçok kültür tanımı yapılmıştır. Kültür, Geert Hofstede tarafından *"bir grubu diğer gruptan ayıran ortaklaşa programlanmış zeka (akıl)"* olarak, Monir H. Tayeb tarafından ise *"bir topluluk tarafından öğrenilmiş, paylaşılmış, onların maddi ve manevi olmayan yaşam tarzlarını etkileyen, tarih boyunca gelişmiş değerler, tutumlar ve anlamlar bütünü"* olarak tanımlanmıştır.[31] T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı kültürü, *"bir toplumu diğer toplumlardan farklı kılan, geçmişten beri değişerek devam eden, kendine özgü, sanatı, inançları, örf ve adetleri, anlayış ve davranışları ile onun kimliğini oluşturan yaşayış ve düşünüş tarzıdır. Topluma bir kimlik kazandıran, dayanışma ve birlik duygusu verdiği toplumda düzeni de sağlayan maddi ve manevi değerler bütünüdür"* şeklinde

---

[29] Ali Yıldırım-Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008, s. 39.
[30] Emrah Cengiz-İrfan Akyüz-Ahmet Tuzcuoğlu, *Bilimsel Araştırma Teknikleri*, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, İstanbul, s. 91.
[31] Salih Yeşil, "Kültür ve Kültürel Farklılıklar: Liderlik Açısından Teorik Bir Değerlendirme", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 12, Sayı 44, Yıl 2013, s. 54.

tanımlamıştır.[32] Diğer yandan Türk Dil Kurumu ise kültürü *"Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin."* şeklinde tanımlamaktadır.[33] Kültür kavramı günümüzde uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde de kendine yer edinmiştir. Dış politikada kültür, devletlerin ulusal hedef ve çıkarlarını gerçekleştirmede büyük bir öneme sahiptir. Bir ülkenin uzun vadede yumuşak güce sahip olması için dış politikada kültürel unsurlara ihtiyaç vardır, yani bir başka değişle yumuşak güç ve kültür arasında neden-sonuç ilişkisi bulunmaktadır.[34]

Kamuoyu kavramının tanımı üzerinde de mutabakat sağlanamamıştır. Kamuoyu üzerine çalışan bilim insanları tarafından pek çok tanımlamalar yapılmıştır. Leonard William Doob, kamuoyunu *"aynı toplumsal gruplara üye olanların, belirli bir olay karşısında gösterdikleri ortak tutumlar"* şeklinde tanımlamıştır.[35] Kamu diplomasisi ve kamuoyu arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Kamuoyu, kamu diplomasisinin merkezinde yer almaktadır. Kamuoyunun, kamu diplomasisinde hedef kitle olması itibarıyla kamu diplomasisi, kamuoyuna yoğunlaşan bir diplomasi yöntemi olarak tanımlanabilir.[36] Propagandayı Kanadalı bilim adamı Terence Hall Qualter, *"bir bireyin veya grubun başka bireylerin veya grupların tutumlarını belirleyip biçimlendirmek, kontrol altına almak veya değiştirmek için, haberleşme araçlarından yararlanarak ve bu bireylerin veya grupların belirli bir durum veya konumdaki tepkilerinin kendi amaçlarına uygun tepkiler şeklinde olacağını umarak giriştikleri bilinçli bir faaliyet"* olarak tanımlamıştır.[37] Bu bilinçli faaliyetler bireyin kendi amaçları doğrultusunda bir takım görüş ve fikirleri yaymasını gerektirir. Günümüzde propaganda sadece yalan, yanlış ve

[32] T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Kültür*, https://www.ktb.gov.tr/TR-96254/kultur.html, (15.08.2020).
[33] Türk Dil Kurumu Sözlükleri, *Kültür*, https://sozluk.gov.tr/, (15.08.2020).
[34] Fahri Türk, *Türk Kültür Dış Politikası*, Paradigma Akademi Yayınları, İstanbul 2014, s. 21.
[35] Arsev Bektaş, *Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi*, 5. Baskı, Bağlam Yayınları, İstanbul 2018, s. 54.
[36] Muharrem Ekşi, *Kamu Diplomasisi ve AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, Genişletilmiş 2. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara 2018, s. 91.
[37] Terence Hall Qualter, "Propaganda Teorisi ve Propagandanın Gelişimi", Çev. Ünal Oskay, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 35, Sayı 1, Yıl 1980, s. 279.

güvenilirliği olmayan bilgileri yaymak anlamında kullanılmaktadır. Fakat propagandayı bu şekilde anlamlandırmak doğru bir yaklaşım değildir.[38] Propaganda ve kamu diplomasisi kavramı bazı yönlerden birbirlerine benzemekte bazı yönlerden ise birbirlerinden ayrışmaktadırlar. Kamu diplomasisi ve propaganda, her ikisinin de resmi, planlı ve amaçlı faaliyetler olması, bu faaliyetlerin hedef bir topluma yönelik olması ve hedef toplumun fikirleri üzerinde etki kurulması bakımlarından birbirlerine benzerlik gösterirken, hedef toplumda etkilenmek istenen kesim -kamu diplomasisinde hedef toplum içerisinde kanaat önderleri ve aydınların, propaganda da ise ortalama insanların etki altına alınması amaçlanır- ve hedef topluma iletilen mesajların yöntemi -propaganda da tek yönlü bir bilgi aktarımı ve kendi fikirlerimizi dayatma söz konusudur, kamu diplomasisinde ise tek yönlü değil karşılıklı iletişim ve fikirlerimizin ikna yoluyla kabulü söz konusudur- noktalarında birbirlerinden ayrılmaktadır.[39] Kamu diplomasisi ve propaganda arasındaki bir diğer fark ise, kamu diplomasisinde karşı tarafa iletilen bilgilerin doğru olması gerekirken propaganda da iletilen bilginin doğru olması gerekmez, karşı tarafı etkilemek isteyen propagandacı amacına ulaşmak için doğru ya da yanlış tüm bilgileri kullanabilir.[40]Ayrıca iki kavram uygulanma süreleri bakımından da birbirlerinden farklılık gösterirler. Propaganda kısa vadede uygulandığı zaman başarıya ulaşırken kamu diplomasisi uzun vadede ipi göğüslemektedir.[41]

Diplomasi, uluslararası uyuşmazlıkların ve çatışmaların çözümünde başvurulan barışçıl yöntemlerden birisidir. Kökeni itibariyle Yunanca bir kelime olan diplomasi "çift, iki kat" anlamına gelen "diplos" sözcüğünden türemiştir.[42] Yazında diplomasi kavramı hakkında pek çok tanımlama yapılmıştır. Ernest Satow, diplomasiyi, hükümetler ve uluslararası kurumlar arasındaki ilişkilere de uzanan bağımsız devletlerin hükümetleri

[38] Nejdet Atabek, "Propaganda ve Toplumsal Kontrol", *Selçuk İletişim*, Cilt 2, Sayı 4, Yıl 2003, s. 5.
[39] Yunus Karaağaç, "Diplomasi Olgusu Çerçevesinde Propaganda ve Kamu Diplomasisi Faaliyetlerinin Etkileşimi ve Farklılıkları", *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, Aralık 2019, s. 700.
[40] Caner Çakı, "Propaganda", *İletişim ve Propaganda*, Editörler: Mustafa Karaca-Caner Çakı, Eğitim Yayınevi, Konya 2018, s. 23.
[41] Haluk Karadağ, *Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi*, Nobel, Ankara 2016, s. 62.
[42] Yusuf Çınar, "Diplomasinin Doğuşu ve Gelişimi", *Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları*, Editörler: Arif Behiç Özcan-Yusuf Çınar, 2. Baskı, Hükümdar Yayınları, İstanbul 2014, s. 162.

arasındaki resmi ilişkilerin yürütülmesine zekanın ve inceliğin uygulanması kısaca devletler arasındaki işlerin barışçıl yollarla yürütülmesi olarak tanımlamıştır.[43] Edmund Burke ise diplomasi kavramını *"uluslararası ilişkilerdeki müzakerelerde maharet ve yetenektir"*[44] şeklinde tanımlamıştır. Hedley Bull ise bu kavramı *"dünya siyasetinde devletler ve diğer aktörler arasındaki ilişkilerin resmi görevliler tarafından barışçıl yollarla yürütülmesi"*[45] olarak anlamıştır.

Her ne kadar günümüz diplomasi anlayışı ile bağdaşmasa da çok eski dönemlerde de diplomasi vardı. O dönemlerde uygulanan diplomasi yöntemi ad hoc-geçici nitelikli bir diplomasi yöntemiydi. Bu yöntemde belirli bir amaç için ya da bir görevi yerine getirmek için belirli bir süreliğine yurt dışına gönderilen temsilci, kendisine verilen görevi yerine getirdikten sonra ülkesine geri dönerdi.[46] Günümüz diplomasi anlayışının temelleri 15'inci yüzyılda İtalya'da ortaya çıkmış sonrasında Avrupa'ya ve diğer dünya devletlerine yayılmıştır.[47] İtalyan devletçiklerinin yöneticileri, şehir devletleri arasında var olan rekabet ve çatışma tehlikesinin yaratmış olduğu istikrarsızlığı gidermek amacıyla kalıcı kuralların bulunduğu sürekli diplomasi anlayışını uygulamaya koymuşlardır.[48] 15'inci ve 16'ncı yüzyıllarda diplomaside öne çıkan ülke İtalya olurken 17'nci ve 18'inci yüzyıllarda diplomaside Fransa öne çıkmıştır. Fransa, Dışişleri Bakanlığı adında bir birim kurarak diplomasiyi kurumsallaştırmıştır.[49] 17'nci yüzyılda diplomasi şekilsel anlamda da değişim geçirmiştir. Otuz Yıl Savaşları (1618-1648) sonunda, Avrupa devletleri Vestfalya Antlaşması'nı imzalamışlardır. Bu antlaşması ile diplomaside çok taraflılık

---

[43] Sir Ivor Roberts, *Satow's Diplomatic Practice*, 6. Baskı, Oxford Unıversity Press, Oxford 2009, s. 3.
[44] Temel İskit, *Diplomasi Tarihi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2013, s. 5.
[45] Hedley Bull, *The Anarchical Society a Study of Order in World Politics*,3. Baskı, Palgrave, New York 2002, s. 156.
[46] Hüner Tuncer, "Eski ve Yeni Diplomasi (Doktora Tez Özeti)", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 37, Sayı 1, Yıl 1982, s. 251.
[47] Cihan Daban, "Uluslararası İlişkilerde Siyasal Aktörler, Bürokrasi ve Jeopolitik Bağlamında Diplomasi: Türkiye Cumhuriyeti Örneği", *Bitlis Eren Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Akademik İzdüşüm Dergisi*, Cilt 2, Sayı2, Yıl 2017, s. 34.
[48] Yusuf Avar, "Devletler Arası İlişkilerin Gelişimi ve Diplomasi Tarihi", *TUİÇ Akademi*, http://www.tuicakademi.org/devletlerarasi-iliskilerin-gelisimi-diplomasi-tarihi/, (20.08.2020)
[49] Demet Şefika Acar, "Küreselleşen Dünyada Diplomasi", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1-2, Yıl 2006, s. 422.

yaygınlaşmaya başlamıştır.[50] Çok taraflı diplomasi daha çok yapılan savaşlar sonrasında sorunları çözmek için düzenlenen kongrelerde uygulanmıştır.[51] Diplomaside çok taraflılık Viyana Kongresi (1815) ile daha da önem kazanmış ve 20'nci yüzyıla kadar devam etmiştir. Bu dönem diplomasisinde görülen en önemli özellik "gizlilik" olmuştur.[52] Ayrıca 20'nci yüzyıl sonlarına kadar diplomasinin temel aktörü devletler olmuştur.

Soğuk Savaş sonrası dönemde kitle iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve küreselleşmenin de etkisiyle uluslararası sisteme devletlerin yanında devlet dışı aktörler ve sivil toplum da eklemlenmiştir. Küreselleşme, dünyanın farklı yerlerindeki bireyler, toplumlar ve devletler arasındaki iletişimin ve bu aktörlerin birbirlerine olan etkilerinin yoğunlaşması dolayısıyla aralarında karşılıklı bağımlılık yapısının ortaya çıkması olarak tanımlayabiliriz.[53] Küreselleşme süreci, ulus-devlet, uluslararası kuruluşlar ve devlet-üstü kurumlar, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının karşılıklı etkileşimi ve iletişimi sonucunda şekillenmektedir.[54] Uluslararası sistemin yegane aktörü olan devletlerin yanına devlet dışı aktörlerin de eklenmesi ile diplomasi anlayışı da değişmiştir. Böylece sadece devleti muhatap alan diplomasi değil diğer aktörleri, özellikle sivil toplumu önceleyen diplomasi ortaya çıkmıştır.[55] Artık diplomaside geleneksel yöntem ve tekniklerin yanında geleneksel olmayan yöntem ve teknikler de kullanılmaya başlanmıştır. Diplomasideki geleneksel olmayan yöntem ve tekniklerden birisi de hiç kuşkusuz kamu diplomasisidir. Devletler, dış politika yapım sürecinde önemli bir etkiye sahip olan sivil toplumu gözeten kamu diplomasisine önem vermeye başlamışlardır. Kamu diplomasisi yabancı ülkelerdeki

---

[50] Timuçin Kodaman-Ekrem Yaşar Akçay, "Kuruluşundan Yıkılışa Kadar Osmanlı Diplomasi Tarihi ve Türkiye'ye Bıraktığı Miras", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 22, Yıl 2010, s. 79.
[51] Necmettin Alkan-Mehmet Alaaddin Yalçınkaya-Mehmet Öz, *Osmanlı Diplomasisi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2012, s. 19.
[52] Serkan Kekevi, "Yumuşak Güç Unsuru Olarak Dijital Diplomasi: T.C. Dışişleri Bakanlığı Örneği", *Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi Üzerine Akademik Analizler*, Editörler: Ayhan Nuri Yılmaz-Gökmen Kılıçoğlu, Nobel, Ankara 2018, s. 306.
[53] Fulya Kıvılcım, "Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinin Gelişmekte Olan Ülke Türkiye Açısından Değerlendirilmesi", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt 5, No 1, Yıl 2013, s. 221.
[54] Fırat Bayar, "Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye", *Politika Dergisi*, http://www.politikadergisi.com/sites/default/files/kutuphane/kuresellesme_kavrami_ve_kuresellesme_surecinde_turkiye.pdf, s.26 (03.09.2020).
[55] Muharrem Ekşi, *Kamu Diplomasisi ve…*, s. 83.

kamuoylarını özellikle de sivil toplumu ve şahısları etkilemeyi hedefleyen çalışmalar yürüten diplomasi çeşididir. Geleneksel diplomasi ise devletlerin resmi temsilcileri ve diğer uluslararası aktörler arasındaki ilişkilerdir. Bu durum kamu diplomasisi ve geleneksel diplomasi arasındaki temel ayrımı oluşturmaktadır.[56]

2. Kuramsal Çerçeve

Bu çalışmanın kuramsal çerçevesini kamu diplomasisi oluşturmaktadır. Ancak bu araştırmada birbirinden ayrı düşünülemeyecek iki kavram olan kamu diplomasisi ve yumuşak güç birlikte değerlendirilecektir. Kamu diplomasisinin çok geniş bir kavram olması nedeniyle, bu kavram yumuşak gücün unsurları çerçevesinde ele alınacaktır. Bu bağlamda, bu bölümde ilk önce ana hatlarıyla yumuşak güç ve bu kavramın kamu diplomasisi ile olan ilişkisine değinilecek sonrasında ise kamu diplomasisine yer verilecektir.

2.1. Yumuşak Güç

Yazına yumuşak güç kavramını kazandıran kişi Joseph Samuel Nye'dir. 1990 yılında yayımladığı "Bound the Lead: The Changing Nature of American Power" başlıklı kitabında yumuşak gücün tanımını yapan Nye'ya göre yumuşak güç, elde edilmek istenilenlerin sert güç uygulamadan (askeri müdahale ve ekonomik yaptırım) ikna ve cazibe yoluyla elde edilmesidir.[57] Nye, yumuşak güç kavramını şu şekilde açıklamaya çalışmıştır: Bir ülke ulusal hedeflerine, kendisine hayran olan, refah seviyesine ve açıklık düzeyine gıpta eden ülkeler sayesinde ulaşabilir. Böylesi bir durumda uluslararası gündemi belirlemek için diğer ülkeleri cezbetmek, onları askeri ve ekonomik silahlarla tehdit etmek (sert güç) kadar önemlidir. Bir kimsenin istediği bir şeyi başkalarının da istemesini sağlamak (sert güç ile değil) yumuşak güç ile mümkündür. Yumuşak güçte

[56] Jan Melissen, "The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice", *The New Public Diplomacy, Soft Power in International Relations*, Editör: Jan Melissen, Palgrave Macmillan, New York 2005, s. 5.
[57] Yıldırım Turan-Ahmet Karafil, "Türk Dış Politikasında Yumuşak Güç Unsuru ve T.C. Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü Örneği", *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, Yıl 2017, s. 18.

zorlama değil işbirliği ve ikna vardır.[58] Yumuşak güce sahip olan ülkeler cazibeleri ile diğer ülkeleri etkiler ve onları kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirirler. Ülkeler, askeri güçleri ya da bu güç ile uygulayabilecekleri baskı ve yaptırımlar ile değil ekonomik ve finansal kapasiteleri, refah seviyesi, insani gelişmişlik, sosyal gelişmişlik, insan haklarına saygı, yerleşmiş ve gelişmiş demokrasi, tarihsel birikim, kültürel çeşitlilik, sanatsal gelişmişlik, eğitim sistemi, bilimsel ve teknolojik gelişmişlik gibi unsurlar ile cazibe merkezi haline gelirler.[59] Ayrıca ülkeler bu unsurlarını birbirleriyle uyum içerisinde kullandıkları zaman cazibe merkezi olurlar. Nye'ya göre ülkelerin yumuşak güç kullanarak hedeflerine ulaşmaları oldukça zor iken sert güç kullanmaları ise daha kolaydır. Çünkü bir ülke elde etmek istediği sonuçlara sert güç kullanarak kısa bir sürede ulaşabilirken yumuşak güç kullanarak elde etmek istediği sonuçlara uzun vadede nail olabilmektedir.[60] Ancak yumuşak güç kullanılarak elde edilen sonuçlar, sert güç kullanılarak elde edilen sonuçlara göre daha kalıcı ve uzun sürelidir.[61] Nye, yumuşak gücün kültür, siyasi değerler ve dış politika olmak üzere toplam üç kaynaktan beslendiğini söylemektedir.[62] Burada yumuşak gücün kaynaklarına yer verilmeyecektir. Kamu diplomasisinin kaynakları da yumuşak gücün kaynaklarına dayandığı için, ileriki sayfalarda kamu diplomasisinin kaynakları içerisinde açıklanacaktır. Nye, kamu diplomasisini yumuşak gücün uygulama alanı olarak görmektedir.[63] Kamu diplomasisi, eğitim, kültür, sanat, bilimsel ve teknolojik gelişmişlik gibi yumuşak güç unsurlarını kullanarak onları yabancı halklara iletmektedir. Durağan bir yumuşak güç tek başına bir anlam ifade etmemektedir. Bir ülkenin yumuşak gücü, kamu diplomasisi politikaları ile

---

[58] Joseph S. Nye, *Amerikan Gücünün Paradoksu*, Çeviren: Güral Koca, Literatür Yayıncılık, İstanbul 2003, s. 10-11.
[59] Atilla Sandıklı, *Türkiye'nin Jeopolitiği: Yumuşak Güç Savaşları ve Terörizm*, Bilgesam Yayınları, İstanbul 2015, s. 190.
[60] Joseph S. Nye, *Dünya Siyasetinde Başarının Yolu Yumuşak Güç*, Çeviren: Reyhan İnan Aydın, Elips Kitap, Ankara 2005, s. 100.
[61] Tuba Çavuş, "Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, s. 26.
[62] Joseph S. Nye, *Dünya Siyasetinde …,* s. 20.
[63] Bekir Aydoğan-Hakan Aydın, "Güç Kavramı, Kamu Diplomasisi ve Güvenlik", *EKOPOLİTİK Uluslararası İlişkiler Masası*, Rapor No: 11-02, Haziran 2011, s. 48.

buluştuğu takdirde kalıcı başarılar ortaya çıkmaktadır.[64] Yumuşak güç ve kamu diplomasisi birbirlerinden ayrı düşünülemeyecek iki kavram olmakla beraber birbirlerinin yerine kullanılması da doğru bir yaklaşım değildir. Her iki kavram da zorlama ve tehdit olmadan cazibe yoluyla yabancı halkları ikna etme noktasında birbirleriyle paralellik gösterirken iki noktada birbirlerinden ayrılmaktadırlar: Yumuşak güç, hükümetlerin yanında çok uluslu şirketler, hükümet dışı örgütler, ulus üstü kuruluşlar gibi birçok kurum ve kuruluş aracılığıyla yürütülebilirken kamu diplomasisi, hükümet tarafından yürütülmektedir. Bunun yanında hükümetin izlemiş olduğu bir politikanın, yumuşak güç uygulamalarına somut bir etkisi olmazken kamu diplomasisi uygulamaları ile yapılan politikaya doğrudan ya da dolaylı bir etkisi söz konusudur.[65] Kamu diplomasisi ilk ortaya çıktığı yıllarda hükümetler tarafından yürütülmekteydi, bu durum küreselleşme ile beraber değişmiş kamu diplomasisi, sivil toplum örgütleri, üniversiteler, çok uluslu şirketler, ulus üstü kuruluşlar eliyle de uygulanmaya başlanmıştır.[66]

2.2. Kamu Diplomasisi

Geleneksel diplomasiden farklı olarak yabancı kamuoyunu ve sivil toplumu göz önünde bulunduran kamu diplomasisi Soğuk Savaş dönemi sonrasında devletlerin daha fazla önem verdiği bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun meydana gelmesinde küreselleşme ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler etkili olmuştur. Uluslararası ilişkilerde son dönemlerde önem kazanmış bir olgu olan kamu diplomasisi kavramı ortaya yeni çıkmış bir kavram değildir. Bu kavram ilk olarak "London Times" gazetesinin 1856 yılında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Franklin Pierce hakkındaki bir haberinde kullanılmıştır. Ancak günümüzdeki anlamda 1965 yılında ABD Tufts Üniversitesi bünyesinde bulunan Fletcher Hukuk ve Diplomasi Okulu'nun Dekanı

[64] Abdullah Özkan, "21. Yüzyılın Stratejik Vizyonu Kamu Diplomasisi ve Türkiye'nin Kamu Diplomasisi İmkânları", *TASAM*, Stratejik Rapor No: 70, s. 13.
[65] Haluk Karadağ, *Bir Dış Politika Tekniği Olarak Kamu Diplomasisi: Karar Verme Süreci Üzerine Etkisi*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Tezi), Ankara 2012, s. 29-30.
[66] Abdullah Özkan, *a.g.e.*, s. 8.

Edmund Asbury Gullion tarafından dolaşıma sokulmuştur.[67] Gullion'ın yapmış olduğu kamu diplomasisi tanımı şu şekildedir: *"Kamu diplomasisi, dış politikaların düzenlenmesi ve yürütülmesi üzerindeki kamu tutumlarının etkilenmesini ele almaktadır. Geleneksel diplomasinin ötesindeki uluslararası ilişkiler boyutlarını, hükümetlerin diğer devletlerdeki kamuoyunu oluşturmalarını, özel grupların etkileşimini ve bir devletin ve bunların birbiriyle olan ilgi alanlarını, Dışişleri raporlarını ve bunların politikaya etkisini, işi iletişim olanlarla diplomatlarla ve dış temsilciler arasındaki iletişimi ve de kültürlerarası iletişim sürecini kapsamaktadır."*[68] Kamu diplomasisi ilk olarak Gullion tarafından tanımlanmışsa da bu bilim adamından sonra birçok kamu diplomasisi tanımı yapılmıştır. Amerikalı diplomat Hans Nathan Tuch kamu diplomasisini, bir hükümetin kendi ulusunun fikirlerini, ülkülerini, kurumlarını, kültürünü ve bunların yanında ulusal hedeflerini ve mevcut politikalarını anlatma amacıyla yabancı halklarla olan iletişim süreci olarak tanımlamıştır.[69] Nicholas John Cull kamu diplomasisini, bir aktörün yabancı bir halkla kurduğu ilişki vasıtasıyla uluslararası ortamı yönlendirme girişimi olarak tanımlarken[70] Philip Taylor ise bir ulusun diğer bir ulus üzerinde olumlu bir imaj yaratma çabası olarak tanımlamıştır.[71] Evan Potter ise kamu diplomasisini, bir hükümetin yabancı bir ulusun kamuoyunu ve aydınlarını kendi ulusal hedeflerinin avantajına yönelik olarak etkileme çabası olarak anladığını belirtmiştir.[72] Farklı bilim insanları tarafından yapılan farklı kamu diplomasisi tanımlarına bakıldığında her tanımın kamu diplomasisinin farklı bir boyutuna vurgu yaptığı görülmektedir. Örneğin; Tuch, yabancı halklar ile iletişime vurgu yaparken Cull, yabancı halklar vasıtasıyla uluslararası ortamı yönetmeye, Potter ise

---

[67] Samet Kavoğlu, *Türk Kamu Diplomasisi Halkla İlişkiler Eksenli Model Arayışları*, Eğitim Yayınevi, Konya 2018, s. 105.

[68] The Edward Murrow Center of Public Diplomacy, *What is Public Diplomacy?*, http://fletcher.tuftstuch.edu/murrow/public-diplomacy.html, Aktaran: Gaye Aslı Sancar, *Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler*, 2. Baskı, Beta, İstanbul 2014, s. 79.

[69] Hans Nathan Tuch, *Communicating with the World: U.S. Public Diplomacy Overseas*, 2. Basım, St. Martin's Press, New York 1993, s. 3.

[70] Nicholas John Cull, *Public Diplomacy: Lessons from the Past*, Figueroa Press, Los Angeles 2009, s. 12.

[71] Philip M. Taylor, *Global Communications, International Affairs and The Media Since 1945*, Routledge, London 1997, Aktaran: Gonca Yıldırım, *Kültürel Diplomasi Ekseninde Uluslararası Halkla İlişkiler Perspektifinden Kamu Diplomasisi*, Beta, İstanbul 2015, s. 119.

[72] Evan Potter, "Canada and the New Public Diplomacy", *International Journal*, Cilt 58, Sayı 1, Yıl 2002-2003, s. 46.

yabancı halklar üzerinde imaj oluşturmaya dikkat çekmiştir. Yapılan kamu diplomasisi tanımlarından yola çıkılarak kamu diplomasisi, bir devletin kendi ulusal hedefleri doğrultusunda yabancı kamuoyunu olumlu yönde etkileme çabası olarak tanımlanabilir.

2.2.1. Kamu Diplomasisinin Kaynakları

Dış politika, kültür, siyasi değerler, refah seviyesi, iktisadi gelişmişlik, eğitim, iletişim, medya ve tanıtım gibi hususlar bir ülkenin kamu diplomasisi kaynaklarıdır. Bu çalışmada, yumuşak gücün yukarıda sayılan kaynaklarından kültür ve kültürel unsurlara yer verilecektir. Joseph Nye, yumuşak gücün kültür, siyasi değerler ve dış politika olmak üzere üç kaynağının olduğunu söylemektedir. Nye, kültürün başkaları için çekici olduğu durumlarda, siyasi değerlerin, yurt içinde ve yurt dışında bu değerlere sadık kalındığında, dış politikanın başkaları tarafından meşru ve ahlâki olarak görüldüğünde yumuşak güce kaynaklık ettiğini ileri sürmektedir.[73]

Kültür; bir toplumun kendine özgü inançları, gelenek ve görenekleri, anlayış tarzları, onun kimliğini oluşturan maddi ve manevi değerlerin tümüdür. Kültür ne kadar zengin olursa içinde geliştiği devletin yumuşak gücüne olan katkısı da o derece büyük olacaktır. Yalnız burada dikkat edilmesi gereken husus, kültürün ötekiler tarafından yani yabancı halklar tarafından benimsenmesi, takip edilmesi ve onlar üzerinde hayranlık uyandırması gerekmektedir. Nye'ya göre kültürün, ülkeler arasında gerçekleşen ticari faaliyetler, uluslararası spor etkinlikleri, müzik, sinema, diziler aracılığıyla iletişim kanalları ve öğrenci değişim programları gibi eğitim faaliyetleri üzerinden aktarımı gerçekleşmektedir.[74]

Bir devletin benimsemiş olduğu siyasi değerler de devletin yumuşak gücüne kaynaklık etmektedir. Ülkede yürürlükte olan kanunlar, ülkenin kurumları, demokrasi seviyesi, hukukun üstünlüğüne, azınlık ve insan haklarına riayet, hayvan hakları ve

---

[73] Joseph Nye, *Soft Power and Higher Education*, Harvard University, https://cdn.mashreghnews.ir/old/files/fa/news/1393/4/11/637473_515.pdf, s. 12. (14.09.2020).
[74] Joseph S. Nye, *Dünya Siyasetinde …,* s. 52-53.

çevrenin korunması gibi siyasi değerleri benimsemiş bir ülke diğer ülkeler tarafından takdirle karşılanacaktır. Benimsemiş olduğu siyasi değerler vasıtasıyla diğer ülkeler üzerinde olumlu bir imaj oluşturan ülke bu ülkeleri kendi çıkarları doğrultusunda daha kolay yönlendirebilecektir.

Dış politika; bir devletin dış politikası, diğer devletler tarafından haklı ve etik olarak kabul edildiğinde, dış politikayı izleyen devletin yumuşak gücüne katkı sağlayacaktır.[75] Bir devletin dış politikası, siyasi değerleri ve kültürü ile uyumlu olmalıdır. Örneğin azınlık haklarını benimsemiş bir ülke dış politikasında azınlık hakları ile ters düşecek bir uygulamaya yer vermemelidir. Nye'ya göre dış politikada eylemler ve söylemler tutarlı olmalıdır. Eylem ve söylem tutarsızlığının olması durumunda diğer ülkeler üzerinde iki yüzlülük algısı oluşacak dolayısıyla yumuşak gücün etkinliğinde bir azalmaya neden olacaktır.[76] Son olarak, dış politikada evrensel değerlere yer vererek diğer ülkelerin de bu değerlerle uyumlu hareket etmesine katkı sunmak yani dış politikada tek yanlı olmak yerine iş birliği içerisinde bulunmak bir ülkenin yumuşak gücüne olumlu katkı sağlamaktadır.[77]

Bir devletin kamu diplomasisi faaliyetlerinde başarıya ulaşması için diğer devletler nezdinde olumlu imaja sahip olması gerekmektedir. Olumlu imaj ise yumuşak gücün etkisinin yüksek olması ile sağlanmaktadır. Devletler kültür, siyasi değerler ve dış politika vasıtasıyla yumuşak güçlerinin etkisini yükseltebilmektedirler. Diğer ülkeler üzerinde yumuşak gücünün etkisi yüksek olan devletler, yumuşak gücün politikaya yansıması olan kamu diplomasisinde başarıya ulaşabileceklerdir.

2.2.2. Kamu Diplomasisinin Aktörleri

İlk ortaya çıktığı yıllarda tek aktörü devletler olan kamu diplomasisi, küreselleşme ve iletişim teknolojileri alanında yaşanan gelişmeler sayesinde bünyesinde

[75] Onur Balçıner, "Bir Yumuşak Güç Aracı Olarak Ulus Markalama: Almanya ve Türkiye Ulus Markalarının Değerlendirilmesi", *Academic Review of Humanities and Social Sciences*", Cilt 2, Sayı 2, Yıl 2019, s. 68.
[76] Joseph S. Nye, *Dünya Siyasetinde …,* s. 140.
[77] Bekir Aydoğan-Hakan Aydın, *a.g.m.,* s. 61.

sivil toplum kuruluşları ve çok uluslu şirketler gibi birçok aktörü barındırmaya başlamıştır.[78] Kamu diplomasisi aktörleri olarak; devlet, devlet dışı örgütler, devlete bağlı örgütler, elçilikler, kültür bakanlıkları, kültürel örgütler, sivil toplum kuruluşları, diasporalar, üniversiteler, kanaat önderleri, özel sektör ve küresel işletmeler, iç hedef kitle ve baskı grupları sayılabilir.[79]

Sivil toplum örgütleri artan sayıları dolayısıyla kamu diplomasisinin en önemli aktörleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Temelinde amaçlarına göre bireylerin sesi olan ve onlar adına çalışmalar yapan sivil toplum örgütleri olan aktörler güvenilir olarak görülmektedir. Bu güven duygusu sayesinde sivil toplum örgütlerinin mesajları kişiler tarafından daha kolay kabul edilmektedir ve bu durum kamu diplomasisi uygulamalarının etkinliğini arttırmaktadır. Ayrıca sivil toplum örgütleri diğer ülkelerde var olan muadilleriyle ilişkiler inşa ederek toplumlar arasında ağlar oluşturmaktadır.[80]

Kamu diplomasisinin önemli bir diğer aktörü ise üniversitelerdir. Üniversiteler bulundukları ülkelerdeki bilimin, eğitim kalitesinin ve kültürün en önemli göstergelerinden biridir. Gelişmiş eğitim sistemine sahip olan ve bilime önem veren ülkeler, diğer ülke öğrencileri ve akademisyenleri tarafından cazibe merkezleri olarak görülmektedir. Üniversiteler kültürel diplomasi uygulamalarında oldukça etkili bir aktördür. Yurtdışında eğitim ve öğretim alan yabancı öğrenciler kendi ülkelerine döndüklerinde bir bakıma eğitim gördükleri ülkenin kültür elçisi görevini üstlenmektedir. Ayrıca akademisyenler toplum tarafından saygı ve itibar gören kişilerdir. Bu kişilerin vermiş oldukları mesajlar toplum tarafından dikkatle takip edilmektedir. Tüm bu etkenler uzun vadede kamu diplomasisi uygulamalarının başarıya ulaşmasında oldukça etkilidir.

---

[78] Hasan Kocabıyık, "Değişen Diplomasi Anlayışı, Kamu Diplomasisi ve Türkiye", *Avrasya Etüdleri,* Cilt 55, Sayı 1, Yıl 2019, s. 174.
[79] Gyorgy Szondi, "Public Diplomacy and National Branding: Conceptual Similarities and Differences", *Discussion Papers in Diplomacy*, Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael', 2008, s. 17-18; Abdullah Özkan, *Kamu Diplomasisi Ders Notu*, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2010, s. 86.
[80] Jan Melissen, *a.g.m.*, s. 22.

Kanaat önderleri, bilgi birikimleri, toplumsal olaylara olan ilgileri ve kişilikleriyle vatandaşlar arasında etki sahibi olan kişilerdir.[81] Kanaat önderleri spor, sanat, edebiyat, müzik, ekonomi ve bilim gibi alanlarda halkın önem verdiği kişilerdir. Hedef ülkenin kanaat önderlerinin etkilenmesi dolayısıyla söz konusu ülkenin halkının da etkilenmesi demektir. Hedef ülkedeki kanaat önderlerinin etkilenmesi gerçekleştirilmek istenilen kamu diplomasisi faaliyetlerinin başarısında oldukça önemlidir. Hedef kitleyi kanaat önderleri aracılığıyla etkileme iki aşamada gerçekleşmektedir. İlk aşamada yabancı ülkeden gelen mesaj ile kanaat önderi etkilenmekte ikinci aşamada ise kanaat önderi kendi ülkesinin vatandaşlarını etkilemektedir. Kanaat önderinden gelen mesaj yabancı bir ülkeden gelen mesaja göre daha etkili ve güvenilirdir.[82]

Baskı grupları, ortak çıkarlar etrafında bir araya gelen ve hedeflerini gerçekleştirmek için karar alıcıları etkilemeye çalışan örgütlenmiş gruplardır.[83] Baskı gruplarını diğer gruplardan ayıran en temel özellik siyasi karar alıcılar üzerinde etki kurmaya çalışmalarıdır. Demokratik rejimlerde baskı grupları karar almada oldukça etkilidir. Bu tarz rejimlerde siyasal kararlar yalnızca resmi devlet organları, parlamentolar ya da siyasi partiler gibi aktörler tarafından alınmamakta bu aktörleri etkilemeyi başaran baskı grupları da sürece katılmaktadırlar.[84] Baskı grupları siyasal kararlar alma sürecine doğrudan ya da dolaylı yoldan kamuoyunu kullanarak dâhil olurlar.[85] Baskı gruplarının etkilenmesi kamu diplomasisi uygulamalarının başarısını da beraberinde getirecektir.

2.2.3. Kamu Diplomasisinin Araçları

Yabancı kamuoyunu kültür, sanat, eğitim, bilim gibi öğelerle etkilemeye çalışan kamu diplomasisi, bu amacını gerçekleştirmek için çeşitli araçlar kullanmaktadır. Kamu

---

[81] Handan Temizel, "Kamuoyu Kuramları ve Kamuoyu Oluşumunda Kitle İletişim Araçları", *SÜ İİBF Sosyal Ekonomik Araştırmalar* Dergisi, Cilt 8, Sayı 15, Yıl 2008, s. 139.
[82] Gaye Aslı Sancar, *a.g.e.,* s. 95.
[83] Münci Kapani, *Politika Bilimine Giriş*,39. Baskı, BB101 Yayınları, Ankara, 2015, s. 208.
[84] Mustafa Şener, "Baskı Grupları", *Siyaset Bilimi: Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler*, Editörler: Gökhan Atılgan-E. Atilla Aytekin, Genişletilmiş 3. Baskı, Yordam Kitap, İstanbul 2013, s. 253.
[85] Arsev Bektaş, *a.g.e.,* s. 113.

diplomasisinin kullandığı araçlar arasında ilk sırada kitle iletişim vasıtaları gelmektedir.[86] Kitle iletişim araçları geleneksel medya -televizyon, radyo, gazete, dergi, kitap, sinema- ve yeni medya -internet, sosyal medyalar, bloglar- olarak ikiye ayrılabilir.[87] Kitle iletişim araçları kamu diplomasisi faaliyetlerinin başarıya ulaşmasında kullanılan en önemli araçtır. Teknolojik gelişmelerin hız kazandığı günümüzde kamu diplomasisi faaliyetlerinin tanıtımında kitle iletişim araçlarının kullanımı bir zorunluluk olmuştur. Kitle iletişim araçları sayesinde toplumlar birbirleriyle iletişim ve etkileşim içerisindedirler. Bu yolla kitle iletişim araçları içerisinde yer alan yayınlar ve bilgiler toplumlara sirayet etmektedir.

Kamu diplomasisinin kullandığı diğer bir araç ise uluslararası etkinliklerdir. Birçok ülke vatandaşlarının bir araya geldiği uluslararası etkinlikler kamu diplomasisi mesajlarının diğer ülke vatandaşlarına aktarıldığı önemli bir mecradır. Çok fazla kültürün bir arada olduğu böyle ortamlarda kültürel etkileşim en üst düzeydedir. Uluslararası etkinlikler, katılımcıların yanında ev sahibi konumunda olan devlet açısından da kendi kültürünü, bilimsel alt yapısını, siyasi değerlerini diğer ülkelere tanıtma noktasında oldukça önemli fırsatlar vermektedir.

Ulusal markalar da kamu diplomasisi mesajlarının aktarımı için kullanılan ve devlet dışı aktörlerin elinde olan bir araçtır. Bir devletin sahip olduğu markalar onu dünyaya tanıtmakta ve onun imaj oluşturmasına katkı sağlamaktadır.[88] Diğer yandan kamu diplomasisinde ünlülerin kullanılması da bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkelerin yetiştirmiş olduğu oyuncuların, şarkıcıların, bilim insanlarının ve akademisyenlerin verdiği mesajlar ülkenin imajını olumlu ya da olumsuz olarak etkileyebilmektedir.

---

[86] Gaye Aslı Sancar, *a.g.e.*, s. 185.
[87] Muharrem Ekşi, *Kamu Diplomasisi ve…*, s. 174.
[88] Gaye Aslı Sancar, *a.g.e.*, s. 218.

2.2.4. Kamu Diplomasisinin Boyutları

Nye, kamu diplomasisini üç boyutta ele almaktadır: birinci boyut günlük iletişim, ikinci boyut stratejik iletişim ve üçüncü boyut ise uzun süreli iletişimdir.[89] Günlük iletişim; yerel ve dış politikanın aktarımı, stratejik iletişim siyasi bir kampanya veya reklam gibi basit konuların geliştirilmesini, uzun süreli iletişim ise akademik değişim programları, burs, staj, seminer, konferanslar vb. araçlarla ilişkiler kurmayı içerir.[90] Günlük iletişimde alınan siyasi kararların ulusal basın yanında yabancı basına servis edilmesi vardır. Dış dünyada yanlış tanınmamak ve bir ülkenin kendisini başkalarına tanıtması amaçlanır. Stratejik iletişimde verilmek istenilen mesajların sürekliliği önemlidir. Bunun için iletilecek olan mesajın tüm medya araçları yoluyla yayılması gerekmektedir.[91] Uzun süreli iletişim, geleceğin yöneticilerini, siyasi karar alıcılarını bir ülkenin kendi üniversitelerinde kendi kültürü ile eğiterek onlarla bugünden ilişkiler kurmasıdır.

2.3. Kuramın Uygulamada Değerlendirilmesi

Bu çalışmada kamu diplomasisinin kaynaklarından olan kültür dolayısıyla da dilsel faaliyetler ele alınmıştır. Bir toplumun maddi ve manevi tüm değerleri o toplumun kültürünü oluşturmaktadır. Bu değerler arasında dil ön plana çıkmaktadır. Dil, kültürün oluşmasında, gelişmesinde ve aktarılmasında en önemli unsurdur.[92] Türkiye'nin Gürcistan'daki kamu diplomasisi uygulamalarına bakıldığında kültürel unsurlar ön plana çıkmaktadır. Bu kapsamda YEE kültürde özellikle dil alanında oldukça önemli faaliyetler gerçekleştirmektedir. Gürcistan'ın başkenti Tiflis'te bulunan YEE, her yıl onlarca etkinlik ile Türk kültürünün tanıtılmasında öncülük etmektedir. YEE tarafından düzenlenen Türkçe Dil Kursları, Türkiye Haftası etkinlikleri, Tiflis Uluslararası Film Festivali, El Sanatları Festivali gibi etkinlikler Türk kültürünün ve dilinin tanıtılması açısından oldukça

---

[89] Joseph S. Nye, *Dünya Siyasetinde …,* s. 108-109.
[90] Aynı yerde.
[91] Hasan Kocabıyık, *a.g.m.,* s. 173.
[92] Ali Göçer, "Dil-Kültür İlişkisi ve Etkileşimi Üzerine" *TDK,* http://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2012/11/14.pdf, s. 53. (06.10.2020).

önemlidir. Türkçe dil kursları, Türk dilinin yaygınlaşması açısından önem taşımaktadır. Bu yönde çalışmalar yürüten T.C. Batum Başkonsolosluğu tarafından da Türkçe dil kursları düzenlenmektedir. Türk dilinin yaygınlaştırılması faaliyetlerinin yanında YEE, kamu diplomasisi araçlarından yeni medyayı kullanarak kamu diplomasisinin günlük iletişim boyutu olarak değerlendirilebilecek faaliyetler de gerçekleştirmektedir. Örneğin Tiflis YEE sosyal medya hesaplarını kullanarak Türk şehirlerini ve yemeklerini tanıtan kısa videolar ve fotoğraflar paylaşmaktadır. Dış dünyaya Türkiye'yi tanıtmak olarak açıklanabilecek günlük iletişime, YEE paylaşmış olduğu kısa videolar ve fotoğraflar ile katkıda bulunmaktadır. Türk kamu diplomasisi uygulayıcısı olarak faaliyetlerde bulunan bir diğer aktör ise TİKA'dır. Bu kurum Gürcistan'daki Türkoloji bölümlerine yaptığı destekler ile Türkoloji eğitimlerinin kesintiye uğramadan devam etmesine öncülük etmektedir. Gürcistan'da İvane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesi, İlia Devlet Üniversitesi, Akaki Tsereteli Devlet Üniversitesi ve Batum Shota Rustaveli Devlet Üniversitesi gibi bazı eğitim kurumlarında Türkoloji bölümleri bulunmaktadır. TİKA bu bölümleri desteklemektedir. Ayrıca yapmış olduğu diğer faaliyetler aracılığıyla Türk kültürünün Gürcistan'da tanınmasına yardımcı olmaktadır. Bu faaliyetler arasında; Gürcü kamu görevlilerine verilen eğitimler, insani yardımlar, tarihi ve kültürel eserlerin onarımı vb. hususlar yer almaktadır.

Türk kültürünün ve dilinin dünyaya tanıtılmasında önemli rol oynayan bir diğer aktör ise YTB'dir. YTB bünyesinde hayata geçirilen "Türkiye Bursları" kapsamında her yıl binlerce uluslararası öğrenci lisans, yüksek lisans ve doktora düzeylerinde eğitim almak için Türkiye'ye gelmektedir. Bu öğrenciler eğitim hayatları boyunca Türk diline ve kültürüne vakıf olmaktadırlar. "Türkiye Bursları" projesi Gürcistan kökenli öğrencilerin rağbet gösterdikleri bir projedir. Her yıl Gürcistan uyruklu öğrenciler Türkiye'nin farklı üniversitelerine eğitim görmeye gitmektedirler. YTB'nin "Türkiye Bursları" projesi kamu diplomasisinin boyutlarından olan uzun süreli iletişim kapsamında önemli bir rol oynamaktadır. Akademik değişim programları, burslar, stajlar, seminerler ve konferanslar gibi araçlarla oluşturulan uzun süreli iletişimde geleceğin karar alıcıları üzerinde olumlu etki bırakmak ve bugünden iletişim kurmak vardır. Örneğin Gürcistan eski Savunma

Bakanı Yardımcısı Nodar Kharshiladze, Türkiye'de eğitim görmüş bir karar alıcıdır. 2018 yılında gerçekleştirilen "Gürcistanlı Türkiye Mezunları Buluşması" programında konuşma yapan Kharshiladze, Türkiye'nin Gürcistan'ı siyasi ve ekonomik olarak desteklediğini ve Türkiye'nin ülkesine her zaman iyi niyetli yaklaştığını dile getirmiştir.[93]

Gürcistan'daki Türk kamu diplomasisi faaliyetleri, kültürel kaynaklar aracılığıyla sürdürülmektedir. Bu çalışmada kamu diplomasisinin kültürel kaynaklarına ağırlık verilecektir.

3. Kamu Diplomasisi Çerçevesinde Türkiye'nin Gürcistan Politikası

Bu bölümde ilk olarak kısaca Türkiye'de kamu diplomasisinin gelişimi ortaya konmaktadır. Daha sonra Türkiye'nin Gürcistan'daki kamu diplomasisi aktörleri ve bu aktörlerin faaliyetleri ele alınıp Türk kamu diplomasisinin Gürcistan'daki mevcut durumu analiz edilmeye çalışılmaktadır. Bu çalışmada Türk kamu diplomasisi ve yumuşak güç aktörlerinin hepsine yer verilmemektedir. Bu aktörlerden sadece Gürcistan'da faaliyet yürüten aktörler ele alınmaktadır.

3.1. Türkiye'de Kamu Diplomasisi

Soğuk Savaş'tan sonra küreselleşmenin ve teknoloji alanında yaşanan gelişmelerin neticesinde devletlerin dış politikalarında kamu diplomasisi önemli bir araç olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye, dış politikada kamu diplomasisinin öneminin farkına geç varmıştır. Ankara bu yüzden birtakım sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunlardan en önemlisi yabancı kamuoyunun Türkiye'yi yanlış tanımasıdır.[94] Oysa Türkiye zengin tarihi ve kültürel birikimi, devlet kurumları, sivil toplum kuruluşları ve üniversiteleri ile güçlü bir kamu diplomasisi yürütme potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda Türkiye barındırdığı

---

[93] "Gürcistanlı Türkiye Mezunları Tiflis'te Buluştu", *Türkiye Mezunları*, 20.11.2018, https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/1230/gurcistanli-turkiye-mezunlari-tiflis-te-bulustu/, (07.10.2020).

[94] Emine Akçadağ, "Dünya'da ve Türkiye'de Kamu Diplomasisi", *Kamu Diplomasisi Enstitüsü*, http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/emineakcadag.pdf, s. 18. (15.10.2020).

yüksek kamu diplomasisi potansiyelini doğru kullanarak önemli sorunlarını çözüme kavuşturabilir.

Türk dış politikasında kamu diplomasisi görece yeni bir kavram olsa da hem Osmanlı İmparatorluğu hem de Cumhuriyet dönemlerinde kamu diplomasisi uygulamalarına rastlanılmaktadır.[95] Ancak Türk dış politikasında kamu diplomasisinin önem kazanması esas itibarıyla 2002 yılı sonrasında gerçekleşmiştir.[96] Bu dönemde Türk dış politikasının çerçevesi kamu diplomasisi ve yumuşak güç odaklı çizilmiştir.[97] Yeni Türk dış politikasının oluşturulmasında etkili olan Ahmet Davutoğlu, 2001 yılında yayımladığı "Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu" başlıklı eserinde Türkiye'nin yeni dış politika anlayışını Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihsel birikimine ve coğrafyasına dayandırmaktadır.[98] İbrahim Kalın da bu anlamda Davutoğlu'nun izinden gitmektedir. Ayrıca Kalın, yeni Türk dış politikasının küreselleşmeyi ve yerelleşmeyi de içinde barındırdığını söylemektedir.[99]

2002 yılı sonrasında kamu diplomasisine ve yumuşak güce dayalı yeni Türk dış politikası anlayışına uygun olarak birçok kurum ve kuruluş oluşturulmuş ya da var olan kurum ve kuruluşlar kamu diplomasisinin ve yumuşak gücün uygulanmasına olanak sağlayacak şekilde yeniden yapılandırılmıştır. Bu bağlamda gerçekleştirilen en önemli çalışma 2010 yılında Başbakanlık bünyesinde KDK kurulmasıdır. 30 Ocak 2010 tarihli ve 27478 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile hayata geçirilen kurumun amacı, *"kamu diplomasisi alanında yürütülecek çalışmalar ile stratejik iletişim ve tanıtım faaliyetleri*

---

[95] Sinem Tan, *Kamu Diplomasisi Çerçevesinde Türkiye'nin Bosna-Hersek ve Sırbistan Politikası*, (Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Uluslararası İlişkiler Programı, Yüksek Lisans Tezi), Trabzon 2015, s. 87-89.

[96] Kadir Sancak, "Türkiye-Azerbaycan İlişkilerinde Kamu Diplomasisinin Önemi ve Türkiye'nin Azerbaycan'da Resmi Kurumlarla Yürüttüğü Kamu Diplomasisi Faaliyetleri", *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 9, Sayı 22, Yıl 2018, s. 301.

[97] Erdem Eren, "Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri Işığında Türk Kamu Diplomasisinin Yeni Yapısı", *Çekmece İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 8, Sayı 16, Yıl 2020, s. 112.

[98] Muharrem Ekşi, *Kamu Diplomasisi ve…*, s. 241.

[99] İbrahim Kalın, "Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi" *Kamu Diplomasisi Enstitüsü*, https://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/100-tuerk-d-politikas-ve-kamu-diplomasisi, (15.10.2020).

konusunda kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütleri arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak" olarak belirlenmiştir. KDK, 2017 yılında yapılan "Anayasa Değişikliği Referandumu" sonrasında değişen hükümet sistemi sonucunda kapatılmıştır. 24 Temmuz 2018 tarihinde kurulan "Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı" KDK'nin yerini almıştır. KDK dışında sivil toplum kuruluşu olarak hayata geçirilen "Kamu Diplomasisi Enstitüsü" ise "Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi" öncülüğünde 2010 yılında kurulmuştur.[100] Bunların dışında kamu diplomasisi ve yumuşak güç aktörü olarak görev yapan kurum ve kuruluşlar arasında; Cumhurbaşkanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, TRT, Anadolu Ajansı, Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, TİKA, YEE, YTB, Diyanet İşleri Başkanlığı, diğer kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları sayılabilir.

3.2. Türkiye'nin Gürcistan'daki Kamu Diplomasisi Aktörleri ve Bu Aktörlerin Faaliyetleri

Türkiye, kamu diplomasisi ve yumuşak güç odaklı yeni dış politika anlayışı doğrultusunda Gürcistan'daki faaliyetlerini sürdürmektedir. Çalışmanın "Giriş" bölümünde belirtildiği üzere askeri ve ekonomik araçlarla Gürcistan üzerinde etkili olan Türkiye, kamu diplomasisi ve yumuşak güç araçları ile bu etkiyi pekiştirmek istemektedir. Bu amaç doğrultusunda Türkiye, Gürcistan'da eğitim, kültür, sanat, sağlık, kalkınma desteği, turizm ve insani yardım konularına odaklanarak kamu diplomasisi faaliyetleri yürütmektedir.[101] Türkiye'nin Gürcistan'daki kamu diplomasisi aktörleri arasında; TİKA, YEE, YTB, Dışişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, TRT, Türkiye Kızılay Derneği, İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı (İHH), Gürcistan Dostluk Derneği, Gürcü ve Türk İş Adamları Derneği (GÜRTİAD) ile Türk-Gürcü Eğitim ve Kültür Derneği gibi kurum ve kuruluşlar sayılabilir.

---

[100] Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi, *Kamu Diplomasisi Enstitüsü'ne Yeni Direktör*, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/52463/kamu_diplomasisi_enstitusune_yeni_direktor, (16.10.2020).

[101] Sinem, Çelik, "Effect of Turkish Public Diplomacy Activities on Relations Between Turkey and Georgia", *Eurasian Journal of Social Sciences*, Cilt 4, Sayı 4, Yıl 2016, s. 10.

Çalışmanın bu bölümünde adı geçen resmi ve resmi olmayan kamu diplomasisi aktörlerinin faaliyetleri değerlendirmeye tabi tutulacaktır. Ancak Diyanet İşleri Başkanlığı ve TRT'nin Gürcistan'daki faaliyetleri[102] cılız kalacağından bu kurumlar için ayrı başlıklar oluşturulmamıştır. Ayrıca temelde bir Avrupa Birliği projesi olan ve Türkiye'de Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü, Vilayetler Birliği ve Türkiye Belediyeler Birliği işbirliğinde yürütülen "Kardeş Şehir Projesi" de bu çalışmada ele alınacaktır.

3.2.1. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Türk Cumhuriyetleri öncelikli olmak üzere Türkiye ile tarihi ve kültürel bağları bulunan coğrafyalar arasında işbirliğini geliştirmek amacıyla 1992 yılında kurulmuştur.[103] TİKA, Türkiye'nin dış politika yönelimleri ile küresel ve bölgesel düzeyde yaşanan gelişmelere bağlı olarak birçok kez yapılandırılmıştır. 1992 yılında 480 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Dışişleri Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan TİKA, 1999 yılında ise Cumhurbaşkanlığı tezkeresi ile Başbakanlığa bağlanmıştır. 2011 yılında 656 Sayılı Kanun Hükmünde

---

[102] Diyanet İşleri Başkanlığı 2018 yılında Kurban Bayramı vesilesiyle yaklaşık 10.000 aileye kurban eti dağıtmıştır ("Diyanet Gürcistan'da 10 Bin Aileye Kurban Eti Dağıtacak", *Anadolu Ajansı*, 21.08.2018, https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/diyanet-gurcistanda-10-bin-aileye-kurban-eti-dagitacak/1236710, (11.02.2021). Ayrıca 5.000 adet büyük boy ve 3.000 adet küçük boy olmak üzere Kur'an-I Kerim'in Gürcüce ve 100 adet Rusça meali ile 1.000 adet dini bilgiler içeren kitap gönderilmiştir (Diyanet İşleri Başkanlığı, *2018 Yılı Faaliyet* Raporu, https://stratejigelistirme.diyanet.gov.tr/Documents/2018%20%C4%B0dare%20Faaliyet%20Raporu.pdf, s. 82 (15.10.2020)). 2019 yılında ise 2.404 adet dini bilgiler kitabı ile 6.000 adet takvim Başkanlık tarafından Gürcistan'a gönderilmiştir (Diyanet İşleri Başkanlığı, *2019 Yılı Faaliyet Raporu*, https://stratejigelistirme.diyanet.gov.tr/Documents/2019%20Y%C4%B1l%C4%B1%20Faaliyet%20Raporu.pdf, s. 138, (15.10.2020)). TRT'nin 2009 yılında yayına başlayan TRT Avaz kanalında 2013 yılında Türkiye ve Gürcistan ilişkilerinin daha iyiye gitmesi amacıyla "Kafkas Rüzgarı" isimli program gösterimi gerçekleştirilmiştir (Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, *2014 Yılı Faaliyet Raporu*, https://trtkurumsal.trt.net.tr/Uploads/application/pdf/2015-09-11-12.12.01/9645c78872e64f198273718ac44225c5.pdf, s. 55, (17.10.2020)). Söz konusu program dışında, "Gürcü Mutfağı, Gürcistan'da Kadın Olmak ve İstanbul Gürcüleri" isimlerinde programlar da vardır. Ayrıca TRT'nin Gürcüce yayın yapan "TRT Kartuli" isimli internet kanalı da mevcuttur. Türkiye'ye dair sanat, edebiyat, kültür, spor, tarih, turizm, politika gibi konularda birçok içerik Gürcü dilinde sunulmaktadır (https://www.trt.net.tr/georgian/).

[103] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *Tarihçe*, https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihce-222, (20.10.2020).

Kararname ile kurum etkinliğinin arttırılması amacıyla yeniden yapılandırılmıştır.[104] TİKA, 15 Temmuz 2018 tarihli, 30479 Sayılı resmi gazetede yayımlanan *"Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi"* mucibince Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlanmıştır. [105] İlgili Kararname'nin 522. maddesinde TİKA'nın görevleri, *"İşbirliğinde bulunulması hedeflenen ülke ve topluluklarla iktisadi, ticari, teknik, sosyal, kültürel ve eğitim alanlarındaki ilişkileri karşılıklı kalkınmaya da katkıda bulunacak şekilde projeler ve faaliyetler temelinde geliştirmek, söz konusu ülke ve toplulukların kalkınma hedef ve ihtiyaçlarına uygun işbirliği program ve projelerini hazırlamak ve hazırlatmak, bununla ilgili gerekli düzenlemeleri ve takibi yapmak ve bunların uygulanmasında koordinasyonu sağlamak […]"* şeklinde belirlenmiştir.[106]

TİKA kendisine verilen görevleri, Program Koordinasyon Ofisleri aracılığıyla yerine getirmektedir. Günümüzde 60 ülkede 62 Program Koordinasyon Ofisine sahip olan[107] TİKA'nın bu ofislerinden bir tanesi de Gürcistan'ın başkenti Tiflis'te yer almaktadır. Tiflis Program Koordinasyon Ofisi 1 Ocak 1995 tarihinde açılmıştır.[108] Söz konusu tarihten bu yana kültürel, eğitim, teknik ve iktisadi alanlarda yüzlerce faaliyet gerçekleştiren TİKA, Türkiye'nin Gürcistan'daki en önemli kamu diplomasisi aktörlerinden biridir. SSCB'den bağımsızlığını kazanan ülkeler arasında Kırgızistan'dan sonra TİKA'dan en fazla proje desteği alan ikinci ülke Gürcistan'dır.[109] Aşağıda TİKA'nın 2004 yılından günümüze değin yayımlanan faaliyet raporları doğrultusunda bu

---

[104] Aynı yerde.
[105] Resmi Gazete, *Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi*, Kararname Numarası 4, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180715-1.pdf, (20.10.2020).
[106] Aynı yerde.
[107] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *Hakkımızda*, https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649#, (20.10.2020).
[108] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2018 Faaliyet Raporu*, https://www.tika.gov.tr/upload/2019/Faaliyet%20Raporu%202018/TikaFaaliyetWeb.pdf, s. 18, (16.10.2020).
[109] Vahram Ter-Matevosyan, "Turkey in Georgia: Pursuing the "Soft Power" Politics", *Religion and Soft Power İn South Caucasus, Policy Perspective*, Editörler: Ansgar Jödicke-Kornely Kakachia, Georgian Institute of Politics, Tbilisi 2017, s. 37.

kurumun Gürcistan'da gerçekleştirdiği faaliyetler masaya yatırılmaktadır. Bu bağlamda ise kurumun faaliyetleri; idari, sivil, ekonomik, sosyal, insani ve kültürel alanlar temelinde sınıflandırılarak bir değerlendirilmeye tabi tutulmaktadır.

3.2.1.1. İdari Alan

İdari alt yapıların geliştirilmesine yönelik faaliyetler ülkelerin ekonomik, siyasal, demokratik, anayasal ve toplumsal yönden liberal ve piyasa ekonomisine geçişlerini desteklemek amacıyla gerçekleştirilen faaliyetlerdir.[110] Bu bağlamda TİKA, Sovyet geçmişine sahip olan Gürcistan'a liberal ve piyasa ekonomisine geçiş sürecinde birçok proje ve program desteği vermiştir. Bunlardan ilki "Uluslararası İnterpol Eğitim Semineri"dir. TİKA, T.C. İçişleri Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü işbirliği içerisinde 31 Mayıs-4 Haziran 2004 tarihleri arasında gerçekleştirilen bu seminere Balkanlar, Orta Doğu ve Kafkasya ülkelerinden birçok uzman katılmıştır.[111] Gene Emniyet Genel Müdürlüğü ile işbirliğinde gerçekleştirilen bir diğer etkinlik ise "Polis Eğitim ve Öğretiminde Çağdaş Yaklaşımlar Konferansı" olmuştur. 19-21 Ekim 2006 tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleştirilen söz konusu konferansa Gürcistan'dan iki uzman katılmıştır.[112] 17-19 Kasım 2016 tarihlerinde Ankara'da gerçekleştirilen "Karayolu Trafik Güvenliği Sempozyumu ve Sergisi'nde" Gürcistan da yer almıştır.[113] Ayrıca TİKA ve Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 2007-2008 yıllarında başlatmış olduğu "Uluslararası Polis Eğitim İşbirliği Projesi'ne", 2019 yılında Gürcistan da dâhil olmuştur.[114]

---

110 Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2004 Faaliyet Raporu*, https://www.tika.gov.tr/upload/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2004/2004%20TIKA_Faaliyet.pdf, s. 27, (16.10.2020).

111 Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2004 Faaliyet Raporu*, …, s. 28.

112 "Avrupalı Polisler İstanbul'da Buluşacak", *Yeni Şafak Gazetesi*, 13.10.2006, https://www.yenisafak.com/gundem/avrupali-polisler-istanbulda-bulusacak-9876, (26.10.2020); Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2006 Faaliyet Raporu*, https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/faaliyet-raporu-2006.pdf, s. 263, (16.10.2020).

113 Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2016 Faaliyet Raporu*, https://www.tika.gov.tr/upload/2017/03/2016%20IdareFaaliyetRaporu/%C4%B0dare%20Rapor_2016_WebFormati.pdf, s. 53, (16.10.2020).

114 Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2019 Faaliyet Raporu*, https://www.tika.gov.tr/upload/2020/06/FAAL%C4%B0YET%20RAPORU%20%C4%B0NG%C4%B0L%C4%B0ZCE/TIKAFaaliyet2019WebKapakli.pdf, s. 100, (16.10.2020).

TİKA, idari alt yapıların geliştirilmesi çerçevesinde Emniyet Genel Müdürlüğü'nün yanında Türkiye İstatistik Kurumu ile de işbirliği yaparak çeşitli projeler üretmektedir. Örneğin "İstatistik Faaliyetlerinin Güçlendirilmesi" projesi kapsamında hedef ülkelerdeki istatistik kurumlarının alt yapılarının uluslararası standartlarda oluşturulması ya da var olan alt yapıların geliştirilmesine çalışılmaktadır. Proje kapsamında Gürcistan'a yönelik çalışmalar 2002 yılında başlamıştır. Gene bu bağlamda "Dış Ticaret İstatistikleri" eğitim programı Eylül 2004'te Gürcistan'dan da iki uzmanın katılımıyla Ankara'da gerçekleşmiştir. Aynı yılın Kasım ayında ise Tiflis'te düzenlenen eğitim programı için Türkiye İstatistik Kurumu'ndan bir uzman görevlendirilmiştir.[115]

TİKA'nın Türk devlet kurumlarının sahip olduğu tecrübe ve bilgi birikimlerini dost ülkelere aktarımına yönelik yapmış olduğu bir diğer proje ise, Devlet Planlama Teşkilatı işbirliğinde gerçekleştirdiği "Proje Döngüsü" konulu eğitim semineridir. 11-16 Temmuz 2005 tarihleri arasında Tiflis'te gerçekleşen seminer kapsamında Devlet Planlama Teşkilatı'nda görevli iki uzman tarafından, Gürcistan Tarım ve Gıda Bakanlığı bünyesinde görev yapan 16 kişiye eğitim verilmiştir.[116] Aynı yıl içerisinde Gürcistan Ekonomi Geliştirme Bakanlığı da TİKA tarafından desteklenmiştir. Diğer yandan söz konusu bakanlığa bağlı Gürcistan Yatırım ve İhracat Destekleme Ajansı'nın hazırlamış olduğu "Gürcü İhracatçılar Kataloğu" İngilizce, "Yatırım Rehberi" İngilizce ve Türkçe, ajansın "tanıtım broşürü" ise İngilizce ve Gürcüce olarak TİKA tarafından bastırılmıştır.[117]

TİKA'nın, Gürcistan'da Türkiye dostu bir bürokrasi oluşturmak amacıyla başlattığı "Gürcistan Genç Kamu Görevlilerine Eğitim Programı" Gürcistan Strateji ve Uluslararası Araştırma Derneği ile işbirliği içerisinde geliştirilmiştir. İlk aşaması Kasım

---

[115] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2004 Faaliyet Raporu*, …, s. 29.
[116] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2005 Faaliyet Raporu*, https://www.tika.gov.tr/upload/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2005/TIKA_Faaliyet2005.pdf, s. 38, (16.10.2020).
[117] Aynı yerde.

2013-Mart 2014 tarihleri arasında gerçekleşen bu programdan 20 kişi faydalanmıştır.[118] 2014 ve 2015 yıllarında uygulanan ikinci ve üçüncü aşamalarına 20'şer, dördüncü aşamaya ise 26 kişi katılmıştır.[119]

3.2.1.2. Sivil Alan

Sivil alt yapıların geliştirilmesine yönelik faaliyetler; rehabilitasyon merkezleri, huzur evleri, kültür merkezleri gibi devlet ve sivil toplum kuruluşlarına ait birimlerin geliştirilmesini kapsamaktadır. TİKA'nın faaliyet raporları incelendiğinde Gürcistan'ın sivil alt yapısının güçlendirilmesine ilişkin birçok faaliyet dikkat çekmektedir. İlkin 2004 yılında Gürcistan Güzel Sanat ve Aşıklar Birliği Derviş Kültür Merkezi'ndeki sınıflara eğitim malzemesi desteği sağlanmıştır.[120] Ayrıca Gürcistan'ın Batum şehrinde kurulan "Gürcistan Gençliğine Yardım Derneği" bünyesinde yer alan kültür merkezi için mobilya ve ekipman yardımı yapılmıştır.[121] 2006 yılında ise aynı dernek ile işbirliği içerisinde 5.000 aile için Gürcüce takvim bastırılmıştır. Aynı yıl içerisinde "Gürcistan Yazarları Koruma Uluslararası Fonu ve Geleneksel El Sanatları Merkezi" bünyesinde yer alan geleneksel el sanatları atölyesi onarılmış (atölye kapılarının değiştirilmesi, keçe yapmak için kullanılan yıkama odasında bulunan parkelerin yenilenmesi) ve atölyeye ekipman yardımı yapılmıştır.[122] TİKA'nın sivil alt yapıları geliştirme alanında yapmış olduğu diğer bir faaliyet ise 2008 yılında gerçekleşmiştir. "Birlik İA" isimli engelli insanlar yararına çalışan sivil toplum kuruluşunun 100 metrekarelik salonu onarılmış ve döşenmiştir. Onarılan salonda el sanatları atölyesi ve bilgisayar laboratuvarı başta olmak üzere, 15

---

[118] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2013 Faaliyet Raporu*, https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/faaliyet-raporu-2013.pdf, s. 94, (16.10.2020).

[119] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2014 Faaliyet Raporu*, https://www.tika.gov.tr/upload/2016/Prestij%20Eserler/Faaliyet%20Raporu%202014.pdf, s. 34, (16.10.2020); Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2015 Faaliyet Raporu*, https://www.tika.gov.tr/upload/2017/05/Faaliyet%20Raporu%202015/2015%20Faaliyet%20Raporu.pdf, s. 64, (16.10.2020).

[120] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2004 Faaliyet Raporu*,…, s. 48.

[121] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2005 Faaliyet Raporu*,..., s. 38.

[122] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2006 Faaliyet Raporu*,…, s. 83.

engelli ve on sağlıklı bireye hizmet verebilecek engelli atölyesi oluşturulmuştur.[123] TİKA 2011 yılında ise Gürcistan Kızılhaç Derneği'nin geliştirdiği "Yaşlılar Sosyal Merkezi Tamiratı ve Tefrişi Projesi'ni" desteklemiştir. Bu kapsamda Tiflis'in Varketili bölgesinde 100 yatak kapasiteli binanın tadilatı TİKA tarafından yapılmıştır.[124] 2012 yılında Tiflis Sosyal Rehabilitasyon Merkezi'nin ısıtma sistemleri TİKA tarafından yenilenmiştir.[125] 2013 yılında Tiflis'te yer alan ve iki ayrı binadan oluşan AİSİ Rehabilitasyon ve Sosyal Adaptasyon Merkezi onarılmış ve bu iki binanın arasına ulaşım kolaylığını sağlamak amacıyla geçit yapılmıştır. Binalara asansör ve ısıtma sistemi kurulmuştur. Ayrıca TİKA tarafından merkezin sahip olduğu 1.855 metrekarelik alanda çevre düzenlemesi yapılmıştır.[126] Aynı yıl içerisinde Gürcistan'ın Kvemo Kartli bölgesinde yer alan Bolnisi şehrinde faaliyet gösteren Gantiadi Engelli Merkezi'nin tadilatı ve döşemesi gerçekleştirilmiştir. 40 kişiye hizmet veren merkezin elektrik, su ve kanalizasyon tesisatı ile parkeleri, kapıları ve pencereleri yenilenmiş, ısıtma sistemi ve çevre düzenlemesi yapılmış ve binanın dış cephesi boyanmıştır. Ayrıca merkeze oyuncak, müzik aletleri, bilgisayar ve mobilya vb. gibi 25 farklı türde malzeme yardımı yapılmıştır.[127] TİKA Batum'da yer alan Batum Engelliler Rehabilitasyon Merkezi'nin tadilatını da gerçekleştirmiştir. Tadilat kapsamında merkezin elektrik, su, kanalizasyon tesisatı, ısıtma sistemi, kapı, pencere ve parkeleri yenilenmiş, asansör sistemi kurulmuş, iç ve dış duvarları boyanmış ve bahçe havuzu fayans ile döşenmiştir. Tadilat öncesinde 43 engelli bireye hizmet verebilen merkezin kapasitesi tadilat sonrasında 100 engelli bireye hizmet verebilecek kapasiteye çıkarılmıştır.[128] Merkeze 2014 yılında da mobilya, beyaz eşya ve görsel tanıtım malzemeleri verilmiştir.[129]

---

[123] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2008 Faaliyet Raporu*, https://www.tika.gov.tr/upload/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2008/2008FAALIYETRAPORU.pdf, s. 22, (16.10.2020).

[124] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2011 Faaliyet Raporu*, https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/faaliyet-raporu-2011.pdf, s. 108, (16.10.2020).

[125] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2012 Annual Report*, https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/tika2012AnnRep.pdf, s. 163, (16.10.2020).

[126] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2013 Faaliyet Raporu*,…, s. 94.

[127] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2013 Faaliyet Raporu*,…, s. 95.

[128] Aynı yerde.

[129] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2014 Faaliyet Raporu*,…, s. 35.

3.2.1.3. Ekonomi ve Üretim Alanları

TİKA'nın yurtdışındaki faaliyet alanlarından biri de ekonomik alt yapıların ve üretim sektörlerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalardır. Bu faaliyetler hayvancılık, tarım, ormancılık, turizm, bilişim ve ulaştırma gibi alanları kapsamaktadır. TİKA, bu alanlarda çok sayıda proje ve faaliyet uygulayarak Gürcistan'ın ekonomik alt yapısının ve üretim sektörünün gelişmesine katkı sağlamaktadır.

Ekonomik alt yapının geliştirilmesi çalışmalarında TİKA ve paydaşları tarafından kurulan OECD Ankara Vergi Eğitim Merkezi ve OECD İstanbul Özel Sektörü Geliştirme Merkezi öne çıkmaktadır. OECD Ankara Vergi Eğitim Merkezi'nin 2004 yılındaki "Vergi Eğitimi Programı'na" Gürcistan'dan 14 uzman katılmıştır.[130] Merkezin 2005 yılındaki eğitim programına beş, 2006 yılındaki programına ise iki Gürcü uzman katılmıştır.[131] OECD İstanbul Özel Sektörü Geliştirme Merkezi'nin 2004 yılında düzenlediği programlara Gürcistan'dan sekiz, 2005 yılındaki programlara altı, 2006 yılındaki programlara ise beş uzman katılmıştır.[132]

Ekonomik alt yapıların geliştirilmesine yönelik bir diğer proje ise TİKA, Hazine ve Maliye Bakanlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü ve Türkiye Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği işbirliğinde yapılan "Avrasya Ülkelerinde Sigortacılık Sektörünün Geliştirilmesi Projesi'dir." Projeye katılan ülkelerde sigortacılık sektörünün geliştirilmesi, sigortacılığa ilişkin hukuki alt yapıların oluşturulması ve kamuoylarının sigortacılık konusunda bilgilendirilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda 19-26 Nisan 2004 tarihleri arasında Özbekistan'ın başkenti Taşkent'te sigortacılık eğitim programı düzenlenmiştir. Düzenlenen programa Gürcistan'dan iki uzman katılmıştır. Aynı yılın 22-29 Kasım tarihleri arasında Bakü'de "Hayat Sigortaları", Türk Hukuk Sistemi ve

---

[130] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2004 Faaliyet Raporu*,…, s. 61.
[131] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2005 Faaliyet Raporu*,…, s. 193; Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2006 Faaliyet Raporu*,…, s. 274.
[132] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2004 Faaliyet Raporu*,…, s. 66; Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2005 Faaliyet Raporu*,…, s. 194; Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2006 Faaliyet Raporu*,…, s. 274.

Sigortacılık Mevzuatı" ve Sigorta Şirketlerinin Denetimi" konularında eğitim semineri düzenlenmiş ve iki Gürcü uzman bu eğitimlerde yer almıştır. 20-23 Aralık tarihleri arasında ise konuya ilişkin İstanbul'da düzenlenen panel ve toplantılara Gürcistan'dan dört temsilci katılmıştır.[133]

TİKA, var olan ekonomik alt yapıların geliştirilmesinin yanında meslek edindirme kurslarını desteklemekte ve atölyeler kurmaktadır. Uluslararası Eğitime Katkı ve İş Hayatı Dayanışma Vakfı'nın, 2011 yılında Batum'da geliştirdiği meslek edindirme ve kişisel gelişim projesi TİKA tarafından desteklenmiştir. Bu bağlamda Batum Uluslararası Eğitime Katkı ve İş Hayatı Dayanışma Vakfı, Acara Özerk Cumhuriyeti Eğitim, Kültür ve Spor Bakanlığı ve TİKA arasında "Batum Meslek Edindirme ve Kişisel Gelişim Kursları Uygulama Projesi Protokolü" imzalanmıştır. Protokol kapsamında TİKA tarafından yazı tahtası, bilgisayar masaları, sandalyeler, projeksiyon cihazları, 12 kişilik servis seti, müdür odası takımı, sekreter odası takımı, öğretmen masası, öğrenci sıra ve sandalyeleri, kitaplık gibi malzemeler hibe edilmiştir.[134] 2015 yılında ise TİKA tarafından Tiflis'in Vaziani kasabasında yaşayan Abhazyalı göçmenlere iş imkânı sağlamak amacıyla dikiş ve ayakkabı atölyesi kurulmuştur. Kasabada bulunan üç katlı bir binanın, üçüncü katı onarılmış ve düzenlenmiştir. Atölyeye kumaş ve ayakkabı dikiş makineleri, freze, press, kurutma, ütü ve kesme makineleri, ayakkabı kalıpları, bilgisayar, yazıcı ve dolap temin edilmiştir. Ayrıca ilk üretimin yapılması için atölyeye yataklık kumaş, deri kumaş, ayakkabı kumaşı ve tabanı tedarik edilmiştir.[135]

TİKA'nın T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı ile işbirliği içerisinde geliştirdiği "Avrasya Ülkelerinde Tarım Sistemlerini Araştırma ve Geliştirme Projesi" vasıtasıyla Avrasya ülkelerinde tarım sektörünün geliştirilmesi hedeflenmiştir. Proje kapsamında birçok eğitim çalışmaları, çalıştaylar ve sektöre yönelik kurslar yapılmaktadır. Bu proje çerçevesinde gerçekleştirilen "Uluslararası Sırta Ekim ve Azaltılmış Toprak İşleme

[133] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2004 Faaliyet Raporu*,…, s. 63.
[134] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2011 Faaliyet Raporu*,…, s. 108-109.
[135] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2015 Faaliyet Raporu*,…, s. 133.

Kursu" 4-14 Ekim 2004 tarihleri arasında Şanlıurfa'da gerçekleştirilmiştir. Kursa Gürcistan'dan temsilciler de katılmıştır.[136] 2006 yılında T.C. Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü işbirliği ile "Nehir Havzalarının Yönetimi" konulu kongre düzenlenmiştir. Bu kongreye Gürcistan'dan bir uzman katılmıştır.[137] Aynı yıl içerisinde ilgili bakanlığa bağlı Tarımsal Hidroloji Araştırma ve Eğitim Merkezi Müdürlüğü işbirliği ile "İklim Değişimlerinin Tarımsal Üretime Etkisi" konusunda çalıştay düzenlenmiştir. Üç aşamalı olarak düzenlenen çalıştayın birinci ve ikinci aşamasına Gürcistan'dan dört uzman katılmıştır.[138]

Tarım alanında uygulanan diğer bir proje ise 2008 yılında "Çiftçilerin Türkiye'de Eğitim Projesi" olmuştur. Gürcü çiftçilerin, Türkiye'deki tarım uygulamalarını görmesi ve Türk çiftçilerle işbirliğini arttırma amacı güden proje kapsamında 20 kişiden oluşan bir ekip Türkiye'ye gelmiştir. 10'ar kişilik iki gruba ayrılan çiftçilerden birinci grup, Yalova Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü'nde meyvecilik üzerine uygulamalı eğitim almıştır. İkinci grup ise Bursa Karacabey Tarım İşletmesi Müdürlüğü'nde hayvancılık eğitimi almıştır.[139] TİKA'nın 2017 yılında gerçekleştirdiği "Ahıska Türkleri Tarımsal Kalkınma Projesi" vasıtasıyla Gürcistan'ın Ahıska bölgesinde yaşayan Türkler, Gürcüler ve diğer etnik azınlıklara mensup kimselerin tarımsal teknikleri konusunda bilgilendirilmeleri amaçlanmıştır. Bu bağlamda bölgede yaşan 17 Ahıskalı ve Gürcü aileye 150 metrekarelik seralar ve her bir aileye yetecek kadar mevsimlik tohum ve fideler temin edilmiştir. Ayrıca bu ailelere Türkiye'den gelen uzmanlar tarafından seracılık ve üretim konularında eğitim verilmiştir.[140] TİKA tarafından Ahıska Türklerine verilen destek 2019 yılında da devam etmiştir. TİKA, Gürcistan'ın Gori şehri yakınlarında yaşayan 24 Ahıska Türkü ailesi (yaklaşık 150 kişi) için seralar kurmuştur.[141]

---

[136] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2004 Faaliyet Raporu*,…, s. 55.
[137] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2006 Faaliyet Raporu*,…, s. 264.
[138] Aynı yerde.
[139] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2008 Faaliyet Raporu*,…, s. 22.
[140] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2017 Faaliyet Raporu*, https://www.tika.gov.tr/upload/2018/2017%20Faaliyet%20Raporu/T%C4%B0KA%20Faaliyet%20Raporu%202017.pdf, s. 104, (16.10.2020).
[141] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2019 Faaliyet Raporu*,..., s. 118.

TİKA, tarım sektörünün yanında ormanların korunması ve ormancılık sektörünün geliştirilmesi alanında da çalışmalar sürdürmektedir. Gürcistan'ın Acara bölgesi için geliştirilen "Ormanları Tehdit Eden IPS Typographus[142] ile Mücadele Projesi" ormanların korunması alanındaki girişimlerden bir tanesidir. 2004 yılında Artvin Orman Bölge Müdürlüğü ve Acara Özerk Cumhuriyeti Devlet Ormancılık Başkanlığı işbirliğinde planlanan projenin uygulaması 2005 yılında gerçekleşmiştir.[143] 2005 yılında pilot bölge olarak seçilen Batum'un Shuakhevi ilçesinde bulunan Tamashati bölgesinde, 2.000 adet huni şeklindeki feromon tuzağı asılmış[144] ve bu tuzaklara önceden hazırlanmış IPSTYP[145] ilaçları konmuştur.[146] Orman zararlıları ile mücadele 2006 yılında da devam etmiştir. Proje kapsamında 2006 yılında aynı ilçenin Laulevan bölgesinde 4.000 adet huni şeklinde feromon tuzağı kurulmuş ve IPSTYP ilaçları konmuştur.[147]

TİKA'nın, Gürcistan'daki ormanları korumaya yönelik çalışmalarından bir diğeri ise T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü ile işbirliği içerisinde gerçekleştirdiği "Gürcistan Acara Özerk Cumhuriyeti Batum İli ve Çevresinde, Ormanlık ve Tarım Alanları ile Park ve Bahçelerde Zarar Yapan, Amerikan Beyaz Kelebeği (Hyphantria Cunea Drury)'ne Karşı Yapılan Mikrobiyal Mücadele" projesi ve "Gürcistan Acara Özerk Cumhuriyeti'nde Kestane Dal Kanseri (Cryphonectria parasitica Murr. Barr) Hastalığı ile Mücadele" projesidir.[148] Gürcistan'da orman zararlıları ile mücadele 2011 yılında da devam etmiştir. 2011 yılında Acara Özerk Cumhuriyeti Çevre Koruma ve Tabii Kaynaklar İdaresi'ne 400 litre organik ilaç sağlanmıştır. Bu ilaç ile Gürcistan'ın Khelvachauri belediyesinde ve Kobuleti şehrinde 30 hektarlık, Keda belediyesinde ise 40

---

[142] Sekiz Dişli Kabuk Böceği.
[143] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2004 Faaliyet Raporu*,…, s. 64.
[144] Feromon aynı türün üyeleri arasındaki sosyal ilişkileri düzenleyen kimyasal maddedir. Feromon tuzağı ise bitkilere zarar veren bir türe ait feromon maddesinin yapışkan bir tablaya yerleştirilerek diğer üyelerin de bu tablaya yapışmasını sağlayan düzenektir.
[145] Sekiz Dişli Kabuk Böceğinin etkisiz hale getirilmesini sağlayan kimyasal bir ilaç türü.
[146] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2005 Faaliyet Raporu*,…, s. 39.
[147] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2006 Faaliyet Raporu*,…, s. 86.
[148] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2007 Faaliyet Raporu*, https://www.tika.gov.tr/upload/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2007/rapor2007.pdf, s. 27, (16.10.2020).

hektarlık alan ilaçlanmıştır.[149] TİKA orman zararlıları ile mücadele kapsamında 2017 yılında Batum Botanik Bahçesi'ne de ilaç desteği sağlamıştır.[150] 2018 yılında ise Tiflis Milli Botanik Bahçesi'ne koruma ve aşılama desteği verilmiştir. Bu amaçla Gürcistan Milli Botanik Bahçesi Müdürlüğü'ne böcek ilaçları, enjeksiyon aparatları, püskürtme cihazları, el testereleri ve budama makasları gibi birçok ekipman ve ilaç desteği sağlanmıştır.[151] Hayvancılığın geliştirilmesi kapsamında TİKA 2012 yılında "Dağlık Acara ve Machakhela Vadisi'nde Arıcılığın Geliştirilmesi" projesi kapsamında 20 aileye onar adet kovan ve arıcılıkta kullanılan malzemeler vermiştir.[152]

TİKA, Gürcistan'da ulaşım alanında da faaliyetlerini sürdürmektedir. 2006 yılında Kvemo Kartli Bölgesi'nde yer alan Marneuli şehri yakınlarındaki Shulaveri yolu üzerinde yer alan Tsiteli (Kırmızı), Harami Nehri ve Gardabani-Marneuli köprülerinin tadilatını ve aynı bölgede yer alan Marneuli Askeri Havaalanı'nın yeniden düzenlenmesini ve donanımını gerçekleştirmiştir.[153] Bu havaalanına 2007 yılında ise uçakların her türlü hava şartlarında rahat iniş yapabilmelerini sağlayan NDB cihazı hibe edilmiştir.[154] Marneuli şehrinde yer alan Mollaoğlu köyünün ortasından geçen dere, suların yükseldiği zamanlarda halkın geçişlerine imkân vermemektedir. Köylülerin ulaşımlarını rahat bir şekilde sağlamaları amacıyla 2010 yılında bu köye TİKA tarafından köprü yaptırılmıştır.[155] 2015 yılında Gürcistan ile Abhazya arasında ulaşımı sağlayan köprülerden biri olan Enguri Köprüsü'nün bakımı yapılmıştır.[156] 2016 yılında ise Acara Bölgesi'nde yer alan Shuakhevi ilçesine bağlı Darchidzeebi köyü yolunun iki buçuk

---

[149] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2011 Faaliyet Raporu*,..., s. 109.
[150] "TİKA'dan Gürcistan'daki Botanik Bahçesine İlaç Desteği", *Anadolu Ajansı*, 04.10.2017, https://www.aa.com.tr/tr/dunya/tikadan-gurcistandaki-botanik-bahcesine-ilac-destegi/926977, (30.10.2020).
[151] "TİKA'dan Gürcistan Milli Botanik Bahçesi'ne Ekipman Desteği", *TRT Avaz*, 09.08.2018, https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/tikadan-gurcistan-milli-botanik-bahcesine-ekipman-destegi/5b6c341d01a30a1020f25017, (30.10.2020).
[152] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2012 Annual Report*,…, s. 164.
[153] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2006 Faaliyet Raporu*,…, s. 84.
[154] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2007 Faaliyet Raporu*,…, s. 27.
[155] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2010 Faaliyet Raporu*, https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/faaliyet-raporu-2010.pdf, s. 87, (16.10.2020).
[156] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2015 Faaliyet Raporu*,…, s. 95.

kilometrelik kısmı ile aynı ilçede yer alan Matskvalta ve Karapeti köyleri arasındaki beş kilometrelik bağlantı yolu yenilenmiş ve yollara drenaj hendekleri yapılmıştır. Gene aynı ilçeye bağlı Goginauri ve Kviakhidzeebi köyleri arasındaki beş buçuk kilometrelik bağlantı yolu ise tamir edilmiştir.[157]

3.2.1.4. Sosyal Alan

Eğitim, sağlık, gıda yetersizlikleri ile mücadele, kadın haklarının korunması ve sağlıklı suya ulaşım gibi konular TİKA'nın sosyal alt yapıların geliştirilmesine yönelik faaliyetlerini oluşturmaktadır. TİKA, eğitim, sağlık, temiz suya erişim konularında Gürcistan'da onlarca faaliyet gerçekleştirmiştir. TİKA ya mevcut okullarda tadilatlar gerçekleştirerek ya da okullardaki eksiklikleri gidererek Gürcistan'ı eğitim alanında desteklemektedir. Aynı zamanda Türkçenin seçmeli dil olarak öğretildiği okullarda Türkçe sınıfları oluşturarak Gürcistan'da Türkçe eğitimini desteklemektedir. TİKA, 2000 yılında başlattığı "Türkoloji Projesi" kapsamında Türkoloji bölümlerine el uzatmaktadır. Ancak Türkoloji Projesi, 2011 yılında YEE'ye devredilmiştir. Bundan dolayı Türkoloji Projesi'ne bu bölümde değil YEE'nin faaliyetleri başlığında yer verilecektir.

2004 yılında "Ana Karacalar Köyü Geliştirme Kültür Merkezi'nin" ihtiyaç duyduğu eğitim malzemeleri karşılanmıştır. Söz konusu merkez, Gürcistan'ın Kakheti bölgesinde yer alan Karacalar köyündeki Türkler tarafından köy halkının eğitim seviyesinin yükseltilmesi amacıyla açılmıştır.[158] TİKA, Gürcistan'da bulunan okulları tadil etmek ve bu eğitim kurumlarının ihtiyaç duyduğu malzemeleri sağlamak suretiyle desteklemektedir:

---

[157] "TİKA'dan Gürcistan'daki Köylere Yol Desteği" *Anadolu Ajansı*, 01.12.2016, https://www.aa.com.tr/tr/dunya/tika-dan-gurcistandaki-koylere-yol-destegi/697502#, (30.10.2020).
[158] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2004 Faaliyet Raporu*,…, s. 37.

Tablo 1: TİKA'nın Gürcistan'da Desteklediği Okullar

Okul	**Öğrenci Sayısı**	**Bulunduğu Bölge/Şehir**	**Yıl**
23'üncü Kamu Okulu[159]	…	Tiflis	2009
31'inci Kamu Okulu[160]	300	Tiflis	2006 ve 2010
54'üncü Kamu Okulu[161]	270	Tiflis	2005, 2006 ve 2010
152'nci Kamu Okulu[162]	…	Tiflis	2014
170'inci Kamu Okulu[163]	543	Tiflis	2006
178'inci Kamu Okulu[164]	…	Tiflis	2018
Sadahlı Köyü Ortaokulu[165]	785	Kvemo Kartli Bölgesi/ Marneuli	2004
Birinci Kosali Köyü Okulu[166]	600	Kvemo Kartli Bölgesi/ Marneuli	2004, 2012 ve 2013
İkinci Kosali Köyü Okulu[167]	200	Kvemo Kartli Bölgesi/ Marneuli	2006 ve 2013
Yılmazlı Köyü Okulu[168]	158	Kvemo Kartli Bölgesi/ Marneuli	2011 ve 2012
Tekali Köyü Ortaokulu[169]	…	Kvemo Kartli Bölgesi/ Marneuli	2015

[159] 2009 yılında okulun konferans salonu yenilenmiştir.
[160] 2006 ve 2010 yıllarında okulun tadilatı gerçekleştirilmiş ve eğitim malzemeleri bağışlanmıştır.
[161] Tiflis 54'üncü Kamu Okulunda Türkçe seçmeli dil olarak okutulmaktadır. 2005 yılında TİKA, okul içerisinde Türkçe sınıfı oluşturmuş ve oluşturulan sınıf için 15 adet tek kişilik sıra, iki kitaplık, bir bilgisayar masası, bir sehpa, bilgisayar, yazı tahtası, fotokopi makinesi, televizyon, uydu alıcısı ve videoteyp bağışlamıştır. 2006 yılında okulun tadilatı gerçekleştirilirken 2010 yılında ise bu eğitim kurumunun kütüphanesi yenilenmiştir.
[162] 2014 yılında Tiflis 152'nci Kamu Okulunda Türkçe seçmeli ders olarak okutulmaya başlamıştır. Bunun üzerine TİKA okul tarafından tahsis edilen bir dersliği Türkçe sınıfı olarak düzenlemiştir. Ayrıca okulun tiyatro salonunun da tadilatı gerçekleştirilmiş ve salona sandalye, jalüzi perde, ses ve aydınlatma cihazları temin edilmiştir.
[163] 2006 yılında okulun tadilatı gerçekleştirilmiş ve eğitim malzemeleri bağışlanmıştır.
[164] 2018 yılında Tiflis 178'inci Kamu Okulunda bulunan Türkçe sınıfının ve okulun tiyatro salonunun tadilatı ve döşemesi gerçekleştirilmiştir.
[165] 2004 yılında okulun sıra, sandalye ve yazı tahtası gibi temel ihtiyaçları karşılanmıştır.
[166] 2004 yılında okulun sıra, sandalye ve yazı tahtası gibi temel ihtiyaçları karşılanmıştır. 2012 yılında okulun spor salonu yenilenmiştir. 2013 yılında ise okula beş tonluk su deposu kurulmuştur.
[167] 2006 yılında okulun tadilatı yapılmış ve eğitim malzemeleri sağlanmıştır. 2013 yılında ise okula basketbol ve voleybol sahaları yapılmıştır.
[168] 2011 yılında okul onarılmış; trafosu ve enerji sistemi yenilenmiş ve okulun otopark ve bahçesi yeniden düzenlenmiştir. 2012 yılında ise okulun ısıtma sistemi, 12 dersliği, öğretmenler odası ve müdür odası yenilenmiştir.
[169] 2015 yılında okulun tadilatı yapılmış ve eğitim malzemeleri sağlanmıştır.

Hancigazlo Köyü Okulu[170]	…	Kvemo Kartli Bölgesi/ Marneuli	2015
Saraçlı Köyü Ortaokulu[171]	213	Kvemo Kartli Bölgesi/ Mamkhuti	2006
Karacalar Köyü Anaokulu[172]	…	Kvemo Kartli Bölgesi/ Telavi	2015
Gardabani Anaokulu[173]	…	Kvemo Kartli Bölgesi/ Gardabani	2015
Tsetskhlauri Köyü Okulu[174]	350	Acara Bölgesi/ Kobuleti	2006
10'uncu Kamu Okulu[175]	1.104	Acara Bölgesi/ Batum	2011
İvane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesi[176]	≈ 30.000	Tiflis	2008 ve 2013

Kaynak: TİKA Faaliyet Raporları ışığında yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 1'e göre TİKA tarafından Gürcistan'da toplam 17 devlet okulu ile bir üniversitenin eğitim malzemeleri karşılanmış ve bu kurumların çeşitli birimlerinin tadilatı gerçekleştirilmiştir. Bu okullardan yedisi Tiflis'te, dokuzu Azerbaycan Türklerinin yoğun olarak yaşadığı Kvemo Kartli Bölgesi'nde ve iki adedi de Acara Bölgesi'nde bulunmaktadır.

TİKA okulların tadilatı ve eksikliklerinin giderilmesinin yanında kitap bastırmak suretiyle de eğitime destek vermektedir. Örneğin 2005 yılında Meri Nikolaishvili ve Marine İluridze tarafından hazırlanan "Gürcüce Öğreniyoruz" adlı kitaptan 500 adet basılmıştır. Türk edebiyatının Gürcistan'da tanıtılması amacıyla Haldun Taner'in 16 hikayesi ve "Keşanlı Ali Destanı" adlı oyunun Gürcüce basımı ve dağıtımı gerçekleştirilmiştir. Hikayelerin ve adı geçen oyunun çevirisi Gürcistan Bilimler

[170] 2015 yılında okulun tadilatı yapılmış ve eğitim malzemeleri sağlanmıştır.
[171] 2006 yılında okulun tadilatı yapılmış ve eğitim malzemeleri sağlanmıştır.
[172] 2015 yılında okulun tadilatı yapılmış ve eğitim malzemeleri sağlanmıştır.
[173] 2015 yılında okulun tadilatı yapılmış ve eğitim malzemeleri sağlanmıştır.
[174] 2006 yılında okulun tadilatı yapılmış ve eğitim malzemeleri sağlanmıştır.
[175] TİKA, 2011 yılında "Acara Eğitim Vakfı Batum Dil Merkezi Tadilatı Yapım Projesi" kapsamında dört katlı olan Batum 10'uncu Kamu Okulunu onarmış ve ikinci katında dil merkezi açmıştır.
[176] 2008 yılında Gürcistan'ın en eski üniversitesi İvane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesinin konferans salonunun tadilatı ve donanımı gerçekleştirilmiştir. 2013 yılında ise üniversitenin iki idari odası onarılmıştır.

Akademisi Doğu Bilimleri Araştırma Enstitüsü'nde görev yapan Lia Chlaidze tarafından yapılmıştır.[177] 2006 yılında 15 farklı Gürcü yazar tarafından yazılan "Gürcistan Kültürü" başlıklı kitaptan 2.000, "Türkçe-Gürcüce Deyimler Sözlüğünden" ise 500 adet basılmıştır. Ayrıca Türk ve Gürcü tarihçilere kaynak oluşturma amacıyla, Gürcistan Bilimler Akademisi El Yazmaları Enstitüsü Baş Uzmanı Marine İluridze tarafından Gürcüceye çevrilen, 16'ncı yüzyıl Osmanlı tarihçisi Ebubekir Bin Abdullah'ın "Gazavatname" adlı kitabının basımı (500 adet) TİKA tarafından gerçekleştirilmiştir.[178]

TİKA sağlık kurumlarının tadilatı ve donatımı, sağlık çalışanlarına yönelik eğitim faaliyetleri ve toplum sağlığı adına kurulmuş vakıf ve derneklerin desteklenmesi suretiyle Gürcistan'da sağlık alanında da çalışmaları sürdürmektedir. TİKA, 2004 yılında Kanserle Mücadele Milli Vakfı Onkoloji Hastanesi'nin çocuk hastalar için hizmet veren birime çeşitli ekipmanlar sağlamıştır.[179] 2007 yılında Tiflis Kanser Önleme Merkezi'nin ve Gürcistan'ın Kvemo Kartli bölgesinde bulunan Kepenekçi köyü hastanesinin tadilatı gerçekleştirilmiştir.[180] 2008 yılında ise yine aynı bölgede bulunan Azizkendi köyü sağlık merkezi onarılmıştır.[181] Dünya Sağlık Örgütü'ne göre Gürcistan'da kadınlarda kanser vakaları her yıl %8 oranında artmaktadır. Ülkede sağlık hizmetlerinin gelişmemiş olması nedeniyle kanser vakalarına erken teşhis konulamamakta ve tedavi süreci zorlaşmaktadır. TİKA 2009 yılında Kadın Onkoloji Hastalıkları Erken Teşhis Merkezi'nin tadilatını gerçekleştirmiştir. Tadilat sonrasında 10.000 kadar kadın sağlık taramasından geçirilmiş ve yaklaşık 100 kadına kanser teşhisi konulmuştur.[182]

Acara Özerk Cumhuriyeti'nde bulunan Khulo, Keda ve Chakvi kasabalarında atıl durumda olan poliklinikler onarılmış ve gerekli tıbbi cihaz ve ofis malzemeleri hibe edilmiştir.[183] 2013 yılında Acara Bölgesi'nde bulunan Tisemlari köyüne ilk yardım

---

[177] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2005 Faaliyet Raporu*,…, s. 40.
[178] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2005 Faaliyet Raporu*,…, s. 81.
[179] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2004 Faaliyet Raporu*,…, s. 50.
[180] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2007 Faaliyet Raporu*,…, s. 27.
[181] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2008 Faaliyet Raporu*,…, s. 23.
[182] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2009 Faaliyet Raporu*, https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/faaliyet-raporu-2009.pdf s. 114, (16.10.2020).
[183] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2011 Faaliyet Raporu*,…, s. 105.

merkezi kurulmuş tüm mobilya ve tıbbi donanımı temin edilmiştir.[184] 2014 yılında Kaspi Belediyesi'ne bağlı Rene köyündeki ilk yardım merkezinin tadilatı gerçekleştirilmiş ve tıbbi malzeme ihtiyacı karşılanmıştır.[185] 2015 yılında Tiflis'te bulunan Dighomi Polikliniği onarılmış, Borjomi İlk Yardım Merkezi'nin tıbbi malzeme ihtiyacına karşılık verilmiştir.[186] Ayrıca jinekoloji alanında çalışan dokuz doktora, Ankara Etlik Zübeyde Hanım Kadın Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde eğitim programı düzenlenmiştir.[187] 2016 yılında Batum Enfeksiyon Hastalıkları Hastanesi'nin A blokunun tadilatı yapılmıştır.[188] TİKA, sağlık merkezlerinin tadilatı ve donanım eksikliklerinin giderilmesinin yanında sağlık personellerinin eğitilmesiyle de, sağlık alanında Gürcistan'ı desteklemektedir. Bu bağlamda TİKA, T.C. Sağlık Bakanlığı ile işbirliği içerisinde Gürcistan sağlık çalışanlarına yönelik staj programı düzenlemiştir. Aşağıdaki tabloda staj programına ait veriler yer almaktadır.

Tablo 2: Gürcistan Kanserle Mücadele Milli Vakfı Sağlık Personeli Staj Programı

Tarih	**Katılan Personel Sayısı**	**Stajın Gerçekleştiği Kurum**	**Staj Süresi (Gün)**
2010	20	Atatürk Araştırma ve Eğitim Hastanesi, Abdurrahman Yurtaslan Onkoloji Hastanesi	20
2012	20	Dışkapı Yıldırım Beyazıt Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Abdurrahman Yurtaslan Onkoloji Hastanesi, Atatürk Araştırma ve Eğitim Hastanesi, Yüksek İhtisas Eğitim ve Araştırma Hastanesi	20
2013	17	Atatürk Araştırma ve Eğitim Hastanesi,	20

[184] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2013 Faaliyet Raporu*,…, s. 93.
[185] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2014 Faaliyet Raporu*,…, s. 33.
[186] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2015 Faaliyet Raporu*,…, s. 45.
[187] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2015 Faaliyet Raporu*,…, s. 38.
[188] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2016 Faaliyet Raporu*,…, s. 31.

		Abdurrahman Yurtaslan Onkoloji Hastanesi	
2014	20	Atatürk Araştırma ve Eğitim Hastanesi, Abdurrahman Yurtaslan Onkoloji Hastanesi	20

Kaynak: TİKA Faaliyet Raporları ışığında yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 2'de yer alan verilere göre TİKA tarafından geliştirilen "Gürcistan Kanserle Mücadele Milli Vakfı Sağlık Personeli Staj Programı" çerçevesinde 2010, 2012, 2013 ve 2014 yıllarında sağlık personelleri için staj imkânı sağlanmıştır. Proje kapsamında toplam 77 sağlık personeli Türkiye'de staj yapmıştır.

TİKA, eğitim ve sağlık alanı dışında Gürcistan halkının temiz içme suyuna ulaşımı konusunda da çalışmalar yapmaktadır. Ülke doğal su kaynakları bakımından zengin olsa da içilebilir suyun temini konusunda birçok sorun ile karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle kırsal kesimlerde yaşayan halk temiz içme suyuna ulaşmada sıkıntı çekmektedir. Bu sıkıntının giderilmesine yönelik TİKA ilk olarak Gürcistan'ın Kakheti Bölgesi'nde yer alan Telavi şehrine bağlı 8.500 kişinin yaşadığı Karacalar köyünde çalışmalarına başlamıştır. 2005 yılında yoksul köy halkının temiz içme suyuna ulaşabilmesi için bir adet artezyen kuyusu açılmıştır.[189] Ancak açılan bu kuyu köy nüfusunun yüksek olması nedeniyle yeterli gelmemiş ve 2006 yılında iki kuyu daha açılmıştır.[190] 2014 yılında bir kuyunun daha hizmete sokulması ile Karacalar köyü toplamda dört kuyuya sahip olmuştur.[191] Karacalar köyü, Gürcistan'ın en büyük köylerinden biridir ve burada geniş tarım arazileri mevcuttur. Ancak sulanabilir tarım arazileri sınırlıdır. TİKA tarafından 2012 yılında geliştirilen "Karacalar Sulama Suyu Projesi" ile yüzlerce hektarlık arazi sulanabilir duruma gelmiştir.[192]

[189] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2005 Faaliyet Raporu*,…, s. 37.
[190] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2006 Faaliyet Raporu*,…, s. 82.
[191] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2014 Faaliyet Raporu*,…, s. 33.
[192] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2012 Annual Report*,…, s. 162.

TİKA'nın Karacalar köyü dışında su temin ettiği diğer bir köy ise 21.000 nüfuslu Karaçöp köyüdür. Bu köy de Gürcistan'ın en büyük köylerinden biridir ve sekiz küçük köyden (Kazlar, Tular, Lambalo, Keshalo, Yormughanlo, Tsitsmatiani, Duzagrama ve Paldo) oluşmaktadır. 2006 yılında köyde bulunan sekiz artezyen kuyusu onarılarak beş tane yeni kuyu açılmıştır. Aynı yıl içerisinde Marneuli şehrinin içme suyu merkezi hattı ve şehre bağlı Sadahlı köyündeki su kuyuları onarılmıştır.[193] 2007 yılında Kakheti Bölgesi'ndeki Kvareli rayonuna bağlı Sabuie köyünde bulunan ve başka dört köye de içme suyu sağlayan 500 tonluk su deposu onarılmış ve aynı bölgede bulunan Eniseli köyü için 1,3 kilometrelik atık su kanalı yapılmıştır.[194] 2010 yılında Gori şehrine bağlı Rieti köyünde bir adet artezyen kuyusu açılmıştır. Bu kuyudan Rieti köyünün dışında beş köy daha faydalanmaktadır.[195] 2012 yılında Sagarejo köyüne bir adet, Candara köyüne ise biri içme diğeri ise sulama suyu olarak kullanılan toplamda iki su kuyusu açılmıştır.[196] Bunun yanında aynı yıl içerisinde uygulamaya konulan ve 2013 yılında devam eden "Gürcistan'da İçme Suyu Projesi" oldukça önemli bir projedir. Aşağıda yer alan tablo 3'te proje kapsamında söz konusu yıllarda açılan kuyulara dair veriler yer almaktadır.

Tablo 3: Gürcistan İçme Suyu Projesi Kapsamında Açılan Kuyular (2012-2013)

Şehir/Bölge	**Köy**	**Nüfus**	**Açılan Kuyu Sayısı**
Marneuli/Kvemo Kartli Bölgesi	Kireç Köyü	2.500	1
	Muganlo Köyü	2.500	1
	Hancigazlo Köyü	500	1
	Kuşçu Köyü	500	1
	Birinci Kosali Köyü	1.900	1
	Tserovani Köyü	750	1
	Kodistskaro Köyü	260	1
	Krsaniselo Köyü	1.250	1
	Lesa Köyü	1.600	1
	Keshalo Köyü	3.800	1
	Tazakendi Köyü	2.076	1
	Peria Köyü	2.400	2
	Akhalsheni Köyü	2.400	2

[193] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2006 Faaliyet Raporu*,…, s. 82.
[194] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2007 Faaliyet Raporu*,…, s. 26.
[195] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2010 Faaliyet Raporu*,…, s. 54.
[196] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2012 Annual Report*,…, s. 162.

Helvachauri/Acara Bölgesi	Akhalsopeli Köyü	2.800	1
	Charnali Köyü	2.330	1
Kobuleti/Acara Bölgesi	Ochamuri Köyü	5.000	2
	Tsetshlauri Köyü	1.900	2
	Tikeri	1.200	2
	Chihancuri	1.650	2
Suahevi/Acara Bölgesi	Lomanauri Köyü	185	1
Kaspi/Shida Kartli Bölgesi	Khidikuri Köyü	1.200	2
	Pampalet Köyü	…	2
Toplam	22	38.701	30

Kaynak: TİKA Faaliyet Raporları ışığında yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 3'e göre TİKA 2012'de başlatılan "Gürcistan İçme Suyu Projesi" çerçevesinde beş farklı şehirde ve bunlara bağlı olan 22 köyde 38.701 kişinin faydalandığı 30 adet su kuyusu hizmete sokmuştur. Kuyular Marneuli (11 kuyu), Helvachauri (altı kuyu), Kobuleti (sekiz kuyu), Kaspi (dört kuyu) ve Suahevi (bir kuyu) şeklinde bir dağılım göstermektedir.

3.2.1.5. İnsani ve Sosyal Yardımlar

TİKA faaliyette bulunduğu ülkelerde insani ve sosyal yardımlar da yapmaktadır. 2008 yılında meydana gelen Rusya-Gürcistan Savaşı (Güney Osetya Savaşı) sırasında 263.598 kişi Gürcistan'ın farklı yerlerine göç etmek zorunda kalmıştır.[197] Savaş sonrasında yaşanan insani krizlerin giderilmesi amacıyla TİKA, Gürcistan'ın Gori şehri yakınlarında göçmenler için 100 adet konut inşa etmiştir. İnşa edilen her evin kendine ait bahçesi ve sulama kanalları vardı. Böylece bu evlerde yaşayan insanların kendi yiyecek ihtiyaçlarını karşılamaları düşünülmüştür. Ayrıca elektrik, su ve yol gibi alt yapı düzenlemeleri de TİKA tarafından yapılmıştır.[198] 2014 yılında TİKA, Gürcistan'ın en eski sivil toplum kuruluşu olan Katarzisi Uluslararası İnsani Yardımlar Birliği'nin aşevine -her gün 300'den fazla kişiye yemek verilmektedir- üç aylık gıda yardımında

[197] "2008 Tslis Ruset-Saqartvelos Omi", *İnpormatsiis Tavisuplebis Ganvitarebis İnstituti*, 07.08.2015, https://idfi.ge/ge/russia-georgia-war-infographic, (06.11.2020).
[198] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2009 Faaliyet Raporu*,…, s. 114.

bulunmuştur.[199] 2019 yılında Tiflis şehir merkezinde yoğun olarak kullanılan üç alt geçide engelli vatandaşların güvenli ve rahat erişimlerini sağlamak amacıyla altı adet engelli asansörü kurulmuştur.[200] TİKA 2020 yılında Ramazan ayı sebebiyle Gürcistan Müslümanlar İdaresi ile işbirliği içerisinde, Tiflis, Kahheti, Kvemo Kartli, Samtske Javakheti, İmereti, Samegrelo, Guria, Acara ve Pankisi bölgelerinde yaşayan yardıma muhtaç 2.500 aileye gıda yardımında bulunmuştur.[201] Ayrıca 2020 yılında tüm dünyayı etkisi alan korona virüs hastalığı ile mücadelede de yardıma muhtaç insanlara gıda yardımı yapmış ve maske dağıtmıştır. TİKA ayrıca 2015 yılında Tiflis'in Vaziani kasabasında kurmuş olduğu ayakkabı atölyesinde günlük 500 adet maske diktirmiş ve yoksul insanlara ücretsiz dağıtmıştır.[202] Yine korona virüsle mücadele kapsamında Güney Osetya Savaşı'nda mağdur olan 710 aileye TİKA tarafından maske, eldiven, sabun ve dezenfektan gibi malzemeler dağıtılmıştır.[203] Bunun yanında Gürcistan'ın Acara, Samegrelo, Guria, Svaneti, Kartli ve Kakheti bölgelerinde ihtiyaç sahibi 1.000 aileye gıda malzemelerinden oluşan yardım kolileri dağıtılmıştır.[204]

3.2.1.6. Kültürel Alan

Kültür, kamu diplomasisinin ve yumuşak gücün en önemli unsurlarından biridir. Bir Türk kamu diplomasisi aktörü olarak TİKA, idari, sivil, ekonomik ve sosyal alt yapıların geliştirilmesi ve insani yardımların dışında kültürel alanda da ilgili ülkelerde çalışmalar yürütmektedir. Bu bağlamda TİKA'nın Gürcistan'da yapmış olduğu faaliyetler

---

[199] "Gürcistan'da Katarzisi Yaşlılar Merkezi Aşevine Gıda Yardımı", *Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı*, https://www.tika.gov.tr/tr/haber/gurcistanda_katarzisi_yaslilar_merkezi_asevine_gida_yardimi-7447, (06.11.2020).

[200] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2019 Faaliyet Raporu*,…, s. 116.

[201] "Gürcistan'da 2500 Aileye Ramazan Yardımı", *Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı*, https://www.tika.gov.tr/tr/haber/gurcistan%27da_2_500_aileye_ramazan_yardimi-57459, (06.11.2020).

[202] "TİKA'dan Gürcistan'a Kovid 19'la Mücadelede Destek", *Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı*, https://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika_dan_gurcistan_a_kovid_19_la_mucadelede_destek-56644, (06.11.2020).

[203] "TİKA'dan Gürcistan'daki Savaş Mağduru Ailelerin Kovid-19'la Mücadelesine Destek", *Anadolu Ajansı*, 29.12.2020, https://www.aa.com.tr/tr/dunya/tikadan-gurcistandaki-savas-magduru-ailelerin-kovid-19la-mucadelesine-destek/2092707, (02.01.2021).

[204] "Gürcistan'da 1000 Aileye Gıda Yardımı", *Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı*, https://www.tika.gov.tr/tr/haber/gurcistan%27da_1_000_aileye_gida_yardimi-56936, (06.11.2020).

Türk kamu diplomasisi ve yumuşak güç politikalarının başarıya ulaşmasında oldukça önemlidir.

TİKA'nın Gürcistan'da yapmış olduğu kültürel faaliyetler; Gürcistan Üçüncü Ortaokulu bünyesinde kurulmuş olan Borçalı Folklor Ekibinin 17-28 Temmuz 2004 tarihleri arasında Yalova Folklor Eğitim Merkezi'nin düzenlediği Türk Boyları Kültür Şöleni'ne katılımı sağlanmış ve 16 kişiden oluşan ekibe folklor kıyafetleri satın alınmıştır. Ayrıca 2004 yılında 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın Türkiye'deki kutlamalarına Gürcistan'dan 400 öğrenci ve 40 öğretmenin katılımı sağlanmıştır. Türk-İslam kültürünün vazgeçilmez unsurlarından biri olan sünnet şölenleri 2004 yılında Gürcistan'ın Marneuli şehrinde yaşatılmıştır. Azerbaycan Türklerinden 100 Müslüman çocuk için sünnet şöleni düzenlenmiştir.[205] 2005 yılında TİKA, Gürcistan Azeri Kadınlar Birliği Derneği'nin kurmuş olduğu halk oyunları ekibini desteklemiştir. Bunun yanında 2005 yılında 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı kutlamalarına 1.000'e yakın Gürcü öğrenci ve öğretmenin katılımı sağlanmıştır.[206] Söz konusu bayramın 2006 yılında yapılan kutlamalarına ise 15 öğrenci katılmıştır. Kutlamalara katılan öğrenciler Türk ailelerinin yanında kalmış bu sayede Türk aile yapısını, gelenek ve göreneklerini yakından tanıma fırsatını bulmuşlardır. Bunun yanında Gürcistan Gençliğe Yardım Vakfı ve Kafkas Müslümanları Gençlik Yardım Vakfı işbirliğinde Gürcistan'ın Kvemo Kartli ve Kakheti bölgelerinde 1.000 yoksul çocuk sünnet ettirilmiştir.[207] 06-07 Ağustos 2011 tarihlerinde Acara Özerk Cumhuriyeti'nde ilk defa düzenlenen sünnet şöleninde ise 1.500 çocuğun elbiseleri ve şölen ikramları TİKA tarafından sağlanmıştır.[208] 2010 yılında Tiflis'te gerçekleşen "Gürcü Sanatında Türkiye" konulu çalışma maddi olarak desteklenmiştir.[209] TİKA kültürel etkileşimlerin üst düzeyde olduğu uluslararası festivallere de katkı sunmaktadır. İnegöl Kafkas Folklor ve Kültür Derneği'nin 28-30 Haziran 2013 tarihleri arasında Gürcistan'da gerçekleştirdiği "Chveneburebi Festivali" ve 23 Nisan 2016

[205] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2004 Faaliyet Raporu*,…, s. 87-88-90.
[206] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2005 Faaliyet Raporu*,…, s. 39-40.
[207] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2006 Faaliyet Raporu*,…, s. 81-83.
[208] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2011 Faaliyet Raporu*,…, s. 109.
[209] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2010 Faaliyet Raporu*,…, s. 110.

tarihinde İstanbul Esenler Belediyesi tarafından düzenlenen "Barış Ekmeği Festivali'ne" katılan Gürcü çocukların ve gözetmenlerin ulaşım ve konaklama giderleri TİKA tarafından karşılanmıştır.[210] 2016 yılında "Türkiye-Gürcistan Bektaşi Kültürü ve Ozanlar Sempozyumu" TİKA, Hacı Bektaş Veli Kültür Derneği ve Ukrayna-Gürcistan Beynelhalk Enstitüsü işbirliğinde Tiflis'te gerçekleştirilmiştir. [211]

TİKA idari, sivil, ekonomik, sosyal alt yapıların geliştirilmesine yönelik faaliyetler, insani yardımlar ve kültürel faaliyetler ile kamu diplomasisinin ruhuna uygun şekilde hareket etmektedir. Türk kamu kurumlarının tecrübelerinin Gürcü kamu kurumlarına aktarılması, eğitim ve sağlık alanlarının desteklenmesi ve kültürel etkinlikler vasıtasıyla TİKA, Türk kamu diplomasisinin Gürcistan'da başarıya ulaşmasında önemli bir görev ifa etmektedir.

3.2.2. Yunus Emre Enstitüsü

Yunus Emre Enstitüsü (YEE), 18 Mayıs 2007 tarihinde 5653 sayılı "Yunus Emre Vakfı Kanunu" kapsamında T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olarak kurulmuştur.[212] Aynı kanunun ikinci bölümünde yer alan üçüncü madde de YEE'nin amacı, *"Türkiye'yi, kültürel mirasını, Türk dilini, kültürünü ve sanatını tanıtmak, Türkiye'nin diğer ülkeler ile dostluğunu geliştirmek, kültürel alışverişini artırmak için yurt dışında kültür merkezleri kurulmasını ve işletilmesini sağlamak; Türkiye, kültürel mirası, Türk dili, kültürü ve sanatı konularında yurt dışında ücretli veya ücretsiz eğitim vermek veya verdirmek, bu alanlarda sertifika vermek, verilmesini sağlamak"* olarak

[210] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2013 Faaliyet Raporu*,…, s. 234; Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2016 Faaliyet Raporu*,…, s. 50.
[211] "Tiflis'te Türkiye Gürcistan Bektaşi Kültürü ve Ozanlar Sempozyumu", Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, https://www.tika.gov.tr/tr/haber/tiflis%27te_turkiye_gurcistan_bektasi_kulturu_ve_ozanlar_sempozyumu-23398, (10.11.2020).
[212] 26526 Sayılı Resmi Gazete, *Yunus Emre Vakfı Kanunu*, Kanun No. 5653, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/05/20070518-3.htm, (05.12.2020).

belirlenmiştir.[213] 2009 yılında faaliyetlerine başlayan YEE'nin günümüzde yurtdışında 58 kültür merkezi bulunmaktadır.[214]

YEE, Tiflis'te 7 Şubat 2012 tarihinde İvane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesi ile imzalanan protokol gereğince üniversite bünyesinde kültür merkezi açmıştır.[215] Merkez 2014 yılında kendi müstakil binasına geçmiştir.[216] Her ne kadar 2015 yılında Batum'da da bir adet kültür merkezinin açılması kararlaştırılmışsa[217] da henüz bu yönde bir adım atılmamıştır. Tiflis Yunus Emre Türk Kültür Merkezi (YETKM), yukarıda sayılan amaçlarını yerine getirmek için kurulduğu günden bu yana faaliyetlerini sürdürmektedir. YEE'nin faaliyetleri, esas itibariyle Türkçenin öğretimi ve kültür-sanat etkinlikleri olmak üzere iki başlığa ayrılabilir. Aşağıda YEE'nin resmi internet sitesinden ulaşılan raporlar, bültenler ve medyada çıkan haberler vasıtasıyla bu kurumun Gürcistan'daki faaliyetleri çözümlemeye tabi tutulacaktır.

3.2.2.1. Türkçe Öğretimi

YEE, kuruluş amacı itibariyle bulunduğu ülkelerde Türkçe dilinin öğretimine, yaygınlaştırılmasına ve tanıtılmasına yönelik proje ve faaliyetler gerçekleştirmektedir. Bu proje ve faaliyetler; kültür merkezlerinde Türkçe Kursu, Tercihim Türkçe Projesi, Türkçe Yaz Okulu Programı, Türkçe Yeterlik Sınavı, Türkoloji Projesi ile konferanslar, çalıştaylar ve söyleşiler olmak üzere farklı kategorilerde yürütülmektedir. Tiflis YETKM bu proje ve faaliyetleri uygulayarak her yıl yüzlerce Gürcüye Türkçe öğretmektedir.

---

[213] Aynı yerde.
[214] Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Enstitüsü*, https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu, (05.12.2020).
[215] Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 12, Nisan 2012, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/nisan_2012.pdf, s. 63, (01.12.2020).
[216] Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 36, Mart-Nisan 2017, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/bulten_turkce.pdf, s. 10, (01.12.2020).
[217] "Batum'da Yunus Emre Enstitüsü Açılacak", *Haberler.com*, 12.12.2015, https://www.haberler.com/batum-da-yunus-emre-enstitusu-acilacak-7962872-haberi/, (05.12.2020).

3.2.2.1.1. Kültür Merkezlerinde Türkçe Kursları

YEE, kültür merkezlerinde farklı dil seviyelerinde ve farklı gruplara yönelik Türkçe kursları düzenlemektedir. YETKM'nin Tiflis'te açıldığı 2012 yılından itibaren gelen talep doğrultusunda yılın farklı dönemlerinde Gürcistan'da Türkçe kursları yapılmaktadır. Tablo 4'te Tiflis YETKM'nin yıllara ve dil seviyelerine göre düzenlediği Türkçe kursları ve bu kurslara katılan öğrenci sayıları yer almaktadır.

Tablo 4: Tiflis YETKM'nin Düzenlediği Türkçe Kursları ve Öğrenci Sayıları

Yıl	A1 Düzeyi	A2 Düzeyi	B1 Düzeyi	B2 Düzeyi	C1 Düzeyi	Toplam
2012 Yaz	60	-	-	-	-	60
2012 Güz	164	44	41	-	-	249
2013 Kış	210	44	30	-	-	284
2013 Yaz	-	14	18	-	-	32
2013 Güz	212	54	39	-	-	305
2014 Bahar	159	41	45	13	-	258
2014 Yaz	40	26	-	-	-	66
2014 Güz	183	72	45	-	-	300
2015 Bahar	249	77	48	-	18	392
2015 Yaz	34	42	8	8	-	92
2016 Bahar	197	73	52	36	-	358
2016 Güz	163	73	42	21	15	314
2017 Bahar	197	65	42	32	10	346
2017 Yaz	31	-	-	-	-	31
2017 Güz	159	64	47	22	10	302
2018 Bahar	145	41	33	18	18	255
2018 Yaz	18	8	6	-	-	32
2018 Güz	123	53	30	28	17	251
2019 Bahar	127	49	26	22	10	234
2019 Yaz	13	10	-	-	-	23
2019 Güz	135	45	24	10	7	221
2020 Bahar (Çevrimiçi)	-	-	20	9	10	39
2020 Yaz (Çevrimiçi)	52	40	18	9	8	127
2020 Güz (Çevrimiçi)	126	63	20	10	8	227
Toplam:	2.797	998	634	238	131	4.798

Kaynak: Tiflis YETKM tarafından verilen bilgiler ışığında yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 4'te görüldüğü üzere Tiflis YETKM, 2012 yılından 2020 yılına kadar geçen süre zarfında farklı dil seviyelerinde birçok Türkçe kursu düzenlemiştir. Bu kurslara toplamda 4.798 kişi katılmıştır. 2015 yılı bahar dönemi kurslara katılan öğrenci sayısı bakımından zirvenin yaşandığı dönem olurken 2019 yılı yaz dönemi 23 öğrenci ile katılımın en düşük olduğu dönem olmuştur. Tablodaki verilere göre Tiflis YETKM'de düzenlenen Türkçe kurslarının büyük çoğunluğu başlangıç seviyesinden oluşmaktadır. Tiflis YETKM Müdürü ile 12 Ocak 2021 tarihinde yapılan mülakatta katılımcıların Türkçe öğrenme nedenleri hakkında sorular yöneltilmiştir. Tiflis YETKM Müdürü, bu nedenler hakkında aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır: *"Gürcistanlıların Türkçe öğrenmelerinde pek çok sebep vardır. Yunus Emre Enstitüne gelerek yeni insanlarla tanışmak, onlarla iletişim kurmak, eğitim hayatına Türkiye'de devam etmek, Türkiye'ye gidip orada çalışmak, Gürcistan'da bir Türk şirketinde çalışmak, Türkiye ile ticaret yapmak, Türk biriyle evli olmak, Türk dizilerini ve filmlerini rahatça izlemek bunlardan ilk akla gelenlerdir."*[218] Söz konusu tablo incelendiğinde toplamda 2.797 kişinin katıldığı A1 dil seviyesi, merkezde verilen Türkçe kursları arasında en çok rağbet gören seviye olmuştur. Ancak A1 seviyesinden sonra katılımcı sayılarında kademeli bir düşüş yaşanmaktadır. Bunun nedenleri Tiflis YETKM Müdürü tarafından, *"Bu durum sadece Tiflis Yunus Emre Enstitüsüne özgü bir şey değildir. Dünyadaki tüm dil kurslarında benzer bir tablo görülmektedir. Bir işe başlamak kolaydır ama devamını getirebilmek zordur. Hele de dil öğrenmek yoğun bir çaba gerektirmektedir. Gerekli sabrı göstermeyen, gayretle çalışmayan, yeterince güdülenmemiş, yoğun hayat temposunda dil öğrenmeye yeterli zamanı ayıramayan kursiyerler bu işi devam ettirememektedir. Bazı kursiyerlerimiz ise orta seviyeye geldiğinde artık kendini Türkçe olarak rahatlıkla ifade edebildiğini söylemekte ve ileri düzeye devam etmeye gerek duymamaktadır. Bir kursiyerin A1'den başlayıp C2'ye kadar gelmesi yaklaşık dört yıl sürmektedir. Bu süre içerisinde insanların öncelikleri de değişmektedir. Üniversitede öğrenciyken kurslarımıza başlayan biri yüksek seviyeye geldiğinde genellikle iş yaşamına atılmış olmaktadır. Aynı zamanda birçoğu da aile kurmaktadır. Böylece hayat telaşı içerisinde kendi eğitimine*

[218] 12.01.2021 tarihinde Tiflis YETKM Müdürü ile yapılan mülakat.

ayıracak vakti bulmakta zorlanmaktadır. Dil öğrenmek disiplin işidir. Ancak bu disipline sahip olan kişiler bu konuda başarıya ulaşabilmektedir."[219] şeklinde açıklanmıştır.

3.2.2.1.2. Tercihim Türkçe Projesi

YEE, kültür merkezlerinde verilen Türkçe kurslarının yanı sıra faaliyet gösterilen ülkelerin okullarında Türkçenin seçmeli yabancı dil olarak okutulmasına yönelik çalışmalar da yürütmektedir. Tercihim Türkçe Projesi bu amacın gerçekleştirilmesi yönünde ygulanan bir projedir. Türkçenin seçmeli yabancı dil olarak Gürcistan milli eğitim müfredatına eklenmesine ilişkin Gürcistan Eğitim, Bilim, Kültür ve Spor Bakanlığı ile 23-26 Eylül 2012 tarihleri arasında görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmelerden olumlu sonuçlar alınmış ve 2013 yılından itibaren Gürcistan devlet okullarında Türkçe seçmeli yabancı dil olarak okutulmaya başlanmıştır.[220] 2020 yılı itibariyle sadece Tiflis'te bulunan 31, 54, 55, 71, 152 ve 178 numaralı devlet okullarında Türkçe seçmeli yabancı dil olarak okutulmaktadır.[221] YEE, bu altı okulu kitap ve eğitim malzemeleri yardımı yapmak suretiyle desteklemektedir. Ayrıca bu okullarda görev yapan Türkçe öğretmenleri için seminerler düzenlenmektedir. Örneğin Tiflis YETKM tarafından 27 Şubat-1 Mart 2020 tarihleri arasında Gürcü öğretmenler için "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Eğitim Programı" düzenlenmiştir.[222]

Bu okullarda görev yapan Türkçe öğretmenlerinin nasıl atandığı, öğretmenlerin uyruğu gibi konularda Tiflis YETKM Müdürü aşağıdaki bilgileri vermiştir: *"Okullar öğretmenleri almak için ilan açmaktadır. Öğretmenler bu ilana başvurmaktadır. Ardından okulda kurulan bir komisyon tarafından bu öğretmenler değerlendirilmektedir. Bu komisyonlara zaman zaman Yunus Emre Enstitüsü de davet edilmektedir. Öğretmenlerin genelinin Gürcü olduğu söylenebilir. Maaşları Gürcistan tarafından*

[219] 12.01.2021 tarihinde Tiflis YETKM Müdürü ile yapılan mülakat.
[220] Yunus Emre Enstitüsü, *2014 Faaliyet Raporu*, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/faaliyet-raporu.pdf, s. 78, (01.12.2020).
[221] "Tercihim Türkçe Projesi Öğrencileri Ebru Sanatı İle Buluştu", *Yunus Emre Enstitüsü*, 07.04.2019, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/tercihim-turkce-projesi-ogrencileri-ebru-sanati-ile-bulustu, (02.01.2021).
[222] 18.02.2021 tarihinde Tiflis 71. Devlet Okulu Türkçe Öğretmeni Mari Gaprindashvili ile yapılan mülakat.

ödenmektedir. Gerekli olması halinde yani öğretmen bulunamaması gibi durumlarda, Enstitümüz tarafından öğretmen görevlendirilmektedir. Yunus Emre Enstitüsü Tercihim Türkçe Projesi'ndeki okullara ücretsiz kitap ve materyal desteği sağlamaktadır. Ayrıca öğretmenlerine ücretsiz Türkçe kursu ve hizmet içi eğitim olanağı vermektedir. Bu projede Enstitümüz, proje koordinatörlüğü yapmaktadır."[223]

Tablo 5'te Tercihim Türkçe Projesi kapsamında Gürcistan ortaöğretim kurumlarında Türkçe eğitimine yönelik veriler yer almaktadır.

Tablo 5: Gürcistan'da Tercihim Türkçe Projesi

Yıl	**Şehir**	**Okul Sayısı**	**Öğrenci Sayısı**
2013[224]	Tiflis	2	395
2014[225]	Tiflis	5	532
2015[226]	Tiflis	5	375
2016	Tiflis	6	976
2017	Tiflis	5	841
2018	Tiflis	5	894
2019	Tiflis	6	820
2020 (Güz Dönemi)	Tiflis	6	381
Toplam			5.214

Kaynak: Tiflis YETKM tarafından verilen bilgiler ışığında yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 5'teki verilere göre Tercihim Türkçe Projesi kapsamında 2013 yılından 2020 yılının güz dönemine kadar 5.214 öğrenci Türkçeyi seçmeli yabancı dil olarak almıştır. Yine tabloya göre 2016 yılı Türkçeyi tercih eden 976 öğrenci ile en yüksek seviyede olurken 2015 yılı 375 öğrenci ile en düşük seviyede olmuştur. Projede yer alan okulların hepsi Tiflis'te yer almaktadır.

Ortaöğretim kurumlarındaki öğrencilerin Türkçeyi seçmeli yabancı dil olarak tercih etmelerinde birçok faktör rol oynamaktadır. Tiflis YETKM Müdürü'ne göre

[223] 12.01.2021 tarihinde Tiflis YETKM Müdürü ile yapılan mülakat.
[224] http://yee.org.tr/turkiye/tr/yetem/secmeli-yabancı-dil-10, 20.12.2013, Aktaran: Fahri Türk, *Türk Kültür Dış Politikası*, Paradigma Akademi Yayınları, İstanbul 2014, s. 61.
[225] Ünal Kalaycı, "Gürcistan'da Türkçeye Karşı Uygulanan Dil Politikaları ve Seçmeli Yabancı Dil Olarak Türkçe", *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, Yıl 2019, s. 500.
[226] Yunus Emre Enstitüsü, *2015 Faaliyet Raporu*, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/2015_yili_faaliyet_raporu.pdf, s. 131, (01.12.2020).

Türkçenin seçmeli ders olarak okunmasında Türkiye'de eğitim alma isteği ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda Müdür'ün sözlerine kulak verilecek olursa: "Eğitim hayatlarına Türkiye'de devam etmek isteyen öğrenciler, Türkçeyi seçmeli dil olarak öğrenmektedir. Türkçe, Gürcistan'da geçerli yabancı diller arasında yer almaktadır. Ayrıca Türkiye, Gürcistan'ın güçlü dostlarından biridir. Gençler Türkçe bilmenin Gürcistan'da ne kadar önemli olduğunun farkındadır. Ayrıca istikbalde Türkçe bilenlerin daha da ayrıcalıklı bir hâle geleceği açıktır. Bu sebeple öğrenciler Türkçe öğrenerek geleceklerine yatırım yapmak istemektedirler."[227] 178 numaralı devlet okulu Türkçe öğretmeni Maria Bekauri ise *"Dersi seçen öğrenciler Türkçe ile çok ilgileniyorlar. Onlar Türk dizilerini ve şarkılarını çok seviyorlar. Ayrıca bizim ülkelerimiz çok yakınlar, öğrencilerin Türkçe öğrenmelerinde bu da bir etken bence."*[228] sözlerini dile getirerek öğrencilerin dersi seçmelerinde dizilerin ve müziklerin de etkili olduğunu ifade etmiştir. Dersi seçen dersin 178 numaralı devlet okulu öğrencisi Alina İskandarova ise aşağıdaki ifadeleri dile getirmiştir: *"Ben Azerbaycan kökenliyim zaten Türkçe biliyordum biraz ama daha iyi öğrenmek istiyorum. 2017 ya da 2018 yılıydı galiba 23 Nisan Bayramı için okulumuz bizi Şanlıurfa'ya götürmüştü. Çok beğendim orayı. Türkçeyi daha iyi öğrenirsem Türkiye'ye gidip eğitim almak istiyorum."*[229] Bir diğer öğrenci ise okulda iki yıldır Türkçe eğitimi alan Nia Bolashvili, *"Türkçeyi çok seviyorum. Şarkılar dinliyorum ve dizileri izliyorum. Bu yüzden Türkçe öğrenmek istedim."*[230]

Türkçeyi seçmeli dil olarak tercih eden öğrenci Mari Gugunishvili, Türkiye hakkındaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir: *"Türkiye büyük bir tarihe ve kültüre sahip. Aynı zamanda Türk tarihi çok ilginç ve kültürünüz olağanüstü. Amasya, Ankara ve Kapadokya en çok görmek istediğim şehirlerden bazılarıdır. Türkiye'ye gitme şansım olmadı ama oraya gitmeyi çok arzuluyorum".*[231] 71'inci Devlet Okulu Türkçe öğretmeni Mari Gaprindashvili ise Türkiye hakkında *"Türkiye çok başarılı ve güçlü bir ülkedir.*

[227] 12.01.2021 tarihinde Tiflis YETKM Müdürü ile yapılan mülakat.
[228] 18.02.2021 tarihinde Tiflis 178. Devlet Okulu Türkçe Öğretmeni Maria Bekauri ile yapılan mülakat.
[229] 19.02.2021 tarihinde Tiflis 178. Devlet Okulu öğrencisi Alina İskandarova ile yapılan mülakat.
[230] 19.02.2021 tarihinde Tiflis 178. Devlet Okulu öğrencisi Nia Bolashvili ile yapılan mülakat.
[231] 19.02.2021 tarihinde Tiflis 178. Devlet Okulu öğrencisi Mari Gugunishvili ile yapılan mülakat.

Özelikle Gürcistan için çok önemli bir komşudur. Türkiye Gürcistan'a her konuda destek vermektedir. Ben Türkiye'yi çok seviyorum."[232] cümlelerini sarf etmiştir.

3.2.2.1.3. Türkçe Yaz Okulu Projesi

Türkçe Yaz Okulu Projesi, YEE'nin 2010 yılında hayata geçirdiği bir projedir. YEE kültür merkezlerindeki kursiyerler ve Türkoloji bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin katılımıyla gerçekleşen yaz okulları ile katılımcılar Türkçeyi yerinde öğrenmekte aynı zamanda Türkiye'yi ve Türk kültürünü yakından tanıma fırsatı bulmaktadırlar. Yaz okulunda katılımcılar haftalık 20 saat olmak üzere üç hafta boyunca Türkçe eğitimi almaktadırlar. Bunun yanı sıra katılımcıların Türk kültürünü yakından tanımaları için geziler, söyleşiler, yemekli toplantılar düzenlenmekte halk oyunları, tiyatro ve müzik etkinlikleri yapılmaktadır.[233]

Yaz okulları her yıl Türkiye'nin farklı şehirlerinde gerçekleştirilmektedir. Proje sayesinde katılımcılar ülkelerinde öğrenmiş oldukları Türkçe bilgisini daha iyi seviyelere çıkarmaktadırlar. Ayrıca Türk kültürünü yakından tanımaktadırlar. Örneğin 2017 yılında Bursa'da gerçekleşen yaz okuluna, Gürcistan'dan katılan Tamuna Partenadze *"Bursa'yı çok beğendim, burası çok güzel şehir. Bugün sarma, peynirli börek, mercimek çorbası yaptık. Ben çok sevindim ve bu yemekleri çok beğendim. Türkiye hakkında fikirlerim değişti. Türkler, cömert ve güzel insanlar"* ifadelerini sarf etmiştir.[234] 2014 yılında düzenlenen yaz okuluna katılan bir diğer Gürcü öğrenci Khatia Darjania ise *"Yunus Emre Enstitüsü olmasaydı ben Türkçe konuşamazdım. Çünkü üniversitede aldığımız eğitim konuşmak için yeterli değil. Sadece dil bilgisi öğreniyoruz ama çok zor konuşuyor öğrenciler. Hem üniversiteye giderek ciddi anlamda dilbilgisi öğrenmek hem de Yunus Emre'ye giderek ve Türk hocalarla konuşmak dil öğrenmemizde çok faydalı oluyor. Ben*

[232] 18.02.2021 tarihinde Tiflis 71. Devlet Okulu Türkçe Öğretmeni Mari Gaprindashvili ile yapılan mülakat.
[233] Yunus Emre Enstitüsü Türkçe Yaz Okulu, *Türkçe Yaz Okulu Nedir?*, http://turkceyazokulu.com/tr/yaz-okulu-nedir-tr.html, (02.01.2021).
[234] "Yabancı Öğrenciler Bursa'da Yaprak Sarıp Hamur Açtı", *bursadabugün*, 09.08.2017, https://www.bursadabugun.com/haber/yabanci-ogrenciler-bursa-da-yaprak-sarip-hamur-acti-859852.html, (17.12.2020).

yaz okuluna gittiğim zaman Türkçeyi hiç konuşamıyordum, anlıyordum bir şeyler ama konuşamıyordum. Ben konuşmaya Bursa'da başladım. Bursa'ya gittik ve orada çok güzel bir grup vardı. 37 öğrenci 14 farklı ülkeden. Herkes İngilizce biliyordu ama hiç kimse İngilizce konuşmuyordu. Orada Türkçe konuşarak dilimizi geliştirdik." ifadelerini dile getirmiştir.[235]

Tiflis YETKM aracılığıyla her yıl Gürcistan'dan birçok Türk dili kursiyeri ve Türkoloji Bölümü öğrencisi Türkçe Yaz Okuluna katılmaktadır.

Tablo 6: Türkçe Yaz Okuluna Katılan Gürcü Öğrenciler

Yaz Okulu	**Gürcistan**	**Tüm Ülkeler**
2013 Yaz Okulu	17	268
2014 Yaz Okulu	17	350
2015 Yaz Okulu	19	500
2016 Yaz Okulu	22	540
2017 Yaz Okulu	25	700
2018 Yaz Okulu	20	1.000
2019 Yaz Okulu	4	92
Toplam:	124	3.450

Kaynak: Tiflis YETKM tarafından verilen bilgiler ışığında yazar tarafından oluşturulmuştur.

Türkçe Yaz Okuluna ayrılan kontenjanlar ülkelere göre farklılık göstermektedir. Kontenjan sayıları kültür merkezlerinin faaliyet gösterdiği ülkelerdeki öğrenci sayılarına göre belirlenmektedir. Türkçe Yaz Okullarına Gürcistan'dan her yıl ortalama 17,71 kişi katılmıştır. Enstitünün faaliyet gösterdiği ülkelerden gelen toplam öğrenci sayısı 3.450 iken Gürcistan'dan 124 öğrenci katılmıştır. Bu sayı toplam katılımcı sayısının %3,5'ine tekabül etmektedir. Ayrıca 2013 yılından 2019 yılına kadar düzenlenen yaz okullarına katılım sayısı yüksek iken 2019 yılı yaz okuluna katılım sayısında bir düşüş yaşanmıştır. Bu durum Tiflis YETKM Müdürü tarafından *"2019 yılında tüm ülkelerin kontenjan sayılarında bir düşüş yaşanmıştır. Bu yılda yaz okulları için ayrılan bütçe azaltılmıştır. Yani ekonomi etkeni sayıların düşmesine neden olmuştur. Çünkü Türkiye'ye getirilen her öğrencinin yol, barınma, yemek ve diğer ihtiyaçları ile programda yapılan etkinlikler*

[235] 29.01.2021 tarihinde Türk Dili ve Edebiyatı bölümü yüksek lisans öğrencisi Khatia Darjania ile yapılan mülakat.

Enstitüye gider olarak yansımaktadır. Türkçe Yaz Okuluna gönderilen öğrencilerin sayılarında yaşanan durum Gürcistan'a özel değildir."[236] şeklinde açıklamıştır.

3.2.2.1.4. Türkçe Yeterlik Sınavı

Türkçe Yeterlik Sınavı, Türkçenin uluslararası alanda geçerliliği olan standart bir sınava sahip olması ve Türkiye'de eğitim almak isteyen yabancı öğrencilerin kabul süreçlerinde Türkçe dil bilgilerini belgelendirmelerine yardımcı olmak amacıyla YEE tarafından geliştirilen dil yeterlik sınavıdır.[237] Söz konusu sınav, yurtdışında Türkçe eğitimi veren kurumların standartlaşması ve Türkçe eğitimi alan kişilerin düzeylerinin doğru ölçülmesi açısından oldukça önem arz etmektedir. Türkçe Yeterlik Sınavı ilk defa 19 Ekim 2012 tarihinde Tahran YETKM'de yapılmıştır. Diğer yandan 24-25 Mayıs 2013 tarihlerinde ise on ülkede (Kosova, Arnavutluk, Bosna Hersek, Belçika, Mısır, İran, Japonya, Kırgızistan, Azerbaycan, Gürcistan) eş zamanlı olarak gerçekleşmiştir.[238] Tablo 7'de söz konusu tarihten günümüze Gürcistan'dan Türkçe Yeterlik Sınavına katılan öğrencilere ait veriler yer almaktadır.

Tablo 7: Tiflis YETKM Türkçe Yeterlik Sınavına Katılan Öğrenci Sayıları

Yıl	Gürcistan	Diğer Ülkeler
2013	18	258
2014	4	652
2015	8	1.147
2016	11	1.432
2017	6	2.131
2018	19	2.579
2019	17	2.116
2020	7	1.886
TOPLAM:	90	12.201

Kaynak: Tiflis YETKM tarafından verilen bilgiler ışığında yazar tarafından oluşturulmuştur.

[236] 12.01.2021 tarihinde Tiflis YETKM Müdürü ile yapılan mülakat.
[237] Yunus Emre Enstitüsü, *Türkçe Öğrenin*, https://www.yee.org.tr/tr/faaliyet/turkce-ogrenin, (02.01.2021).
[238] Yunus Emre Enstitüsü, *Türkçe Yeterlik Sınavı*, https://tys.yee.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=54&Itemid=513, (02.01.2021).

Tablo 7'de verilen istatistiki bilgilere göre YEE tarafından düzenlenen Türkçe Yeterlik Sınavına tüm ülkelerden toplamda 12.201, Tiflis YETKM'de düzenlenen Türkçe Yeterlik Sınavına ise toplamda 90 kişi katılmıştır. Tiflis'te düzenlenen sınavda ter döken öğrenciler tüm ülkelerden katılan öğrencilerin %0,73'ünü oluşturmaktadır. Türkçe Yeterlik Sınavına tüm ülkelerden ve Gürcistan'dan katılımın en yüksek olduğu yıl 2018 yılıdır. Daha önceki bölümlerde yer alan Tablo 4'te ise Tiflis YETKM tarafından düzenlenen Türkçe kurslarına ait istatistiki verilere yer verilmişti. Bu tabloya göre toplamda 4.798 kişi Türkçe kurslarına iştirak etmiştir. 2013 yılından itibaren yapılan Türkçe Yeterlik Sınavına giren kişi sayısı ile 2012 yılından itibaren düzenlenen Türkçe kurslarına katılan kişi sayısı karşılaştırıldığında, sınava giren kişi sayısı yaklaşık %2'lik bir orana denk gelmektedir.

Tiflis YETKM Müdürü, yapılan görüşmede bu oranlama hakkında şunları söylemiştir: *"Türkçe Yeterlik Sınavına ancak Türkçe Yeterlik Belgesi'ne ihtiyaç duyan kursiyerler katılmaktadır. Yani Türkiye'de okumak için veya çalışacağı kuruma vermek üzere, Türkçe bilgisini belgelendirmek isteyenler bu sınava girmektedir. Bizim kursiyerlerimiz her seviye sonunda kur sınavına girmekte ve Yunus Emre Enstitüsüne ait dil sertifikası almaktadır. O sertifika da geçerliği olan bir sertifikadır. Bu sebeple çoğu kursiyerimiz o sertifikayı kullanmakta ve yeterli görmektedir. Kursiyerlerimiz tekrardan Türkçe Yeterlik Sınavına girmeye kendini mecbur hissetmemektedir. Ayrıca Türkçe Yeterlik Sınavı için belli bir ücret ödenmesi de gerekmektedir. Bu parayı ödememek için de sınava girmeyenler bulunmaktadır. Türkçe Yeterlik Sınavına girenlerin kursiyer sayımızla orantılı olmaması beklenen bir durumdur. Şöyle ki dünya üzerinde İngilizce öğrenmek için kurslara katılan milyonlarca insan varken İngilizce bilgisini belgelendirmek için Test of English as a Foreign Language giren sayısı çok daha düşüktür. Yani Türkçe Yeterlik Sınavına daha az kişinin girmesi bizim kurumumuzla veya Türkçeyle ilgili bir durum değildir."*[239]

[239] 12.01.2021 tarihinde Tiflis YETKM Müdürü ile yapılan mülakat.

3.2.2.1.5. Türkoloji Projesi

Türkoloji[240] projesi, Türk dilinin ve kültürünün yaygınlaştırılması, Türkçenin iletişim dili olarak geliştirilmesi ve dil yoluyla ortak bir kültürel zemin oluşturulması amacıyla TİKA tarafından 2000 yılında geliştirilen bir projedir.[241] 2001-2002 eğitim öğretim döneminde uygulanmaya başlanan proje 2011 yılına kadar TİKA bünyesinde varlığını sürdürmüştür. Ancak 20 Eylül 2011 tarihinde TİKA ile YEE arasında imzalanan protokol ile Türkoloji Projesi son anılan kuruma devredilmiştir.[242] Türkoloji Projesi kapsamında ilgili ülkelerin üniversitelerinde var olan Türkçe öğretiminin desteklenmesi, üniversitelerde yeni Türkçe öğretim birimlerinin oluşturulması, bu birimlerin teknolojik donanımlarının gerçekleştirilmesi, üniversitelere öğretim elemanı desteğinin sağlanması ve Türk dilini ve kültürünü tanıtan faaliyetlerin yapılması gibi çalışmalar yürütmektedir.[243] YEE, söz konusu proje kapsamında Gürcistan'da dört üniversite ile Türkoloji İşbirliği Protokolü imzalamıştır. Bu üniversiteler İvane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesi, Batum Shota Rustaveli Devlet Üniversitesi, Akaki Tsereteli Devlet Üniversitesi ve Samtskhe-Javakheti Devlet Üniversitesidir.[244] Tablo 8'de yukarıda sayılan üniversitelerin Türkoloji bölümlerinde eğitim almış öğrenci sayıları yer almaktadır.

---

[240] Türkoloji üzerine yapılan bir söyleşide ünlü Türk dil bilimci Prof. Dr. Talat Tekin, Türkolojinin geniş ve dar anlamda iki tanımının yapılabileceğini söylemiştir. Tekin'e göre geniş anlamda Türkoloji, "*Türklerin dil, tarih, edebiyat, sanat ve folklorunu inceleyen bir bilim dalıdır*". Dar anlamındaki Türkoloji ise "*Türk dilini en eski dönemlerinden bugünkü türlü dil ve lehçelerine varıncaya kadar inceleyen, onun sesbilimsel, biçimbilimsel, sözdizimsel, sözlüksel ve anlambilimsel yapılarını ve gelişmelerini araştıran bir bilim dalıdır.* (Ahmet Kocaman, "Türkoloji Üzerine Prof. Dr. Talat Tekin İle Söyleşi", *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, Cilt 3, Yıl 1992, s. 5.)

[241] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *Türkoloji Projesi*, https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/turkoloji_tr.pdf, s. 9, (09.10.2020).

[242] "Türkoloji Projesi Tel Elde Toplanıyor", *Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı*, 20.09.2011, https://www.tika.gov.tr/tr/duyuru/turkoloji_projesi_tek_elde_toplaniyor-9343, (08.01.2021).

[243] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *Türkoloji Projesi*,…, s. 13.

[244] Yunus Emre Enstitüsü, *2019 Faaliyet Raporu*, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/yee_2019_v2_31122020.pdf, s.118. (08.01.2021).

Tablo 8: Gürcistan'daki Türkoloji Bölümleri

Üniversite	**Bulunduğu Şehir**	**Bölümün Kuruluş Yılı**	**Eğitim-Öğretim Dönemi**	**Öğrenci Sayısı**
İvane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesi	Tiflis	1945	2017-2018	70
			2018-2019	75
			2019-2020	73
Akaki Tsereteli Devlet Üniversitesi	Kutaisi	1990	2017-2018	60
			2018-2019	63
			2019-2020	68
Samtskhe-Javakheti Devlet Üniversitesi	Ahıska	1992	2017-2018	20
			2018-2019	23
			2019-2020	23
Batum Shota Rustaveli Devlet Üniversitesi	Batum	1994	2017-2018	35
			2018-2019	30
			2019-2020	35
Toplam:				575

Kaynak: Tiflis YETKM tarafından verilen bilgiler ışığında yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 8'de yer alan verilere göre 2017-2020 döneminde toplam 575 öğrenci Türkoloji Bölümü'nde eğitim görmüştür. İvane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesi'nde 76 yıldır Türkoloji Bölümünde eğitim verilmektedir. Söz konusu üniversitede 2017 yılından 2020 yılına kadar 218 öğrenci eğitim almıştır. Kutaisi şehrinde bulunan Akaki Tsereteli Devlet Üniversitesinde ise ilgili eğitim dönemlerinde 191 öğrenci okumuştur. Bu üniversite İvane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesi'nden sonra öğrenci sayısı bakımından ikinci sırada yer almaktadır. Batum Shota Rustaveli Devlet Üniversitesi Türkoloji Bölümü'nde ise söz konusu eğitim dönemlerinde toplamda 100 öğrenci bulunmaktadır. Ahıska şehrinde yer alan Samtskhe-Javakheti Devlet Üniversitesi'nde ise son üç eğitim döneminde 66 öğrenci eğitim almıştır. Bu kurum eğitim gören öğrenci sayısı bakımından son sırada yer almaktadır. Türkoloji bölümlerinin kuruluş yıllarına bakıldığında sadece İvane Javakhisli Tiflis Devlet Üniversitesi SSCB yönetimi altında kurulurken diğer üniversitelerdeki bölümler 1991 sonrasında hayata geçirilmiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin, söz konusu dönemden sonra ortaya çıkan güç boşluğunu dil ve kültür yoluyla da doldurmaya çalıştığı söylenebilir.

Gürcü öğrencilerin Türkoloji Bölümünü seçme nedenleri hakkında, Batum Shota Rustaveli Devlet Üniversitesi Türkoloji Bölümü Öğretim Üyesi Lile Tandilava *"Bence ilk olarak iki ülkenin komşu olması daha sonra iş imkânları sayılabilir. Ancak kesin bir şey söyleyemem, öğrencilerime neden buraya geldiklerini hiç sormadım."*[245] ifadelerini dile getirmiştir. İvane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesi Türkoloji Bölümü Başkanı Marika Jikia ise bu konu hakkında *"Türkiye ile Gürcistan ilişkileri çok aktif ve iki ülke çok yakınlar ayrıca komşular bence nedeni bu olabilir."* demiştir.[246] Öğrencilerin Türkoloji Bölümlerini tercih etme nedenleri olarak iki ülkenin komşu olması ve iş imkânı gibi faktörlerin yanında Türk dizileri ve müzikleri de etki etmektedir. Örneğin Akaki Tsereteli Devlet Üniversitesi Türkoloji Bölümü öğrencisi Natia Basiladze, bölümü seçme nedeni olarak *"[…] üniversiteye başlamadan önce kendi kendime Türkçe öğrenmiştim. Türkçe şarkıları ve dizileri çok seviyorum. Bu yüzden Türkçe öğrenmeye karar verdim. Üniversiteden sonra Türkiye'de yüksek lisans yapmak istiyorum."* dizelerini dile getirmiştir.[247]

Bu üniversitelerin yanında henüz Türkoloji Protokolü imzalamamış ancak YEE ile işbirliği içerisinde hareket eden özel ve devlet üniversiteleri de mevcuttur. Örneğin, 16 Aralık 2020 tarihinde Tiflis YETKM, Gori Devlet Eğitim Üniversitesi'ne bir ziyarette bulunmuştur. Yapılan ziyarette muhtemel işbirliği imkânları ve ortak projeler hakkında konuşulmuştur. Ayrıca üniversite bünyesinde öğrencilerin ve akademik personelin faydalanabileceği Türkçe sınıfı oluşturulmasına karar verilmiştir.[248] Yine 1960 yılında kurulan ve 2010 yılında İlia Devlet Üniversitesine bağlanan Giorgi Tsereteli Doğu

[245] 28.01.2021 tarihinde Batum Shota Rustaveli Devlet Üniversitesi Türkoloji Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Lile Tandilava ile yapılan mülakat.
[246] 30.01.2021 tarihinde İvane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesi Türkoloji Bölümü Başkanı Prof. Dr. Marika Jikia ile yapılan mülakat.
[247] 10.02.2021 tarihinde Akaki Tsereteli Devlet Üniversitesi Türkoloji Bölümü öğrencisi Natia Basiladze ile yapılan mülakat.
[248] "Shehvedra İunus Emres Sakhelobis İnstitutis Direktortan" *Goris Sakhelmtsipo Sastsavlo Universiteti*, 16.12.2020, http://gu.edu.ge/ge/events/shexvedra-iunus-emres-saxelobis-institutis-direqtortan.page, (08.01.2021).

Araştırmaları Enstitüsü bünyesinde de Türkoloji Bölümü yer almaktadır.[249] Türkoloji Bölümü'nün bulunduğu bir başka devlet üniversitesi ise Gürcistan'dan 1994 yılında tek taraflı bağımsızlığını ilan eden Abhazya Cumhuriyeti'nin başkenti Sohum'da yer alan Sohum Devlet Üniversitesi'dir. Söz konusu üniversitede lisans düzeyinde Türkoloji eğitimi verilmektedir.[250] Türkoloji bölümlerinin yanı sıra Gürcü üniversitelerinin bazı bölümlerinde de Türkçe, seçmeli yabancı dil olarak okutulmaktadır. Tiflis'te yer alan ve özel bir üniversite olan Özgürlük Üniversitesi'nin Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Türkçe ve Osmanlıca seçmeli yabancı dil olarak bölüm dersleri arasında yer almaktadır.[251] Yine özel bir üniversite olan Gürcistan Üniversitesi'nin, Sanat ve Beşeri Bilimler Okulu'nun, Doğu Çalışmaları Bölümü'nde Türkçe seçmeli yabancı dil olarak okutulmaktadır.[252] Başka bir özel üniversite olan Kafkas Üniversitesinin, Turizm Bölümü müfredatında da Türkçe seçmeli yabancı dil olarak yer almaktadır.[253]

YEE, Türkoloji Projesi çerçevesinde işbirliği protokolleri imzalamış olduğu üniversiteleri doğrudan destekleyerek diğer üniversiteler ile de işbirliği içerisinde hareket etmektedir. Bu bağlamda bu bölümler için Türkiye'den öğretim elemanları görevlendirmekte, bölümlerin teknolojik eksikliklerini gidermekte, bölümlerde nitelikli ve sürekli eğitim yapılabilmesi için gerekli materyaller sağlamaktadır. Ayrıca proje kapsamında bilimsel toplantılar da düzenlemektedir.[254] Türkoloji Projesi kapsamında 2004 yılında TİKA tarafından İvane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesi'nin Türkoloji

---

[249] "Giorgi Tseretlis Aghmosavletmtsodneobis İnstituti", *İlias Sakhelmtsipo Universiteti*, https://iliauni.edu.ge/ge/iliauni/institutebi-451/g-weretlis-agmosavletmcodneobis-instituti-742, (08.01.2021).

[250] "Stsavleba", *Sohumis Sakhelmtsipo Universiteti*, https://www.sou.edu.ge/content.php?id=4&aid=19&bid=77&cid=0&did=0&&&lang=ge, (08.01.2021).

[251] "Curriculum-Bachelor's in International Relations", *Free University of Tbilisi*, http://freeuni.edu.ge/sites/default/files/uploads/Curriculum_IR_BIR_2017-2018_English_3.pdf, (08.01.2021).

[252] "Aghmosavletmtsodneoba" *Saqartvelos Universiteti*, https://online.ug.edu.ge/programs/programs_full.php?programID[]=267, (08.01.2021).

[253] "Turizmi-Programis Struktura", *Kavkasiis Universiteti*, https://cu.edu.ge/ka/schoolss/cts/programs-cts/undergraduate-cts/cts-bacheilor-tourism, (08.01.2021).

[254] Yunus Emre Enstitüsü, *2018 Faaliyet Raporu*, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/2018_faaliyet_raporu_rev_02_db_16072020.pdf, s. 87, (01.12.2020).

Bölümü'nde bulunan iki oda döşenmiş ve bu bölüme kitap desteği sağlamıştır.[255] 2009 yılında ise Kutaisi şehrinde bulunan Akaki Tsereteli Devlet Üniversitesinin Türkoloji Bölümü'ne ait üç sınıfın tadilatı ve teknolojik donanımı yapılmıştır.[256] Türkoloji İşbirliği Protokolü'nü imzalamış olan Batum Shota Rustaveli Devlet Üniversitesinin Türkoloji Bölümü'ne ait sınıflarının tadilatı ise TİKA tarafından 2015 yılında gerçekleştirilmiştir.[257] Teknolojik destek ve sınıfların onarımı dışında TİKA 2005 yılında Gürcistan'dan 14 öğrenciye Türkçe eğitimi almaları için 10 aylık bir kurs vermiştir.[258] Türkoloji Projesi'nin YEE devredilmesiyle Tiflis YETKM de proje kapsamında faaliyetler gerçekleştirmiştir. Tiflis YETKM ilkin Gürcistan'daki Türkologlar ile kültür merkezinde bir araya gelmiştir. Türkologlar Buluşması Programı 13 Temmuz 2012 tarihinde gerçekleşmiş ve programa 34 Türkolog katılmıştır.[259] Bir başka bilimsel toplantı ise YEE ve Türk Dil Kurumu işbirliğinde 28-29 Kasım 2015 tarihlerinde gerçekleştirilen "Birinci Milletlerarası Kafkas Türkologları Çalıştayı" başlıklı etkinliktir. Çalıştaya Azerbaycan ve Gürcistan'dan 40 Türkolog katılmıştır.[260] 2018 yılında ise TİKA ve YEE işbirliğinde Türkoloji İşbirliği Protokolü'nü imzalamamış ancak kurumlar arasında işbirliği olan İlia Devlet Üniversitesi Giorgi Tsereteli Doğu Araştırmaları Enstitüsü bünyesindeki Türkoloji Bölümü'ne eğitim araç ve gereçleri ile teknolojik ekipman desteği sağlanmıştır.[261] YEE tarafından Türkoloji bölümleri için yapılan çalışmalar hakkında Samtskhe-Javakheti Devlet Üniversitesi Türkoloji Bölümü Başkanı Marine Shonia *"Tiflis YETKM tarafından Türkoloji geceleri düzenleniyor ve bizleri oraya davet ediyorlar. Ayrıca bizim üniversitemize kitaplar gönderiyorlar. Ancak son bir yıldır yeni bir şey gönderilmedi. Kültür Merkezinin yanında Türkiye Büyükelçiliği de kitap gönderiyor. Onlar Türkoloji bölümlerine çok dikkat ediyorlar. Ayrıca bugüne kadar herhangi bir olumsuz durumla karşılaşmadım ya da*

[255] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2004 Faaliyet Raporu, ...*, s. 71.
[256] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2009 Faaliyet Raporu, ...*, s. 115.
[257] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2009 Faaliyet Raporu, ...*, s. 27.
[258] Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2005 Faaliyet Raporu, ...*, s. 179.
[259] Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 14, Ekim 2012, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/ekim_2012.pdf, s. 29, (01.12.2020).
[260] Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 27, Eylül-Ekim 2015, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/bulten_27_tr.pdf, s. 92, (01.12.2020).
[261] "TİKA'dan Gürcistan Doğubilim Enstitüsüne Destek", *Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı*, https://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika_dan_gurcistan_dogubilim_enstitusune_destek-48263, (08.01.2021).

saygısızlık görmedim. Büyük sevgi ve hürmetle bize yardımcı oluyorlar. Bizler de onlara aynı şekilde saygı ve hürmet gösteriyoruz." ifadelerini dile getirmiştir.[262] Lile Tandilava ise *"Tiflis YETKM bize kitap yardımında bulunuyor. Bizimle iletişime geçip bölümümüzde bulunan öğrenci sayısına göre kitaplar gönderiyorlar. Bunun yanında şu an bölümümüzde Türkiye'den görevlendirilmiş bir hocamız var, bu hocamız bölümümüze gelen üçüncü hocadır. Daha önce iki hoca daha gelmişti. Gelen hocalar dört sene kalıyorlar burada ve geri dönüyorlar. Onlar derslerimizde çok yardımcı oluyor. Pratik derslerimizi de yapıyoruz."* şeklinde bildirmiştir.[263] Bunların dışında kimliğinin açıklanmasını istemeyen başka bir öğretim üyesi ise *"Tiflis YETKM'nin Türkoloji bölümleri için çalışmaları var ancak çok çok az. Örneğin onlar dil kursları düzenliyorlar ama ne kadar başarılı, çok çok iyi değil. Türkoloji Bölümündeki öğretmenler için, profesörler için iki aylık ya da altı aylık Türkiye'de bulunma fırsatı sağlanmalı. Ama yapılmıyor. Yalnız öğrenciler için var ama o da çok az. Bizim bölümümüzde her zaman öğrencimiz var. Onlar Türkiye'ye gönderilmeli ve pratik yapmalılar. Sadece başarılı öğrenciler değil. İyi öğrenci kötü öğrenci olmaz. Bu önemli değil, onlar için Türkiye'de olmak çok önemli. Ama dediğim gibi bu imkân çok kısıtlı. Bunların yanında biz beraber konferanslar, seminerler yapıyoruz. Bütün Gürcü Türkologlar için Türk dili, Türk Edebiyatı çok önemli bizim için en önemli iş bu. Lütfen bunu anlayın ve bize ona göre davranın."* ifadelerini dile getirmiştir.[264] Türkoloji Bölümü öğrencisi Tamara Asatiani *"YEE bizim üniversiteye Türkçe pratik yapmamız için bir hoca görevlendirmiş, öğretmenimizle her zaman Türkçe konuşuyoruz. Bizim için çok eğlenceli ve faydalı oluyor. Bunun dışında Kutaisi'de başka bir şey yok. Yunus Emre her zaman Tiflis'te çalışıyor."*[265] ifadeleri ile Tiflis YETKM'nin faaliyetlerini değerlendirmiştir.

[262] 29.01.2021 tarihinde Samtskhe-Javakheti Devlet Üniversitesi Türkoloji Bölüm Başkanı Doç. Dr. Marine Shonia ile yapılan mülakat.
[263] 28.01.2021 tarihinde Batum Shota Rustaveli Devlet Üniversitesi Türkoloji Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Lile Tandilava ile yapılan mülakat.
[264] 05.02.2021 tarihinde Gürcü Türkolog ile yapılan mülakat.
[265] 10.02.2021 tarihinde Akaki Tsereteli Devlet Üniversitesi Türkoloji Bölümü Öğrencisi Tamara Asatiani ile yapılan mülakat.

3.2.2.2. Kültür ve Sanat Alanı

YEE, kültür merkezleri aracılığı ile bulunduğu ülkelerde kültür ve sanat faaliyetleri icra ederek Türk kültürünün tanıtılmasını ve yayılmasını sağlamaktadır. YEE, Gürcistan'daki işlerini Tiflis YETKM aracılığıyla yürütmektedir. Bu bağlamda Tiflis YETKM, Türkiye haftaları, konserler, fotoğraf ve resim sergileri, geleneksel Türk el sanatları, sinema gösterileri, söyleşiler, konferans ve çalıştay gibi etkinlikler vasıtasıyla Türk kültürünün Gürcistan'da tanıtımını gerçekleştirmektedir.

Tiflis YETKM, ilk olarak 20-24 Mart 2013 tarihleri arasında geleneksel Türk el sanatlarının tanıtımını gerçekleştirmiştir. Akdeniz Üniversitesi Kültür Sanat Araştırma Merkezi ile işbirliğinde düzenlenen etkinliğe dokuz Türk üniversitesinden 14 akademisyen katılmış ve ebru, telkâri, çini, minyatür, hat ve taş baskı gibi geleneksel Türk el sanatlarının tanıtımı yapılmıştır.[266] Bir sonraki yılda da Akdeniz Üniversitesi ile işbirliğinde Türk el sanatlarının tanıtımı etkinlikleri devam etmiştir. 28 Mayıs 2014 tarihinde gerçekleştirilen etkinlikte 15 farklı sanat dalında atölye çalışmaları yapılmıştır.[267] 2015 yılında ise Elene Akhvediani Sanat Merkezi'nde tezhip, minyatür, ebru ve hat gibi geleneksel Türk el sanatları üzerine Gürcü sanatçılara yönelik atölye çalışması gerçekleştirilmiştir. Atölye çalışmaları sonrasında ortaya çıkan ürünlerin teşhir edildiği bir sergi düzenlenmiştir.[268] Tiflis YETKM tarafından kimsesiz ve yardıma muhtaç çocuklar için Tiflis 54'üncü Kamu Okulu'nda geleneksel Türk el sanatlarından ebru sanatı atölyesi oluşturmuştur. 16-19 Ekim 2018 tarihleri arasında gerçekleşen atölye çalışmasında ortaya çıkan eserler aynı okulda düzenlenen yıl sonu kermesinde satılmış, elde edilen gelirler kimsesiz ve yardıma muhtaç çocuklar yararına çalışan devlet kurum

---

[266] Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 16, Nisan 2013, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/nisan_2013.pdf, s. 36, (01.12.2020).

[267] Yunus Emre Enstitüsü, *2014 Faaliyet Raporu,…*, s. 46, (01.12.2020); Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 21, Temmuz 2014, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/temmuz_2014.pdf, s. 12, (01.12.2020).

[268] Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 28, Kasım-Aralık 2015, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/bulten_28_tr.pdf, s. 36, (01.12.2020).

ve kuruluşlarına bağışlanmıştır.[269] Türk kültürünün tanıtımına yönelik gerçekleştirilen bir diğer etkinlik ise "Geleneksel Türk-Gürcü Bez Bebek Atölye Çalışması ve Sergisi" olmuştur. 8 Nisan 2019 tarihinde Tiflis YETKM salonunda gerçekleşen etkinlikte, Ardahan'ın Damal ilçesinde yapılan ve dünyaca ünlü Türk bez bebekleri sergilenmiştir. Söz konusu ilçe, Orta Asya'dan Batı'ya göç eden Türk boylarının geçiş güzergâhında bulunmaktadır. Bu yüzden bölgede bulunan Türkmenler, Orta Asya Türk kültürünü muhafaza etmişler ve bu kültürel özelliklerini yaptıkları bez bebeklere yansıtmışlardır.[270] Yapılan etkinlik ile bebekler üzerinde bulunan Türk kültürü izleri Gürcülere aktarılmaya çalışılmıştır. Tiflis YETKM Türk el sanatlarına yönelik kurslar ve seminerler de düzenlemektedir. 2016 yılında Tiflis YETKM ile T.C. Kalkınma Bakanlığı işbirliğinde geliştirilen proje çerçevesinde geleneksel Türk el sanatlarından olan çini sanatı alanında eğitmen Gülizar Çevik tarafından 40 Gürcü el sanatçısına bir ay boyunca seminer verilmiştir.[271] Bunun yanında Tiflis YETKM, 2019 yılında 5 Mart tarihinde başlayan ve üç ay süren "Geleneksel Ebru Sanatı Kursu" gerçekleştirmiştir. Ebru kursunun ilk dersinde ebru öğreticisi Dariko Chikhladze, *"Ebru sanatı aracılığıyla Tiflis Yunus Emre Enstitüsü ile tanıştım. Enstitü tarafından düzenlenen iki farklı ebru kursuna katıldım ve sertifika aldım. Ebru yapmak zamanla bende tutkuya dönüştü […]"* ifadelerini kullanmıştır.[272] Ebru kursunun ikinci ayağı ise 7 Ekim'de başlamış ve iki ay sürmüştür.[273] Tiflis YETKM, Türk el sanatlarının tanıtımı için uluslararası etkinliklere de katılmaktadır. Bu bağlamda Tiflis YETKM, Gürcistan Sanat ve Kültür Merkezi tarafından Tiflis'te ilk defa düzenlenen geleneksel el sanatları ve tasarım festivali olan "Ethno Fest-2016'ya"

---

269 "Minik Eller Ebruyla Buluştu", *Yunus Emre Enstitüsü*, 19.10.2018, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/minik-eller-ebruyla-bulustu, (14.12.2020).

270 "Türk ve Gürcü Bez Bebekleri Tiflis'te", *Yunus Emre Enstitüsü*, 08.04.2019, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/turk-ve-gurcu-bez-bebekleri-tifliste, (15.12.2020).

271 Yunus Emre Enstitüsü, *2016 Faaliyet Raporu*, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/2016_faaliyet_raporu_05.02.2018-db.pdf, s. 58, (01.12.2020).

272 "Tiflis'te Boyaların Suyla Dansı Başladı", *Yunus Emre Enstitüsü*, 06.03.2019, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/tifliste-boyalarin-suyla-dansi-basladi, (15.12.2020).

273 "Ebru Kursları Devam Ediyor", *Yunus Emre Enstitüsü*, 08.10.2019, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/ebru-kurslari-devam-ediyor, (15.12.2020).

Türkiye'yi temsilen katılmış ve "En Eski Sanat" ile "En Güzel Stant" kategorilerinde birincilik ödülü kazanmıştır.[274]

Tiflis YETKM, Türkiye'yi ve Türk kültürünü tanıtmak için çeşitli konularda fotoğraf ve resim sergileri düzenlemektedir. Tertiplenen sergilerden ilki 2013 yılında Batum'da gerçekleştirilmiştir. 29 Ekim 2013 tarihinde fotoğraf sanatçısı Mustafa Dedeoğlu'na ait "İstanbul Fotoğrafları Sergisi" Batum'da açılmıştır.[275] Tiflis YETKM'nin düzenlemiş olduğu diğer bir etkinlik ise 14 Mart 2014 tarihinde gerçekleştirilen, İlia Chavchavadze Milli Kütüphanesi'nde "81 İl 81 Renk" isimli fotoğraf sergisidir. Sergilenen fotoğraflar Türkiye'nin 81 ilinin valiliklerinden temin edilmiştir.[276] Ayrıca 2015 yılının Çanakkale Savaşı'nın 100'üncü yıl dönümü olması hasebiyle, "Çanakkale Savaşlarının 100. Yıl Dönümü" konulu etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Konu bağlamında ilk olarak Gürcistan Milli Kütüphanesi'nde "Çanakkale: Savaştan Barışa Uzanan Yol" isimli sergi açılmıştır.[277] İkinci olarak Çanakkale Savaşı'nı konu alan Özhan Eren yönetmenliğindeki "Son Mektup" filminin gösterimi gerçekleştirilmiştir.[278] Tiflis YETKM'nin kültürel alanda gerçekleştirdiği bir diğer faaliyet Bursa Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Mesleki Eğitim Kursları işbirliğinde düzenlenen "Türk İslam Sanatları Sergisi" olmuştur. Sergi, İvane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesi'nde açılmıştır. 10-14 Nisan 2018 tarihleri arasında gerçekleşen sergide minyatür, tezhip, ebru ve hat sanatları ile üretilen 80 parça eser yer almıştır.[279]

Kültürlerin birer yansıması olan tiyatro ve film gibi gösteri sanatları şüphesiz onları izleyenlerin aklında kültürel öğelerin yer etmesinde oldukça önemli unsurlardır.

---

[274] Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 33, Eylül-Ekim 2016, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/bulten_33_turkce_son.pdf, s. 61, (01.12.2020).
[275] Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 19, Ocak 2014, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/ocak_2014.pdf, s. 38, (01.12.2020).
[276] Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 21, Temmuz 2014,…, s. 16.
[277] "Tiflis'te "Savaştan Barışa Uzanan Yol" Sergisi", *Yunus Emre Enstitüsü,* 31.05.2015, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/tifliste-savastan-barisa-uzanan-yol-sergisi, (10.12.2020).
[278] "Son Mektup Tiflis'te Gösterildi", *Yunus Emre Enstitüsü*, 03.06.2015, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/son-mektup-tifliste-gosterildi, (10.12.2020).
[279] "Tiflis'te Türk İslam Sanatları Sergisi" *Yunus Emre Enstitüsü*, 12.04.2018, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/tifliste-turk-islam-sanatlari-sergisi, (13.12.2020).

Tiflis YETKM, Türk kültürünü ve sanatını tiyatro ve film gösterileri vasıtasıyla Gürcistan'da tanıtmaktadır. İlk olarak 23 Ocak 2015 tarihinde sanatçı Kadri Özcan'a ait "Baba" isimli tiyatro oyunu Tiflis Tavisupali Tiyatrosu'nda Gürcüce olarak sahnelenmiştir.[280] 2016 yılında gerçekleştirilen bir diğer sanatsal faaliyet ise Gürcü yazar Davit Kldiashvili tarafından kaleme alınan "Darispan'ın Çilesi" adlı oyunun Türkçe, Gürcüce ve Azerbaycan Türkçesi olmak üzere üç dilde sahnelenmesi olmuştur. Tiflis YETKM ve Haydar Aliyev Devlet Tiyatrosu işbirliğinde Tiflis'te sahnelenen oyunu Gürcistan Kültür ve Spor Bakanı Mikheil Giorgadze, T.C. Tiflis Büyükelçiliği Müsteşarı Muteber Kılıç ve Azerbaycan'ın Tiflis Büyükelçiliği'nden yetkili kişiler izlemiştir. Oyun sonrasında bir konuşma yapan Bakan Giorgadze iki ülke ilişkilerine ve kültürel bağlara değinerek *"Bir Bakan olarak şunu söyleyebilirim ki neredeyse tüm stratejik alanlarda Türkiye'nin tam ve koşulsuz desteğini hissediyoruz."* ifadelerini kullanmıştır.[281] Türk kültürünü ve sanatını içerisinde barındıran ve geleneksel Türk tiyatrosunun başlıca türlerinden biri olan Hacivat ve Karagöz gölge oyunu 26 Haziran 2019 tarihinde Tiflis'te sahnelenmiştir. Gölge oyununun sahnelenmesi, Hayalî Suat Veral ve Türkiye'nin ilk Karagöz sanatçısı Merve İlken tarafından gerçekleştirilmiştir.[282] Gölge oyunu yalnızca Tiflis'te değil Gürcistan'ın Samtskhe-Javakheti (Ahıska) bölgesinde de sahnelenmiştir. Oyun, Gürcistan Halk ve Uygulamalı Sanatlar Müzesi ile Gürcistan El Sanatları Derneği işbirliğinde, 28-30 Haziran 2019 tarihleri arasında düzenlenen İkinci Uluslararası Geleneksel El Sanatları Atölyesi Festivali kapsamında Ahıska Rabati Kalesi'nde sahnelenmiştir.[283] Tiyatro oyunlarının yanında Türk sinemasına ait filmler de Tiflis YETKM tarafından Gürcistan'da gösterilmektedir. Bu bağlamda Tiflis YETKM "Türk Sineması Günleri" etkinlikleri düzenlemektedir. Sinema günleri kapsamında ilk film gösterimi 15 Şubat 2018 tarihinde gerçekleşmiştir. Gösterilen film ise Türk sinemasının

---

[280] Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 24, Nisan 2015, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/nisan_2015_tr.pdf, s. 43, (01.12.2020).

[281] "Gürcistan'da Üç Dilde Tiyatro Oyunu Sahnelendi", *Yunus Emre Enstitüsü*, 03.11.2016, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/gurcistanda-uc-dilde-tiyatro-oyunu-sahnelendi, (10.12.2020).

[282] "Karagöz Hacivat Gölge Oyunun Tiflis'te", *Yunus Emre Enstitüsü*, 27.06.2019, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/karagoz-hacivat-golge-oyunu-tifliste, (15.12.2020).

[283] Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 55, Temmuz-Ağustos 2019, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/2019_temmuz-agustos_bulteni.pdf, s. 16-17, (01.12.2020).

önemli emektarları olan Adile Naşit, Münir Özkul, Şener Şen ve Oya Aydoğan'ın oynadıkları Neşeli Günler filmi olmuştur.[284] Söz konusu etkinliğe dair ikinci film gösterimi ise 15 Nisan 2019 tarihinde Çağan Irmak'ın yönetmenliğindeki "Babam ve Oğlum" filmi aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.[285] Gürcistan'da Türk filmlerinin gösterimi, sinema günleri dışında uluslararası festivaller aracılığıyla da hayata geçirilmektedir. Her yıl Tiflis'te düzenlenen ve Tiflis YETKM tarafından da desteklenen "Uluslararası Film Festivali", Türk filmlerinin uluslararası alanda tanıtılması açısından önemli bir araçtır. Söz konusu festivalde 2016 yılında Mehmet Can Mertoğlu'nun yönetmenliğindeki "Albüm" filmi ile Kıvanç Sezer'in yönetmeni olduğu "Babamın Kanatları" isimli film gösterilmiştir. Sezer'in yönetmenliğini yaptığı filmin gösterimi sonrasında filmin yapımcılarından Aycan Aluçlu Tiflis YETKM davetlisi olarak Tiflis'te izleyicilerle bir söyleşi gerçekleştirmiştir.[286] 2019 yılında 20'ncisi gerçekleşen festivalde ise Türkiye'den Semih Kaplanoğlu "Bağlılık Aslı" isimli filmiyle katılmıştır. Festivalin açılışında konuşma yapan festival müdürü Gaga Chkheidze, Türkiye ve Türk filmleri hakkında *"[…] Türkiye ile yaptığımız kültürel işbirliğine gelince artık aramızda büyük geleneksel ilişkiler mevcut. Neredeyse her yıl programımızda Türk filmleri gösteriliyor. Türk filmleri dünyasındaki gelişmeleri yakından takip ediyoruz."* sözlerini sarf etmiştir.[287]

Tiflis YETKM'nin Türk kültürünü tanıtma amacıyla kullandığı bir diğer araç ise müzik alanıdır. Tiflis YETKM tarafından düzenlenen ilk etkinlik T.C. Tiflis Büyükelçiliği ve Tiflis Belediyesi işbirliğinde düzenlenen "İzmir Devlet Senfoni Orkestrası Konserleri" olmuştur. Konserlerden ilki 18 Ekim 2016 tarihinde Tiflis Devlet Konservatuarı Büyük Salonu'nda ikinci konser ise 20 Ekim 2016 tarihinde Tiflis Devlet Konser Salonu'nda gerçekleşmiştir. Konserlere dönemin Gürcistan Cumhurbaşkanı Giorgi Margvelashvili de

---

[284] "Türk Filmleri, Gürcü Sanatseverlerle Buluştu", *Haberler.com*, 16.02.2018, https://www.haberler.com/turk-filmleri-gurcu-sanatseverlerle-bulustu-tiflis-10569873-haberi/, (13.12.2020).

[285] "Babam ve Oğlum Tiflis'te", *Yunus Emre Enstitüsü*, 15.04.2019, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/babam-ve-oglum-tifliste, (15.12.2020).

[286] "Türk Filmleri Tiflisli Sinemaseverlerle Buluştu", *Yunus Emre Enstitüsü*, 07.12.2016, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/turk-filmleri-tiflisli-sinemaseverlerle-bulustu, (10.12.2020).

[287] "Tiflis Yunus Emre Enstitüsü Film Festivali'nde", *Yunus Emre Enstitüsü*, 09.12.2019, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/tiflis-yunus-emre-enstitusu-film-festivalinde, (16.12.2020).

katılmıştır.[288] 30 Kasım 2018 tarihinde ise Türk halk müziğine Gürcistan'da dikkat çekmek amacıyla bu alanda tanınmış sanatçı Musa Eroğlu'nun öğrencisi Murtaza Sezgin tarafından bir konser verilmiştir.[289] Türk halk müziği konserleri 2019 yılında da devam etmiştir. Söz konusu yılda, Uludağ Üniversitesi Devlet Konservatuarı Öğretim Üyesi Erdem Özdemir ve konservatuar öğrencisi Salih Bulut ile Sakarya Üniversitesi öğretim görevlisi Hamdi İtil'in katılımıyla iki konser gerçekleşmiştir. İlk konser Marneuli Gürcistan Azerbaycanlılarının Entegrasyon Merkezi'nde (4 Aralık 2019), ikincisi ise Tiflis İlia Devlet Üniversitesi'nde (5 Aralık 2019) gerçekleşmiştir.[290] Tiflis YETKM, Türk müziğinin tanıtımı için kurslar da tertiplemektedir. Bu alanda düzenlenen ilk kurs, bağlama kursu olmuştur. Türk halk müziğinin en önemli aletlerinden biri olan bağlamanın tanınması ve öğrenilmesi için Gürcistan'ın Marneuli şehrinde beş ay sürecek bir kurs düzenlenmiştir.[291] Bağlama kursu Marneuli şehrinin dışında üç ay süreyle Tiflis'te de açılmıştır.[292] Bunların yanı sıra Tiflis YETKM, Tiflis Belediyesi ve Gürcistan Kültür ve Spor Bakanlığı tarafından düzenlenen Tiflis Uluslararası Caz Festivalini desteklemiştir. Uluslararası Caz Festivali her yıl Tiflis'te gerçekleşmektedir. Festivalin 2016 yılı etkinliklerine, Tiflis YETKM'nin davetlisi olarak Tuluğ Tırpan katılmış ve festivalin açılış konserinde sahne almıştır.[293] Festivalin 2017 yılındaki konserleri 1 Haziran'da başlamıştır. Söz konusu festivale Türkiye'yi temsilen Şenkul Öztürk katılmıştır.[294] 2018 yılı etkinliklerinde ise Türkiye'nin temsilcileri Bilal Karaman, Şentürk Öztaş ve Mustafa Olgan olmuştur. Festivalin açılış konuşmasını yapan festival kurucusu Elene Mecitova,

---

[288] Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 34, Kasım-Aralık 2016, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/bulten_34_turkce_son_26.12.pdf, s. 23, (01.12.2020).

[289] "Diyar Diyar Türkülerimiz Tiflis'te", *Yunus Emre Enstitüsü*, 02.12.2018, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/diyar-diyar-turkulerimiz-tifliste, (14.12.2020).

[290] "Gürcistan'da Halk Müziği Konseri", *Yunus Emre Enstitüsü*, 06.12.2019, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/gurcistanda-halk-muzigi-konseri, (16.12.2020).

[291] "Gürcistanlı Çocuklar Bağlamayla Tanıştı", *Yunus Emre Enstitüsü*, 16.07.2019, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/gurcistanli-cocuklar-baglamayla-tanisti, (15.12.2020).

[292] "Tiflis'te Bağlama Kursu", *Yunus Emre Enstitüsü*, 03.10.2019, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/tifliste-baglama-kursu, (15.12.2020).

[293] Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 31, Mayıs-Haziran 2016, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/bulten_31_turkce_yee.pdf, s. 75, (01.12.2020).

[294] "Uluslararası Kafkas Caz Festivali Sona Erdi", *Pusula*, 20.06.2017, https://www.pusulahaber.com.tr/uluslararasi-kafkas-caz-festivali-sona-erdi-619065h.htm, (12.12.2020).

"Bu süreçte son dört yıldır bizden desteklerini esirgemeyen ve Gürcistan ile Türkiye arasındaki kültür köprüsünün inşa edilmesinde büyük katkıları bulunan Yunus Emre Enstitüsü'ne ayrıca teşekkür etmek istiyorum." ifadelerini kullanmıştır.[295]

"Türkiye Haftaları" Gürcistan'da Türk kültürünün tanınması açısından oldukça önemli etkinlikleri bünyesinde barındırmaktadır. Tiflis YETKM ilk defa 2014 yılında "Türkiye Haftaları" programını gerçekleştirmiştir. Program kapsamında, 20 Ekim'de "Olgunlaşma Enstitüsü Moda Gösterisi" vasıtasıyla geleneksel Türk kıyafetleri sergilenmiştir. 24 Ekim'de Giresun Üniversitesi öğrencileri tarafından "Halk Oyunları Gösterisi", 30 Ekim'de "Bilal Karaman Caz Konseri" icra edilmiştir. Kasım ayı içerisinde de devam eden programda 14 Kasım günü "Sema Gösterisi" sahnelenmiştir. 20 Kasım'da Emre Aracı tarafından "Osmanlı Sarayında Avrupa Müziği" temalı klasik müzik konseri verilmiştir. Ayrıca ressam Devrim Erbil'in İstanbul'u konu alan resimleri Gürcistan Milli Müzesi salonunda sergilenmiştir.[296] "Türkiye Haftaları" programı ise ikinci defa 2019 yılında düzenlenmiştir. YEE tarafından 2019 yılındaki Türkiye haftaları etkinliklerinin teması, tarihin akışını değiştirecek nitelikte bir arkeolojik keşif olan Göbeklitepe olarak belirlemiştir. Buradan hareketle Tiflis YETKM 2019 yılı Türkiye haftalarını "Göbeklitepe: İnsan ve Hayat" konusu ile 6-9 Kasım tarihleri arasında gerçekleştirmiştir. Söz konusu etkinliğin ilk günü Şanlıurfa Müze Müdürü ve Göbeklitepe Kazı Heyeti Başkanı Celal Uludağ'ın konuşmacı olarak katıldığı "Tarihin Sıfır Noktası: Göbeklitepe" konferansı Gürcistan Milli Müzesi'nde gerçekleştirilmiştir. Konferans sonrasında aynı isimle bir fotoğraf sergisi açılmıştır. Etkinliğin ikinci günü Çello sanatçısı Uğur Işık'ın katkısıyla Tiflis Devlet Konservatuarı'nda "Müzik Ustalık Sınıfı" oluşturulmuştur. Bu sınıfa 12 konservatuar öğrencisi katılmıştır. Bunun yanı sıra Tiflis İvane Javakhishvili Devlet Üniversitesi'nde, Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi tarafından hazırlanan "Dünden Bugüne Fotoğraflarla GAP" isimli sergi açılmıştır. Etkinliğin üçüncü

---

[295] "Yunus Emre Enstitüsü, Uluslararası Kafkas Caz Festivali'nde", *Yunus Emre Enstitüsü*, 11.06.2018, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/yunus-emre-enstitusu-uluslararasi-kafkas-caz-festivalinde, (13.12.2020).
[296] Yunus Emre Enstitüsü, *2014 Faaliyet Raporu*,…, s. 64-68; Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 23, Ocak 2015, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/ocak_2015.pdf, s. 37-39-40-52-66-68, (01.12.2020).

gününde Tiflis İvane Javakhishvili Devlet Üniversitesi'nde geleneksel Türk mutfağı Şef Ecem Şencan ve Şef Şehmus Acar tarafından Gürcü öğrencilere tanıtılmıştır. Etkinliğin üçüncü günü, çello sanatçısı Uğur Işık'ın yönettiği "Anadolu Ruhu" isimli konser ile sona ermiştir. Türkiye Haftası etkinliğinin dördüncü ve son günü Şef Ecem Şencan ve Şef Şehmus Acar'ın istişareleriyle Tiflis Tashre Restoranı'nda "Türk Mutfağı Atölyesi" gerçekleştirilmiştir. Söz konusu atölyeye Gürcü şefler ve gastronomi öğrencilerinden oluşan 21 kişilik grup katılmıştır. Ayrıca bahsi geçen atölye Gürcü kanalı İmedi TV'de canlı yayın olarak verilmiştir.[297] Böylece Türk mutfağı ülkede daha geniş bir kesime tanıtılmıştır.

Türk kültürünün önemli unsurlarından birisi de Türk yemekleridir. Tiflis YETKM, 2017 yılında Türk mutfağında önemli yer edinen mantıyı -Gürcü mutfağında khinkali ismi verilmiştir- "Farklı Kültürlerde Mantı Geleneği" adlı etkinlik ile Gürcistan'da tanıtmıştır.[298] Yine Türk mutfağının vazgeçilmez içeceklerinden olan çay, 16 Ağustos 2017 tarihinde Tiflis'te "Kafkaslarda Bir Yudum Çay" etkinliği ile tanıtılmıştır.[299] Söz konusu etkinlik 2019 yılında tekrarlanmıştır. Tiflis'te bulunan Mtatsminda Parkı'nda 5 Mayıs 2019 tarihinde gerçekleştirilen etkinliğe Gürcistan Başbakanı Mamuka Bakhtadze ile Çevre ve Tarım Bakanı Levan Davitashvili de katılmıştır.[300]

Tiflis YETKM, Gürcistan'da söyleşiler konferanslar ve çalıştaylar da düzenlemektedir. Bu etkinlikler yoluyla Türkiye'nin sanatı ve edebiyatı Gürcülere tanıtılmaktadır. Tiflis YETKM ilk olarak 25-27 Kasım 2013 tarihlerinde Gürcistan Milli

---

[297] Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 57, Kasım-Aralık 2019, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/kasim_-_aralik_bulteni_dijital_20.pdf, s. 71-74, (01.12.2020); "Tiflis Türkiye Haftası'na Ev Sahipliği Yaptı", *Yunus Emre Enstitüsü*, 09.11.2019, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/tiflis-turkiye-haftasina-ev-sahipligi-yapti, (16.12.2020).

[298] Yunus Emre Enstitüsü, *2017 Faaliyet Raporu*, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/2017-faaliyet-raporu-27.11.2018-dusuk-boyut.pdf, s. 73, (01.12.2020).

[299] "Kafkaslarda Türk Çayı Tanıtıldı", *Hürriyet*, 17.08.2017, https://www.hurriyet.com.tr/kafkaslarda-turk-cayi-tanitildi-40553068, (12.12.2020).

[300] "Türk Çayı Tiflis'te Tanıtıldı", *Yunus Emre Enstitüsü*, 06.05.2019, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/turk-cayi-tifliste-tanitildi, (15.12.2020).

El Yazmaları Merkezi'nde üçüncüsü düzenlenen "İlia Abuladze El Yazmaları Sempozyumuna" destek vermiştir. Ayrıca sempozyumda Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdür Yardımcısı Mustafa Budak, "Türkiye'de Arşiv Çalışmaları ve Osmanlı Arşivi" başlıklı bir sunum yapmıştır.[301] 14 Mart 2014 tarihinde ise Nobel ödülü alan yazar Orhan Pamuk Tiflis'te okurları ile buluşturulmuştur.[302] 2015 yılında sinema ve dizi oyuncusu Murat Yıldırım Tiflis YETKM'de hayranları ile bir söyleşi gerçekleştirmiştir.[303] Bu söyleşi çalışmanın ikinci bölümde yer alan kamu diplomasisinin araçlarından olan "ünlü kullanımına" örnek teşkil etmektedir. Bir diğer söyleşi ise Tiflis YETKM'nin katkılarıyla Türkçe çevirisi yapılan "Gürcü Hatun" başlıklı kitabın tanıtımı kapsamında 18 Aralık 2015 tarihinde gerçekleşmiştir. Söyleşide kitabın yazarı olan Dato Turashvili, Türkiye ve Gürcistan ilişkileri hakkında *"Türkiye'nin Gürcistan açısından bölgedeki en güçlü ve en iyi dost ülke olduğunu, iki ülke arasındaki kültürel, siyasi ve ekonomik ilişkilerin, Gürcistan'ın "demir perde ülkesi" olduğu dönem boyunca, yanlış algı politikalarının etkisinde kalarak sekteye uğradığını ancak son yıllarda atılan adımlarla sürecin tersine çevrildiği"* sözlerini sarf etmiştir.[304] Tiflis YETKM tarafından düzenlenen bir diğer söyleşi ise "Türk Yazı Dilinin Tarihi Gelişimi" konusunda, Fırat Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı Ahmet Buran'ın katılımıyla 16 Mart 2016 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Söyleşi yalnızca Tiflis ile sınırlı kalmamış Gürcistan'ın Kutaisi, Batum ve Ahıska şehirlerinde de yapılmıştır.[305] 2016 yılındaki diğer bir söyleşi yazar Sadık Yalsızuçanlar'ın katılımıyla gerçekleşmiştir. Gürcü Yazarlar Evi'nde gerçekleşen söyleşide Yalsızuçarlar "Diyamandi" isimli kitabı üzerine bir konuşma yapmıştır.[306] Gerçekleştirilen söyleşilerden biri de 23-25 Mayıs 2016 tarihleri arasındaki Sakarya

---

[301] Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 19, Ocak 2014, s. 27.

[302] Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 20, Nisan 2014, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/nisan_2014.pdf, s. 14, (01.12.2020).

[303] Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 25, Temmuz 2015, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/yee_bulten_turkce.pdf, s. 49, (01.12.2020).

[304] "Tiflis'te Gürcü Hatun Söyleşisi", *Yunus Emre Enstitüsü*, 21.12.2015, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/tifliste-gurcu-hatun-soylesisi, (04.01.2021).

[305] "Tiflis'te Türk Edebiyatı Söyleşisi", *Yunus Emre Enstitüsü*, 29.03.2016, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/tifliste-turk-edebiyati-soylesisi, (04.01.2021).

[306] "Sadık Yalsızuçanlar Gürcü Edebiyat Dünyası İle Buluştu", *Yunus Emre Enstitüsü*, 27.05.2016, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/sadik-yalsizucanlar-gurcu-edebiyat-dunyasiyla-bulustu, (04.01.2021).

Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi Muharrem Öçalan'ın katılımıyla vuku bulan "Ağız Araştırmalarının Kültürel ve Dilbilimsel Önemiyle Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları" konulu söyleşi olmuştur.[307] Tiflis YETKM'nin 2016 yılında düzenlediği bir diğer etkinlik 27-28 Ekim tarihleri arasında Hacettepe Üniversitesi Türkçe Eğitim Bölümü Öğretim Üyesi Mahir Kalfa'nın "Edebiyat ve Estetik" konulu söyleşisi olmuştur.[308] İkinci faaliyet ise yazar ve şair olan Uğur Kılıç ile yapılan söyleşidir. "Türk Şiirinin Son Ustaları" konulu söyleşi 16-17 Haziran 2017 tarihlerinde İvane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesi ve Akaki Tsereteli Kutaisi Devlet Üniversitesi'nde gerçekleşmiştir.[309] Yapılan bir diğer etkinlik 14 Mart 2018 tarihindeki "Geçmişten Günümüze Türk Resim Tarihi" konulu konferans olmuştur. Kültür merkezinin salonunda gerçekleşen konferansta ressam Murat Küçük ve Türkiye'nin Tiflis Büyükelçisi Fatma Ceren Yazgan konuşma yapmıştır.[310] Tiflis YETKM'nin eğitim alanında gerçekleştirdiği bir diğer faaliyet ise İvane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesi ve Gümüşhane Üniversitesi işbirliğinde gerçekleştirilen "Tiflis Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi (2019)" olmuştur. 18-20 Nisan 2019 tarihleri arasında gerçekleşen kongrede Türkiye ve Gürcistan ilişkileri, iki ülkenin stratejik ortaklığı, Karadeniz'de güvenlik, Kafkasya'da meydana gelen gelişmeler ve Türkiye'nin bölgesel politikaları konularında Türk ve Gürcü akademisyenlerce değerlendirmelerde bulunulmuştur.[311]

Tiflis YETKM, kitap çevirileri ile de kültürel alanda çalışmalar yürütmektedir. 2016 yılında Tiflis YETKM ile Shota Rustaveli Bilim Akademisi Vakfı işbirliğinde "1574 Vilayet-i Gürcistan Osmanlı Mufassal Defteri" Gürcüceye çevrilmiştir. Çevrilen eser

---

307 "Gürcistan'da Türk Edebiyatı Söyleşileri", *Yunus Emre Enstitüsü*, 30.05.2016, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/gurcistanda-turk-edebiyati-soylesileri, (04.01.2021).

308 "Gürcistan'da Edebiyat Söyleşileri", *Yunus Emre Enstitüsü*, 08.11.2016, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/gurcistanda-edebiyat-soylesileri, (04.01.2021).

309 "Gürcistan'da Türk Şiirinin Son Ustaları Söyleşisi", *Yunus Emre Enstitüsü*, 20.06.2017, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/gurcistanda-turk-siirinin-son-ustalari-soylesisi, (05.01.2021).

310 "Gürcistan'da "Geçmişten Günümüze Türk Resim Tarihi" Konferansı", *Star*, 15.03.2018, https://www.star.com.tr/yerel-haberler/gurcistanda-gecmisten-gunumuze-turk-resim-tarihi-konferansi-3563086/, (13.12.2020).

311 Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 54, Mayıs-Haziran 2019, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/2019_mayis-haziran_bulteni.pdf, s. 98-99, (01.12.2020).

Gürcistan ve Türkiye tarihine ışık tutması bakımından oldukça önemli bir eserdir.[312] Tiflis YETKM 2017 yılında ise Tanzimat dönemi yazarlarından Ahmet Mithat Efendi'nin "Gürcü Kızı Yahut İntikam" adlı eserinin Gürcüce çevirisini desteklemiştir. Söz konusu eserin çevirisi İvane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesi Türkoloji Bölümü Öğretim Üyesi Tamar Alpenidze tarafından yapılmıştır.[313] Kitap çevirilerinden biri de "Türk Şiiri Antolojisi" kitabının Gürcüceye aktarılmasıdır. Kitabın tanıtımı 22 Aralık 2020 tarihinde çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir. Programa T.C. Tiflis Büyükelçisi Fatma Ceren Yazgan, Gürcistan İzmir Fahri Konsolos Muavini Makvala Kharebava, Türk ve Gürcü şairler ile Türkologlar katılmıştır.[314]

YEE, Tiflis'te açmış olduğu Türk kültür merkezi aracılığıyla Türk dilinin, kültürünün ve sanatının Gürcistan'da tanıtılmasına yönelik faaliyetler gerçekleştirmektedir. Tiflis YETKM'nin gerçekleştirmiş olduğu bu faaliyetler Türk kamu diplomasinin başarısına ve yumuşak gücüne şüphesiz büyük katkılar sağlamaktadır.

3.2.3. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), 24 Mart 2010 tarihinde kabul edilen 5978 sayılı "Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun" mucibince kurulmuştur.[315] Söz konusu kanunun birinci maddesinde YTB'nin kuruluş amaçları yer almaktadır. Bu maddede YTB'nin amaçları *"Yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızla ilgili çalışmalar yapmak ve sorunlarına çözüm üretmek; Soydaş ve akraba topluluklar ile sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla bu topluluklara yönelik faaliyetler yürütmek; Avrupa Birliği*

---

[312] "Gürcistan'da Osmanlı Mufassal Defteri Yayımlandı", *Yunus Emre Enstitüsü*, 20.06.2016, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/gurcistanda-osmanli-mufassal-defteri-yayimlandi, (04.01.2021).

[313] Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 35, Ocak-Şubat 2017, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/bulten_35_turkce.pdf, s. 28, (01.12.2020).

[314] "Yunus Emre Enstitüsünün Desteğiyle Basılan "Türk Şiiri Antolojisi" Kitabının Tanıtımı Gerçekleşti", *Yunus Emre Enstitüsü*, 29.12.2020, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/yunus-emre-enstitusunun-destegiyle-basilan-turk-siiri-antolojisi-kitabinin-tanitimi, (05.01.2021).

[315] Resmi Gazete, *Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun*, Resmi Gazete Sayısı 27544, Kanun No 5978, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/04/20100406-1.htm, (12.01.2021).

çerçevesinde yürütülen projeler hariç olmak üzere kamu kurum ve kuruluşlarınca ülkemizde eğitim görmesi uygun görülenlerle, uluslararası anlaşmalar çerçevesinde ülkemize gelen öğrencilerin, ülkemizdeki eğitim süreçlerinin başarılı bir şekilde sonuçlandırılması için her türlü esası belirleyerek, ilgili kurumlar arası koordinasyonu sağlamak" olarak belirlenmiştir.[316] Başkanlığın kuruluş amaçlarına bakıldığında çalışma sahasının öncelikle Türk diasporasına yönelik olduğu göze çarpmaktadır. Ancak uluslararası öğrencilerin eğitim ve öğretimlerinin eşgüdümünün sağlanması kamu diplomasisi açısından oldukça önemlidir. Çalışmanın ikinci bölümünde ele alınan kamu diplomasisi kuramına göre üniversiteler hayati öneme sahip aktörlerdendir. Bunun yanı sıra uluslararası öğrenciler, eğitimlerini Türk üniversitelerinde tamamlayıp ülkelerine döndükleri zaman birer Türk kültür elçisi olarak görev üstleneceklerdir. Ayrıca kamu diplomasisinin boyutlarından biri olan uzun süreli iletişim boyutu tam olarak bu konuyu kapsamaktadır.

YTB'nin icraatları temelde yurtdışındaki vatandaşlara, kardeş/akraba topluluklara ve uluslararası öğrencilere yönelik faaliyetler şeklinde sınıflandırılabilir. Çalışmanın konusu gereği yurtdışında yaşayan Türklere yönelik yapılan faaliyetler ele alınmayacaktır. YTB'nin Gürcistan'da yapmış olduğu faaliyetler, özellikle uluslararası öğrencilere yönelik faaliyetleri kapsamaktadır.

3.2.3.1. Kardeş/Akraba Topluluklara Yönelik Faaliyetler

Kardeş/Akraba topluluklar ifadesi ile Türkiye'nin tarihi ve kültürel anlamda ortak geçmişe sahip olduğu topluluklara ve devletlere vurgu yapılmaktadır. YTB bu kardeş toplulukların kim olduğunu ismen saymasa da esasında Türk diasporası dışında tarihin belirli zaman dilimlerinde bir arada yaşanmış olan topluluklar kastedilmektedir.[317] Bu bağlamda YTB'nin, Gürcistan'da Türklerin tarihi ve kültürel bağları olan kardeş ve

[316] Aynı yerde.
[317] Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, "*Kardeş Topluluklar Vizyonu*", https://www.ytb.gov.tr/kardes-topluluklar/genel-bilgi, (18.01.2021).

akraba topluluklara yönelik çalışmaları mevcuttur ki bu topluluklar Karapapak/Borcalı Türkleri, Azerbaycan Türkleri, Ahıska Türkleri şeklindedir.

YTB, 26-27 Mayıs 2012 tarihlerinde Gürcistan Diaspora Bakanlığı tarafından düzenlenen "Gürcistan Bağımsızlık Günü ve Gürcistan Diaspora Günü" etkinliklerine katılmak amacıyla bu ülkeye ziyarette bulunmuştur. Ayrıca adı geçen etkinliklerde "Osmanlı Arşiv Belgelerinde Gürcistan ve Gürcüler" başlıklı kitabın tanıtımı yapılmıştır.[318] YTB tarafından 2017 yılında verilen "İslami Değerler" eğitimine Gürcistan'dan 60 öğrenci katılmıştır. Aynı yıl içerisinde Gürcü akademisyenlerin de katkı sundukları "Gürcistan'da İslamiyet'in Dünü Bugünü ve Yarını Sempozyumu" başlıklı kitabın basımı gerçekleştirilmiştir. Ayrıca kitabın İngilizceye ve Rusçaya çevirisi de YTB tarafından finanse edilmiştir. Bunların yanı sıra Gürcistan'da Müslüman öğrencilerin eğitimlerini desteklemek amacıyla Tiflis'e üniversite eğitimi almaya giden öğrenciler için yurt imkânı (erkek ve kız olmak üzere) sağlanmıştır.[319] Ayrıca "Gürcistanlı Tıp Öğrencilerinin Staj ve Türkiye'yi Tanıma Projesi" kapsamında 26 tıp öğrencisinin 19 Temmuz-20 Ağustos 2018 tarihleri arasında Uludağ Üniversitesi'nde seminerlere katılmışlardır. Bu öğrencilerin eğitimleri süresince Bursa, Ankara ve İstanbul'a kültürel geziler de düzenlenmiştir.[320] Gürcistan'da eğitimin desteklenmesine yönelik bir diğer etkinlik ise sivil toplum kuruluşlarına kitap temini olmuştur. Bu kapsamda; Gürcistan'ın Marneuli şehrindeki "Kâin Kreatif Gençler Merkezi", "Yeni Düşünce Merkezi", "Kosali İslam Medresesi" ve "Türkiye Mezunları Derneği" gibi kuruluşlar için 800'e yakın kitap satın alınmıştır.[321]

---

[318] Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, *2012 Faaliyet Raporu*, https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/Files/2012-faaliyet-raporu.pdf, s. 41, (12.10.2020).

[319] Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, *2017 Faaliyet Raporu*, https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/documents/2017_FAAL__YET_RAPORU_Digital.pdf, s. 33-67-78, (12.10.2020).

[320] Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, *2018 Faaliyet Raporu*, https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/documents/2018-yili-faaliyet-raporu1-5d82241b7d374.pdf, s. 49, (12.10.2020).

[321] Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, *2019 Faaliyet Raporu*, https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/2020/2020Raporlar/2019%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORU_WEB_-5e60b9bf7136e.pdf, s. 46, (12.10.2020).

YTB'nin yakından ilgilendiği bir diğer konu ise Ahıska Türklerinin[322] anavatanlarına dönmesi meselesidir. YTB'nin Ahıska Türklerinin anavatanlarına dönmesi konusunda bulunduğu girişimlerden birisi 1999 yılında başlatılan Gürcistan'ın Avrupa Konseyi'ne üyeliğine karşı Ahıska Türklerinin anavatanlarına dönüşünün önünü açmaya çalışması olmuştur. Ancak Gürcistan Hükümeti bu konudaki taahhüdünü yerine getirmemiştir. YTB, Ahıska Türklerinin sorunlarına eğilmeye devam etmektedir. Örneğin 2014 yılında Ahıskalıların kimliğinin ve aidiyet duygularının perçinlenmesi amacıyla "Ahıska Türkleri Sürgün Tanıkları Arşivi" oluşturulmaya başlanmıştır. Bunun yanı sıra sürgünün anılması ve sorunların akademik çerçevede tartışılması amacıyla YTB'nin maddi desteğiyle Hitit Üniversitesi'nde 14-15 Kasım 2014 tarihlerinde "Sürgünün 70. Yılında Ahıska Türkleri Sempozyumu" gerçekleştirilmiştir.[323] Hitit Üniversitesi'nin ardından Erzincan Üniversitesi'nde "Uluslararası Ahıska Türkleri Sempozyumu" 11-13 Mayıs 2017 tarihlerinde 170 bilim adamının katılımıyla gerçekleştirilmiştir.[324] YTB tarafından 10 Aralık 2019 tarihinde ise "Ahıska Sürgününün 75. Yıl Anma Programı" düzenlenmiştir. Bunların dışında kurumun destekleriyle "1944 Ahıska Sürgünü: Son Tanıklar" başlıklı belgesel kitap ve "Ahıska Bölgesi Türk-İslam Eserleri Envanter Kitabı" finanse edilmiştir.[325]

3.2.3.2. Uluslararası Öğrenciler

Uluslararası öğrenci hareketliliği ülkelerin dil ve kültürlerini diğer ülke vatandaşlarına aktarabildiği en önemli vasıtalardan birisidir. Uluslararası öğrenciler, ülkelerin kamu diplomasisi faaliyetlerinin ve yumuşak güçlerinin uzun vadede başarıya

---

[322] Yaklaşık 100.000 Ahıska Türkü, 1944 yılında SSCB Komünist Partisi Genel Sekreteri Yosef Stalin tarafından "güvenilmez insanlar" oldukları gerekçesiyle anavatanları Ahıska'dan -o dönemde Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti sınırları içerisinde olan 1991 yılında SSCB'nin dağılmasıyla Gürcistan Cumhuriyeti sınırları içerisinde kalan bölge- sürgün edilmişlerdir. (Valeri Modebadze, "Historical Background of Meskhetian Turks' Problem and Major Obstacles to the Repatriation Process", *IBSU Scientific Journal*, Cilt 3, Sayı 1, Yıl 2009, s. 115.)

[323] Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, *2014 Faaliyet Raporu*, https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/resimler/activity_reports/2014-faaliyet-raporu.pdf, s. 35, (12.10.2020).

[324] Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, *2017 Faaliyet Raporu*, s. 67.

[325] Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, *2019 Faaliyet Raporu*, s. 41-42.

ulaşmasında etkili unsurlardan biridir. Bu bilinçle YTB, uluslararası öğrencilerin Türkiye'deki eğitim süreçlerinin sorunsuz bir şekilde tamamlanması için temel eğitim giderleri, burs ve barınma imkânları, Türkçe öğrenimleri gibi konularda çalışmalar yürütmektedir. Bunların yanı sıra uluslararası öğrencilere yönelik kültürel, sosyal ve sportif faaliyetler ile kişisel gelişimleri için akademik çalışmalar yapılmakta sempozyum, panel ve söyleşi gibi etkinlikler düzenlenmektedir. Bu bağlamda YTB tarafından hayata geçirilen "Türkiye Bursları", "Uluslararası Öğrenci Akademisi" ve "Türkiye Mezunları" programları ilk akla gelenlerdendir.

Türkiye'de uluslararası öğrencilere yönelik politikalar 1990'lı yıllardan itibaren sistemli bir hale gelmeye başlamıştır. SSCB'nin dağılmasıyla birlikte ortaya çıkan Türk Cumhuriyetleri ve akraba topluluklarla ilişkileri geliştirmek isteyen Türkiye bu amacına ulaşmak için eğitimi dış politikada bir araç olarak kullanmıştır.[326] Bu bağlamda "Büyük Öğrenci Projesi" uluslararası öğrencilere yönelik geliştirilen en önemli proje olmuştur. 1992-1993 eğitim-öğretim yılında hayata geçirilen bu proje ile Türkiye'ye dostane duygular besleyen bir nesil yetiştirme, Türkçenin ve Türk kültürünün uluslararası alanda tanınırlığını artırma ve Türk Dünyası ile ilişkileri geliştirme amaçlanmıştır.[327] Söz konusu projenin amaçları ile kamu diplomasisinin hedefleri büyük ölçüde örtüşmektedir. Proje kapsamında 1992 yılından 2010 yılına kadar toplamda 40.863 kontenjan ayrılmış ancak kullanılan kontenjan sayısı 31.982 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemde 9.541 kişi Türk üniversitelerinden mezun olabilmiştir.[328] Türkiye'nin uluslararası öğrenciler için geliştirdiği bir diğer burs projesi ise Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olan "Hükümet Bursları" projesidir. İlgili proje ile 2002 yılında itibaren burs verilmeye başlanmıştır.[329] Proje ile toplamda 10.207 öğrenciye burs verilmiş ve bu öğrencilerden ise 6.238'i mezun

---

[326] Yüksel Kavak-Gülsün Atanur Baskan, "Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri, Türk ve Akraba Topluluklarına Yönelik Eğitim Politika ve Uygulamaları", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*", Cilt 20, Sayı 20, Yıl 2001, s. 92.

[327] Mehmet Öztürk, "Bir Kamu Diplomasisi Uygulaması Olarak Aksaray Üniversitesi Örneğinde Türkiye'nin Uluslararası Öğrenci Kabulü", *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 19, Sayı 4, Yıl 2019, s. 1111.

[328] Murat Özoğlu-Bekir S. Gür-İpek Coşkun, *Küresel Eğilimler Işığında Türkiye'de Uluslararası Öğrenciler*, 1. Baskı, SETA Yayınları, Ankara 2012, s. 63.

[329] Fahri Türk, *Türk Kültür Dış Politikası*,…, s. 156.

olmuştur.[330] Uluslararası öğrencilere yönelik geliştirilen bu iki proje, YTB bünyesinde başlatılan "Türkiye Bursları" ile birleştirilmiştir. "Türkiye Bursları", uluslararası öğrencilerin yükseköğrenimleri için Türkiye'yi tercih etmelerinde en önemli faktörlerden birisidir. Bahsi geçen burs programı kapsamında uluslararası öğrencilere 2012 yılından itibaren burs verilmeye başlanmıştır. Türkiye Bursları kapsamında uluslararası öğrencilere lisans ve lisansüstü burslar ile sanat ve araştırma bursları sağlanmaktadır. Ayrıca burslar; öğrencilerin öğrenim görmek istedikleri üniversitelere ve bölümlere yerleştirilmelerini –burslu öğrencilerin büyük çoğunluğu devlet üniversitelerinde öğrenim görmekte ancak vakıf üniversitelerinde de öğrenim gören burslu öğrenciler vardır-, barınma ihtiyaçlarını, bir yıllık Türkçe dil kursunu, sağlık sigortalarını ve bir defaya mahsus uçak biletlerini kapsamaktadır.[331]

Gürcü öğrencilerin eğitim almak için tercih ettikleri ülkeler sırasıyla; Almanya, Türkiye, Büyük Britanya, ABD, İspanya, Fransa, İtalya, Rusya ve Çin'dir. Bu ülkeler arasında Türkiye ikinci sırada yer almaktadır.[332] Gürcistan'ın komşuları arasında ise birinci sırada yer alan Türkiye'yi sırasıyla Rusya, Azerbaycan ve Ermenistan takip etmektedir.[333] Her yıl yüzlerce Gürcü öğrenci yükseköğrenimlerini Türkiye'de tamamlamak için bu ülkeye gitmektedirler. Gelen öğrenciler arasında "Türkiye Bursları" programından faydalanan öğrenciler de bulunmaktadır. Tablo 9'da Gürcistan'dan Türkiye'ye eğitim amaçlı gelen öğrencilere ait sayısal veriler yer almaktadır.

Tablo 9: Türkiye Bursları'ndan Yararlanan Gürcü Uyruklu Öğrenciler

Yıl	**Gürcistan**	**Tüm Ülkeler**
2012	45	4.108
2013	56	4.233

[330] Murat Özoğlu-Bekir S. Gür-İpek Coşkun, *Küresel Eğilimler Işığında…., s. 68.*

[331] "Bursun Kapsamı", *Türkiye Bursları*, https://www.turkiyeburslari.gov.tr/tr/sayfa/aday-ogrenciler/bursun-kapsami, (13.01.2021).

[332] "Kartveli Studentebi Gatsvliti Programebit, Gvelaze Hshirad, Germaniashi Midian", *Aipiemi*, 30.09.2018, ipm.ge/index.php/ka/სიახლეები/145-ქართველი-სტუდენტები-გაცვლითი-პროგრამებით,-ყველაზე-ხშირათ,-გერმანიაში-მიდიან, (27.01.2021).

[333] "Ganatleba Amerikis Sheertebul Shtatepshi- Ramdeni Kartveli Stsavlobs ASHSH-SHİ", *Forbes Georgia*, 19.06.2019, https://forbes.ge/news/6517/ganaTleba-amerikis-SeerTebul-StatebSi-ramdeni-qarTveli-swavlobs-aSS-Si, (27.01.2021).

2014	48	3.524
2015	43	5.366
2016	50	4.411
2017	39	5.378
2018	22	4.660
2019	27	4.183
TOPLAM:	330	35.863

Kaynak: YTB tarafından verilen bilgiler ışığında yazar tarafından oluşturulmuştur.

Gürcistan için ayrılan burslu öğrenci kontenjanları her yıl farklılık göstermektedir. Tablo 9'a göre 2012 yılından 2019 yılına kadar toplamda 35.863 uluslararası öğrenciye burs verilmiştir. Bu öğrencilerden 330 tanesi Gürcü uyrukludur. Burs verilen Gürcü uyruklu öğrenciler toplam uluslararası öğrencilerin %0,9'unu oluşturmaktadır. Bahsi geçen bursun verilmeye başlandığı yıldan bu yana, Gürcü öğrencilere sayıca en çok 2013 yılında burs tahsis edilmiştir. 2018 yılı ise en az burs verilen yıl olmuştur.

Tablo 10: Türkiye'de Yükseköğrenim Gören Gürcü Uyruklu Öğrenciler

Eğitim Dönemi	**Gürcistan**	**Diğer Ülkeler**
2013-2014	589	48.183
2014-2015	705	72.178
2015-2016	763	87.903
2016-2017	753	108.076
2017-2018	758	125.138
2018-2019	710	154.505
2019-2020	635	185.047
TOPLAM:	4.913	781.030

Kaynak: Yükseköğretim Kurulu istatistik verileri ışığında yazar tarafından oluşturulmuştur, (https://istatistik.yok.gov.tr/, (20.01.2021).

Tablo 10 verilerine göre 2013-2020 döneminde toplamda 781.030 uluslararası öğrenci Türkiye'de eğitim almıştır. Bu öğrencilerden 4.913'ü Gürcistan uyrukludur. Tabloda verilen dönemlerde eğitim alan toplam Gürcü öğrenci sayısı Türkiye'de eğitim alan toplam uluslararası öğrenci sayısının %0,6'sına tekabül etmektedir. Diğer bir ifadeyle her yıl ortalama 701 Gürcü öğrenci Türkiye'de eğitim almıştır.

YTB'nin uluslararası öğrenciler için düzenlediği bir diğer program ise "Uluslararası Öğrenci Akademisi" adlı uygulamadır. Söz konusu program Türkiye'de yükseköğrenim gören uluslararası öğrencilerin kültürel, sosyal ve akademik gelişimlerine yönelik faaliyetleri içermektedir. Bu bağlamda konferanslar, sempozyumlar, söyleşiler ve atölye çalışmaları düzenlenmektedir.[334] Program 2013 yılında başlatılmıştır. 21 Ocak 2021 tarihinde yapılan son akademiye 3150 uluslararası öğrenci katılmış olup bu öğrencilerden sadece 22 tanesi Gürcistan uyruklu olarak kayıtlara geçmiştir.[335]

YTB'nin Türkiye'de eğitim alan uluslararası öğrenciler ile kurduğu ilişkiler, öğrencilerin mezuniyeti sonrasında da devam etmektedir. Uluslararası öğrenciler, öğrenim gördükleri süre boyunca kazanmış oldukları bilgi birikimiyle Türkiye'nin gönül elçileri görevini üstlenmektedirler. Türkiye ve kendi ülkeleri arasında köprü görevi gören öğrenciler ile ilişkilerin devamlılığını sağlaması için YTB, "Türkiye Mezunları Ağı" oluşturmuştur. Oluşturulan bu ağ sayesinde Türkiye'den mezun olan öğrenciler ve YTB yetkilileri her yıl farklı ülkelerde mezunlar buluşması tertiplemektedirler. Ayrıca mezun dernekleri de kurulmaktadır. Gürcistan'da mezunlar buluşması 2017 ve 2018 yıllarında gerçekleştirilmiştir. 2017 yılındaki ilk buluşma T.C. Tiflis Büyükelçiliği'nde verilen resepsiyonla gerçekleştirilmiştir. Elçilik binasında düzenlenen resepsiyona 100 Türkiye mezunu katılmıştır.[336] İkinci mezun buluşması ise T.C. Batum Başkonsolosluğu'ndaki resepsiyon ile gerçekleştirilmiştir.[337] Mezun buluşmalarının 2018 yılındaki etkinlikleri ise yine Tiflis'te düzenlenmiştir. Programa YTB Başkanı, TİKA Tiflis Koordinatörü, Türkiye'nin Tiflis Büyükelçisi ve Türkiye'den mezun olan Gürcüler katılmıştır. Programa katılanlar arasında Gürcistan'ın eski Savunma Bakanı Yardımcısı Nodar Kharshiladze'de yer almıştır. Kharshiladze yaptığı konuşmada Türkiye ve Gürcistan arasındaki diplomatik

---

[334] "Uluslararası Öğrenci Akademisi Başvuru Rehberi", *Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı*, https://www.ytb.gov.tr/duyurular/uluslararasi-ogrenci-akademisi-basvuru-rehberi, (13.01.2021).

[335] Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığına iletilen dilekçeye cevaben verilen bilgiler.

[336] "Gürcistan Türkiye Mezunları Buluşması Büyükelçilik Binasında Verilen Bir Resepsiyonla Gerçekleştirildi", *Türkiye Mezunları*, 07.06.2017, https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/1022/gurcistan-turkiye-mezunlari-bulusmasi-buyukelcilik-binasinda-verilen-bir-resepsiyonla-gerceklestirildi/, (15.01.2021).

[337] "Türkiye Mezunları Batum'da Buluştu", *Türkiye Mezunları*, 28.10.2017, https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/1111/turkiye-mezunlari-batumda-bulustu/, (15.01.2021).

ilişkilerin kurulmasının üzerinden 25 yıl geçtiğine dikkat çekerek "*Gürcistan'ın siyasi ve ekonomik kalkınmasında Türkiye'nin rolünün çok büyük.*" olduğunu vurgulamıştır.[338] Ayrıca 2018 yılında Gürcistan'ın Tiflis ve Batum şehirlerinde "Türkiye Mezunları Derneği" kurulmuştur.[339] Mezun dernekleri sayesinde Türkiye'den mezun olan öğrenciler arasındaki iletişimin devamlılığı amaçlanmaktadır. Bu dernekler ile iletişim halinde olan Türkiye mezunu Zviad Turmanidze *"Batum ve Tiflis'teki dernekler sayesinde bir araya gelip konuşma fırsatımız oluyor. Ayrıca Başkonsolosluk da derneklere sahip çıkıyor. Onlarda bizi davet ediyor ve buluşuyoruz. Bunların dışında genel olarak en önemli çalışma, dernektekilerin mezunlara iş bulmalarına yardımcı olmalarıdır."*[340] ifadelerine yer vermiştir.

Türkiye'de okuyan Gürcü öğrenciler, eğitim hayatları boyunca Türk kültürünü ve dilini yakından tanımakta ve ülkeleri ile Türkiye arasında bir köprü kurmaktadırlar. Türkiye Bursları vasıtasıyla Ankara Üniversitesi Tarih Bölümü'nde doktora eğitimi alan Tamar Beridze, Türkiye hakkında *"Burada insanlar yardımsever, misafirperver, çok sıcakkanlı ve samimi. Türkiye'de okumak benim için büyük bir fırsat oldu. Türkiye'yi yakından tanıdım, kendi yeteneklerimi ve mesleki bilgimi geliştirdim. Türkiye'de kendimi çok iyi hissediyorum. Bir Hristiyan olmama rağmen insanlar bana hoşgörülü yaklaştılar. Anladım ki Türk insanı her görüşe ve her dine saygılı. Türk halkının cana yakın olduğunu hissettim. Türk halkından ve devletten çok destek aldım."* ifadelerini sarf etmiştir.[341] Türkiye Burslarından yararlanan bir başka Gürcü öğrenci Malvina Msakhuradze ise *"Türkiye Bursları sayesinde her şeye başka gözle bakmaya başladım. YTB bize inanılmaz destek oldu. Bu bize tanınan çok büyük bir şans, fırsattır. Bu burs imkânı olmasaydı buraya gelemez, burada okuyamazdım. Ayrıca Türkiye'de kendimi evimde gibi hissettim."*

---

[338] "Gürcistanlı Türkiye Mezunları Tiflis'te Buluştu", *Türkiye Mezunları*, 20.11.2018, https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/1230/gurcistanli-turkiye-mezunlari-tiflis-te-bulustu/, (07.10.2020).

[339] Aynı yerde.

[340] 01.02.2021 tarihinde Türkiye Burslarından yararlanan Zviad Turmanidze ile yapılan mülakat.

[341] "Gürcistanlı Öğrenciler Başbakan Yıldırım'ı Bekliyor", *Anadolu Ajansı*, 22.05.2017, https://www.aa.com.tr/tr/dunya/gurcistanli-ogrenciler-basbakan-yildirimi-bekliyor/823312, (15.01.2021).

ifadelerini dile getirmiştir.[342] İvane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesi Türkoloji Bölümü'nde lisans eğitimini tamamlayan ve Türkiye burslusu olarak Gazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde yüksek lisans eğitimine devam eden Khatia Darjania, *"Lisans eğitiminin ilk yılında genel olarak Doğu ülkeleri ile ilgili dersler alıyoruz. İkinci yıl ise bir ülke seçiyoruz ve o ülke hakkında eğitim alıyoruz. Ben Türkoloji Bölümü'nü seçtim çünkü biliyordum ki seçtiğimiz ülkeye gitmemiz gerekiyordu dilini iyi öğrenmemiz için. Bir kadın olarak Arap ülkelerini seçemezdim, o ülkelerde yaşayamazdım. İsrail, Azerbaycan ve Türkiye arasında seçim yapmam gerekiyordu ve bende Türkiye'yi seçtim çünkü hem yakın hem de komşu bir ülkeyiz. Ayrıca kültürel olarak yakınız."* ifadelerini dile getirmiştir.[343] Söz konusu burstan yararlanarak Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde İnşaat Mühendisliği alanında yüksek lisans eğitimi alan Zviad Turmanidze ise Türkiye ve burslar için aşağıdaki düşünceleri dile getirmiştir: *"Lisans eğitimimi Batum Shota Rustaveli Üniversitesi'nde tamamladım. Sonra Türkiye burslarına başvurdum ve kazandım. Ben Türkiye'de eğitime başlamadan önce bu ülke hakkında biraz farklı düşünüyordum. Türkiye'ye gittikten sonra biz orada arkadaşlarla tarih konusunda tartışıyorduk. Bizim tarih ile sizin tarih yani okullarınızda öğretilen tarih biraz farklı. İlk olarak Batum konusunda anlaşamıyoruz. Türk arkadaşlarım diyor ki Batum bizim, ben diyorum ki Batum bizim. Batum ve Acara Bölgesi 300-400 yıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimi altındaydı. Ondan dolayı arkadaşlarım Batum'un kendilerine ait olduğunu düşünüyorlar, ben de diyorum ki tarih sadece 300-400 yıllık bir dönemle sınırlı değil Batum, tarihsel olarak Gürcistan'ın en eski bölgelerinden biridir. Evet, 300-400 yıl Osmanlı'da kaldığı için siz bu açıdan burası bizim diyebilirsiniz. Anlaşamadığımız ikinci mesele, bizim ülkemiz Hristiyan bir ülkedir. Diğer yandan Osmanlı İmparatorluğu Müslüman bir ülke idi. Onlar bizim ülkemizi işgal etti ve Acara Bölgesi'nde yaşayan insanları Müslüman yapmaya çalıştılar. Bizimkiler istemedi ama zorla Müslüman yapmaya çalıştılar. Müslüman olmak istemeyenlerin boğazlarını kestiler. Tarihçilerin yazdıklarına göre Türkler o kadar çok insan öldürmüşler ki nehirler kırmızı*

[342] Aynı yerde.
[343] 27.01.2021 tarihinde Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans öğrencisi Khatia Darjania ile yapılan mülakat.

akmış. Bu söylediklerim bizim tarihte anlatılanlar.[344] *Türkiye'ye gittiğimde bunu arkadaşlarıma söyledim. Onlar bana Müslümanlıkta öldürmek yok bu doğru değil dediler. Bende biliyorum, Kuran'da böyle bir şey yazmıyor, zorla Müslümanlaştırmak ya da öldürmek yazmıyor. Orada Müslümanlığın tebliği yoluyla yayılması gerektiği yazmaktadır. İki ülkede anlatılan tarih olaylarını arkadaşlarımla tartıştık ve birbirimizi anladık. Türkiye'ye gitmeden önce ülkenin gelişmişliği, yemekleri ve misafirperverlikleri hakkında iyi düşünmüyordum. Ama bu düşüncem Türkiye'ye gittikten sonra değişti. Mutfaktan başlayalım, ben sizin mutfağınızı çok beğendim. Hayatımda öyle güzel yemekler yemedim. Türkiye'de lezzetli yemeklerin olduğunu düşünmemiştim. Türk mutfağına aşık oldum. Misafirperverlik konusunda Türkiye'de çok yakın arkadaş değilseniz hiç kimse sizi evine çağırmıyor. Bu bizde farklı bir kimseyi bir iki defa görsen ya da hiç görmesen bile evine davet edebilirsin. Ama bu durum sadece yabancılar için değil Türkler için de geçerlidir. Şunu da söylemeliyim, restorana, otele gidiyorsun ya da üniversitedesin insanlar sıcak onu hissedebiliyorsun ve çok yardımseverler. Mesela Almanya'ya gitmiştim. Orada yaşayan Türkler bile çok sıcaklar. Almanlar hiç sıcak ve yardımsever değil. Bir eve gitmiştik, ev sahibi bize sordu pizza istiyorum dışarıdan siz bir şey istiyor musunuz? Biz istemedik, pizza geldikten sonra yanımızda kutuyu açtı ve yedi bize hiç sormadı. Bunu asla Türkiye'de göremezsiniz. Sadece Türkiye'de değil bizim bölgemizde, Gürcistan'da ya da Azerbaycan'da da göremezsin. Kısacası Türkiye'ye gitmeden önceki olumsuz düşüncelerim değişti diyebilirim. Tüm bunları Türkiye bursları sayesinde öğrendim."*[345]

3.2.4. Dışişleri Bakanlığı

Türkiye'nin kamu diplomasisi aktörlerinden biri de Dışişleri Bakanlığıdır. Dışişleri Bakanlığı'nın görevleri, 13 Temmuz 2010 tarihinde yayımlanan 27640 sayılı resmî gazetedeki "Dışişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun" ile

[344] "Osmanlı Devleti'nin Gürcüleri katlederek Müslümanlıştırdığı" anlatısı günümüz Gürcü tarih ders kitaplarında hâlâ bu şekilde yazmaktadır. (02.02.2021 tarihinde İlkokul Öğretmeni Olegi Lamparadze ile yapılan mülakat).
[345] 01.02.2021 tarihinde Türkiye Burslarından yararlanan Zviad Turmanidze ile yapılan mülakat.

yeniden düzenlenmiştir. Adı geçen kanunun ikinci maddesinin ikinci fıkrasında bakanlığın görev ve yetkileri belirlenmiştir. Bakanlığın sahip olduğu temel görev ve yetkilerin -dış politikanın uygulanması, müzakerelerin yürütülmesi, temsil etme, ülke çıkarlarının korunması vb.- haricinde bu kuruma kanunun (e) bendinde *"Türkiye Cumhuriyeti hakkında yurtdışında bilgilendirici faaliyetler yürütmek."* görevi ve yetkisi verilmiştir.[346] Ayrıca söz konusu kanun ile bakanlık bünyesinde on tane yeni birim[347] oluşturulmuştur.[348] Bu birimlerden Enformasyon Genel Müdürlüğü, Yurtdışı Tanıtım ve Kültürel İlişkiler Genel Müdürlüğü ve Diplomasi Akademisi Başkanlığı görev ve yetkileri bakımından kamu diplomasisi bağlamında ele alınabilir.

Dışişleri Bakanlığı'nın Gürcistan'daki geleneksel diplomasi faaliyetlerine bu çalışmanın konusu gereği yer verilmemiştir. Burada Tiflis Büyükelçiliği ve Batum Başkonsolosluğu tarafından gerçekleştirilen kültürel faaliyetler ve Türkçe kursları değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Ayrıca Diplomasi Akademisi Başkanlığı tarafından verilen eğitimler de ele alınmaktadır.

3.2.4.1. Kültürel Faaliyetler

Türkiye'nin Tiflis Büyükelçiliği, TİKA ve Tiflis YETKM ile işbirliği içerisinde hareket etmekte, adı geçen Türk kamu diplomasisi aktörleri ile ortak ya da bireysel çalışmalar yapmak suretiyle Gürcistan'da kamu diplomasisi ve yumuşak güç faaliyetleri yürütmektedir. Örneğin, Gürcistan Dışişleri Bakanlığı tarafından 2014 yılında düzenlenen programa katılan Gürcü çocuklar ile etkinlik sonrasında Büyükelçilik binasında bir araya gelinerek Türkiye-Gürcistan ilişkileri hakkında bir söyleşi ve soru-cevap faslı

---

[346] Resmi Gazete, *Dışişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun*, Resmi Gazete Sayısı 27640, Kanun No 6004, http://www.mfa.gov.tr/data/bakanlik/mevzuat-2013.pdf, (01.01.2021).

[347] Dışişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile oluşturulan yeni birimler; Küresel ve İnsani Konular Genel Müdürlüğü, Çatışmayı Önleme ve Kriz Yönetimi Genel Müdürlüğü, Komşu Ülkelerle İlgili Ekonomik İlişkiler Genel Müdürlüğü, Uluslararası Hukuk Genel Müdürlüğü, Anlaşmalar Genel Müdürlüğü, Enformasyon Genel Müdürlüğü, Yurtdışı Tanıtım ve Kültürel İlişkiler Genel Müdürlüğü, Bilişim Teknolojileri Dairesi Başkanlığı, Tercüme Dairesi Başkanlığı ve Diplomasi Akademisi Başkanlığı şeklindedir.

[348] Muharrem Ekşi, *Kamu Diplomasisi ve…*, s. 301.

gerçekleştirilmiştir.[349] Büyükelçilik tarafından yapılan bir diğer etkinlik, 2018 yılında Aziz Andria Gürcü Üniversitesi'nde[350] düzenlenen söyleşi olmuştur. Bu etkinlikte Tiflis Büyükelçisi Fatma Ceren Yazgan, Türkiye ve Gürcistan ilişkileri hakkında bir konuşma yapmıştır.[351] Bilimsel toplantılar bağlamında üniversite öğrencileri ve akademisyenler ile bir araya gelen Yazgan, Türkiye'nin dış politikasını, siyasi kültürünü katılımcılara aktarma fırsatı yakalamıştır.

Tiflis Büyükelçiliği kitap bağışları ve çeviri çalışmaları da yapmaktadır. Örneğin; 2015 yılında Gürcistan Kitap Sanat Merkezi tarafından kurulan Uluslararası Resimli Kitaplar Kütüphanesi'ne, Türkçe basılmış olan hikâye kitapları bağışlanmıştır.[352] 2020 yılında Büyükelçilik tarafından "Türkçe Eserlerin Gürcüceye Çeviri Yarışması" düzenlenmiştir. Yarışmada Sabahattin Ali'ye ait "Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi" adlı eser Gürcüceye çevrilmiştir.[353]

Batum Başkonsolosluğu tarafından 3-6 Şubat 2016 tarihleri arasında Batum Acara Sanat Müzesi'nde, Ressam Kemal Çelik'e ait eserlerin yer aldığı resim sergisi düzenlenmiştir.[354] Batum Başkonsolosluğu tarafından düzenlenen bir diğer kültür-sanat faaliyeti ise "İstanbul-Batum Sanat Buluşması" etkinliğidir. 26 Mayıs 2016 tarihinde gerçekleştirilen etkinlik kapsamında "Batumlu Ressamların Fırçalarından İstanbul" temalı resim sergisi ve "Dört Mevsim İstanbul", "İstanbul'un Simgeleri" başlıklı fotoğraf sergileri düzenlenmiştir. Söz konusu sergilerin açılış töreni sonrasında Türk ve Gürcü

---

349 T.C. Tiflis Büyükelçiliği Resmi Facebook Hesabı, 04.06.2014, https://www.facebook.com/TCTiflisBE/posts/623677007727798, (07.01.2021).

350 Üniversitenin resmi adı Saqartvelos Sapatriarqos Tsmida Andria Pirveltsodebulis Sakhelobis Qartuli Universiteti/Gürcistan Patrikhanesi İlk Çağrılan Aziz Andria Adıyla Gürcü Üniversitesi şeklindedir. Aziz Andria, İsa'nın 12 Havarisinden biridir. Hristiyanlık inancına göre İsa'ya tabi olan ilk kişidir. Bu nedenle Aziz Andria "İlk Çağrılan" olarak tanımlanır. "Tsmida Motsiquli Andria Pirveltsodebuli (I)", *Orthodoxy.ge*, http://www.orthodoxy.ge/tveni/noemberi/30-andria.htm, (14.09.2021).

351 T.C. Tiflis Büyükelçiliği Resmi Facebook Hesabı, 18.05.2018, https://www.facebook.com/TCTiflisBE/posts/1755414591220695, (07.01.2021).

352 T.C. Tiflis Büyükelçiliği Resmi Facebook Hesabı, 22.11.2015, https://www.facebook.com/TCTiflisBE/posts/903570223071807, (07.01.2021).

353 T.C. Tiflis Büyükelçiliği Resmi Facebook Hesabı, 23.06.2020, https://www.facebook.com/TCTiflisBE/posts/3189783431117130, (07.01.2020).

354 T.C. Batum Başkonsolosluğu, *Batum-Artvin Sanat Buluşması: Artvinli Ressam Kemal Çelik Resim Sergisi*, 29.01.2016, http://batum.bk.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/249398, (08.01.2021).

sanatçıların birlikte sahne aldığı "Gürcistan-Türkiye Dostluk Konseri" tertiplenmiştir.[355] Avrasya Üniversitesi ve Batum Başkonsolosluğu'nun işbirliğinde, 6 Mayıs 2016 tarihinde Batum Sanat Merkezi'nde "Çalıkuşu Balesi" adlı kültür-sanat etkinliği sahnelenmiştir.[356] Batum Başkonsolosluğu geleneksel Türk el sanatlarının Batum'da tanınması amacıyla beceri kursları da hayata geçirmektedir. Bu bağlamda Batum Arkeoloji Müzesi'nde, T.C. Kalkınma Bakanlığı ve YEE işbirliğinde çini kursu yapılmıştır. 29 Şubat 2016 tarihinde başlayan kurs üç buçuk ay sürmüştür.[357] Bunların dışında Batum Başkonsolosluğu tarafından 10 Mart 2016 tarihinde Batum Shota Rustaveli Devlet Üniversitesi'nde, "Yeniden Doğuşun Şiiri ve Şairi: İstiklal Marşı ve Mehmet Akif Ersoy" başlıklı bir konferans düzenlenmiştir. Konferansa konuşmacı olarak Karadeniz Teknik Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı Ülkü Eliuz katılmıştır. Ayrıca ev sahibi üniversitenin Türkoloji Bölümü öğrencileri tarafından İstiklal Marşı'nın 10 kıtası seslendirilmiştir.[358]

Sanatsal etkinliklerin yanında uluslararası spor müsabakaları da kamu diplomasisi uygulamalarından birini oluşturmaktadır. Buradan hareketle Batum Başkonsolosluğu tarafından 24 Şubat 2016 tarihinde Batum'da "Acara-Doğu Karadeniz Spor Çalıştayı" hayata geçirilmiştir. Bu çalıştaya Doğu Karadeniz illerinin İl Spor Müdürlükleri, Doğu Karadeniz Belediyeler Birliği, Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı ile Acara Özerk Cumhuriyeti Eğitim, Kültür ve Spor Bakanlığı ve Batum Belediyesi Spor Dairesi yetkilileri katılmıştır.[359] Çalıştay yardımıyla, iki ülke arasında spor alanında işbirliğinin artırılması kararı alınmıştır. Acara Özerk Cumhuriyeti Eğitim, Kültür ve Spor

---

[355] T.C. Batum Başkonsolosluğu, *Batum-İstanbul Sanat Buluşması 2016*, 01.06.2016, http://batum.bk.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/290808, (08.01.2021).

[356] T.C. Batum Başkonsolosluğu, *Çalıkuşu Balesi*, 05.05.2016, http://batum.bk.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/275744, (08.01.2021).

[357] T.C. Batum Başkonsolosluğu, *Batum'da Çini Kursları*, 25.02.2016, http://batum.bk.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/251018, (08.01.2021).

[358] T.C. Batum Başkonsolosluğu, *Konferansa Davet*, 09.03.2016, http://batum.bk.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/252659, (03.02.2021); T.C. Batum Başkonsolosluğu, *İstiklal Marşı ve Mehmet Akif'i Anma Programı*, 11.03.2016, http://batum.bk.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/253821, (03.02.2021).

[359] T.C. Batum Başkonsolosluğu, *T.C. Batum Başkonsolosluğu: Acara-Doğu Karadeniz Spor Çalıştayı*, 23.02.2016, http://batum.bk.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/250923, (08.01.2021).

Bakanı Yardımcısı Valeri Beradze bu etkinlikten beklentilerini aşağıdaki cümleler ile ifade etmiştir: *"Sportif, kültürel faaliyetler sonucunda gençlerimiz, toplumumuz birbirine yaklaşacak. Daha yoğun çalışacağımız konusunda anlaştık. Çok büyük sonuçlar bekliyoruz. Bu ikili işbirliği çok yararlı olacak."*[360] Bunun üzerine 10-12 Haziran 2016 tarihleri arasında Başkonsolosluğun katkıları ve Batum Belediyesi'nin ev sahipliğinde "Batum Belediyesi Genç Erkekler Basketbol Turnuvası" yapılmıştır.[361]

3.2.4.2. Türkçe Kursları

Tiflis Büyükelçiliği'nin ve Batum Başkonsolosluğu'nun, Türk kültürünün ve dilinin Gürcistan'da yaygınlaşması ve tanınması amacıyla gerçekleştirmiş oldukları en mühim uygulama Türkçe kursları düzenlemeleridir. İlgili kurumların düzenlemiş oldukları kurslarda görev yapan öğretmenler Dışişleri Bakanlığı'nın eşgüdümünde çalışmalarını sürdüren "Bakanlıklararası Ortak Kültür Komisyonu" tarafından atanmaktadır. Büyükelçilik tarafından 1995 yılından bu yana Türkçe kursları yapılmaktadır. Bu kurslara 2019-2020 eğitim-öğretim döneminin ilk yarısında 120 öğrenci kayıt yaptırmıştır. Kaydolan öğrencilerden 33'ü derslere devam etmedikleri için dil sertifikası sınavına alınmamışlardır. Verilen kurslara devam eden 87 öğrenci sertifika sınavına kabul edilmiştir. Yapılan sınavda 63 öğrenci başarılı olarak sertifika almaya hak kazanmıştır. 2019-2020 eğitim-öğretim döneminin ikinci yarısında ise 162 kişi kayıt yaptırmıştır. Ancak bu dönem korona virüs hastalığı nedeniyle yapılan dersler çevrimiçi olarak devam etmiştir. 2020-2021 eğitim dönemindeki Türkçe kursları da çevrimiçi olarak yapılmaktadır. Söz konusu eğitim döneminin ilk yarısında katılımcı sayısı önemli bir düşüş yaşayarak 90 kişiye gerilemiştir.[362] Batum Başkonsolosluğu tarafından ise 1997

---

[360] "Acara-Doğu Karadeniz Spor Çalışma Grubu Toplantısı", *Haberler.com*, 13.04.2016, https://www.haberler.com/acara-dogu-karadeniz-spor-calisma-grubu-toplantisi-8355230-haberi/, (03.01.2021).

[361] T.C. Batum Başkonsolosluğu, *Batum Belediyesi Genç Erkekler Basketbol Turnuvası*, 10.06.2016, http://batum.bk.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/297217, (08.01.2021).

[362] Tiflis Büyükelçiliği tarafından 01.02.2021 tarihinde konuya ilişkin gönderilen elektronik posta.

yılından bu yana Türkçe kursları düzenlenmektedir. Tablo 11'de söz konusu kurum tarafından hayata geçirilen Türkçe kurslarına katılan öğrenci sayıları yer almaktadır.

Tablo 11: Batum Başkonsolosluğu Türkçe Dil Kursları ve Kursiyer Sayıları

Dönem	A1-A2 Düzeyi	B1-B2 Düzeyi	C1 Düzeyi	Toplam
1997-1998	50	-	-	50
1998-1999	78	48	-	126
1999-2000	13	23	40	76
2000-2001	89	57	48	194
2001-2002	65	45	6	116
2002-2003	41	40	7	88
2003-2004	87	78	54	219
2004-2005	65	56	46	167
2005-2006	98	67	16	181
2006-2007	93	27	7	127
2007-2008	87	43	16	146
2008-2009	74	51	30	155
2009-2010	99	39	35	173
2010-2011	176	90	34	300
2011-2012	187	87	45	319
2012-2013	161	89	69	319
2013-2014	162	75	92	329
2014-2015	136	68	97	301
2015-2016	225	38	67	330
2016-2017	255	44	23	322
2017-2018	290	35	4	329
2018-2019	260	25	6	291
Toplam:	2.791	1.125	742	4.658

Kaynak: T.C. Batum Başkonsolosluğu tarafından verilen bilgiler ışığında yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 13'te yer alan verilere göre, Başkonsolosluk tarafından düzenlenen Türkçe dil kurslarına katılım oranının en yüksek olduğu dil seviyesi, başlangıç seviyesidir. Dil kurslarına iştirak edenlerin sayılarında özellikle 2010-2011 dönemi sonrasında önemli bir artış görülmektedir. 2015-2016 dönemi, kurslara katılımın zirve yaptığı -330 kursiyer- yıl olarak kayıtlara geçmiştir.

3.2.4.3. Diplomasi Akademisi Başkanlığı

Yukarıda işaret edildiği üzere Dışişleri Bakanlığı bünyesinde 2010 yılında kurulan Diplomasi Akademisi Başkanlığı'nın görevleri arasında bakanlık çalışanlarına

yönelik eğitim, staj, seminer ve dil kursları düzenlemek yer almaktadır. Bunların yanı sıra yabancı ülkelere mensup genç diplomatların eğitim programları da bu birim tarafından icra edilmektedir.[363] Uluslararası eğitim programları kamu diplomasisi açısından önem arz etmektedir. Eğitim programları vesilesiyle yabancı diplomatlara Türkiye'yi doğru bir şekilde tanıma fırsatı verilmektedir. Ayrıca eğitimlere katılan yabancı meslek memurları, Türkiye'nin kurumlarını, politikalarını ve kültürünü yakından tanıma fırsatı yakalamaktadırlar. Bu bağlamda Başkanlık tarafından "Uluslararası Genç Diplomatlar Eğitim Programı" ve "Yabancı Diplomatlara Yönelik İkili Eğitim Programı" olmak üzere iki adet eğitim programı düzenlemektedir.

"Uluslararası Genç Diplomatlar Eğitim Programı", SSCB'nin dağılmasıyla birlikte bağımsızlığını kazanan Orta Asya ve Kafkasya Cumhuriyetlerini desteklemek amacıyla 1992 yılından beri düzenlenmektedir. Söz konusu dönemde adı geçen bölge ülkeleri ile sınırlı olan program günümüzde 135 ülkeyi kapsamaktadır. Başkanlık bu eğitim sayesinde Türkiye'yi tanıyan ve onu takip eden, dost diplomatlar yetiştirilmesine katkı sağlamaktadır. Eğitim programında dış politika, diplomasi, siyaset, tarih, edebiyat ve sanat alanlarında dersler verilmektedir. Ayrıca kültür gezileri tertiplenmektedir.[364] Söz konusu eğitim programına 1993-2019 yılları arasında -1994, 2001, 2002 ve 2003 yıllarındaki programlara katılım sağlanmamıştır- Gürcistan'dan toplamda 29 diplomat katılmıştır.[365]

"Yabancı Diplomatlara Yönelik İkili Eğitim Programları" ise "Diplomasi Eğitimine, Bilgi ve Belgelerin Değişimine İlişkin İşbirliği Mutabakat Zaptını" imzalayan ülkelerin diplomatlarının eğitilmesine yönelik bir haftalık eğitim programıdır. Programda Türk dış politikası, ekonomi, siyaset, uluslararası hukuk, ara buluculuk ve çatışma çözümlemeleri gibi derslerin yanında diplomatların geldikleri ülkelere göre içeriği

---

[363] Diplomasi Akademisi, *Hakkımızda*, http://diab.mfa.gov.tr/hakkimizda.tr.mfa, (04.02.2021).
[364] Diplomasi Akademisi, *Uluslararası Genç Diplomatlar Eğitim Programı*, http://diab.mfa.gov.tr/uluslararasi-genc-diplomatlar.tr.mfa, (04.02.2021).
[365] Diplomasi Akademisi Başkanlığı tarafından 22.03.2021 tarihinde konuya ilişkin gönderilen elektronik posta.

değişiklik gösteren ikili ilişkilere ait dersler verilmektedir.[366] Diplomasi Akademisi Başkanlığı ve Gürcistan Dışişleri Bakanlığı Levan Mikeladze Diplomatik Eğitim Merkezi arasında bahsi geçen Mutabakat Zaptı, 7 Kasım 2014 tarihinde Ankara'da imzalanmıştır.[367] Zaptın imzalanmasını müteakiben 18-25 Ekim 2015 tarihleri arasında Ankara'da on Gürcü diplomat[368] eğitimden geçirilmiştir. İki aşamada yapılan eğitim programının ilk aşamasında Türk dış politikası, Türkiye ekonomisi, Türkiye-Gürcistan ilişkileri, enerji diplomasisi, çatışma çözümlemeleri, uluslararası güvenlik, kamu diplomasisi, müzakere teknikleri ve protokol kuralları konularında bakanlık yetkilileri ve akademisyenler tarafından seminerler verilmiştir. Programın ikinci aşamasında ise İstanbul gezisi tertiplenmiştir.[369]

Dışişleri Bakanlığı, Türkçe kursları ve diğer kültürel etkinlikler aracılığıyla Türk kültürünün Gürcü halkı tarafından tanınmasına katkı sağlayan önemli bir aktördür. Bunların yanı sıra yurtiçinde düzenlediği eğitim programları ile Türkiye'ye dost ve onu tanıyan diplomatların bilgi ve görgülerinin artırılmasına gayret etmektedir.

3.2.5. Kültür ve Turizm Bakanlığı

2003 yılında kabul edilen kanun uyarınca Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın görev ve yetkileri yeniden belirlenmiştir. Söz konusu kanunda bakanlığa kamu diplomasisi hususunda doğrudan bir yetki ve görev verilmemişse de dolaylı yoldan bu görevin söz konusu bakanlığa tevdi edildiği söylenebilir. "Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanunu'nun" ikinci maddesinin (g) bendinde bu kuruma *"Türkiye'nin turistik varlıklarını her alanda tanıtıcı faaliyetler ile her türlü imkân ve*

---

[366] Diplomasi Akademisi, *Yabancı Diplomatlara Yönelik İkili Eğitim Programları*, http://diab.mfa.gov.tr/yabanci-diplomatlara-ikili-egitim.tr.mfa, (04.02.2021).
[367] Diplomasi Akademisi, *Gürcistan Diplomasi Akademisi İle İşbirliği*, http://diab.mfa.gov.tr/gurcistan-ile-isbirligi.tr.mfa, (04.02.2021).
[368] Eğitime katılan diplomatlar; Victoria Baikova, George Buachidze, Megi Tabatadze, Levan Khorkheli, Konstantine Kotaria, Lia Akhalbedashvili, Bela Gomurashvili, Madlena Goksadze, Giorgi Pipia, Eter Khabelashvili şeklindedir.
[369] Diplomasi Akademisi, *Gürcü Diplomatlar Eğitim Programı*, http://diab.mfa.gov.tr/gurcu-diplomatlar-egitim-programi.tr.mfa, (04.02.2021).

araçlardan yararlanarak kültür ve turizm ile ilgili tanıtma hizmetlerini yürütmek" görevleri verilmiştir.[370] Bu bentte yer alan "tanıtma ve tanıtıcı faaliyetlerde bulunma" kavramları dolaylı yoldan kamu diplomasisine vurgu yapmaktadır. Bir bakıma kamu diplomasisi bir ülkenin kültürel değerlerini diğer ülkelere tanıtma işi olduğundan Kültür ve Turizm Bakanlığını da kamu diplomasisi aktörü olarak nitelendirilebilir. Zira bu kurum faaliyetlerini yalnızca yurtiçinde değil yurtdışında da gerçekleştirmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yurtdışında faaliyet gösterdiği ülkeler arasında Gürcistan da yer almaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Gürcistan Kültür ve Spor Bakanlığı arasında 30 Temmuz 1992 tarihinde "Kültür İşbirliği Anlaşması", 11 Ocak 1994 tarihinde "Turizm İşbirliği Anlaşması" ve 13 Mart 1998 tarihinde "Eğitim, Bilim, Kültür ve Spor Alanlarında Değişim Programı Zaptı" imzalanmıştır.[371] Ayrıca 17 Mart 2008 tarihinde "Gürcistan'da Bulunan Türk Eserleri ile Türkiye'de Bulunan Gürcü Eserlerinin Karşılıklı Restorasyonuna Yönelik Yapılan Görüşmelere İlişkin Mutabakat Zaptı" kayıt altına alınmıştır.[372] Ancak bu zabıt hayata geçirilememiştir. Çünkü Gürcü Patrikhanesi bu zaptın uygulamaya sokulması durumunda özellikle Acara'daki camilerin ibadete açılacağı endişesine kapıldığından bu işin önüne taş koymuştur.[373] Esasında Patrikhane, Türkiye karşıtı duyguların Gürcistan'da yayılmasında önemli bir rol oynamaktadır.[374] Buna

---

[370] Resmi Gazete, *Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun*, Resmi Gazete Sayısı 25093, Kanun No 4848, https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4848.pdf, (05.02.2021).

[371] T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Yürürlükte Olan Kültür Anlaşmaları, Kültürel Değişim Programları ve Mutabakat Zaptları*, https://disiliskiler.ktb.gov.tr/TR-22139/yururlukte-olan-kultur-anlasmalari-kulturel-degisim-pro-.html, (05.02.2021); T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Turizm İşbirliği Anlaşmaları, Mutabakat Zabıtları, Turizm Karma Komisyon Protokolleri, Bölgesel İşbirliği Toplantıları, İş Konseyleri ve Forumlar*, https://disiliskiler.ktb.gov.tr/TR-22141/turizm-isbirligi-anlasmalari-mutabakat-zabitlari-turizm-.html, (05.02.2021).

[372] Kültür ve Turizm Bakanlığı, *2008 Faaliyet Raporu*, https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/1527,faaliyetraporupdf.pdf?0, s. 78, (15.10.2020).

[373] Jemal Beridze, *Saqartvelo-Turketis Socialur-Politikuri da Kulturul-Ekonomikuri Urtiertobebi Tanamedrove Etapze (1992-2012 ww)*, (Batumi Shota Rustavelis Saxelmwipo Universiteti, Humanitarul Mecnierebata Pakulteti, İstoriis, Arqeologiisa da Etnologiis Departamenti, Warmodgenilia İstoriis Doqtoris Akademiuri Xarisxis Mosapoveblad), Batumi 2019, s.155.

[374] Larisa Mgerovna Aleksanyan, "Rol Publiçnoy Diplomatii Vo Vneşney Politike Turtsii v Otnoşenii Gruzii", *Problemi Postsovetskogo Prostrantsva*, Cilt 5, Sayı 4, Yıl 2018, s. 424. (Makaleden elde edilen bu bilgi tez tanışmanın tarafından Türkçe'ye çevirilip tarafıma aktarılmıştır.)

rağmen 2012 yılında Türkiye'de bulunan İşhan Kilisesi (Artvin) ve Öşvank Kilisesi (Erzurum) ile Gürcistan'ın Ahıska şehrinde yer alan Ahmediye Cami ve Medresesi ile Batum Aziziye Camisi mütekabiliyet esasına göre restore edilmeye başlanmıştır.[375] Söz konusu restorasyon çalışmalarına Acara Özerk Cumhuriyeti Yüksek Konseyi Üyesi Murman Dumbadze caminin özgün halinden daha gösterişli olacağı gerekçesiyle karşı çıkmıştır. Bu durumda Gürcüler, Türklerin ülkelerinde İslam dinini yaymaya çalıştıkları gerekçesiyle endişe etmektedirler. Dumbadze ayrıca Batum'da yaşayan Türklerin sayısına da değinerek, 15-20 yıl sonra Türklerin bu şehirde dinsel olarak da etkinlik kazanacağını dile getirmektedir.[376] Restorasyon çalışmalarını destekleyen kimseler de bulunmaktadır. Örneğin, Gürcü Tarihçi Emzar Kakhidze, bu konudaki görüşlerini aşağıdaki ifadelerle dile getirmiştir: "Türkiye'deki ve Gürcistan'daki eserlerin restorasyonu oldukça önemli konulardan biridir. Yeniden inşa edilecek ya da restore edilecek camiler Türkiye'nin olmayacak, onlar bizim camilerimizdir. Demokratik bir devlet olmak istiyorsak Müslüman Gürcülerin hakları verilmelidir. Ama bizim toplumumuz bu konuda oldukça geride kalmıştır ve Türkiye bunun farkındadır. Türk Hükümeti bizlerden bu konuda bir şeyler yapmamızı bekliyor. Ayrıca Müslümanlar için hangi milliyetten olduklarının çok önemi bulunmamaktadır. Onlar için Gürcü, Türk ya da Arap olmak değil camiler önemlidir."[377]

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Gürcistan'da Türk kültürünü tanıtırken gösteri sanatları, müzik ve dans gibi araçları kullanmaktadır. Örneğin, her yıl Trabzon'da tertiplenen "Uluslararası Karadeniz'e Kıyısı Olan Ülkeler Tiyatro Festivali'ne" Gürcistan da katılmaktadır. 02-16 Mayıs 2019 tarihleri arasında 20'ncisi gerçekleştirilen festivale Shota Rustaveli Devlet Dram Tiyatrosu "Ev Sahibi ve Misafir" isimli oyun ile katılmıştır.[378] Bir başka festival ise "Antalya Uluslararası Tiyatro Festivali'dir." 17-30

---

[375] "Bakan Ömer Çelik'ten Restorasyon Hassasiyeti", *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı*, 13.01.2014, https://basin.ktb.gov.tr/TR-90031/bakan-omer-celikten-restorasyon-hassasiyeti.html, (05.01.2021).

[376] "Eklesiebi da Mecetebi Chvens Helshi", *Radio Tavisupleba*, 03.02.2012, https://www.radiotavisupleba.ge/a/24472308.html, (05.02.2021).

[377] Aynı yerde.

[378] "20. Uluslararası Karadeniz Tiyatro Festivali Başladı", *Haberler.com*, 02.05.2019, https://www.haberler.com/20-uluslararasi-karadeniz-tiyatro-festivali-12009157-haberi/, (09.02.2021).

Mayıs 2010 tarihleri arasında birincisi düzenlenen festivalde, Gürcistan Rustaveli Ulusal Tiyatrosu "Düşmanın Maskesi" isimli oyunu sahnelemiştir.[379] Söz konusu festivalin 17-27 Mayıs 2019 tarihleri arasında düzenlenen onuncusuna ise Tiflis Devlet Müzik ve Dram Tiyatrosu katılarak "Carmen" isimli oyunu oynamıştır.[380] Bakanlığın düzenlemiş olduğu bir diğer uluslararası festival ise "Uluslararası Bodrum Bale Festivalidir." 03-21 Ağustos 2019 tarihleri arasında 17'ncisi düzenlenen festivalde Sukhishvili Ulusal Bale Topluluğu sahne almıştır.[381] Uluslararası çok taraflı etkinliklerin yanı sıra ikili etkinlikler de gerçekleştiren bakanlık, bünyesinde kurduğu Amatör Gençlik Halk Dansları Topluluğu ile 20-23 Ekim 2009 tarihleri arasında Batum'da bir halk dansı gösterisi yapmıştır.[382] Dans gösterilerinden biri de Devlet Halk Dansları Topluluğu tarafından 09-12 Aralık 2011 tarihleri arasında Tiflis'te gerçekleştirilmiştir.[383]

Kültürün önemli ögelerinden biri olan müzik, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Türk kültürünün tanıtılmasında kullandığı araçlardan biridir. Bakanlığa bağlı olan İstanbul Devlet Türk Müziği Topluluğu neyzenlerinden Arif Erdebil tarafından 24 Mayıs ve 4 Haziran 2006 tarihlerinde Tiflis'te ney konseri, yine bakanlık bünyesindeki İstanbul Tarihi Türk Müziği Topluluğu'nun Tasavvuf ve Mehter grupları tarafından 19-23 Eylül 2006 tarihleri arasında Tiflis'te konserler verilmiştir.[384] Topluluk tarafından verilen konserler 2006 yılı ile sınırlı kalmamıştır. 13-15 Haziran 2013 ve 13-15 Kasım 2014 tarihlerinde gene Tiflis'te konserler düzenlenmiştir.[385] Gürcistan'da tertiplenen bir başka

---

379 "Devlet Tiyatroları Antalya 1. Uluslararası Tiyatro Festivali", *Antalya Devlet Tiyatrosu*, https://www.antalyadt.gov.tr/tr/devlet-tiyatrolari-antalya-1uluslararasi-tiyatro-festivali, (09.02.2021).

380 "Türkiye Dünyanın Seçkin Tiyatrolarını Ağırlayacak", *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı*, https://basin.ktb.gov.tr/TR-236030/turkiye-dunyanin-seckin-tiyatrolarini-agirlayacak--.html, (09.02.2021).

381 "Uluslararası Bodrum Bale Festivali Başlıyor", *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı*, https://basin.ktb.gov.tr/TR-240799/uluslararasi-bodrum-bale-festivali-basliyor.html, (09.02.2021).

382 T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, *2009 Yılı İdare Faaliyet Raporu*, https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/1597,2009yifrdoc.doc?0, s. 37, (15.10.2020).

383 T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Konserler*, https://guzelsanatlar.ktb.gov.tr/TR-6564/09-aralik-2011.html, (09.02.2021).

384 Kültür ve Turizm Bakanlığı, *2006 Yılı İdare Faaliyet Raporu*, https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/1555,2006faaliyetraporupdf.pdf?0, s. 29-31, (15.10.2020).

385 T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Konserler*, https://guzelsanatlar.ktb.gov.tr/TR-51410/13-haziran-2013.html, (09.02.2021); T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Konserler*, https://guzelsanatlar.ktb.gov.tr/TR-110914/13-kasim.html, (09.02.2021).

konser ise Bakanlığın Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan Ankara Devlet Türk Halk Müziği Korosu tarafından 09-12 Aralık 2011 tarihleri arasında Tiflis'te verilmiştir.[386]

Kültür ve Turizm Bakanlığı, yurtdışında Türkiye'nin tanıtımına yönelik reklamlar yapmaktadır. Reklamlar televizyonlar, radyolar, ilan panoları ve internet vasıtasıyla hedef kitleye ulaştırılmaktadır. Gürcistan'da, 2007 yılında iki televizyon kanalında, 2010 yılında 15 ilan panosunda ve 2011 yılında ise dokuz ilan panosunda reklam yapılmıştır.[387] 2012 yılında yapılan reklamlar için ise bir televizyon kanalı, beş ilan panosu ve üç internet sitesi kullanılmıştır.[388]

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Gürcistan'da kamu diplomasisi faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu faaliyetlerden reklamcılık Türkiye'nin doğru tanıtımının yapılması açısından önemlidir. Bunun yanı sıra kültürel etkinlikler de bu amaca hizmet etmektedir. İki ülke arasında kültürel ilişkilerin geliştirilmesi açısından Kültür ve Turizm Bakanlığı önemli bir rol oynamaktadır.

3.2.6. Kardeş Şehir Projesi

Kardeş şehir; iki şehir ya da bu şehirlerin alt yönetim birimleri -ilçe, belde- arasında, kültürel ve ticari bağların geliştirilmesi amacı taşıyan ve anlaşmalar yoluyla kurulan ortaklıklardır.[389] Ulusal ve uluslararası düzeyde kardeş şehirlerin oluşturulması mümkündür. Kardeş şehir olgusu ilk olarak Batı Avrupa ülkeleri tarafından İkinci Dünya Savaşı sonrasında barışın korunması ve toplumlar arasındaki husumetlerin ortadan

---

386 T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Konserler*, https://guzelsanatlar.ktb.gov.tr/TR-6564/09-aralik-2011.html, (09.02.2021).

387 Kültür ve Turizm Bakanlığı, *2007 Yılı İdare Faaliyet Raporu*, https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/1530,faaliyetraporu2007-ktbdoc.doc?0, s. 142, (15.10.2020); Kültür ve Turizm Bakanlığı, *2010 Yılı İdare Faaliyet Raporu*, https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/1601,2010-idare-faaliyet-raporupdf.pdf?0, s. 184, (15.10.2020); Kültür ve Turizm Bakanlığı, *2011 Yılı İdare Faaliyet Raporu*, https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/5139,ifr-2011pdf.pdf?0, s. 185, (15.10.2020).

388 Kültür ve Turizm Bakanlığı, *2012 Yılı Faaliyet Raporu*, https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/6044,2012-idare-faaliyet-raporu-internet.pdf?0, s. 215, (15.10.2020).

389 Türkiye Belediyeler Birliği, Kardeş Şehirler, https://www.tbb.gov.tr/dis-iliskiler/kardes-sehirler/, (15.02.2021).

kaldırılmasında bir araç olarak kullanılmıştır.[390] Daha sonraki süreçte özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde küreselleşmenin de etkisiyle kardeş şehirler, devletler arası ilişkilere etki etmeye başlamıştır. Küreselleşme ile beraber uluslararası ilişkilere birçok yeni aktör dahil olmuştur. Bu bağlamda şehirlerin yönetimini sağlayan belediyeler, sistem içerisindeki aktörlerden birisi olarak ortaya çıkmış ve kendi aralarında oluşturdukları yerel ağlar ile ülkeler arasındaki ilişkileri etkilemeye başlamışlardır. Kardeş şehirlerin oluşturulmasında; çatışmaların çözümlenmesi, dünya barışına katkı, iyi komşuluk ilişkileri, ekonomik ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi gibi güdüler etkili olmaktadır.[391] Kültürel ilişkilerin geliştirilmesi bağlamında şehirler arasında öğretmen ve öğrenci değişim programları, geziler, sportif faaliyetler, konserler, kültür günleri gibi birçok etkinlik gündeme getirilebilir. Bu bağlamda kardeş şehir projesi, kamu diplomasisinin başarısına etki eden unsurlardan birisidir.

Kardeş şehir ilişkilerinin kurulması için şu adımlar izlenmektedir: Birincisi, ilişki kurulmak istenilen şehrin belediyesi ile ön görüşmeler yapılır. İkinci adımda, olumlu geçen görüşmeler sonrasında belediye meclisinde eşleşmeye yönelik karar alınır. Üçüncü adımda, alınan kararlar doğrultusunda "Kardeş Şehir Protokolü" oluşturulur. Oluşturulan metin ilgili ülkenin İçişleri Bakanlığı'na gönderilir. Dördüncü adımda, gerekli incelemeleri yapan bakanlık tarafından, ilgili belediyelerin kardeş şehir ilişkisi kurmaları kabul ya da reddedilir. Beşinci adımda ise bakanlığın onay verdiği durumlarda ilgili belediyeler tarafından "Kardeş Şehir Protokolü" imzalanır ve kardeş şehir ilişkisi kurulmuş olur.[392]

Türkiye'de kardeş şehir oluşturulmasına yönelik ilk girişimler bütün dünyadakine paralel bir şekilde İkinci Dünya Savaşı sonrasında görülmüştür. Türkiye'de

---

[390] Suna Ersavaş Kavanoz-Nisa Erdem, "Kü-Yerel Süreçte Kent Girişimciliği Bağlamında Kardeş Kent: Trabzon-Zigetvar Örneği", *Uluslararası Siyaset Bilimi ve Kentsel Araştırmalar Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1, Yıl 2019, s. 194.

[391] Sabiha Tuğba Ekşi, *Dünyada ve Türkiye'de Kardeş Şehircilik*, Türk Dünyası Belediyeler Birliği Yayınları, İstanbul 2018, s. 62-66.

[392] Hüseyin Can, *Yerel Yönetim Birliklerinin Belediyelerin Kardeş Şehir İlişkilerine Katkıları: Türk Dünyası Belediyeler Birliği Örneği*, (Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Kütahya 2018, s. 124-125.

uluslararası alanda ilk kardeş şehir anlaşması 1958 yılında ABD'nin Kaliforniya eyaletinde bulunan Torrance şehri ile Konya arasında imzalanmıştır. Ancak bu şehirler arasında kurulan ilişki uzun ömürlü olmamıştır.[393] Türk belediyeleri, 2020 yılı itibariyle uluslararası alanda toplam 1.651 şehir ile kardeş şehir anlaşması yapmış bulunmaktadır.[394]

Türkiye'nin, Gürcistan ile kardeş şehir oluşturma girişimleri ise SSCB'de başlatılan perestroyka (yeniden yapılanma) ve glasnost (şeffaflık) dönemine kadar geri götürülebilir.[395] Böylece daha 1989 yılında Erzurum ve Tiflis arasında ilk kardeş şehir projesi hayata geçirilmiştir.[396] Diğer yandan söz konusu tarihten günümüze iki ülke belediyeleri arasında ilişkiler sürekli olarak artış göstermiştir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü tarafından 9 Haziran 2020 tarihinde yayımlanan "Belediyelere Ait Kardeş Kent İstatistikleri" başlıklı belgede, İçişleri Bakanlığı tarafından Türkiye ve Gürcistan belediyeleri arasında kardeş şehir ilişkisinin kurulmasına onay verilen 23 adet eşleşme saptanmıştır. Bu konuda ayrıntılı olarak tablo 12'ye bakılabilir.

Tablo 12: Kardeş Şehir İlişkisi Onaylanan Türk ve Gürcü Şehirleri

Sıra	**Onay Tarihi**	**Türkiye**	**Gürcistan**
1	16.04.1993	Trabzon	Batum
2	31.01.1994	Denizli	Tiflis
3	08.01.1996	Çorum	Batum
4	08.01.1996	İstanbul	Tiflis
5	08.01.1996	Kars	Ahıska
6	22.08.1996	Selçuk/İzmir	Kobuleti
7	08.05.2001	Rize	Poti
8	06.09.2004	İzmit/Kocaeli	Vake Saburtalo/Tiflis
9	20.12.2004	Ürgüp/Nevşehir	Mtskheta
10	08.06.2011	Karşıyaka/İzmir	Kutaisi

[393] Arda Bay-Vedat Çalışkan, "Türkiye'nin Uluslararası Kardeş Şehir Anlaşmalarında Tercih Faktörleri ve Mekânsal Dağılış Özellikleri", *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt 25, Sayı 43, Yıl 2020, s. 75.
[394] Arda Bay-Vedat Çalışkan, "Türkiye'nin Uluslararası Kardeş Şehir Anlaşmalarında Tercih,…, s. 80.
[395] Türkiye Belediyeler Birliği, "Kardeş Şehirler Uluslararası Belediye İşbirlikleri ve Birliğimizin Rolü", *İller ve Belediyeler Dergisi*, Sayı 776, Yıl 2012, s. 7.
[396] Erzurum Büyükşehir Belediyesi, "Kardeş Kentlerimiz", https://www.erzurum.bel.tr/IcerikDetay-kardes_kentler/12/I.html, (16.02.2021). Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü "Belediyelere Ait Kardeş Kent İstatistikleri" başlıklı belgede Erzurum ve Tiflis arasında kurulan kardeşlik bağına yer verilmemiştir. Bu bilgi Erzurum Büyükşehir Belediyesi'nin resmi internet adresinden alınmıştır.

11	26.10.2011	Yalova	Batum
12	07.11.2011	Fındıklı/Rize	Mtskheta
13	14.12.2012	Kemalpaşa/İzmir	Zugdidi
14	29.03.2013	Bursa	Batum
15	09.07.2015	İznik/Bursa	Khulo
16	13.05.2016	Beypazarı/Ankara	Ahıska
17	22.06.2016	Gemlik/Bursa	Ahıska
18	22.06.2016	Pazar/Rize	Poti
19	31.10.2016	Erzurum	Batum
20	11.04.2019	Akçaabat/Trabzon	Batum
21	05.07.2019	Sinop	Batum
22	28.08.2019	Ortahisar/Nevşehir	Sighnaghi
23	06.09.2019	Ardahan	Ahıska

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü, "Belediyelere Ait Kardeş Kent İstatistikleri" başlıklı belgeden elde edilen bilgiler ışığında yazar tarafından oluşturulmuştur (https://webdosya.csb.gov.tr/db/yerelyonetimler/dokumanlar/belediyelere--8230-53440-20210701123252.xlsx, 20.02.2021).

Tablo 12'ye göre İçişleri Bakanlığı tarafından Gürcistan'da kardeş şehir ilişkilerinin kurulmasına izin verilen 23 belediyeden 13'ü büyükşehir belediyesi ve ona bağlı ilçelerden oluşurken, 10 tanesi ise il ve ilçe belediyelerinden meydana gelmektedir. Türk belediyelerinin Gürcistan'da kardeş şehir ilişkisi kurmak istedikleri şehirler arasında yedi eşleşme ile Batum ilk sırada yer alırken Ahıska dört eşleşme ile ikinciliğe yerleşmiştir. Üçüncü sırada ise Tiflis gelmektedir. Ayrıca Türkiye'den kardeş şehir protokolü onaylanan şehirlerden on tanesi Gürcistan'a coğrafi olarak yakın bölgeler olan Karadeniz ve Doğu Anadolu'da (Kars ve Ardahan) bulunmaktadır.

Kardeş şehir ilişkisinin kurulması için İçişleri Bakanlığı'nın onay vermesinden sonra belediyelerin "Kardeş Şehir Protokolünü" imzalamaları gerekmektedir. Aşağıdaki tabloda ise gerekli protokolü imzalayarak kardeş şehir olarak eşleşen yerleşim birimlerine ait bilgiler yer almaktadır.

Tablo 13: Kardeş Şehir İlişkisi Kurulan Türk ve Gürcü Şehirleri

Sıra	**Protokol İmza Tarihi**	**Türkiye**	**Gürcistan**
1	11.10.1989	Erzurum	Tiflis
2	04.11.1993	Denizli	İsani/Tiflis
3	23.10.1995	Selçuk/İzmir	Kobuleti
4	04.04.1996	Ankara	Tiflis
5	20.04.2000	Trabzon	Batum

6	12.02.2001	Rize	Poti
7	2004	İzmit/Kocaeli	Vake Saburtalo/Tiflis
8	03.06.2004	Ürgüp/Nevşehir	Mtskheta
9	15.10.2010	Kuşadası/Aydın	Batum
10	22.08.2011	Karşıyaka/İzmir	Kutaisi
11	2012	Kemalpaşa/İzmir	Zugdidi
12	25.05.2012	Yalova	Batum
13	09.07.2015	İznik/Bursa	Khulo
14	18.04.2016	İstanbul	Tiflis
15	22.06.2016	Pazar/Rize	Poti
16	2019	Fındıklı/Rize	Mtskheta

Kaynak: İlgili Belediyeler tarafından verilen bilgiler ışığında yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 13'teki verilere itimat edilecek olursa halihazırda Gürcistan şehirleri ile kardeşlik bağı kuran 16 Türk şehri bulunmaktadır. Bu belediyelerin Gürcistan'ın sekiz farklı şehri ile ilişkisi bulunduğu dikkat çekmektedir. Bu şehirlerden Tiflis (5) ilk sırada yer alırken Batum (3) ise ikinci sırada gelmektedir. Gürcistan ile kardeşlik ilişkisi kuran ilk şehir Erzurum (1989) olurken son şehir ise Rize'nin Fındıklı ilçesi (2019) olarak kayıtlara geçmiştir. 16 belediyeden sadece dört tanesi Karadeniz'de bulunan il ve ilçelerdir. Bunlardan üç adeti Rize'ye ait iken birisi ise Trabzon ile yapılmıştır. İçişleri Bakanlığı'nın Ahıska ile ilişki kurmasına izin verdiği Kars ve Ardahan'ın ise kardeşlik ilişkisini nihayete erdiremediği dikkatlerden kaçmamaktadır.

Kardeş şehir protokolleri imzalayan belediyelerin düzenledikleri faaliyetlere gelince toplu olarak aşağıdaki değerlendirme yapılabilir: "Kardeş Şehir Protokolünün" imzalanmasından sonra Trabzon ve Batum belediyeleri, karşılıklı ziyaretlerde bulunarak ticari ve kültürel işbirliği imkânları konularında fikir alışverişi yapmışlardır. Söz konusu nezaket ziyaretleri dışında, 10 Aralık 2005 tarihinde Trabzon, Batum'a çok sayıda sinyalizasyon -trafiği düzenleyen ışıklı sistem- malzemesi göndermiştir. Diğer yandan Trabzon Belediyesi kültürel ilişkiler bağlamında 4-9 Mayıs 2007 tarihleri arasında Batum'da düzenlenen "Altıncı Çocuk Festivaline",15 kişilik bir ekiple çıkarma yapmıştır. Yine Trabzon Belediyesi Gençlik Meclisi, 14-17 Kasım 2011 tarihleri arasında Batum'da düzenlenen "Kardeş Şehirler Gençlik Haftası" etkinliğine 15 kişiyle iştirak etmiştir. Batum Belediyesi tarafından tertiplenen "Uluslararası Karadeniz Kadın Sanatçıları

Festivali'nde", Türkiye'yi Trabzon'dan 30 kişilik bir heyet temsil etmiştir. Türkiye'nin Batum Başkonsolosluğu, 10 Mayıs 2015 tarihinde, Trabzon ve Batum'un kardeş şehir olmalarının 15'inci yılı münasebetiyle bir "Kültür Gecesi" düzenlemiştir. Geceye her iki şehrin üst düzey yetkilileri katılmıştır. Ayrıca Trabzon Belediyesi düzenlemiş olduğu kültürel etkinliklere kardeş şehri Batum'u da davet etmektedir. Örneğin "Birinci (2005) ve İkinci (2006) Uluslararası Trabzon Kültür ve Sanat Festivali" ile 24-28 Şubat 2016 tarihleri arasında, Almanya'nın Dortmund şehrinde düzenlenen "Her Yönüyle Trabzon" isimli etkinliklere Batum Belediyesi de çağırılmıştır. Ancak Batum Belediyesi söz konusu bu etkinliklere icabet etmemiştir.[397] Poti Belediyesi tarafından 25 Mayıs 2016 tarihinde şehrin düşman işgalinden kurtuluşu hasebiyle "Kurtuluş Günü Etkinlikleri" düzenlenmiştir. Bu etkinliğe kardeş şehir Pazar/Rize Belediyesi de davet edilmiştir. Davete icabet eden Pazar Belediyesi temsilcileri Poti'ye yolculuk etmiştir. Söz konusu etkinlikte, iki şehrin temsilcileri birbirlerine plaketler ve hediyeler takdim etmişlerdir. Ayrıca ziyaret Gürcü televizyon kanallarında canlı olarak yayımlanmıştır.[398]

Karşıyaka/İzmir ve Kutaisi şehirleri eşleştikleri 2011 yılından bu yana türlü vesileler ile bir araya gelmişlerdir. Örneğin Karşıyaka Belediyesi'nin her yıl düzenlemiş olduğu "Uluslararası Karşıyaka Çocuk Şenliğine", Kutaisi Belediyesi katılmaktadır. Bu etkinliğe birbirini izleyen yıllarda İmedi (2012), Bagrati (2013), Aisi (2014) isimli halk dansları toplulukları iştirak etmişlerdir. Karşıyaka Belediyesi ise 2016 yılında Kutaisi'nin "Gviriloba"[399] ismi verilen geleneksel bayram kutlamalarına iştirak etmiştir.[400] Kemalpaşa/İzmir ve Zugdidi belediyeleri "Kardeş Şehir Protokolünü" imzaladıkları 2012

[397] Trabzon Büyükşehir Belediyesi, Dış İlişkiler ve Projeler Şube Müdürlüğü tarafından 18.03.2021 tarihinde konuya ilişkin gönderilen elektronik posta.
[398] Pazar Belediyesi Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından 07.03.2021 tarihinde konuya ilişkin gönderilen elektronik posta.
[399] Gviriloba, 1911 yılından bu yana Gürcistan'ın Kutaisi şehrinde, mayıs ayının ilk günlerinde kutlanan bayramlardan biridir. Bayram, ismini papatya çiçeğinden almaktadır. Bayram, tüberkülozla mücadelenin sembollerinden biridir. Aleksandra Chikovani isimli lise öğrencisi ve arkadaşlarının girişimleriyle başlatılan yardım kampanyası bayrama kaynaklık etmektedir. Öğrenciler, tüberküloz hastalarına yardım etmek amacıyla topladıkları papatyaları satmış ve elde ettikleri gelirleri bu hastalara bağışlamışlardır. Bu kampanya daha sonra bir gelenek haline gelmiş ve her yıl Kutaisi'de kutlanan bir bayram olmuştur.
[400] Karşıyaka Belediyesi, Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından 02.03.2021 tarihinde konuya ilişkin gönderilen elektronik posta.

yılından bu yana iki etkinlikte bir araya gelmişlerdir: Zugdidi Belediyesi'nin 1-3 Eylül 2012 tarihleri arasında, yabancı iş adamlarının şehirlerine yatırım yapmalarını teşvik etmek ve onları yatırımlar konusunda bilgilendirmek amacıyla düzenlediği "Uluslararası Ekonomi Forumuna", Kemalpaşa Belediyesi de davet edilmiştir. Nitekim kardeş belediyeden bir ekip bu yatırım toplantısına iştirak etmiştir. Diğer yandan Zugdidi'den "Chkondidi" isimli halk dansları ekibi Kemalpaşa Belediyesi'nin tertiplediği "Altın Kiraz Kültür ve Sanat Festivali" adlı etkinliğe 2013 yılında iştirak etmiştir.[401] Diğer yandan Kuşadası/Aydın ve Batum arasında 2010 yılında kurulan kardeş şehir ilişkisi dostane bir şekilde sürmektedir. Bu çerçevede Kuşadası Belediyesi temsilcileri Batum'da her yıl tertiplenen "Batumoba" isimli şehir festivaline katılmaktadır. Örneğin Kuşadası Belediyesi, 127'nci (2015), 128'inci (2016) ve 131'inci (2019) Batumoba Festivaline katılmıştır. Ayrıca 12-14 Mayıs 2017 tarihleri arasında Batum Belediyesi'nin turizm sektörünün geliştirilmesi için düzenlediği "EXPO Uluslararası Turizm Fuarına" önemli bir turizm kenti olan Kuşadası Belediyesi de iştirak etmiştir.[402]

Yalova Belediyesi de 2012 yılında Batum ile kardeş şehir protokolü imzalamıştır. Söz gelimi Yalova Belediyesi "Batumoba Şehir Festivali'nin" 124'üncü (2012), 125'inci (2013), 128'inci (2016) ve 129'uncusuna (2017) iştirak etmiştir. Ayrıca Yalova Belediyesi'nin 16-19 Temmuz 2012 tarihleri arasında tertiplediği "Büyük Balkan Buluşması" adlı etkinliğe Batum'dan "Enver Khabadze Dance Ensemble" adlı dans topluluğu katılmıştır. Bu etkinlikler dışında Batum Belediyesi'ni temsilen iki kişi 18-21 Temmuz 2017 tarihleri arasında Yalova Belediyesini ziyaret etmiştir.[403] İstanbul Büyükşehir Belediyesi ise 2016 yılında Tiflis Belediyesi ile "Kardeş Şehir Protokolü" imza töreni sırasında Tiflis Belediyesi'ne beş adet otobüs hibe etmiştir.[404]

---

[401] Kemalpaşa Belediyesi Mali Hizmetler Müdürlüğünden İlker Yıldız ile 05.03.2021 tarihinde yapılan telefon görüşmesi.
[402] Kuşadası Belediyesi Dış İlişkiler Müdürlüğü tarafından 02.03.2021 tarihinde konuya ilişkin gönderilen elektronik posta.
[403] Yalova Belediyesi Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından 10.03.2021 tarihinde konuya ilişkin gönderilen elektronik posta.
[404] "İstanbul'a Yeni Bir Kardeş Daha", *İstanbul Büyükşehir Belediyesi*, 18.04.2016, https://www.ibb.istanbul/News/Detail/28974, (15.03.2021).

Sonuç olarak söylenecek olursa yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilen bu etkinlikler, iki ülke toplumunun birbirleriyle kaynaşmasına, birbirlerini tanımalarına yol açacaktır. Yapılan etkinlikler aracılığıyla Türkiye'nin Gürcistan'daki görünürlüğü hissedilir derecede artacak ve bu durum hiç kuşkusuz kamu diplomasisinin başarısına hizmet edecektir.

3.2.7. Sivil Toplum Örgütleri

Sivil toplum örgütleri, gönüllülük esasıyla bir araya gelmiş bireylerin ortak bir gayeye hizmet etmek amacıyla kurdukları derneklerdir. Bu örgütler içinde bulundukları devletin hukuk kurallarına bağlı olan ancak devlet tarafından oluşturulan kurumların dışında kalan oluşumlardır. Bu kuruluşlar küreselleşme ile birlikte diplomaside yeni bir aktör olarak ortaya çıkmışlardır. Zira bu çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan kamu diplomasisi de dış politikada sivil toplumu göz önünde bulundurmaktadır. Sivil toplum örgütleri siyasi kimliğe sahip kişilerin, bürokratların ve iş adamlarının düşüncelerini baskı yoluyla değiştirmeyi hedeflemektedir.[405] Bu bağlamda bir devletin yabancı ülkede bulunan sivil toplum örgütlerini etkilemesi, o ülkenin önemli şahsiyetlerini etkileme fırsatı doğuracaktır. Aynı zamanda bu durum örgüt mensubu kişilerin de etkilenmesi demektir. Tüm bu bileşenler bir ülkenin kamu diplomasisinde başarıya ulaşmasına katkıda bulunacaktır.

Yukarıda bahsedildiği üzere kamu diplomasisinin taşıyıcı unsurlarından biri olan sivil toplum örgütleri aynı zamanda önemli icraatlara imza atmaktadırlar. Türk kamu diplomasisine Gürcistan'da katkı sunan sivil toplum örgütleri arasında Türkiye Kızılay Derneği, İHH, GÜRTİAD, Gürcistan Dostluk Derneği ve Türk-Gürcü Eğitim ve Kültür Vakfı sayılabilir. Çalışmanın bu bölümünde adı geçen sivil toplum örgütlerinin Gürcistan'daki faaliyetleri mercek altına alınmaktadır.

[405] Erdem Eren, "Sivil Toplumun Dış Politika İnşasındaki Rolü: Türk Kamu Diplomasisi Örneği", *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, Yıl 2017, s. 43.

3.2.7.1. Türkiye Kızılay Derneği

"Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti" olarak 11 Haziran 1868 tarihinde kurulan örgüt tarihsel süreç içerisinde değişik adlarla anılmış ve 1947 yılında nihai olarak Türkiye Kızılay Derneği adını almıştır.[406] İnsanlık, ayrımcılık yapmamak, tarafsızlık, bağımsızlık, gönüllü hizmet, birlik ve evrensellik ilkeleri doğrultusunda yurtiçinde ve yurtdışında faaliyetlerini sürdüren derneğin etkin olduğu ülkelerden biri de Gürcistan'dır.

Türkiye Kızılay Derneği'nin Gürcistan'a yaptığı yardımlar genellikle "insani yardımlar" kategorisinde değerlendirilebilecek cinstendir. Örneğin Gürcistan Hükümeti 26 Nisan 2005 tarihinde yaşanan sel felaketinde Acara, İmereti, Svaneti, Racha, Shida Kartli, Kakheti ve Mtskheta bölgelerinde yüksek maddi kayıplar meydana geldiğinde uluslararası toplumdan yardım talebinde bulunmuştur.[407] Bunun üzerine Türkiye Kızılay Derneği felaketzedelerden 800 aileye gıda yardımı (17,6 ton) yapmış ve yarım ton su arıtma tabletleri göndermiştir.[408] Söz konusu yardımları daha sonra da sürdüren Türkiye Kızılay Derneği 1 Ağustos 2007 tarihinde ise Gürcistan'a 55.200 lira değerinde 2.300 gıda paketi göndermiştir.[409] Gürcistan'da bir diğer sel felaketi ise 13 Haziran 2015 tarihinde başkent Tiflis'te Vere Nehri'nin taşmasıyla meydana gelmiştir.[410] Gene felaketzedelerin yardımına koşan Türkiye Kızılay Derneği 125.000 dolar tutarında gıda ve giyim eşyası göndermiştir.[411] Gürcülerin Türk yardımlarından duydukları memnuniyeti Kızılhaç

---

[406] Türkiye Kızılay Derneği, *Tarihçemiz*, https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/tarihcemiz, (24.02.2021).

[407] "Stikiis Shemoteva Mtskheta-Mtianetis Mkhareshi", *Radio Tavisupleba*, 06.06.2005, https://www.radiotavisupleba.ge/a/1541634.html?fbclid=IwAR3ERj5h93T4hzTES4PFOtyQw12-YNFITa4TcuE6pRt5q4rsyeUT1-X02xA, (26.02.2021).

[408] "Gürcistan'da Meydana Gelen Sel Felaketine Türkiye'nin İnsani Yardımı Hk.", *T.C. Dışişleri Bakanlığı*, Bakanlık Açıklamaları, No: 85-23 Mayıs 2005, https://test.mfa.gov.tr/no_85---23-mayis-2005_-gurcistan_da-meydana-gelen-sel-felaketine-turkiye_nin-insani-yardimi-hk_.tr.mfa, (26.02.2021).

[409] "Kızılay Gürcistan'a 40 Ton Yardım Gönderecek", *Hürriyet*, 31.07.2007, https://www.hurriyet.com.tr/gundem/kizilay-gurcistana-40-ton-yardim-gonderecek-6999559, (26.02.2021).

[410] "13 İvniss, Mdinare Veres Kheobashi Momkhdari Tragediidan 4 Tseli Gavida", *Saqartvelos Akhali Ambenis Saagento-GHN*, 13.06.2019, https://ghn.ge/news/227803-13-ivniss-mdinare-veres-kheobashi-momkhdari-tragediidan-4-tseli-gavida-foto, (26.02.2021).

[411] "Türk Kızılayı'dan Tiflis'teki Selzedelere Yardım", *Haberler.com*, 11.07.2015, https://www.haberler.com/turk-kizilayi-dan-tiflis-teki-selzedelere-yardim-7500541-haberi/, (26.02.2021).

Başkanı Natia Loladze aşağıdaki ifadelerle dile getirmiştir: *"2008 yılında Rusya ile Gürcistan arasında yaşanan savaş döneminde ülkemize yardım getiren ilk kuruluş Türk Kızılayı olmuştu. Şimdi ise Tiflis'te yaşanan selden dolayı bize yardım getirdiler. Bu malzemeleri en yakın zamanda selzedelere dağıtacağız."*[412]

Doğal afetlerde yaşanan maddi zararların giderilmesi amacıyla yapılan yardımlar dışında ekonomik anlamda zorluk çeken aileler de Kızılay tarafından desteklenmektedir. Örneğin; Gürcistan, Türkiye Kızılay Derneği'nin 2019 yılında kurban kestirdiği 50 ülke arasında yer almıştır.[413] Gene Kızılay tarafından söz konusu yıl içerisinde Rustavi şehrindeki yetim, öksüz ve yoksul çocuklar için iftar yemeği düzenlemiştir.[414] Bunların dışında Kızılay 2019 yılında Rustavi şehrinde kurulan "Bölge Afet Müdahale Merkezi'nin" yapımı amacıyla 400.000 Amerikan doları yardım yapmıştır ki söz konusu merkezin toplam maliyeti 600.000 Amerikan doları olarak hesaplanmıştır.[415] Diğer yandan Türkiye Gürcistan'a Kızılay aracılığıyla 2020 yılında korona virüs salgını vesilesiyle tıbbi malzeme yardımı yapmıştır. Gönderilen paket içerisinde 50.000 maske, 2.000 FFP2 türü maske[416], 50.000 eldiven, 500 tulum ve iki adet şişme çadır yer almıştır.[417]

3.2.7.2. İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı

Kamu diplomasisi adı altına değerlendirilebilecek çalışmalar yürüten bir diğer sivil toplum örgütü İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH)'dır. 1992 yılında hayata geçirilen İHH'nin amacı din, dil ve ırk ayrımı gözetmeksizin dünyanın herhangi

---

412 "Trabzon Şubesi'nden Gürcistan'a Sel Desteği", *Türkiye Kızılay Derneği*, 13.07.2015, https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/2169, (26.02.2021).
413 "Kızılay 4 Kıta ve 51 Ülkede Kurban Kesimlerini Tamamladı", *Türkiye Kızılay Derneği*, 14.08.2019, https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/4744, (26.02.2021).
414 "Türk Kızılaydan Gürcistan'da Çocuklara İftar-Rustavi", *Haberler.com*, 22.05.2019, https://www.haberler.com/turk-kizilaydan-gurcistan-da-cocuklara-iftar-12076281-haberi/, (26.02.2021).
415 "Rustavshi Katastropebisatvis Mzadebisa da Reagirebis Regionul Tsentrs Aasheneben", *Radio Tavisupleba*, 29.08.2019, https://www.radiotavisupleba.ge/a/30136671.html, (26.02.2021).
416 FFP2 türü maskeler sağlık çalışanlarının aerosol içeren işlemler sırasında kullandığı maskedir.
417 "Kızılay'dan Koronavirüs'le Mücadelede Gürcistan'a Destek", *Türkiye Kızılay Derneği*, 23.04.2020, https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/5094, (26.02.2021).

bir bölgesinde savaş ve doğal afet gibi nedenlerden ötürü mağdur durumda olan kimselere insani yardımlar yapmak ve onların temel hak ve hürriyetlerinin korunmasına katkı sunmaktır.[418] İHH'nin faaliyet gösterdiği ülkeler sürekli artmış dolayısıyla 2020 yılı itibarıyla 120 ülkede sağlık, eğitim ve sosyal yardımlar alanlarında faaliyetlerini sürdüren bir kuruma dönüşmüştür.[419]

Gürcistan'da faaliyetler yürüten İHH tıpkı diğer ülkelerde olduğu gibi burada da daha çok Müslüman toplumları göz önünde bulundurmaktadır. Söz konusu sivil toplum örgütünün bu ülkede yapmış olduğu çalışmalardan bazıları şunlardır: İHH Acara Özerk Cumhuriyeti'nde (2006) yer alan Khulo ve Helvachauri belediyeleri ve onlara bağlı köylerde yaşayan 155 aileye[420], zor şartlar altında hayatlarını sürdüren Ahıska Türklerinden (2011) 389 aileye[421], Akhmeta kentinde (2013) Müslüman Gürcü ve Çeçenlerden oluşan 600 aileye[422] yiyecek yardımında bulunmuştur. Ayrıca giyecek yardımları kapsamında 2019 yılında Ramazan ve Kurban Bayramları vesilesiyle 200 çocuğa yeni kıyafet temin edilmiştir.[423] Bunların haricinde İHH, Konya İnsani Yardım Derneği ile işbirliğine giderek 2012 yılında Gürcistan'ın Pankisi Vadisi'nde yer alan Müslüman bir Çeçen köyü olan Tsunobani'de cami inşa edilmesini sağlamıştır. Ayrıca caminin bahçesinde yöre halkının hizmetine sunulan bir de su kuyusu açılmıştır.[424]

---

[418] İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı, *Hakkımızda*, https://www.ihh.org.tr/hakkimizda, (27.02.2021).
[419] İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı, *Tarihçe*, https://www.ihh.org.tr/tarihce, (27.02.2021).
[420] "Acaralı Müslümanlar Türkiyeli Hayırseverlere Dua Ediyor", *İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı*, 03.09.2006, https://www.ihh.org.tr/haber/acarali-muslumanlar-turkiyeli-hayirseverlere-dua-ediyor-567, (27.02.2021).
[421] "İHH'dan Ahıska Türklerine Kumanya Yardımı", *İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı*, 04.07.2011, https://www.ihh.org.tr/haber/ihhdan-ahiska-turklerine-kumanya-yardimi-999, (27.02.2021).
[422] "Hem Komşu Hem Kardeş Gürcistan'da Ramazan", *İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı*, 18.07.2013, https://www.ihh.org.tr/haber/hem-komsu-hem-kardes-gurcistanda-ramazan-1801, (27.02.2021).
[423] İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı, *2019 Yılı Yetim Faaliyet Raporu*, https://www.ihh.org.tr/public/publish/0/140/2019-yetim-faaliyet-raporu.pdf, s. 33, (27.02.2021).
[424] "Gürcistan'da Konya Ayder Camii ve Bir Su Kuyusu Açıldı", *İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı*, 08.08.2012, https://www.ihh.org.tr/haber/gurcistanda-konya-ayder-camii-ve-bir-su-kuyusu-acildi-1383, (27.02.2021).

Aynı zamanda dünyadaki yetim çocuklar konusunda da çalışmalar yürüten İHH, 2007 yılında bu konu da "Yetim Sponsorluk Destek Sistemi" geliştirmiştir.[425] Söz konusu sisteme 2012 yılında Gürcistan da dâhil edilmiştir.[426] 2020 yılı itibariyle aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 51 ülkeden yetim çocuklar bu sistemden faydalanmaktadır.[427] İHH, yetim çocukların sağlık, eğitim, giysi ve barınma gibi ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

Tablo 14: Yetim Sponsorluk Destek Sistemi'nden Yararlanan Gürcüler

Yıl	**Gürcistan**	**Diğer Ülkeler**
2012	11	27.354
2013	43	34.644
2014	43	54.615
2015	137	70.827
2016	141	87.567
2017	133	87.424
2018	152	94.063
2019	132	94.418
2020	224	99.075
TOPLAM:	1.016	649.987

Kaynak: İHH Yetim Faaliyet Raporları ışığında yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 14'e göre İHH, "Yetim Sponsorluk Destek Sistemi" vasıtasıyla 2012-2020 döneminde toplam olarak 649.987 yetim çocuğa yardım elini uzatmıştır. Söz konusu zaman diliminde destek verilen toplam Gürcü yetim sayısı ise 1.016'dır. Bu rakam desteklenen toplam yetim sayısının %0,15'ini oluşturmaktadır.

3.2.7.3. Gürcü ve Türk İş Adamları Derneği

Gürcistan'da faaliyet gösteren bir başka sivil toplum örgütü Gürcü ve Türk İş Adamları Derneği (GÜRTİAD)'dir. İş dünyasının buluşma noktası olan bu kurum, Gürcü

[425] İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı, *2017 Yılı Yetim Faaliyet Raporu*, https://www.ihh.org.tr/public/publish/0/117/ydg-faaliyet-raporu-2017.pdf, s. 9, (27.02.2021).
[426] "Gürcistan, Kırım, Suriye ve Preşova Yetimleri de İHH'ya Emanet", *İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı*, 01.10.2012, https://www.ihh.org.tr/haber/gurcistan-kirim-suriye-ve-presova-yetimleri-de-ihhya-emanet-1438, (27.02.2021).
[427] İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı, *YDG Projeleri 2020*, https://www.ihh.org.tr/public/publish/0/141/ydg-kitap-2020---web.pdf, s. 11, (27.02.2021).

ve Türk iş adamları tarafından 1999 yılında Tiflis'te kurulmuştur.[428] Dernek 117 üyeye sahiptir. Bu üyelerin büyük kısmı Türk iş adamlarından oluşmaktadır. Ayrıca az da olsa Azerbaycan Türkü iş adamı da derneğin üyeleri arasındadır.[429] Bu kuruluş her ne kadar ekonomi ve ticaret odaklı çalışmalarda bulunsa da kamu diplomasisi adı altında değerlendirilebilecek faaliyetlere de imza atmaktadır. Örneğin; 17 Mart 2017 tarihinde iki halk arasındaki dostluğu pekiştirmek amacıyla Türk-Gürcü Dostluk Gecesi düzenlenmiştir.[430] Katılımın ücretli olduğu bu geceden elde edilen gelirler ihtiyaç sahiplerine dağıtılmıştır. Gürcistan'da Türk kültürünün ve sanatının tanıtılmasına katkı sağlamak amacıyla, söz konusu derneğin desteğiyle Gamze Tanrıvermiş'in yönetmenliğini yaptığı "Mutlu Günler" isimli tiyatro oyunu 5 Mart 2018 tarihinde Shota Rustaveli Tiyatro ve Sinema Üniversitesinde sahnelenmiştir.[431]

Sporun toplumları birleştirici özelliğinin farkında olan GÜRTİAD, Türk ve Gürcü toplumlarının kaynaşması amacıyla Gürcistan Spor Federasyonu ile işbirliğine giderek, 27 Ekim 2018 tarihinde Tiflis Arena Spor Merkezi'nde bir spor müsabakası gerçekleştirilmesini sağlamıştır.[432] Ayrıca Gürcistan'da sporun desteklenmesi amacıyla Gürcistan Kurumsal Spor Federasyonu ile aynı yılın temmuz ayında işbirliği anlaşması imzalanmıştır.[433]

Gürcistan Tarım Bakanlığı ve Ulusal Doğa Ajansı ile 11 Şubat 2020 tarihinde İşbirliği Mutabakat Zaptı imzalayan GÜRTİAD "Gürcistan'da Dikili Bir Ağacın Olsun"

---

[428] Gürcü ve Türk İş Adamları Derneği, *Hakkımızda*, http://gurtiad.ge/tarihcemiz/hakkimizda/, (28.02.2021).

[429] 16.03.2021 tarihinde Gürcü ve Türk İş Adamları Derneği Yönetim Kurulu Üyesi Mehmet Melek ile yapılan mülakat.

[430] "Gürcistan'da Türk-Gürcü Dostluk Gecesi", *Avrasya İncelemeleri Merkezi*, 20.03.2017, https://avim.org.tr/tr/Bulten/GURCISTAN-DA-TURK-GURCU-DOSTLUK-GECESI, (28.02.2021).

[431] Gürcü ve Türk İş Adamları Derneği Resmi Facebook Hesabı, 05.03.2018, https://www.facebook.com/events/191563821438455/, (28.02.2021).

[432] Gürcü ve Türk İş Adamları Derneği Resmi Facebook Hesabı, 27.10.2018, https://www.facebook.com/events/1018912684945053, (28.02.2021).

[433] "Saqartvelos Korporatiuli Sportis Pederatsiasa da Qartvel da Turq Biznesmenta Asotsiatsias Shoris Urtierttanamshromlobis Memorandumi Gapormda", *İnterpresniusi*, 04.07.2018, https://www.interpressnews.ge/ka/article/501757-sakartvelos-korporatiuli-sportis-pederaciasa-da-kartvel-da-turk-biznesmenta-asociacias-shoris-urtierttanamshromlobis-memorandumi-gapormda, (28.02.2021).

projesini hayata geçirmiştir. Proje kapsamında Krtsanisi bölgesinde 1200 metrekarelik alanda 500'den fazla ağacın dikimi ve bunların iki yıllık bakımı dernek tarafından üstlenmiştir.[434]

Ayrıca sosyal sorumluluk bilinci ile hareket eden kuruluş, yukarıda bahsedildiği üzere 2015 yılında Tiflis'te gerçekleşen sel felaketinde, felaketzedeler için Tiflis Belediye Başkanlığına 200.000 liralık maddi yardımda bulunmuştur.[435] Bunun dışında, 2 Nisan 2020 tarihinde Tiflis Belediyesi'ne korona virüsten etkilenen 200 ailenin gıda ve temizlik malzemelerine erişimlerini sağlamak amacıyla yardım yapılmıştır.[436]

Bu çalışmaların Gürcü halkı üzerinde bıraktığı etkiyi GÜRTİAD Yönetim Kurulu Üyesi Mehmet Melek şu sözlerle ifade etmiştir: *"Dernek olarak yaptığımız faaliyetler sonrasında güzel ve olumlu geri dönüşler alıyoruz. Hizmetlerimizin çok iyi olduğunu her zaman dile getiriyorlar. GÜRTİAD'a ve üyelerine karşı olumlu bir hava var burada. Derneğimiz neredeyse Gürcistan'ın %60'ı tarafından tanınan, bilinen bir dernek haline geldi. Bizler 20 yıldır bunun için uğraşıyoruz ve bence başardık."*[437]

3.2.7.4. Gürcistan Dostluk Derneği

Kamu diplomasisinin ruhuna uygun çalışmalar yürüten sivil toplum örgütleri kervanına Gürcistan Dostluk Derneği adlı kuruluş da katılmaktadır. Derneğin üye sayısı 2019 yılında yapılan son toplantıda 212 olarak kayda geçirilmiştir. Üyelerin büyük çoğunluğunu Gürcüler ve Gürcü kökenli Türkler oluşturmaktadır.[438] Türk ve Gürcü halkları arasındaki dostluğu pekiştirmek amacıyla İstanbul'da, 2004 yılında hayata

---

[434] "GÜRTİAD Etkinliği", *Gürcü ve Türk İş Adamları Derneği*, http://gurtiad.ge/gurtiad-2020-yili-21-subat-tarihinde-mercure-tbilisi-old-town-otelinde-etkinlik-gerceklestirdi/, (28.02.2021).

[435] "Türk İş Adamlarından Tiflis'teki Selzedelere Yardım", *Haberler.com*, 07.07.2015, https://www.haberler.com/turk-is-adamlarindan-tiflis-teki-selzedelere-7487765-haberi/, (28.02.2021).

[436] "GÜRTİAD Korona Virüsünün Yayılmasına Karşı Kampanyaya Katıldı", *Gürcü ve Türk İş Adamları Derneği*, http://gurtiad.ge/gurtiad-korona-virusunun-yayilmasina-karsi-kampanyaya-katildi-2/, (28.02.2021).

[437] 16.03.2021 tarihinde Gürcü ve Türk İş Adamları Derneği Yönetim Kurulu Üyesi Mehmet Melek ile yapılan mülakat.

[438] 21.03.2021 tarihinde Gürcistan Dostluk Derneği Başkanı Ali Rıza Altunel ile yapılan mülakat.

geçirilen bu dernek Türkiye'deki Gürcüler[439] ile Gürcistan arasındaki bağların kuvvetlenmesine çalışmaktadır.

Dernek eğitim alanındaki etkinliklere büyük önem atfetmektedir. Bu bağlamda kitap yayımlanması ve belgeseller hazırlanması ya da var olan eserlerin çevirilerinin yapılması derneğin önem verdiği çalışmalardandır. Tablo 15'te bahsi geçen kuruluş tarafından yayımlanan kitap ve belgesel çalışmaları yer almaktadır.

Tablo 15: Gürcistan Dostluk Derneği'nin Kitap ve Belgesel Çalışmaları

Yıl	**Eser**
2008	Tskhovreba Muhammadisa (Hz. Muhammed'in Hayatı)
2010	Osmanlı Gürcüleri
2012	Osmanlı Arşiv Kayıtlarında Gürcistan ve Gürcüler
2013	Gürcüce Kur'an-ı Kerim Meali
2013	Osmanlı Gürcüleri Belgeseli
2015	Acaralı Bicanoğlu Ailesinin Tarihi
2015	Kitap Amba Besarioni
2015	Neden Müslüman Oldular?
2018	Osmanlı Arşiv Kayıtlarında 93 Harbi Batum Muhacirleri

Kaynak: Gürcistan Dostluk Derneği tarafından verilen bilgiler ışığında yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 15'te görüldüğü üzere Dernek tarafından sekiz kitap ve bir belgesel çalışması yapılmıştır. Bu çalışmalardan üç tanesi İslam dini ile ilgili yayınlardan oluşmaktadır.

Kitap ve belgesel çalışmalarının dışında söz konusu dernek tarafından tarihi ve kültürel konularda sempozyumlar da düzenlenmektedir. Sempozyumlardan ilki 6-8 Mayıs 2016 tarihleri arasında Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi ev sahipliğinde yapılmış olan "Uluslararası Gürcistan'da İslamiyet'in Dünü Bugünü Yarını" konulu sempozyumdur. Diğer bir sempozyum ise yine adı geçen üniversitenin ev sahipliğinde 25-26 Kasım 2017

[439] Ali Rıza Altunel, Türkiye Gürcüleri hakkında şu ifadeleri dile getirmiştir; "*Bizi Allah Gürcü olarak yaratmış ama bu kendimi farklı hissetmemi gerektirmez. Biz Türkiye'deki %99'u Müslüman olan Türk, Laz, Kürt, Çerkez, Acem, Arap gibi her türlü ırkla beraber kardeşçe, birlik ve beraberlik içinde yaşamış etnik unsuruz. Bizim Gürcü kökenli olmamız Türkiye'den ayrı olmamızı düşünmemizi gerektirmiyor. Ayrıca bizi ötekileştiren bir durum da söz konusu değil. Türkiye Cumhuriyeti içerisinde hiç kimseden bize karşı olumsuz, ötekileştirici bir yaklaşım söz konusu olmadı. Aşağı yukarı 45 vilayete dağılmış bir topluluğuz ve her yerde kardeşçe yaşıyoruz.*"

tarihinde gerçekleştirilen "Uluslararası 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın 140. Yılında Kafkas Göçleri ve Etkileri" başlıklı sempozyumdur. Ayrıca bu sempozyumlarda sunulan bildiriler dernek tarafından kitap olarak basılmıştır.[440] Bu sempozyumlara Türkler ve Gürcüler ağırlıklı olmak üzere Azerbaycan ve İran gibi bölge ülkelerinden de bilim insanları katılmışlardır. İlk sempozyumda 32'si Türk, 12'si Gürcü, dördü Azerbaycan Türkü ve biri İranlı olmak üzere toplamda 49 katılımcı tarafından bildiri sunulurken ikinci sempozyum da ise 21 Türk ve 6 Gürcü tarafından konuya dair bildiriler takdim edilmiştir.

Derneğin önem verdiği bir diğer husus ise Gürcü dilinin muhafaza edilmesidir. Bu bağlamda dernek tarafından kurslar verilmektedir. 2007 yılında başlatılan Gürcüce kursları 2017 yılına kadar sürmüştür. Geçen bu süre zarfında dernek, Gürcücenin halk eğitim merkezlerinde de okutulabilmesi için programlar ve kitaplar oluşturmuştur. Kitaplar, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Gürcü Dili ve Edebiyatı Bölümü ile işbirliğinde yazılmıştır. Geliştirilen program ve yazılan kitapların Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kabul edilmesiyle Türkiye'nin her yerinde Gürcüce kursları tertiplenmesinin önü açılmıştır. Gürcü kökenli Türklerin yoğun olarak bulunduğu bölgelerde kursların, halk eğitim merkezleri tarafından verilmeye başlanmasıyla birlikte dernek tarafından kurs düzenlenmesine ihtiyaç kalmamıştır.[441]

Dernek, eğitim alanı dışında Gürcistan tanıtım günleri, Türk-Gürcü dostluk geceleri, Kutlu Doğum Haftası ve insani yardım etkinlikleri de tertiplemektedir.[442] Örneğin, 2008 yılında Rusya ile yapılan savaş sonrasında ihtiyaç sahiplerine 11 tır gıda ve sağlık yardımı gönderilmiştir.[443]

---

[440] Gürcistan Dostluk Derneği tarafından 01.03.2021 tarihinde gönderilen elektronik posta.
[441] 21.03.2021 tarihinde Gürcistan Dostluk Derneği Başkanı Ali Rıza Altunel ile yapılan mülakat.
[442] Gürcistan Dostluk Derneği, *Faaliyet Raporu*, http://www.gdd.org.tr/uploads/belge/tanitim_raporu.pdf, (27.02.2021).
[443] 21.03.2021 tarihinde Gürcistan Dostluk Derneği Başkanı Ali Rıza Altunel ile yapılan mülakat.

3.2.7.5. Türk-Gürcü Eğitim ve Kültür Vakfı

Türk-Gürcü Eğitim ve Kültür Vakfı, 18 Haziran 2000 tarihinde İstanbul'da kurulmuş sivil toplum örgütlerinden biridir.[444] Vakfın temelleri 1996 yılında kurulan Eduard Shevardnadze Türkiye-Gürcistan Dostluk ve Dayanışma Vakfı'na dayanmaktadır. Bu vakıf daha sonra İstanbul Gürcü Katolik Kilise'ne ait beş dönümlük arazi üzerinde Gürcü Kültür Merkezi kurulmasıyla evrim geçirmiş ve Türk-Gürcü Eğitim ve Kültür Vakfı'na dönüşmüştür. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na göre vakıflara üyelik söz konusu olmadığından kuruluşun üye sayısı birinci Mütevelli Heyet Toplantısına davet edilen 140 kişinin üyeliği ile sınırlıdır.[445] Vakfın kuruluş amaçları arasında; Türkiye ve Gürcistan arasındaki dostluk, dayanışma ve iyi komşuluk ilişkilerinin gelişmesine katkı sağlamak, Türk ve Gürcü kültürleri üzerine araştırmalar yapmak ve iki ülkenin eğitim, sağlık, spor ve edebiyat alanlarındaki işbirliği çalışmalarını desteklemek gibi hususlar yer almaktadır.[446] Ayrıca bu kuruluş, Türkiye'de bulunan Gürcü sivil toplum örgütlerinin Gürcistan ile olan ilişkilerini düzenlemek amacı da gütmektedir.[447]

Bu sivil toplum örgütü de Gürcistan Dostluk Derneği gibi Türkiye'de bulunan Gürcüler[448] tarafından kurulmuştur. Dolayısıyla söz konusu vakfın çalışmaları daha çok Türkiye'deki Gürcüler ile ilgilidir. Ancak vakfın Gürcistan'da gerçekleştirdiği faaliyetler Türk kamu diplomasisinin başarısına katkı sağlamaktadır. Örneğin, Vakfın temelini

---

[444] Türk-Gürcü Eğitim ve Kültür Vakfı, *Tarihçe*, http://www.turkgurcuvakfi.com/tarihce.asp, (03.03.2021).
[445] 11.03.2021 tarihinde Türk-Gürcü Eğitim ve Kültür Vakfı Genel Müdürü Mevlüt Artvinli ile yapılan mülakat.
[446] Türk-Gürcü Eğitim ve Kültür Vakfı, *Vakfın Amaçları (Özet)*, http://www.turkgurcuvakfi.com/amaclar.asp, (03.03.2021).
[447] 11.03.2021 tarihinde Türk-Gürcü Eğitim ve Kültür Vakfı Genel Müdürü Mevlüt Artvinli ile yapılan mülakat.
[448] Mevlüt Artvinli, Türkiye Gürcüleri hakkında şu ifadeleri dile getirmiştir; *"İnsan doğduğu zaman iki şeye kendi elinde olmadan sahip olur, birincisi etnisite diğeri de dindir. Nerde doğarsanız o toplumun dinini kabul edersiniz o toplum hangi etnik gruptansa onun mensubu olursunuz. Türkiye'de de bizler, kendimizi tabi ki bir etnik grup olarak nitelendiriyoruz. Örneğin ben doğduğum zaman Gürcüce konuşuyordum, ana dilim Gürcüceydi. İlkokula gittim öğretmen bir şey anlatıyor ben anlamıyorum. Benim evde öğrendiğim dil başka okulda konuşulan başka. O zamanlardan bunu sorgulamaya başlamıştım. Ancak Türkiye'deki Gürcü toplumunun %99 bu konuda çok hassastır. Herkes kendini önce Türk vatandaşı olarak bilir, kendisini de Türk olarak tanımlar. Ama Gürcü asıllı olduğunu da söyler. Ben Gürcü asıllı Türküm der, ben hiçbir zaman Gürcülüğünü Türklüğünün önüne çıkaranı görmedim."*

oluşturan Eduard Shevardnadze Türkiye-Gürcistan Dostluk ve Dayanışma Vakfı döneminde, Gürcü asıllı olan Bayar Şahin ve İberya Özkan isimli sanatçıların ve İzmit Folklor Derneği'nin katılımıyla Gürcistan'ın Batum, Kutaisi, Gori ve Tiflis şehirlerinde konserler düzenlenmiştir. Konserlere katılan dönemin Tiflis Büyükelçisi ve Vakfın Genel Müdürü Mevlüt Artvinli arasında şu diyalog geçmiştir; *"Yapmış olduğunuz bu etkinlik için vakfınızı tebrik ediyorum, Türkiye yüz milyon dolar harcasa bile böyle bir tanıtım böyle bir başarı elde edemezdi."*[449]

Türk-Gürcü Eğitim ve Kültür Vakfı, dünya üzerindeki Gürcü diasporaları ile bağların oluşturulması amacıyla Giuli Alasania[450] ve Gürcistan Diasporaya Yardım Vakfı tarafından 25-28 Mayıs 2006 tarihleri arasında Tiflis'te düzenlenen uluslararası konferansa iştirak etmiştir. Konferansın açılışında konuşan Türk-Gürcü Eğitim ve Kültür Vakfı Genel Müdürü Mevlüt Artvinli, Türklerin ve Gürcülerin kardeş gibi yaşadıklarını, Türkiye'de en ufak bir ayrımcılığa uğramadıklarını ve iki ülke arasındaki ilişkilerin her alanda geliştirilmesinin gerekliliğini vurgulamıştır.[451] Şüphesiz bu ifadeler toplantıya katılan üst düzey yöneticiler ve diğer ülkelerden gelen Gürcülerin Türkiye hakkındaki düşüncelerini olumlu yönde etkilemiştir. Vakıf, Gürcistan Hükümeti tarafından düzenlenen diğer etkinliklere de -Uluslararası Gürcistan Diaspora Forumu (2007), Uluslararası Chveneburi Festivali (2007), Gürcistan Diaspora Bakanlığı Gürcü Sivil Toplum Örgütleri Toplantısı (2010)- katılmakta ve Türkiye hakkında memnuniyet verici ifadeler dile getirmektedir.[452] Vakfın bu toplantılara katılmadaki amacı Türkiye Gürcülerinin, tanıtımını sağlamaktır. [453]

---

[449] 11.03.2021 tarihinde Türk-Gürcü Eğitim ve Kültür Vakfı Genel Müdürü Mevlüt Artvinli ile yapılan mülakat.

[450] 2003 ve 2012 yılları arasında Gürcistan Cumhurbaşkanı Mikheil Saakashvili'nin annesi.

[451] "Tiflis'te Gürcistan'ın Yurtdışında Yaşayan Gürcülerle Köprü Amaçlı Uluslararası Konferansı", *Türk-Gürcü Eğitim ve Kültür Vakfı*, http://www.turkgurcuvakfi.com/haber_detay.asp?t=39, (04.03.2021).

[452] Türk-Gürcü Eğitim ve Kültür Vakfı, *Faaliyetler*, http://www.turkgurcuvakfi.com/faaliyetler.asp, (04.03.2021).

[453] 11.03.2021 tarihinde Türk-Gürcü Eğitim ve Kültür Vakfı Genel Müdürü Mevlüt Artvinli ile yapılan mülakat.

Bu vakıf, İstanbul'da bulunan Gürcü Katolik Kilisesi Vakfı'na ait olan tarihi kütüphanede bulunan Gürcü eserlerinin tasnifini, bakımlarını ve elektronik ortama aktarımını finanse etmiştir. Kütüphane içerisinde bulunan kitapların 8-10 asırlık geçmişi olduğunu belirten Mevlüt Artvinli, yapılan bu işin Gürcü tarihini, kültürünü ve dilini muhafaza etme ve gelecek nesillere aktarma bakımından önemli bir rol oynadığını belirtmektedir.[454] Vakıf, Gürcü kültürünü, tarihini ve dilini yaşatma çabalarında Gürcistan Hükümeti tarafından herhangi bir maddi yardım görmemektedir. Yapılan çalışmalar vakfın kendi öz kaynaklarından finanse edilmektedir. Bu yönde yapılan çalışmalardan biri de Gürcüce dil kurslarının düzenlenmesidir.[455]

Vakıf tarafından yukarıda dile getirilenler dışında şu faaliyetler yapılmıştır: 20 Haziran-20 Ağustos 2001 tarihleri arasında turizm bölümünde eğitim alan 35 Gürcü öğrencinin Antalya ve Muğla şehirlerinde staj yapmaları sağlanmıştır. Türkiye'de öğrenim gören 61 Gürcü öğrenciye 2006 yılında burs tahsis edilmiştir. Vakıf eğitim alanı dışında insani yardım faaliyetlerinde de bulunmaktadır. Örneğin, 25 Nisan 2002 tarihinde Tiflis'te meydana gelen depremde zarar görenler için bir tır gıda ve temizlik malzemesi yardımı yapılmıştır. Yine 2005 yılında başkentte meydana gelen sel baskınında zarar gören muhtaç aileler için gıda yardımı yapılmıştır.[456] Türk-Gürcü Eğitim ve Kültür Vakfı, kurucularının yaşlanması ve vakfın finansal gücünün zayıflaması nedeniyle son yıllarda yeterince faal olamamıştır.[457]

Yukarıda bahsi geçen sivil toplum örgütleri eğitim ve insani yardım konularındaki çalışmalara ağırlık vermektedirler. Yapmış oldukları bu çalışmalar ile Türk kamu diplomasisinin muvaffakiyetine yardımcı olmaktadırlar.

---

[454] 11.03.2021 tarihinde Türk-Gürcü Eğitim ve Kültür Vakfı Genel Müdürü Mevlüt Artvinli ile yapılan mülakat.
[455] 11.03.2021 tarihinde Türk-Gürcü Eğitim ve Kültür Vakfı Genel Müdürü Mevlüt Artvinli ile yapılan mülakat.
[456] Türk-Gürcü Eğitim ve Kültür Vakfı, *Faaliyetler,* http://www.turkgurcuvakfi.com/faaliyetler.asp, (04.03.2021).
[457] 11.03.2021 tarihinde Türk-Gürcü Eğitim ve Kültür Vakfı Genel Müdürü Mevlüt Artvinli ile yapılan mülakat.

3.2.8. Türk Dizileri

Ülkeler, kamu diplomasisinin en önemli araçlarından olan geleneksel ve yeni medya aracılığıyla yabancı kamuoylarına mesajlar iletebilmektedirler.[458] Bu bağlamda geleneksel medyanın bünyesinde barındırdığı diziler kamu diplomasisi için oldukça önem arz etmektedir. Diziler vasıtasıyla bir ülkenin yaşam tarzı, giyimi ve kuşamı, yemek çeşitleri, müziği, edebiyatı ve sanatı gibi tüm kültürel unsurlar yabancı kamuoyuna aktarılabilmektedir. Bu sayede yabancı kamuoyu üzerinde bir etki oluşturulabilmektedir. Türkiye'de özel kanalların 1990'lı yıllarda yayına başlamaları ile dizi sektörü gelişmeye başlamıştır.[459] Sektörde atılan doğru adımlar, bu dizileri ulusal olmaktan çıkarmış ve yurt dışında da önemli bir izleyici kitlesine ulaşmalarına yol açmıştır. 2020 yılı itibarıyla 120'den fazla Türk dizisi 156 ülkeden milyonlarca kişi tarafından takip edilmiştir.[460] Dizilerde bulunan kültürel unsurlar -gelenekler, yemekler, kıyafetler, müzikler, parklar, müzeler, turistik yerler, camiler, İstanbul vb.- vasıtasıyla Türkiye'nin yabancı kamuoyu tarafından tanınırlığı artmış ve söz konusu ülkeler için bir cazibe merkezi haline gelmiştir. Dolayısıyla diziler, Türk kamu diplomasisinin başarısını doğrudan etkileyerek Gürcistan da dâhil olmak üzere yayımlandığı ülkelerde Türkiye'nin görünürlüğünü artırmıştır.[461] Türk dizileri, birçok ülkede olduğu gibi Gürcü toplumunun da beğenisini kazanmıştır. Bunda, bu dizilerin Türk ve Gürcü kültürleri arasındaki benzerlikleri gün yüzüne çıkarması -aile bağları, komşuluk ilişkileri, misafirperverlik, belli olaylara verilen benzer tepkiler- oldukça etkili olmuştur.[462] Bir başka görüşe göre ise kültürel özelliklerden çok Türk dizilerinin ucuza ithal edilmesinden ötürü ülke kanallarında çok sayıda Türk dizisi yer almakta ve izleyecek bir şey bulamayan Gürcü halkı bu dizileri tercih etmektedir.[463]

---

[458] Yunus Emre Ökmen-Oğuz Göksu, "Kültürel Diplomasi Bağlamında Türk Dizilerinin İhracatı ve Kültür Aktarımına Katkısı: 'Diriliş Ertuğrul' Örneği", *Kamu Diplomasisinde Yeni Yönelimler*, Editör: Oğuz Göksu, 1. Baskı, Literatürk Academia, Konya 2019, s. 247.
[459] Ekmel Geçer, "Türk Dizileri Üzerine Kültürel ve İdeolojik Bir Değerlendirme: Made in Turkey", *Mütefekkir*, Cilt 2, Sayı 3, Yıl 2015, s. 14.
[460] Faruk Yazar, "Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Türk Dizi Sektörünün Değerlendirilmesi", *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 4, Sayı 3, Yıl 2020, s. 533.
[461] Zurab Batiashvili, "Rbili Dzalis Taviseburebani Turkuli Serialebis Magalitze", *Saqartvelos Strategisaa da Saertashoriso Urtiertobata Kvlevis Pondi*, No: 137, Tbilisi 2020, s. 3.
[462] 15.05.2021 tarihinde Gürcü esnaf Pati Mgvdeladze ile yapılan mülakat.
[463] 18.05.2021 tarihinde Gazeteci Giorgi Chikviladze ile yapılan mülakat.

Ülkenin henüz SSCB'den bağımsız olmadığı 1986 yılında, Sovyet televizyonlarında gösterilen ilk Türk dizisi olan "Çalıkuşu", Gürcistan'da hâlen adından söz ettirmektedir.[464] Ancak Gürcü toplumunda 2010 yılından itibaren adeta bir Türk dizisi furyası başladığı dile getirilebilir.[465] Söz konusu tarihten sonra Gürcistan televizyonlarında onlarca Türk dizisi gösterime girmiştir. Bu ülkede yayımlanan dizilerden bazıları; Asi, Binbir Gece, Aşk-ı Memnu, Muhteşem Yüzyıl, Aşk ve Ceza, Öyle Bir Geçer Zaman Ki, Siyah Beyaz Aşk, Çukur, Erkenci Kuş, Kuzgun, Hercai, Bir Zamanlar Çukurova şeklinde sıralanabilir. Bunlardan "Aşk ve Ceza, Bir Zamanlar Çukurova ve Muhteşem Yüzyıl" isimli yapımlar en çok takip edilen diziler arasında yer almaktadır. Bu bağlamda iş o raddeye varmıştır ki "Aşk ve Ceza" dizisinin oyuncusu Murat Yıldırım'ın canlandırdığı Savaş karakterinin adı Müslüman ve gayrimüslim Gürcüler tarafından çocuklarına isim olarak verilmiştir.[466] Yine "Muhteşem Yüzyıl" dizisinde sürekli dile getirilen *"Destur Sultan Süleyman geldi"* repliği, sokakta oyun oynayan 5-6 yaşlarındaki Gürcü çocukların, oyunlarının bir parçası olmuştur.[467] Günümüzde en çok izleyici kitlesine sahip dizilerden biri olan "Bir Zamanlar Çukurova" isimli dizinin yayımlandığı İmedi TV, kanalın izlenme oranlarını daha da yükseltmek için dizinin yeni sezon tanıtımına yönelik dizi oyuncuları ile röportajlar yapmıştır. Bu dizinin tanıtımı için gösterilen reklam filminde Gürcü kadınların tıpkı Türk hemcinsleri gibi cezvede kahve pişirip içtikleri ve hatta bir ölüm sahnesinde ellerini dizlerine vurarak ağladıkları görülmektedir.[468] Bu reklam içerisinde Türk kültürüne ait ögelerin yer alması Gürcistan'da Türk dizilerinin etkilerini kanıtlar niteliktedir.

Kamu diplomasisi araçlarından biri de ünlülerin kullanılmasıdır. Ünlü şahsiyetlerin verecekleri mesajlar hayranları üzerinde etki bırakmaktadır. Türk dizi ve

---

[464] "Spisok Turetskih Serialov, Pokazannih B Rossii", *Teleserial.com*, 04.03.2014, http://www.teleserial.com/story/25262-tureckie-seriali-v-rossii/, (08.04.2021).

[465] "Serialidan Serialamde", *Media Checker*, 20.04.2017, https://www.mediachecker.ge/ka/blogio/article/49853-serialidanserialamde, (08.04.2021).

[466] Ali Eyüpoğlu, "25 Yıl Sonra Gürcistan", *Milliyet*, 23.07.2015, https://www.milliyet.com.tr/cadde/ali-eyuboglu/25-yil-sonra-gurcistan-2091812, (09.04.2021).

[467] Aynı yerde.

[468] "Ertkhel Chukurovashi" *İmedi*, 21.03.2021, https://www.imedi.ge/ge/video/72474/ertkhel-chukurovashi, (09.04.2021).

filmlerinde boy gösteren ünlülerin Gürcistan'daki bilinirlikleri günden güne artmaktadır. Bu kişiler arasında; Tuba Büyüküstün, Meryem Uzerli, Bergüzar Korel, Fahriye Evcen, Beren Saat, Cansu Dere, Halit Ergenç, Murat Yıldırım, Burak Özçivit, Çağatay Ulusoy ve Kıvanç Tatlıtuğ gibi oyuncular yer almaktadır.[469] Bu oyunculardan Murat Yıldırım'ın Gürcistan'da büyük bir hayran kitlesi mevcuttur. Başrolde oynadığı "Aşk ve Ceza" isimli dizi ile tanınan Yıldırım, birçok kez bu ülkede hayranları ile buluşmuştur; 2014 yılında, "Yıldızlar Dans Ediyor (Tsekvaven Varskvlavebi)" isimli Gürcü dans yarışmasının beşinci sezonunda jüri üyeliği yapan[470] Yıldırım, yine aynı yıl lösemili çocuklar için yardım kampanyaları düzenlemiş ve Tiflis'te bulunan İashvili Çocuk Hastanesini ziyaret etmiştir.[471] Gürcistan'da geniş bir hayran kitlesi bulunan bir diğer Türk aktör Çağatay Ulusoy'dur. Söz konusu aktör ise Beri Andrias Vakfı'nın 2019 yılında Tiflis'te kanserli çocuklar yararına düzenlediği yardım kampanyasına katılmıştır.[472] Gürcistan'da büyük bir hayran kitlesi olan Yıldırım ve Ulusoy'un katılmış oldukları bu programlarda Türk kültürü ve yaşam tarzı adına verdikleri mesajlar önemli ve etkili olmuştur.

Türk dizileri ve oyuncuları Gürcü toplumunun büyük bir kesimini etkisi altına almayı başarmıştır. Ancak bu dizilerin etkisi Gürcistan içinde bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir.[473] Ayrıca Gürcistan vatandaşları Türk dizilerinden etkilenerek çocuklarına Türkçe isimler verebilmektedirler. Örneğin, 2018 yılında Gürcistan'da dünyaya gelen 51.138 bebeğin[474] 159'una Türk dizilerinde oynayan karakterlerin isimleri verilmiştir. Bu isimleri; Damla (65), Zehra (35), Onur (32) ve Elif (27) şeklinde sıralamak

---

469 "2019 Tsilis 20 Yvelaze Simpatiuri Turki Msakhiobi Mamakatsi" *Qartuli Azri*, 19.02.2019, http://qartuliazri.reportiori.ge/inside.php?menuid=67&id=35231, (11.04.2021); "Gamorcheuli Turki Msakhiobebis Top Ateuli", *İntermedia.ge*, 12.07.2015, intermedia.ge/სტატია/63014-გამორჩეული-თურქი-მსახიობების-ტოპ-ათეული/77/, (12.07.2021).

470 "Savash Baldari Tsekvaven Varskvlavebis Zhiuris Tsevri İkneba", *Kvira Media Holdingi*, 27.10.2014, http://kvira.ge/105940, (11.04.2021).

471 "Murat İldirimi Leikemiit Daavadebul Bavshvebs -Tkveni Gulistvis Chamovedi" *İnterpresniusi*, 28.04.2014, https://www.interpressnews.ge/ka/article/279542-murat-ildirimi-leikemiit-daavadebul-bavshvebs-tkveni-gulistvis-chamovedi, (11.04.2021).

472 "Turki Msakhiobi Chagatai Ulusoi Saqartveloshia", *İmedinews*, 10.05.2019, https://imedinews.ge/ge/kultura/105235/turqi-msakhiobi-chagatai-ulusoi-saqartveloshia, (11.04.2021).

473 Zurab Batiashvili, "Rbili Dzalis…, s. 9.

474 "Mosakhleoba da Demograpia", *Saqartvelos Statistikis Erovnuli Samsakhuri*, https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/316/mosakhleoba-da-demografia, (18.04.2021).

mümkündür.[475] Bu 159 çocuğun 112 tanesi (%70,5) Azerbaycan Türklerinin yoğun olarak yaşadıkları Kvemo Kartli bölgesinde kümelenirken geri kalan 47 çocuk (%29,5) ise ülkenin diğer bölgelerine dağılmıştır.[476] Bu durum Gürcistanlı Azerbaycan Türklerinin, Türk dizilerinden daha fazla etkilendiklerini göstermektedir.

Dizi ve filmler kültür aktarımının haricinde dil öğreniminde de önemli bir rol oynamaktadır.[477] Nitekim Gürcistan'da 2010 yılından sonra yayımlanmaya başlayan Türk dizileri, bu ülkede Türkçeye olan ilgiyi hissedilir derecede artırmıştır.[478] Örneğin, Batum Başkonsolosluğu'nun 1997-2010 yılları arasında düzenlemiş olduğu Türkçe kurslarına toplam olarak 1.818 kişi katılırken 2010-2019 yılları arasında bu sayı 2.840'a yükselmiştir.[479] Yine "Kafkas Araştırmaları Merkezi" tarafından 2017 yılında Gürcistan'da "Türkçe Bilgisi" başlıklı bir araştırma yapılmıştır. Söz konusu araştırmaya 2.493 kişi katılmıştır. Yapılan bu araştırmada katılımcıların %15'inin (~374 kişi) Türkçe bilgisinin -başlangıç (4), orta (8), ileri (3)- olduğu %85'inin ise olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.[480] Merkez tarafından aynı araştırma 2019 yılında 2.927 katılımcı ile tekrarlanmış ve bu araştırma sonucunda ise %2'lik bir artış ile Türkçe bilenlerin oranı -başlangıç (6), orta (8), ileri (3)- %17'ye (~498 kişi) yükselmiş, bilmeyenlerin oranı ise %83'e gerilemiştir.[481] Ayrıca Gürcistan'ın Kutaisi şehrinde bulunan Akaki Tsereteli Devlet Üniversitesi'nin Türkoloji Bölümü'nde asistan olarak görev yapan Maka

---

[475] "Romeli Turkuli Serialebis Gmirebis Sakhelebs Arqmeven Qartveli Mshoblebi Shvilebs", *Ambebi.ge*, 12.12.2018, https://www.ambebi.ge/article/229965-romeli-turkuli-serialebis-gmirebis-saxelebs-arkmeven-kartveli-mshoblebi-shvilebs/,(18.04.2021).

[476] "Manipulatsia, Titkos Saqartveloshi Serialebis Gavlenit Bavshvebs Turkul Sakhelebs Arkmeven", *Mitebis Detektori*, 06.08.2019, https://www.mythdetector.ge/ka/myth/manipulatsia-titkos-sakartveloshi-serialebis-gavlenit-bavshvebs-turkul-sakhelebs-arkmeven, (18.04.2021).

[477] Dilber Zeytinkaya, "Filmler Yabancı Dil Öğretiminde Nasıl Etkin Bir Şekilde Kullanılabilir?", *Turkophone*, Cilt 5, Sayı 5, Yıl 2018, s. 31.

[478] "Türk Dizileri Gürcistan'da Türk Dilinin Elçileri Oldu", *Anadolu Ajansı*, 28.11.2019, https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/turk-dizileri-gurcistanda-turk-dilinin-elcileri-oldu/1657785, (21.04.2021).

[479] T.C. Batum Başkonsolosluğu tarafından 22.01.2021 tarihinde konuya ilişkin gönderilen elektronik posta.

[480] "Turkuli Enis Tsodna", *Caucasus Research Resource Center*, Nisan 2017, https://www.caucasusbarometer.org/ge/na2017ge/KNOWTUR/, (21.04.2021).

[481] "Turkuli Enis Tsodna" *Caucasus Research Resource Center*, Nisan 2019, https://www.caucasusbarometer.org/ge/na2019ge/KNOWTUR/?fbclid=IwAR19jbNkyhcM-zCF0TUNdknqgaHaC-f_6kpjXhFoRgivnaiFr1_m94lHHeo, (21.04.2021).

Susareishvili de konuya ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: "Türk dizileri Gürcistan'da Türkçenin tanınmasında ve öğreniminde etkilidir diyebilirim. Bu dizilerden etkilenerek Türkoloji Bölümü'nü seçen öğrencilerim dahi oldu. Dizilerin yanında bu yapımlarda çalan şarkılar, dizi karakterleri ve onların yaşam şekilleri de etkilidir."[482] Yukarıda yapılan değerlendirmeler doğrultusunda Türk dizilerinin Gürcistan'da Türkçe öğrenimini teşvik ettiği ileri sürülebilir. Ancak bu bağlamda Türk dizilerinin Gürcüce seslendirilmesinin Türkçe öğrenimine ket vuracak mahiyette olduğunun belirtilmesi gerekmektedir.

Her ne kadar Türk dizileri Gürcü toplumunun geniş kesimlerinde hüsnü kabul görseler de bazı kesimler, bu dizilerin Gürcü kültürünü yozlaştırdığını ve ülke içerisinde Türk kültürünü güçlendirdiğini düşünmektedirler.[483] Bu düşüncelere gerek sosyal medyada gerekse Türk dizilerinin yayımlandığı internet sitelerinde yer alan izleyici yorumlarında rastlanmaktadır. Örneğin, Gürcü ebeveynlere hitap eden "Ebeveynler (Mshoblebi)" isimli çevrimiçi sayfada, Türk dizilerinin çocuklar üzerinde olumsuz etkiler bıraktıkları iddia edilerek anne ve babalara yavrularını bu dizilerden men etmeleri tavsiye edilmektedir.[484] Bir başka çevrimiçi sayfa olan "For.ge" isimli sayfa ise bu dizilerin Gürcistan'da Türk kültürünü yaydığını dahası Osmanlı'nın kılıç ile yapamadığı kültürel açılımı, Türkiye'nin diziler aracılığıyla gerçekleştirmeye çalıştığını iddia ederek takipçilerine bu dizilerin izlenilmesinden vazgeçilmesi yönünde tavsiyelerde bulunmaktadır.[485] Konu hakkında Gürcü Esnaf Maguli Kavelashvili ise diziler hakkında "Türkiye'nin böyle bir amaç güttüğünü ya da bu dizilerin Gürcü kültürünü yozlaştırdığını düşünmüyorum. İki ülke kültüründe birçok ortak nokta zaten var bunda dizilerin hiçbir

[482] 23.05.2021 tarihinde Akaki Tsereteli Devlet Üniversitesi Türkoloji Bölümü Asistanı Maka Susareishvili ile yapılan mülakat.
[483] "Akhali Tipis Serialebi Turkuli Ekspansia Saqartveloshi", *Top Information Agency*, 26.09.2013, https://tia.ge/80901-axali-tipis-serialebi-turquli-eqspansia-saqartveloshi.html, (01.05.2021).
[484] "Ra Dainakha Gakhangrdzlivebulis Mastsavlabelma Problema, Romelits Bavshvebs Ojakhidan Mohyveba", *Mshoblebi.ge*, 21.10.2019, https://www.mshoblebi.ge/ganathleba/aqtualuri/16372-ra-dainakha-gakhangrdzlivebulis-mastsavlebelma-problema-romelic-bavshvebs-ojakhidan-mohyveba.html, (01.05.2021).
[485] "Turkuli Kulturuli Ekspansia Daitsqo", *For.ge*, 29.09.2013, https://for.ge/view/26044/Turquli-kulturuli-eqspansia-daiwyo.html, (04.05.2021).

etkisi yoktur." ifadelerini dile getirmiştir.[486] Gazeteci Giorgi Chikviladze ise "Gürcistan'da sadece Türk dizileri yok, diğer ülkelerin dizileri ya da filmleri de var. Bence hiçbir ülke diziler ile Gürcü kültürünü bozamaz. Türkiye de diğer bütün ülkelerin yaptığı gibi diziler vasıtasıyla kendi ülkesinin ve kültürünün reklamını yapıyor. Ben bunda bir kötülük düşünmüyorum." şeklinde görüş bildirmiştir.[487]

4. Sonuç

Bu bölümde, çalışmanın analitik yapısında ortaya atılan sorular ve hipotezlerin denenmesiyle ortaya çıkan sonuçlar ele alınacaktır. Bunlara ek olarak konuya ilişkin görüş ve önerilere yer verilecektir. Çalışmanın "Giriş" bölümünde belirtilen araştırma soruları çerçevesinde "Türkiye, kamu diplomasisi ve bir yumuşak güç unsuru olan kültürünü doğru ve etkili bir şekilde kullanırsa Gürcistan üzerinde daha etkili olur." şeklinde hazırlanan hipotez sınanmıştır. Neticede, araştırma soruları belirtilen hipotezin bağımlı değişkeni (Türkiye'nin Gürcistan üzerindeki etkisi) ile bağımsız değişkenini (Türkiye'nin kamu diplomasisi ve yumuşak güç unsurlarını doğru ve etkili kullanması) açıklamada başarılı olmuştur.

Çalışmanın araştırma soruları ve hipotezi, Tufts Üniversitesi (ABD) bünyesinde kurulan Fletcher Hukuk ve Diplomasi Okulu'nun Dekanı Edmund Asbury Gullion tarafından 1965 yılında ortaya atılan ve 1990 yılında Joseph Samuel Nye'nin tanımını yaptığı yumuşak güç kavramı ve dış politikada daha fazla önem kazanan kamu diplomasisi yaklaşımı ile değerlendirilmiştir. Bu yaklaşıma göre devletler, uluslararası alanda elde etmek istedikleri çıkarlarına sert güç unsurlarına başvurmadan yumuşak güç kullanarak ulaşabilmektedirler. Bir devletin yumuşak gücünü, ekonomik gelişmişlik, refah seviyesi, demokratikleşme seviyesi, sosyal ve insani gelişmişlik düzeyi, insanlığa saygı, çevre duyarlılığı, tarihsel birikim, kaliteli eğitim, sanatsal, bilimsel ve teknolojik gelişmişlik gibi unsurlar oluşturmaktadır. Bu unsurların niteliklerinin yükselmesiyle birlikte ülkeler çekim

[486] 15.05.2021 tarihinde Gürcü Esnaf Maguli Kavelashvili ile yapılan mülakat.
[487] 18.05.2021 tarihinde Gazeteci Giorgi Chikviladze ile yapılan mülakat.

merkezleri haline gelirler. Ancak şu nokta belirtilmelidir ki uygulamaya konulmayan yumuşak güç diğer ülkeler üzerinde etkili olmayacaktır. Yumuşak gücün pratiğe dökülmesi yani kamu diplomasisi politikalarının geliştirilmesi gereklidir. Kamu diplomasisi ile bahsi geçen yumuşak güç unsurları yabancı halklara aktarılmalı ve onlar üzerinde olumlu bir imaj oluşturulmalıdır. Ülkeler oluşturulan bu etki ile uzun vadede ulusal hedeflerine ulaşabilmektedir. Zira Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası politikada kamuoyları ve sivil toplum oldukça önem kazanmıştır.

Türkiye, ağırlıklı olarak 2002 yılı sonrasında dış politikasında yumuşak güç ve kamu diplomasisine yer vermeye başlamıştır. Bu bağlamda alana yönelik kurumsallaşma girişimleri ve kamu diplomasisinin ruhuna uygun politikaların geliştirilmesiyle beraber yumuşak güç politikaları ete kemiğe bürünmeye başlamıştır. Türk kamu diplomasisinin tatbikat sahalarından biri komşusu olan Gürcistan'dır. Bu ülke ile Türkiye arasındaki resmi ilişkiler 1992 yılından sonra sürekli bir şekilde gelişme göstermiştir. Coğrafi konumu itibariyle Türkiye için oldukça önemli bir yerde bulunan Gürcistan, Türk dış politikasında öncelikli ülkelerden biridir. Ankara'nın, Kafkasya ve Orta Asya ülkeleri ile ilişkilerini sürdürmesinde ve bu bölgelerden gelen enerji kaynaklarının uluslararası pazarlara nakledilmesinde bir geçiş ülkesi rolü oynaması Türkler açısından bu ülkenin neden öncelikli olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda BTC petrol boru hattı, BTE doğalgaz boru hattı ve KTB demir yolu hattı oldukça önemlidir.

İki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi ve uzun vadede Türkiye'nin ulusal hedeflerine ulaşmasında bu ülkede gerçekleştireceği kamu diplomasisi faaliyetleri son derece önemlidir. Kamu diplomasisinin önemini geçte olsa kavrayan Türkiye, Gürcistan'daki kamu diplomasisini, kültür ağırlıklı olarak yürütmektedir. Bu demek değildir ki Türkiye, Gürcistan'da kamu diplomasisi faaliyetlerini yalnızca kültür aracılığıyla yapmaktadır. Sağlık, eğitim, ekonomi ve diğer alanlarda da kamu diplomasisi olarak yorumlanabilecek faaliyetlere imza atılmaktadır.

Çalışmada yapılan değerlendirmeler ışığında Türkiye'nin Gürcistan'daki resmi kamu diplomasisi aktörleri TİKA, YEE, YTB, Dışişleri Bakanlığı (Tiflis Büyükelçiliği ve Batum Başkonsolosluğu) ile Kültür ve Turizm Bakanlığıdır. Bunların yanında Diyanet İşleri Başkanlığı ve TRT gibi kurumların Gürcistan'da kamu diplomasisi faaliyetleri mevcut olsa da bunlar oldukça zayıf kalmıştır. Resmi olmayan Türk kamu diplomasisi aktörleri ise Türkiye Kızılay Derneği, İHH, GÜRTİAD, Gürcistan Dostluk Derneği, Türk-Gürcü Eğitim ve Kültür Vakfıdır. Türk kamu diplomasisi bir trene benzetilirse yukarıda sayılan kurum ve kuruluşlar Türk kültürünü, dilini ve diğer değerlerini Gürcistan'a taşıyan vagonlar olarak nitelendirilebilir. Bu kurum ve kuruluşların yanında belediyeler ve diziler de kamu diplomasisinin Gürcistan'da başarıya ulaşmasına katkı sağlamaktadırlar.

Kamu diplomasisinin resmi aktörlerinden olan TİKA, Gürcistan'daki faaliyetlerini Tiflis Koordinasyon Ofisi aracılığıyla sürdürmektedir. Yerine getirdiği faaliyetler, idari, sivil, ekonomi, sosyal ve kültürel alanları kapsayacak şekilde çok geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. TİKA'nın yürüttüğü "Uluslararası Polis Eğitim İşbirliği Projesi", "Dış Ticaret İstatistikleri Eğitim Programı", "Gürcistan Genç Kamu Görevlileri Eğitim Programı", "Vergi Eğitimi Programı" gibi programlar, Gürcistan'da Türkiye'yi tanıyan ve ona sempati duyan kamu çalışanlarının etkilenmesi bakımından oldukça önem taşımaktadır. Ancak bu programlar ile sınırlı sayıda kişiye ulaşılmıştır. Bu çalışmaların yoğunlaştırılması ve katılımcı sayılarının artırılması uzun vadede daha yararlı olacaktır. Eğitim, sağlık, ormancılık, hayvancılık, tarım ve temiz su temininde çok sayıda proje geliştiren TİKA, bu alanlarda oldukça başarılı işler ortaya çıkarmaktadır. Ancak TİKA bu ülkede geliştirdiği projeleri ülke geneline eşit bir şekilde yaymalıdır. Bu projeler, Müslüman Gürcülerin yoğun olarak bulunduğu Acara Bölgesi ve nüfus olarak büyük çoğunluğunu Azerbaycan Türklerinin oluşturduğu Kvemo Kartli Bölgesi'nde uygulanmıştır. Örneğin 2012 ve 2013 yıllarında uygulamaya konulan "Gürcistan'da İçme Suyu Projesi" kapsamında 30 adet su kuyusu açılmış olup, bu kuyulardan on bir tanesi Kvemo Kartli Bölgesi'nde, 15 tanesi ise Acara Bölgesindedir. Bu durum ülke nüfusunun büyük çoğunluğunu oluşturan Hristiyan Gürcüler tarafından yanlış algılamalara sebep olmaktadır.

Türkiye'nin resmi kamu diplomasisi aktörlerinden bir diğeri olan YEE, Gürcistan'daki çalışmalarını 7 Şubat 2012 tarihinde Tiflis'te açmış olduğu YETKM vasıtasıyla yerine getirmektedir. Tiflis YETKM, ülkede Türkçenin öğretimine yönelik pek çok faaliyet icra etmektedir. Bu bağlamda merkez bünyesinde açılmış olan Türkçe kursları önemli bir uygulamadır. Bu kurslar A1 düzeyinden C1 düzeyine kadar farklı dil seviyelerinde verilmektedir. Merkezde açılan kurslarda 2012-2020 yılları arasında toplamda 4.798 kişi Türkçe öğrenmiştir. Tiflis YETKM'nin, Türkçe öğretimi alanındaki başarısından biri de Gürcistan milli eğitim müfredatına Türkçenin seçmeli yabancı dil olarak eklenmesi olmuştur. Bu yöndeki girişimler merkezin açıldığı 2012 yılında başlamış ve yapılan görüşmeler sonucunda, 2013 yılı itibariyle Türkçe seçmeli yabancı dil olarak Gürcü okullarında okutulmaya başlanmıştır. Tercihim Türkçe Projesi olarak anılan bu proje vasıtasıyla 2013-2020 yıllarında arasında 5.214 öğrenci, Türkçeyi seçmeli yabancı dil olarak okumuştur. Projede yer alan okulların tamamının Tiflis'te bulunduğu göz ardı edilmemelidir. Söz konusu projenin ülke geneline yayılmasına yönelik adımlar atılmalı ve kültürün en önemli unsurlarından biri olan dilin daha geniş kitlelere ulaştırılması sağlanmalıdır. Türkçe öğretiminin teşviki amacıyla 2010 yılında başlatılan "Türkçe Yaz Okulu Projesi", Türkçenin yerinde öğretilmesi, Türk kültürü ve Türkiye'nin doğrudan tanıtılması bakımından isabetli bir projedir. Bu projeden, 2013-2019 yılları arasında toplamda 124 Gürcü öğrenci faydalanmıştır.

Türkçenin iletişim dili olması ve dil aracılığıyla bir kültür zemini oluşturulması amacıyla geliştirilen Türkoloji Projesi de kamu diplomasisi politikalarında başarıyı getirecek önemli çalışmalardan biridir. Söz konusu bu proje 2000 yılında TİKA tarafından hayata geçirilmiş olsa da 2011 yılında yapılan bir anlaşma sonucunda YEE'ye devredilmiştir. Gürcistan'da bulunan dört üniversite ve YEE arasında "Türkoloji İşbirliği Protokolü" imzalanmıştır. Tiflis YETKM bu protokol gereğince öğretim elemanları görevlendirerek, teknik ve eğitim materyalleri yardımı yaparak bu üniversiteleri desteklemektedir. Tiflis YETKM ile yukarıda adı zikredilen protokolü imzalayan üniversiteler şu şekildedir: İvane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesi, Akaki Tsereteli Devlet Üniversitesi, Samtskhe-Javakheti Devlet Üniversitesi ve Batum Shota Rustaveli

Devlet Üniversitesi'dir. Tiflis YETKM, Türkoloji Bölümleri'ne dair istatistikleri temiz bir şekilde tutmalıdır. Öğrenci sayılarındaki düşüşlerin nedenleri tespit edilmeye çalışılmalı ve öğrenci sayıları yükseltilmeye çalışılmalıdır. Ayrıca öğretim elemanları ve öğrencilerin katılacakları gelenekselleşmiş akademik toplantıların sayıları artırılmalıdır. YEE'nin ikinci çalışma alanı olan kültür ve sanat konusunda 2012 yılından bu yana pek çok etkinlik yapılmıştır. Geleneksel Türk el sanatları, Türk müziği ve sineması, tiyatro ve gölge oyunu başta olmak üzere çeşitli gösteri sanatları ve Türkiye Haftaları bünyesinde yapılan etkinlikler vasıtasıyla Türk kültürünün Gürcistan'da tanıtımı gerçekleştirilmiştir. Bu yolla Türk kültürüne hayran olan, onu takip eden bir Gürcü topluluğunun oluşturulması amaçlanmıştır. Tiflis YETKM'nin hem Türkçe'nin öğretimi hem de kültür ve sanat faaliyetlerinin tamamına yakını Tiflis'te gerçekleştirilmiştir. Ancak unutulmamalıdır ki Gürcistan sadece Tiflis'ten ibaret değildir. Çalışmalar mutlaka ülke geneline yayılmalıdır. Tiflis YETKM'nin faaliyetleri dikkate alındığında Gürcistan'da kültür temelli kamu diplomasisi çalışmaları yürüten en etkili kurum olduğu söylenebilir.

Gürcistan'a yönelik kamu diplomasisi faaliyetleri yürüten bir diğer resmi kurum ise YTB'dir. Bu kurum görev ve sorumlulukları gereği yurtdışında yaşayan Türklere, akraba topluluklara ve uluslararası öğrencilere yönelik çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalardan akraba topluluklara ve uluslararası öğrencilere yönelik faaliyetler kamu diplomasisi açısından önemlidir. YTB'nin Gürcistan'da bulunan kardeş topluluklara yönelik çalışmalarının cılız kaldığı söylenebilir. Ancak Gürcistan'dan Türkiye'ye eğitim almak amacıyla giden öğrencilere sağlanan "Türkiye Bursları" kamu diplomasisi bağlamında oldukça başarılı bir uygulamadır. Uluslararası öğrenci hareketliliği ev sahibi ülkelerin dillerini ve kültürlerini diğer ülke vatandaşlarına aktardığı ortamlardan biridir. Kamu diplomasisinin uzun süreli iletişim boyutu bu bağlamda büyük önem taşımaktadır. Bahsi geçen burs aracılığıyla 2012-2019 yılları arasında 35.863 uluslararası öğrenci desteklenmiştir. Bu öğrencilerden 330'u Gürcistan uyruklu olarak kayıtlara geçmiştir. Ayrıca bu burs dışında 2013-2020 döneminde toplam 4.913 Gürcü öğrenci kendi imkânlarıyla Türkiye'ye eğitim almak için gelmiştir. Bu öğrenciler Türk dilini ve

kültürünü yakından tanıyarak ve Türkiye ile Gürcistan arasında bir kültür elçisi olma potansiyeline sahip olmuşlardır.

Türk kamu diplomasisine katkı sunan aktörlerden biri de Dışişleri Bakanlığı ve ona bağlı olan Tiflis Büyükelçiliği ve Batum Başkonsolosluğu'dur. Bu kurumlar kitap çevirileri, söyleşiler, spor müsabakaları, sanatsal etkinlikler ve Türkçe kursları vasıtasıyla kamu diplomasisine katkı sağlamaktadır. Büyükelçilik (1995) ve Başkonsolosluk (1997) farklı seviyelerde Türkçe kursları açmaktadır. Büyükelçilik tarafından yapılan kurslara katılan öğrencilere ait istatistiki bilgileri kurumdan talep edilmişse de olumlu yanıt alınamamıştır. Başkonsolosluğun bilgiler ışığında ise 1997-2019 döneminde toplam 4.658 kişiye kurs verildiği görülmektedir. Bakanlık bünyesinde bulunan Diplomasi Akademisi Başkanlığı ise "Uluslararası Genç Diplomatlar Eğitim Programı" ve "Yabancı Diplomatlara Yönelik İkili Eğitim Programları" vasıtasıyla Türkiye'nin kültürünü, siyasi değerlerini ve dış politikasını eğitim almaya gelen yabancı diplomatlara aktarma fırsatı yakalamaktadır. Bu eğitimler vasıtasıyla Türk kültürüne, siyasal değerlerine ve dış politikasına vakıf Türkiye dostu diplomatlar yetiştirilmesi hedeflenmiştir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye'nin kamu diplomasisi politikalarının Gürcistan'da başarıya ulaşmasını hedefleyen bir diğer aktördür. Bakanlık konserler, tiyatro ve dans gösterileri gibi Türk kültürünü tanıtıcı etkinlikler düzenlemektedir. Ancak bu etkinliklerin sayısı sınırlı kalmıştır. Söz konusu aktör kültürel etkinliklerin yanı sıra Gürcistan'da Türkiye'yi tanıtıcı reklamlar da yapmaktadır. Reklam faaliyetleri Türkiye'nin doğru bir şekilde tanıtılması acısından oldukça önemlidir. Elde edilen verilere göre bakanlık tarafından Gürcistan'da üç televizyon kanalı, 29 ilan panosu ve üç internet sitesi kullanılarak Türkiye'nin reklamları yapılmıştır. Kamu diplomasisinin başarısı için reklamcılık faaliyetlerinin önemi göz önünde bulundurulduğunda bu konuda daha yoğun çalışmaların yapılması gerekmektedir. İki ülke arasında kültürel ilişkilerin geliştirilmesi açısından Kültür ve Turizm Bakanlığı önemli bir rol oynamaktadır. Gürcistan Turizm Bakanlığı Türkiye ile birçok anlaşmaya imza atmıştır. Başka bir anlaşma girişimi de 17 Mart 2008 tarihinde kararlaştırılan "Gürcistan'da Bulunan Türk Eserleri ile Türkiye'de

Bulunan Gürcü Eserlerinin Karşılıklı Restorasyonuna Yönelik Yapılan Görüşmelere İlişkin Mutabakat Zaptıdır." Ancak bu zabıt Gürcü Patrikhanesi'nden ve bazı Gürcü siyasi kesimlerden gelen baskılar sonucunda hayata geçirilememiştir.

Türkiye, Gürcistan'daki kamu diplomasisi çalışmalarını belediyeler aracılığıyla da yürütmektedir. Bu bağlamda şehirler arasında "Kardeş Şehir Projesi" çerçevesinde kurulan kardeşlik bağları, toplumların birbirini daha iyi ve doğru tanımasına ortam hazırlamaktadır. Kardeş şehirlerin yapmış olduğu etkinlikler aracılığıyla kültürel, dilsel ve diğer değerler değiş tokuş edilmektedir. İçişleri Bakanlığı tarafından Türk ve Gürcü belediyeler arasında 23 kardeş şehir ilişkisi kurulmasına onay verilmiştir. Ancak bu belediyelerden 16'sı nihai sonuca ulaşarak kardeş şehir ilişkisi tesis edebilmiştir. Kardeşlik bağı kuran belediyelerin ise Gürcistan'daki çalışmaları oldukça zayıftır. Kardeş olarak eşleşen 16 belediye arasından yalnızca altı belediyenin birkaç faaliyeti bulunmaktadır. Belediyelerin bu konu üzerinde daha fazla durmaları gerekmektedir.

Kamu diplomasisinin en önemli aktörlerinden biri de sivil toplum örgütleridir. Zaten kavramın özünde kamuoyunu ve sivil toplumu göz önünde bulunduran diplomasi anlayışı mevcuttur. Bu bakımdan sivil toplum örgütlerinin yapmış oldukları çalışmalar kamu diplomasisinin başarısına doğrudan etki etmektedir. Türkiye'nin Gürcistan'daki görünürlüğünün artmasına katkı sağlayan sivil toplum örgütlerinden Türkiye Kızılay Derneği, ülkede yaşanan doğal afetlerde insani yardımlarda bulunmuştur. Bir diğer sivil toplum örgütü olan İHH da aynı nitelikte sayılacak çalışmalar yapmıştır. Ancak bu örgüt çalışmalarını ülkedeki Müslüman toplumları gözeterek yürütmektedir. Bu ise Türk kamu diplomasisinin büyük çoğunluğu Hristiyan olan Gürcü halkı üzerindeki etkisini negatif yönde etkileyebilecek bir durumdur. GÜRTİAD ise ülkedeki bir başka sivil toplum örgütüdür. Bu örgüt daha çok iş dünyasını ilgilendiren konulardaki çalışmalara odaklansa da kamu diplomasisi adı altında değerlendirilebilecek birkaç çalışmaya imza atmıştır. Gürcistan Dostluk Derneği ile Türk-Gürcü Eğitim ve Kültür Vakfı, Türkiye'deki Gürcü kökenli vatandaşlar tarafından kurulmuş sivil toplum örgütlerindendir. Bu örgütler, çalışmalarında kültür ve eğitim konularına odaklanmaktadırlar. Her iki örgüt de iki

ülkenin kültürel ilişkilerini geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu örgütlerin çalışmaları değerlendirildiğinde kamu diplomasisi adına ortaya nitelikli işler çıkarılmadığı görülmektedir. Özellikle Türkiye'nin, Gürcü kökenli vatandaşlar tarafından kurulan sivil toplum örgütlerini desteklemesi ve onları daha faal olmaya teşvik etmesi gerekmektedir. Gürcistan'da yaşayan Gürcüler açısından "emigrantebi" yani "göçmenler" oldukça önemlidir. Bu göçmenlerin Türkiye hakkındaki olumlu düşünceleri Gürcüler üzerinde büyük bir etkiye sahip olacaktır.

Kamu diplomasisinin yabancı ülke kamuoylarını etkilemeye çalışırken kullandığı vasıtaların başında kitle iletişim araçları gelmektedir. Teknolojinin ilerlemiş olduğu günümüzde kitle iletişim araçları vasıtasıyla kamu diplomasisi mesajları yabancı kamuoylarına rahatlıkla aktarılabilmektedir. Kitle iletişim araçları içinde yer alan televizyonlarda gösterilen diziler ve filmler ile kültür aktarımı üst düzeyde ve kolayca gerçekleşmektedir. Bu bağlamda Türkiye, ülkesinde yapmış olduğu dizileri yurt dışına pazarlamakta ve bu dizileri bir kamu diplomasisi aracı olarak kullanmaktadır. Türk dizileri Gürcistan'da çok sevilen ve takip edilen yapımların başında gelmektedir. Türk dizileri, Gürcü televizyonlarında özellikle 2010 yılı sonrasında gösterime girmiş ve halkın büyük bir kesimi tarafından takip edilir olmuştur. Bu diziler sayesinde Türk kültürüne ait birçok unsur (yemekler, giyim ve kuşam şekilleri, yaşam tarzı, müzikler, dil vb.) Gürcü toplumuna aktarılmaktadır. Diziler, kültürel etkileşimin yanı sıra Gürcistan'da Türkçe öğrenimini de teşvik etmektedir. Ancak bu dizilerin Gürcü dilinde yayımlanması Türkçenin daha geniş kitlelere ulaşmasında en büyük engellerden biridir. Gürcistan'da çok sevilen Türk dizilerinin kamu diplomasisinin başarısına yaptığı katkı azımsanamayacak düzeydedir. Ancak bu katkı daha da artırılabilir. Şöyle ki kamu diplomasisinde ünlülerin kullanılması da önemli araçlardan biridir. Ünlü şahsiyetlerin verecekleri mesajlar onları takip eden halk üzerinde oldukça etkili olacaktır. Türk dizilerinde boy gösteren aktörlerin Gürcistan'a ziyaretler gerçekleştirmesi ve izleyicilerle bir araya gelerek Türkiye'nin imajına olumlu katkı sağlayacak mesajlar vermesi gerekmektedir. Bu konuda yalnızca iki ünlünün -Murat Yıldırım, Çağatay Ulusoy- Gürcistan'da söyleşiler gerçekleştirmiş olması yeterli değildir.

Türkiye'nin yukarıda sayılan aktörler aracılığıyla Gürcistan'da yürütmüş olduğu kamu diplomasisi politikaları, bu ülkede gerçekleştirilen mülakatlar neticesinde ve Gürcü medyasında çıkan haberler doğrultusunda çözümlenmiştir. Bu çalışmalar Gürcistan'da Türkiye'nin görünürlüğünü artırmış, Türk kültürüne ve diline bu ülkede sempati duyulmasına neden olmuştur. İki ülke arasındaki ilişkiler Gürcistan'ın bağımsızlığından bu yana sürekli olarak gelişmiştir. Örneğin, Gürcistan'ın 2018 yılında ikinci kez yayımladığı "Ulusal Güvenlik Stratejisinde" Ankara, Tiflis'in bölgedeki en önemli askeri, ekonomik ve ticari ortağı olarak belirtilmiştir.

Türkiye, bu ülkedeki kamu diplomasisi politikalarını başarıyla sürdürse de henüz istenilen seviyeye ulaştığı söylenemez. Örneğin, iki ülke arasındaki en önemli konulardan biri, 1944 yılında dönemin SSCB yöneticileri tarafından sürgün edilen Ahıska Türklerinin anavatanlarına dönüşleridir. Türkiye, Gürcistan'dan Ahıskalıların anavatanlarına geri dönmelerine engel teşkil eden tüm uygulamalara son verilmesini talep etmektedir. Ancak henüz Gürcü Hükümeti tarafından bu konuda atılmış somut bir adım bulunmamaktadır. Türkiye'nin Gürcistan'dan olumlu adım atmasını beklediği bir diğer konu ise ülkedeki, özellikle Acara bölgesindeki, Müslüman toplumların dini vecibelerini rahatça yerine getirmelerine imkân sağlanmasıdır. Gürcü Hükümeti bu konuda da pek istekli davranmamaktadır. Aksine Müslümanların Hristiyanlaştırılması politikası gütmektedir. Türk kamu diplomasisi politikalarının istenilen seviyede olmadığını gösteren bir başka örnek ise Gürcüler, Türkiye'nin Batum ve Acara Bölgesi'ni dini ve siyasi yayılma alanı olarak gördüğüne inanmaktadır. 2008 yılında imzalanması düşünülen "Gürcistan'da Bulunan Türk Eserleri İle Türkiye'de Bulunan Gürcü Eserlerinin Karşılıklı Restorasyonuna Yönelik Yapılan Görüşmelere İlişkin Mutabakat Zaptı" Gürcü Patrikhanesi ve bazı siyasi grupların karşı çıkmaları nedeniyle imzalanamamıştır. Patrikhanenin ve bu siyasi grupların adı zikredilen mutabakat zaptına karşı çıkmalarında yukarıda zikredilen bu düşünce yatmaktadır. Yine Osmanlı Devleti'ni kötüleyen olumsuz düşüncelerin ders kitaplarında yer alması da Türkiye ve Gürcistan arasındaki diğer bir sorundur.

Türkiye, Gürcistan'daki kamu diplomasisi faaliyetlerine hız vererek yukarıda sayılan olumsuzlukları uzun vadede kendi ulusal çıkarları doğrultusunda kolay bir şekilde aşabilir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Alkan, Necmettin-Mehmet Alaaddin Yalçınkaya-Mehmet Öz, *Osmanlı Diplomasisi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2012.

Bektaş, Arsev, *Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi*, 5. Baskı, Bağlam Yayınları, İstanbul 2018.

Bull, Hedley, *The Anarchical Society a Study of Order in World Politics*, 3. Baskı, Palgrave, New York 2002.

Cengiz, Emrah-İrfan Akyüz-Ahmet Tuzcuoğlu, *Bilimsel Araştırma Teknikleri*, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, İstanbul.

Cull, Nicholas John, *Public Diplomacy: Lessons from the Past*, Figueroa Press, Los Angeles 2009.

Ekşi, Muharrem, *Kamu Diplomasisi ve AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası*, Genişletilmiş 2. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara 2018.

Ekşi, Sabiha Tuğba, *Dünyada ve Türkiye'de Kardeş Şehircilik*, Türk Dünyası Belediyeler Birliği Yayınları, İstanbul 2018.

İskit, Temel, *Diplomasi Tarihi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2013.

Kapani, Münci, *Politika Bilimine Giriş*,39. Baskı, BB101 Yayınları, Ankara, 2015.

Karadağ, Haluk, *Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Boyut Kamu Diplomasisi*, Nobel, Ankara 2016.

Kavoğlu, Samet, *Türk Kamu Diplomasisi Halkla İlişkiler Eksenli Model Arayışları*, Eğitim Yayınevi, Konya 2018.

Nye, Joseph S., *Amerikan Gücünün Paradoksu*, Çeviren: Güral Koca, Literatür Yayıncılık, İstanbul 2003.

Nye, Joseph S., *Dünya Siyasetinde Başarının Yolu Yumuşak Güç*, Çeviren: Reyhan İnan Aydın, Elips Kitap, Ankara 2005.

Özoğlu, Murat-Gür, Bekir S.-Coşkun, İpek, *Küresel Eğilimler Işığında Türkiye'de Uluslararası Öğrenciler*, 1. Baskı, SETA Yayınları, Ankara 2012.

Roberts, Sir Ivor, *Satow's Diplomatic Practice*, 6. Baskı, Oxford Unıversity Press, Oxford 2009.

Sancar, Gaye Aslı, *Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler*, 2. Baskı, Beta, İstanbul 2014.

Sandıklı, Atilla, *Türkiye'nin Jeopolitiği: Yumuşak Güç Savaşları ve Terörizm*, Bilgesam Yayınları, İstanbul 2015.

Szondi, Gyorgy, "Public Diplomacy and National Branding: Conceptual Similarities and Differences", *Discussion Papers in Diplomacy*, Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael', 2008.

Tuch, Hans Nathan, *Communicating with the World: U.S. Public Diplomacy Overseas*, 2. Basım, St. Martin's Press, New York 1993.

Türk, Fahri, *Türk Kültür Dış Politikası*, Paradigma Akademi Yayınları, İstanbul 2014.

Yıldırım, Ali-Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008.

Yıldırım, Gonca, *Kültürel Diplomasi Ekseninde Uluslararası Halkla İlişkiler Perspektifinden Kamu Diplomasisi*, Beta, İstanbul 2015.

Makaleler

Acar, Demet Şefika, "Küreselleşen Dünyada Diplomasi", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi,* Cilt 9, Sayı 1-2, Yıl 2006, s. 417-439.

Aleksanyan, Larisa Mgerovna, "Rol Publiçnoy Diplomatii Vo Vneşney Politike Turtsii V Otnoşenii Gruzii", *Problemi Postsovetskogo Prostrantsva*, Cilt 5, Sayı 4, Yıl 2018, s. 418-428.

Atabek, Nejdet, "Propaganda ve Toplumsal Kontrol", *Selçuk İletişim*, Cilt 2, Sayı 4, Yıl 2003, s. 4-12.

Balçıner, Onur, "Bir Yumuşak Güç Aracı Olarak Ulus Markalama: Almanya ve Türkiye Ulus Markalarının Değerlendirilmesi", *Academic Review of Humanities and Social Sciences*", Cilt 2, Sayı 2, Yıl 2019, s. 65-87.

Bay, Arda-Vedat Çalışkan, "Türkiye'nin Uluslararası Kardeş Şehir Anlaşmalarında Tercih Faktörleri ve Mekânsal Dağılış Özellikleri", *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt 25, Sayı 43, Yıl 2020, s. 73-92.

Çakı, Caner, "Propaganda", *İletişim ve Propaganda*, Editörler: Mustafa Karaca-Caner Çakı, Eğitim Yayınevi, Konya 2018, s. 13-44.

Çavuş, Tuba, "Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, s. 23-37.

Çelik, Sinem, "Effect of Turkish Public Diplomacy Activities on Relations Between Turkey and Georgia", *Eurasian Journal of Social Sciences*, Cilt 4, Sayı 4, Yıl 2016, s. 1-13.

Çınar, Yusuf, "Diplomasinin Doğuşu ve Gelişimi", *Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları*, Editörler: Arif Behiç Özcan-Yusuf Çınar, 2. Baskı, Hükümdar Yayınları, İstanbul 2014, s. 161-195.

Daban, Cihan, "Uluslararası İlişkilerde Siyasal Aktörler, Bürokrasi ve Jeopolitik Bağlamında Diplomasi: Türkiye Cumhuriyeti Örneği", *Bitlis Eren Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Akademik İzdüşüm Dergisi*, Cilt 2, Sayı2, Yıl 2017, s. 22-50.

Demirağ, Yelda "Bağımsızlıktan Kadife Devrime Türkiye-Gürcistan İlişkileri", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 2, Sayı 7, Güz 2005, s. 125-155.

Elmas, Buket, "Türkiye'nin Gürcistan Politikasındaki Değişim ve Dönüşüm", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 11, Sayı 59, Ekim 2018, s. 344-351.

Eren, Erdem, "Sivil Toplumun Dış Politika İnşasındaki Rolü: Türk Kamu Diplomasisi Örneği", *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, Yıl 2017, s. 36-49.

Eren, Erdem, "Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri Işığında Türk Kamu Diplomasisinin Yeni Yapısı", *Çekmece İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt 8, Sayı 16, Yıl 2020, s. 111-132.

Ersavaş Kavanoz, Kavanoz-Nisa Erdem, "Kü-Yerel Süreçte Kent Girişimciliği Bağlamında Kardeş Kent: Trabzon-Zigetvar Örneği", *Uluslararası Siyaset Bilimi ve Kentsel Araştırmalar Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1, Yıl 2019, s. 190-207.

Geçer, Ekmel, "Türk Dizileri Üzerine Kültürel ve İdeolojik Bir Değerlendirme: Made in Turkey", *Mütefekkir,* Cilt 2, Sayı 3, Yıl 2015, s. 13-23.

Kalaycı, Ünal, "Gürcistan'da Türkçeye Karşı Uygulanan Dil Politikaları ve Seçmeli Yabancı Dil Olarak Türkçe", *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi,* Cilt 4, Sayı 2, Yıl 2019, s. 488-503.

Karaağaç, Yunus, "Diplomasi Olgusu Çerçevesinde Propaganda ve Kamu Diplomasisi Faaliyetlerinin Etkileşimi ve Farklılıkları", *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, Aralık 2019, s. 690-705.

Kavak, Yüksel-Atanur Baskan, Gülsün, "Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri, Türk ve Akraba Topluluklarına Yönelik Eğitim Politika ve Uygulamaları", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*", Cilt 20, Sayı 20, Yıl 2001, s. 92-103.

Kekevi, Serkan, "Yumuşak Güç Unsuru Olarak Dijital Diplomasi: T.C. Dışişleri Bakanlığı Örneği", *Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi Üzerine Akademik Analizler*, Editörler: Ayhan Nuri Yılmaz-Gökmen Kılıçoğlu, Nobel, Ankara 2018, s. 303-331.

Kıvılcım, Fulya, "Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinin Gelişmekte Olan Ülke Türkiye Açısından Değerlendirilmesi", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt 5, No 1, Yıl 2013, s. 219-230.

Kocabıyık, Hasan, "Değişen Diplomasi Anlayışı, Kamu Diplomasisi ve Türkiye", *Avrasya Etüdleri,* Cilt 55, Sayı 1, Yıl 2019, s. 163-196.

Kocaman, Ahmet, "Türkoloji Üzerine Prof. Dr. Talat Tekin İle Söyleşi", *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, Cilt 3, Yıl 1992, s. 5-9.

Kodaman, Timuçin-Ekrem Yaşar Akçay, "Kuruluşundan Yıkılışa Kadar Osmanlı Diplomasi Tarihi ve Türkiye'ye Bıraktığı Miras", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 22, Yıl 2010, s. 75-92.

Melissen, Jan, "The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice", *The New Public Diplomacy, Soft Power in International Relations*, Editör: Jan Melissen, Palgrave Macmillan, New York 2005, s. 3-27.

Modebadze, Valeri, "Historical Background of Meskhetian Turks' Problem and Major Obstacles to the Repatriation Process", *IBSU Scientific Journal*, Cilt 3, Sayı 1, Yıl 2009, s. 113-128.

Ökmen, Yunus Emre-Oğuz Göksu, "Kültürel Diplomasi Bağlamında Türk Dizilerinin İhracatı ve Kültür Aktarımına Katkısı: 'Diriliş Ertuğrul' Örneği", *Kamu Diplomasisinde Yeni Yönelimler*, Editör: Oğuz Göksu, 1. Baskı, Literatürk Academia, Konya 2019, s. 247-291.

Özkan, Abdullah, *Kamu Diplomasisi Ders Notu*, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2010.

Öztürk, Mehmet, "Bir Kamu Diplomasisi Uygulaması Olarak Aksaray Üniversitesi Örneğinde Türkiye'nin Uluslararası Öğrenci Kabulü", *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 19, Sayı 4, Yıl 2019, s. 1097-1121.

Potter, Evan , "Canada and the New Public Diplomacy", *International Journal*, Cilt 58, Sayı 1, Yıl 2002-2003, s.43-64.

Qualter, Terence Hall, "Propaganda Teorisi ve Propagandanın Gelişimi", Çev. Ünal Oskay, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 35, Sayı 1, Yıl 1980, s. 255-307.

Sancak, Kadir, "Türkiye-Azerbaycan İlişkilerinde Kamu Diplomasisinin Önemi ve Türkiye'nin Azerbaycan'da Resmi Kurumlarla Yürüttüğü Kamu Diplomasisi Faaliyetleri", *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 9, Sayı 22, Yıl 2018, s. 301.

Şener, Mustafa, "Baskı Grupları", *Siyaset Bilimi: Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler*, Editörler: Gökhan Atılgan-E. Atilla Aytekin, Genişletilmiş 3. Baskı, Yordam Kitap, İstanbul 2013, s. 253.

Temizel, Handan, "Kamuoyu Kuramları ve Kamuoyu Oluşumunda Kitle İletişim Araçları", *SÜ İİBF Sosyal Ekonomik Araştırmalar* Dergisi, Cilt 8, Sayı 15, Yıl 2008, s. 127-146.

Ter-Matevosyan, Vahram, "Turkey in Georgia: Pursuing the "Soft Power" Politics", *Religion and Soft Power İn South Caucasus, Policy Perspective*, Editörler: Ansgar Jödicke-Kornely Kakachia, Georgian Institute of Politics, Tbilisi 2017, s. 33-40.

Topal, Coşkun, "Türkiye'nin Güney Kafkasya Politikası ve Gürcistan", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turcic*, Cilt 10, Sayı 1, Kış 2015, s. 753-770.

Turan, Yıldırım-Ahmet Karafil, "Türk Dış Politikasında Yumuşak Güç Unsuru ve T.C. Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü Örneği", *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, Yıl 2017, s. 17-32.

Türkiye Belediyeler Birliği, "Kardeş Şehirler Uluslararası Belediye İşbirlikleri ve Birliğimizin Rolü", *İller ve Belediyeler Dergisi*, Sayı 776, Yıl 2012.

Yazar, Faruk, "Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Türk Dizi Sektörünün Değerlendirilmesi", *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 4, Sayı 3, Yıl 2020, s. 529-541.

Yeşil, Salih, "Kültür ve Kültürel Farklılıklar: Liderlik Açısından Teorik Bir Değerlendirme", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 12, Sayı 44, Yıl 2013, s. 52-81.

Zeytinkaya, Dilber, "Filmler Yabancı Dil Öğretiminde Nasıl Etkin Bir Şekilde Kullanılabilir?", *Turkophone*, Cilt 5, Sayı 5, Yıl 2018, s. 30-37.

Tezler

Beridze, Jemal, *Saqartvelo-Turketis Sotsialur-Politikuri da Kulturul-Ekonomikuri Urtiertobebi Tanamedrove Etapze (1992-2012 ww)*, (Batumi Shota Rustavelis Sakhelmtsipo Universiteti, Humanitarul Metsnierebata Pakulteti, İstoriis, Arqeologiisa da Etnologiis Departamenti, Tsarmodgenilia İstoriis Doqtoris Akademiuri Khariskhis Mosapoveblad), Batumi 2019.

Can, Hüseyin, *Yerel Yönetim Birliklerinin Belediyelerin Kardeş Şehir İlişkilerine Katkıları: Türk Dünyası Belediyeler Birliği Örneği*, (Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Kütahya 2018.

Karadağ, Haluk, *Bir Dış Politika Tekniği Olarak Kamu Diplomasisi: Karar Verme Süreci Üzerine Etkisi*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Tezi), Ankara 2012.

Tan, Sinem, *Kamu Diplomasisi Çerçevesinde Türkiye'nin Bosna-Hersek ve Sırbistan Politikası*, (Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Uluslararası İlişkiler Programı, Yüksek Lisans Tezi), Trabzon 2015.

Tuncer, Hüner, "Eski ve Yeni Diplomasi (Doktora Tez Özeti)", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 37, Sayı 1, Yıl 1982, s. 251-257.

Raporlar ve Bültenler

Aydoğan, Bekir-Hakan Aydın, "Güç Kavramı, Kamu Diplomasisi ve Güvenlik", *EKOPOLİTİK Uluslararası İlişkiker Masası*, Rapor No: 11-02, Haziran 2011.

Batiashvili, Zurab, "Rbili Dzalis Taviseburebani Turkuli Serialebis Magalitze", *Saqartvelos Strategisaa da Saertashoriso Urtiertobata Kvlevis Pondi*, No: 137, Tbilisi 2020.

Diyanet İşleri Başkanlığı, *2018 Yılı Faaliyet* Raporu, https://stratejigelistirme.diyanet.gov.tr/Documents/2018%20%C4%B0dare%20Faaliyet%20Raporu.pdf, (15.10.2020).

Diyanet İşleri Başkanlığı, *2019 Yılı Faaliyet Raporu*, https://stratejigelistirme.diyanet.gov.tr/Documents/2019%20Y%C4%B1l%C4%B1%20Faaliyet%20Raporu.pdf, (15.10.2020).

Gürcistan Dostluk Derneği, *Faaliyet Raporu*, http://www.gdd.org.tr/uploads/belge/tanitim_raporu.pdf, (27.02.2021).

İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı, *2017 Yılı Yetim Faaliyet Raporu*, https://www.ihh.org.tr/public/publish/0/117/ydg-faaliyet-raporu-2017.pdf, (27.02.2021).

İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı, *2019 Yılı Yetim Faaliyet Raporu*, https://www.ihh.org.tr/public/publish/0/140/2019-yetim-faaliyet-raporu.pdf, (27.02.2021).

İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı, *YDG Projeleri 2020*, https://www.ihh.org.tr/public/publish/0/141/ydg-kitap-2020---web.pdf, (27.02.2021).

Kültür ve Turizm Bakanlığı, *2006 Yılı İdare Faaliyet Raporu*, https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/1555,2006faaliyetraporupdf.pdf?0, (15.10.2020).

Kültür ve Turizm Bakanlığı, *2007 Yılı İdare Faaliyet Raporu*, https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/1530,faaliyetraporu2007-ktbdoc.doc?0, (15.10.2020).

Kültür ve Turizm Bakanlığı, *2008 Faaliyet Raporu*, https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/1527,faaliyetraporupdf.pdf?0, (15.10.2020).

Kültür ve Turizm Bakanlığı, *2009 Yılı İdare Faaliyet Raporu*, https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/1597,2009yifrdoc.doc?0, (15.10.2020).

Kültür ve Turizm Bakanlığı, *2010 Yılı İdare Faaliyet Raporu*, https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/1601,2010-idare-faaliyet-raporupdf.pdf?0, (15.10.2020).

Kültür ve Turizm Bakanlığı, *2011 Yılı İdare Faaliyet Raporu*, https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/5139,ifr-2011pdf.pdf?0, (15.10.2020).

Kültür ve Turizm Bakanlığı, *2012 Yılı Faaliyet Raporu*, https://sgb.ktb.gov.tr/Eklenti/6044,2012-idare-faaliyet-raporu-internet.pdf?0, (15.10.2020).

Özkan, Abdullah, "21. Yüzyılın Stratejik Vizyonu Kamu Diplomasisi ve Türkiye'nin Kamu Diplomasisi İmkânları", *TASAM*, Stratejik Rapor No: 70.

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2004 Faaliyet Raporu*, https://www.tika.gov.tr/upload/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2004/2004%20TIKA_Faaliyet.pdf, (16.10.2020).

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2005 Faaliyet Raporu*, https://www.tika.gov.tr/upload/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2005/TIKA_Faaliyet2005.pdf, (16.10.2020).

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2006 Faaliyet Raporu*, https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/faaliyet-raporu-2006.pdf, (16.10.2020).

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2007 Faaliyet Raporu*, https://www.tika.gov.tr/upload/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2007/rapor2007.pdf, (16.10.2020).

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2008 Faaliyet Raporu*, https://www.tika.gov.tr/upload/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2008/2008FAALIYETRAPORU.pdf, (16.10.2020).

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2009 Faaliyet Raporu*, https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/faaliyet-raporu-2009.pdf, (16.10.2020).

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2010 Faaliyet Raporu*, https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/faaliyet-raporu-2010.pdf, (16.10.2020).

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2011 Faaliyet Raporu*, https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/faaliyet-raporu-2011.pdf, (16.10.2020).

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2012 Annual Report*, https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/tika2012AnnRep.pdf, (16.10.2020).

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2013 Faaliyet Raporu*, https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/faaliyet-raporu-2013.pdf, (16.10.2020).

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2014 Faaliyet Raporu*, https://www.tika.gov.tr/upload/2016/Prestij%20Eserler/Faaliyet%20Raporu%202014.pdf, (16.10.2020).

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2015 Faaliyet Raporu*, https://www.tika.gov.tr/upload/2017/05/Faaliyet%20Raporu%202015/2015%20Faaliyet%20Raporu.pdf, (16.10.2020).

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2016 Faaliyet Raporu*, https://www.tika.gov.tr/upload/2017/03/2016%20IdareFaaliyetRaporu/%C4%B0dare%20Rapor_2016_WebFormati.pdf, (16.10.2020).

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2017 Faaliyet Raporu*, https://www.tika.gov.tr/upload/2018/2017%20Faaliyet%20Raporu/T%C4%B0KA%20Faaliyet%20Raporu%202017.pdf, (16.10.2020).

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2018 Faaliyet Raporu*, https:/ww.tika.gov.tr/upload/2019/Faaliyet%20Raporu%202018/TikaFaaliyetWeb.pdf, (16.10.2020).

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *2019 Faaliyet Raporu*, https://www.tika.gov.tr/upload/2020/06/FAAL%C4%B0YET%20RAPORU%20%C4%B0NG%C4%B0L%C4%B0ZCE/TIKAFaaliyet2019WebKapakli.pdf, (16.10.2020).

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, *2014 Yılı Faaliyet Raporu*, https://trtkurumsal.trt.net.tr/Uploads/application/pdf/2015-09-11-12.12.01/9645c78872e64f198273718ac44225c5.pdf, (17.10.2020).

Yunus Emre Enstitüsü, *2014 Faaliyet Raporu*, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/faaliyet-raporu.pdf, (01.12.2020).

Yunus Emre Enstitüsü, *2015 Faaliyet Raporu*, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/2015_yili_faaliyet_raporu.pdf, (01.12.2020).

Yunus Emre Enstitüsü, *2016 Faaliyet Raporu*, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/2016_faaliyet_raporu_05.02.2018-db.pdf, (01.12.2020).

Yunus Emre Enstitüsü, *2017 Faaliyet Raporu*, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/2017-faaliyet-raporu-27.11.2018-dusuk-boyut.pdf, (01.12.2020).

Yunus Emre Enstitüsü, *2018 Faaliyet Raporu*, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/2018_faaliyet_raporu_rev_02_db_16072020.pdf, (01.12.2020).

Yunus Emre Enstitüsü, *2019 Faaliyet Raporu*, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/yee_2019_v2_31122020.pdf, (08.01.2021).

Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 12, Nisan 2012, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/nisan_2012.pdf, (01.12.2020).

Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 14, Ekim 2012, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/ekim_2012.pdf, (01.12.2020).

Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 16, Nisan 2013, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/nisan_2013.pdf, (01.12.2020).

Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 19, Ocak 2014, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/ocak_2014.pdf, (01.12.2020).

Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 20, Nisan 2014, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/nisan_2014.pdf, (01.12.2020).

Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 21, Temmuz 2014, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/temmuz_2014.pdf, (01.12.2020).

Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 23, Ocak 2015, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/ocak_2015.pdf, (01.12.2020).

Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 24, Nisan 2015, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/nisan_2015_tr.pdf, (01.12.2020).

Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 25, Temmuz 2015, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/yee_bulten_turkce.pdf, (01.12.2020).

Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 27, Eylül-Ekim 2015, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/bulten_27_tr.pdf, (01.12.2020).

Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 28, Kasım-Aralık 2015, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/bulten_28_tr.pdf, (01.12.2020).

Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 31, Mayıs-Haziran 2016, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/bulten_31_turkce_yee.pdf, (01.12.2020).

Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 33, Eylül-Ekim 2016, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/bulten_33_turkce_son.pdf, (01.12.2020).

Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 34, Kasım-Aralık 2016, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/bulten_34_turkce_son_26.12.pdf, (01.12.2020).

Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 35, Ocak-Şubat 2017, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/bulten_35_turkce.pdf, (01.12.2020).

Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 36, Mart-Nisan 2017, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/bulten_turkce.pdf, (01.12.2020).

Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 54, Mayıs-Haziran 2019, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/2019_mayis-haziran_bulteni.pdf, (01.12.2020).

Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 55, Temmuz-Ağustos 2019, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/2019_temmuz-agustos_bulteni.pdf, (01.12.2020).

Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Bülteni*, Sayı 57, Kasım-Aralık 2019, https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/kasim_-_aralik_bulteni_dijital_20.pdf, (01.12.2020).

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, *2012 Faaliyet Raporu*, https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/Files/2012-faaliyet-raporu.pdf, (12.10.2020).

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, *2014 Faaliyet Raporu*, https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/resimler/activity_reports/2014-faaliyet-raporu.pdf, (12.10.2020).

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, *2017 Faaliyet Raporu*, https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/documents/2017_FAAL__YET_RAPORU_Digital.pdf, (12.10.2020).

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, *2018 Faaliyet Raporu*, https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/documents/2018-yili-faaliyet-raporu1-5d82241b7d374.pdf, (12.10.2020).

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, *2019 Faaliyet Raporu*, https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/2020/2020Raporlar/2019%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORU_WEB_-5e60b9bf7136e.pdf, (12.10.2020).

İnternet Kaynakları

"Acara-Doğu Karadeniz Spor Çalışma Grubu Toplantısı", *Haberler.com*, 13.04.2016, https://www.haberler.com/acara-dogu-karadeniz-spor-calisma-grubu-toplantisi-8355230-haberi/, (03.01.2021).

"Acaralı Müslümanlar Türkiyeli Hayırseverlere Dua Ediyor", *İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı*, 03.09.2006, https://www.ihh.org.tr/haber/acarali-muslumanlar-turkiyeli-hayirseverlere-dua-ediyor-567, (27.02.2021).

"Aghmosavletmtsodneoba" *Sakartvelos Universiteti*, https://online.ug.edu.ge/programs/programs_full.php?programID[]=267, (08.01.2021).

Akçadağ, Emine, "Dünya'da ve Türkiye'de Kamu Diplomasisi", *Kamu Diplomasisi Enstitüsü*, http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/emineakcadag.pdf, s. 1-25, (15.10.2020).

"Akhali Tipis Serialebi Turkuli Ekspansia Saqartveloshi", *Top Information Agency*, 26.09.2013, https://tia.ge/80901-axali-tipis-serialebi-turquli-eqspansia-saqartveloshi.html, (01.05.2021).

Avar, Yusuf, "Devletler Arası İlişkilerin Gelişimi ve Diplomasi Tarihi", *TUİÇ Akademi*, http://www.tuicakademi.org/devletlerarasi-iliskilerin-gelisimi-diplomasi-tarihi/, (20.08.2020).

"Avrupalı Polisler İstanbul'da Buluşacak", *Yeni Şafak Gazetesi*, 13.10.2006, https://www.yenisafak.com/gundem/avrupali-polisler-istanbulda-bulusacak-9876, (26.10.2020).

"Babam ve Oğlum Tiflis'te", *Yunus Emre Enstitüsü*, 15.04.2019, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/babam-ve-oglum-tifliste, (15.12.2020).

"Bakan Ömer Çelik'ten Restorasyon Hassasiyeti", *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı*, 13.01.2014, https://basin.ktb.gov.tr/TR-90031/bakan-omer-celikten-restorasyon-hassasiyeti.html, (05.01.2021).

"Batum'da Yunus Emre Enstitüsü Açılacak", *Haberler.com*, 12.12.2015, https://www.haberler.com/batum-da-yunus-emre-enstitusu-acilacak-7962872-haberi/, (05.12.2020).

Bayar, Fırat, "Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye", *Politika Dergisi*, http://www.politikadergisi.com/sites/default/files/kutuphane/kuresellesme_kavrami_ve_kuresellesme_surecinde_turkiye.pdf, s. 25-34, (03.09.2020).

"Belediyelere Ait Kardeş Kent İstatistiki Verileri", *T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı*, https://webdosya.csb.gov.tr/db/yerelyonetimler/dokumanlar/belediyelere--8230-53440-20210701123252.xlsx, (20.02.2021).

"Bursun Kaspsamı", *Türkiye Bursları*, https://www.turkiyeburslari.gov.tr/tr/sayfa/aday-ogrenciler/bursun-kapsami, (13.01.2021).

"Curriculum-Bachelor's in International Relations", *Free University of Tbilisi*, http://freeuni.edu.ge/sites/default/files/uploads/Curriculum_IR_BIR_2017-2018_English_3.pdf, (08.01.2021).

"Devlet Tiyatroları Antalya 1. Uluslararası Tiyatro Festivali", *Antalya Devlet Tiyatrosu*, https://www.antalyadt.gov.tr/tr/devlet-tiyatrolari-antalya-1uluslararasi-tiyatro-festivali, (09.02.2021).

Diplomasi Akademisi, *Gürcü Diplomatlar Eğitim Programı*, http://diab.mfa.gov.tr/gurcu-diplomatlar-egitim-programi.tr.mfa, (04.02.2021).

Diplomasi Akademisi, *Gürcistan Diplomasi Akademisi İle İşbirliği*, http://diab.mfa.gov.tr/gurcistan-ile-isbirligi.tr.mfa, (04.02.2021).

Diplomasi Akademisi, *Hakkımızda*, http://diab.mfa.gov.tr/hakkimizda.tr.mfa, (04.02.2021).

Diplomasi Akademisi, *Uluslararası Genç Diplomatlar Eğitim Programı*, http://diab.mfa.gov.tr/uluslararasi-genc-diplomatlar.tr.mfa, (04.02.2021).

Diplomasi Akademisi, *Yabancı Diplomatlara Yönelik İkili Eğitim Programları*, http://diab.mfa.gov.tr/yabanci-diplomatlara-ikili-egitim.tr.mfa, (04.02.2021).

"Diyanet Gürcistan'da 10 Bin Aileye Kurban Eti Dağıtacak", *Anadolu Ajansı*, 21.08.2018, https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/diyanet-gurcistanda-10-bin-aileye-kurban-eti-dagitacak/1236710, (11.02.2021).

"Diyar Diyar Türkülerimiz Tiflis'te", *Yunus Emre Enstitüsü*, 02.12.2018, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/diyar-diyar-turkulerimiz-tifliste, (14.12.2020).

"Ebru Kursları Devam Ediyor", *Yunus Emre Enstitüsü*, 08.10.2019, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/ebru-kurslari-devam-ediyor, (15.12.2020).

"Eklesiebi da Mecetebi Chvens Helshi", *Radio Tavisupleba*, 03.02.2012, https://www.radiotavisupleba.ge/a/24472308.html, (05.02.2021).

"Ertkhel Chukurovashi" *İmedi*, 21.03.2021, https://www.imedi.ge/ge/video/72474/ertkhel-chukurovashi, (09.04.2021).

Erzurum Büyükşehir Belediyesi, "Kardeş Kentlerimiz", https://www.erzurum.bel.tr/IcerikDetay-kardes_kentler/12/I.html, (16.02.2021).

Eyüpoğlu, Ali, "25 Yıl Sonra Gürcistan", *Milliyet*, 23.07.2015, https://www.milliyet.com.tr/cadde/ali-eyuboglu/25-yil-sonra-gurcistan-2091812, (09.04.2021).

"Gamorcheuli Turki Msakhiobebis Top Ateuli", *İntermedia.ge*, 12.07.2015, intermedia.ge/სტატია/63014-გამორჩეული-თურქი-მსახიობების-ტოპ-ათეული/77/, (12.07.2021).

"Ganatleba Amerikis Sheertebul Shtatepshi- Ramdeni Kartveli Stsavlobs ASHSH-SHİ", *Forbes Georgia*, 19.06.2019, https://forbes.ge/news/6517/ganaTleba-amerikis-SeerTebul-StatebSi-ramdeni-qarTveli-swavlobs-aSS-Si, (27.01.2021).

"Giorgi Tseretlis Aghmosavletmtsodneobis İnstituti", *İlias Sahelmtsipo Universiteti*, https://iliauni.edu.ge/ge/iliauni/institutebi-451/g-weretlis-agmosavletmcodneobis-instituti-742, (08.01.2021).

Göçer, Ali, "Dil-Kültür İlişkisi ve Etkileşimi Üzerine" *TDK*, http://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2012/11/14.pdf, s. 50-57, (06.120.2020).

Gürcü ve Türk İş Adamları Derneği, *Hakkımızda*, http://gurtiad.ge/tarihcemiz/hakkimizda/, (28.02.2021).

Gürcü ve Türk İş Adamları Derneği Resmi Facebook Hesabı, 05.03.2018, https://www.facebook.com/events/191563821438455/, (28.02.2021).

Gürcü ve Türk İş Adamları Derneği Resmi Facebook Hesabı, 27.10.2018, https://www.facebook.com/events/1018912684945053, (28.02.2021).

"Gürcistan, Kırım, Suriye ve Preşova Yetimleri de İHH'ya Emanet", *İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı*, 01.10.2012, https://www.ihh.org.tr/haber/gurcistan-kirim-suriye-ve-presova-yetimleri-de-ihhya-emanet-1438, (27.02.2021).

"Gürcistan'da Edebiyat Söyleşileri", *Yunus Emre Enstitüsü*, 08.11.2016, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/gurcistanda-edebiyat-soylesileri, (04.01.2021).

"Gürcistan'da "Geçmişten Günümüze Türk Resim Tarihi" Konferansı", *Star*, 15.03.2018, https://www.star.com.tr/yerel-haberler/gurcistanda-gecmisten-gunumuze-turk-resim-tarihi-konferansi-3563086/, (13.12.2020).

"Gürcistan'da Halk Müziği Konseri", *Yunus Emre Enstitüsü*, 06.12.2019, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/gurcistanda-halk-muzigi-konseri, (16.12.2020).

"Gürcistan'da Katarzisi Yaşlılar Merkezi Aşevine Gıda Yardımı", *Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı*, https://www.tika.gov.tr/tr/haber/gurcistanda_katarzisi_yaslilar_merkezi_asevine_gida_yardimi-7447, (06.11.2020).

"Gürcistan'da Konya Ayder Camii ve Bir Su Kuyusu Açıldı", *İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı*, 08.08.2012, https://www.ihh.org.tr/haber/gurcistanda-konya-ayder-camii-ve-bir-su-kuyusu-acildi-1383, (27.02.2021).

"Gürcistan'da Osmanlı Mufassal Defteri Yayımlandı", *Yunus Emre Enstitüsü*, 20.06.2016, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/gurcistanda-osmanli-mufassal-defteri-yayimlandi, (04.01.2021).

"Gürcistan'da Türk Edebiyatı Söyleşileri", *Yunus Emre Enstitüsü*, 30.05.2016, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/gurcistanda-turk-edebiyati-soylesileri, (04.01.2021).

"Gürcistan'da Türk-Gürcü Dostluk Gecesi", *Avrasya İncelemeleri Merkezi*, 20.03.2017, https://avim.org.tr/tr/Bulten/GURCISTAN-DA-TURK-GURCU-DOSTLUK-GECESI, (28.02.2021).

"Gürcistan'da Türk Şiirinin Son Ustaları Söyleşisi", *Yunus Emre Enstitüsü*, 20.06.2017, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/gurcistanda-turk-siirinin-son-ustalari-soylesisi, (05.01.2021).

"Gürcistan Türkiye Mezunları Buluşması Büyükelçilik Binasında Verilen Bir Resepsiyonla Gerçekleştirildi", *Türkiye Mezunları*, 07.06.2017, https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/1022/gurcistan-turkiye-mezunlari-bulusmasi-buyukelcilik-binasinda-verilen-bir-resepsiyonla-gerceklestirildi/, (15.01.2021).

"Gürcistan'da Meydana Gelen Sel Felaketine Türkiye'nin İnsani Yardımı Hk.", *T.C. Dışişleri Bakanlığı*, Bakanlık Açıklamaları, No: 85-23 Mayıs 2005, https://test.mfa.gov.tr/no_85---23-mayis-2005_-gurcistan_da-meydana-gelen-sel-felaketine-turkiye_nin-insani-yardimi-hk_.tr.mfa, (26.02.2021).

"Gürcistan'da Üç Dilde Tiyatro Oyunu Sahnelendi", *Yunus Emre Enstitüsü*, 03.11.2016, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/gurcistanda-uc-dilde-tiyatro-oyunu-sahnelendi, (10.12.2020).

"Gürcistan'da 1000 Aileye Gıda Yardımı", *Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı*, https://www.tika.gov.tr/tr/haber/gurcistan%27da_1_000_aileye_gida_yardimi-56936, (06.11.2020).

"Gürcistan'da 2500 Aileye Ramazan Yardımı", *Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı*, https://www.tika.gov.tr/tr/haber/gurcistan%27da_2_500_aileye_ramazan_yardimi-57459, (06.11.2020).

"Gürcistanlı Çocuklar Bağlamayla Tanıştı", *Yunus Emre Enstitüsü*, 16.07.2019, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/gurcistanli-cocuklar-baglamayla-tanisti, (15.12.2020).

"Gürcistanlı Öğrenciler Başbakan Yıldırım'ı Bekliyor", *Anadolu Ajansı*, 22.05.2017, https://www.aa.com.tr/tr/dunya/gurcistanli-ogrenciler-basbakan-yildirimi-bekliyor/823312, (15.01.2021).

"Gürcistanlı Türkiye Mezunları Tiflis'te Buluştu", *Türkiye Mezunları*, 20.11.2018, https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/1230/gurcistanli-turkiye-mezunlari-tiflis-te-bulustu/, (07.10.2020).

"GÜRTİAD Etkinliği", *Gürcü ve Türk İş Adamları Derneği*, http://gurtiad.ge/gurtiad-2020-yili-21-subat-tarihinde-mercure-tbilisi-old-town-otelinde-etkinlik-gerceklestirdi/, (28.02.2021).

"GÜRTİAD Korona Virüsünün Yayılmasına Karşı Kampanyaya Katıldı", *Gürcü ve Türk İş Adamları Derneği*, http://gurtiad.ge/gurtiad-korona-virusunun-yayilmasina-karsi-kampanyaya-katildi-2/, (28.02.2021).

"Hem Komşu Hem Kardeş Gürcistan'da Ramazan", *İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı*, 18.07.2013, https://www.ihh.org.tr/haber/hem-komsu-hem-kardes-gurcistanda-ramazan-1801, (27.02.2021).

"İHH'dan Ahıska Türklerine Kumanya Yardımı", *İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı*, 04.07.2011, https://www.ihh.org.tr/haber/ihhdan-ahiska-turklerine-kumanya-yardimi-999, (27.02.2021).

İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı, *Hakkımızda*, https://www.ihh.org.tr/hakkimizda, (27.02.2021).

İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı, *Tarihçe*, https://www.ihh.org.tr/tarihce, (27.02.2021).

"İstanbul'a Yeni Bir Kardeş Daha", *İstanbul Büyükşehir Belediyesi*, 18.04.2016, https://www.ibb.istanbul/News/Detail/28974, (15.03.2021).

"Kafkaslarda Türk Çayı Tanıtıldı", *Hürriyet*, 17.08.2017, https://www.hurriyet.com.tr/kafkaslarda-turk-cayi-tanitildi-40553068, (12.12.2020).

Kalın, İbrahim, "Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi" *Kamu Diplomasisi Enstitüsü*, https://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/100-tuerk-d-politikas-ve-kamu-diplomasisi, (15.10.2020).

"Kamu Diplomasisi Enstitüsü'ne Yeni Direktör", *Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 08.10.2019, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/52463/kamu_diplomasisi_enstitusune_yeni_direktor, (16.10.2020).

"Karagöz Hacivat Gölge Oyunun Tiflis'te", *Yunus Emre Enstitüsü*, 27.06.2019, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/karagoz-hacivat-golge-oyunu-tifliste, (15.12.2020).

Karşıyaka Belediyesi, Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Genel Müdürlüğü Tarafından 02.03.2021 Tarihinde "Kardeş Şehir Projesine" İlişkin Gönderilen Elektronik Posta.

"Kartveli Studentebi Gatsvliti Programebit, Gvelaze Hshirad, Germaniashi Midian", *Aipiemi*, 30.09.2018, ipm.ge/index.php/ka/სიახლეები/145-ქართველი-სტუდენტები-გაცვლითი-პროგრამებით,-ყველაზე-ხშირათ,-გერმანიაში-მიდიან, (27.01.2021).

"Kızılay Gürcistan'a 40 Ton Yardım Gönderecek", *Hürriyet*, 31.07.2007, https://www.hurriyet.com.tr/gundem/kizilay-gurcistana-40-ton-yardim-gonderecek-6999559, (26.02.2021).

"Kızılay 4 Kıta ve 51 Ülkede Kurban Kesimlerini Tamamladı", *Kızılay*, 14.08.2019, https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/4744, (26.02.2021).

"Kızılay'dan Koronavirüs'le Mücadelede Gürcistan'a Destek", *Kızılay*, 23.04.2020, https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/5094, (26.02.2021).

"Minik Eller Ebruyla Buluştu", *Yunus Emre Enstitüsü*, 19.10.2018, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/minik-eller-ebruyla-bulustu, (14.12.2020).

Kuşadası Belediyesi Dış İlişkiler Müdürlüğü Tarafından 02.03.2021 Tarihinde "Kardeş Şehir Projesine" İlişkin Gönderilen Elektronik Posta.

"Manipulatsia, Titkos Saqartveloshi Serialebis Gavlenit Bavshvebs Turkul Sakhelebs Arkmeven", *Mitebis Detektori*, 06.08.2019, https://www.mythdetector.ge/ka/myth/manipulatsia-titkos-sakartveloshi-serialebis-gavlenit-bavshvebs-turkul-sakhelebs-arkmeven, (18.04.2021).

Ministry of Foreign Affairs of Georgia, *National Security Concept of Georgia*, https://mfa.gov.ge/MainNav/ForeignPolicy/NationalSecurityConcept.aspx?lang=en-US, (10.05.2020).

"Mosakhleoba da Demograpia", *Saqartvelos Statistikis Erovnuli Samsakhuri*, https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/316/mosakhleoba-da-demografia, (18.04.2021).

"Murat İldirimi Leikemiit Daavadebul Bavshvebs -Tkveni Gulistvis Chamovedi" *İnterpresniusi*, 28.04.2014, https://www.interpressnews.ge/ka/article/279542-murat-ildirimi-leikemiit-daavadebul-bavshvebs-tkveni-gulistvis-chamovedi, (11.04.2021).

Nye, Joseph, *Soft Power and Higher Education*, Harvard University, https://cdn.mashreghnews.ir/old/files/fa/news/1393/4/11/637473_515.pdf, (14.09.2020).

Pazar Belediyesi Yazı İşleri Müdürlüğü Tarafından 07.03.2021 Tarihinde "Kardeş Şehir Projesine" İlişkin Gönderilen Elektronik Posta.

"Ra Dainakha Gakhangrdzlivebulis Mastsavlabelma Problema, Romelits Bavshvebs Ojakhidan Mohyveba", *Mshoblebi.ge*, 21.10.2019, https://www.mshoblebi.ge/ganathleba/aqtualuri/16372-ra-dainakha-gakhangrdzlivebulis-mastsavlebelma-problema-romelic-bavshvebs-ojakhidan-mohyveba.html, (01.05.2021).

Resmi Gazete, *Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi*, Kararname Numarası 4, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180715-1.pdf, (20.10.2020).

Resmi Gazete, *Dışişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun*, Resmi Gazete Sayısı 27640, Kanun No 6004, http://www.mfa.gov.tr/data/bakanlik/mevzuat-2013.pdf, (01.01.2021).

Resmi Gazete, *Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun*, Resmi Gazete Sayısı 25093, Kanun No 4848, https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4848.pdf, (05.02.2021).

Resmi Gazete, *Türkiye Cumhuriyeti ve Gürcistan Cumhuriyeti Arasında Dostluk, İşbirliği ve İyi Komşuluk Anlaşması*, Sayısı 1992/3430, Resmi Gazete Tarihi 29.09.1992, Resmi Gazete Sayısı 21360, Düstur Kaydı V (32) 484.

Resmi Gazete, *Yunus Emre Vakfı Kanunu*, Sayısı 26526, Kanun No. 5653, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/05/20070518-3.htm, (05.12.2020).

Resmi Gazete, *Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun*, Resmi Gazete Sayısı 27544, Kanun No5978, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/04/20100406-1.htm, (12.01.2021).

"Romeli Turkuli Serialebis Gmirebis Sakhelebs Arqmeven Qartveli Mshoblebi Shvilebs", *Ambebi.ge*, 12.12.2018, https://www.ambebi.ge/article/229965-romeli-turkuli-serialebis-gmirebis-saxelebs-arkmeven-kartveli-mshoblebi-shvilebs/,(18.04.2021).

Rustavshi Katastropebisatvis Mzadebisa da Reagirebis Regionul Tsentrs Aasheneben", *Radio Tavisupleba*, 29.08.2019, https://www.radiotavisupleba.ge/a/30136671.html, (26.02.2021).

"Sadık Yalsızuçanlar Gürcü Edebiyat Dünyası İle Buluştu", *Yunus Emre Enstitüsü*, 27.05.2016, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/sadik-yalsizucanlar-gurcu-edebiyat-dunyasiyla-bulustu, (04.01.2021).

"Saqartvelos Korporatiuli Sportis Pederatsiasa da Qartvel da Turq Biznesmenta Asotsiatsias Shoris Urtierttanamshromlobis Memorandumi Gapormda", *İnterpresniusi*, 04.07.2018, https://www.interpressnews.ge/ka/article/501757-sakartvelos-korporatiuli-sportis-pederaciasa-da-kartvel-da-turk-biznesmenta-asociacias-shoris-urtierttanamshromlobis-memorandumi-gapormda, (28.02.2021).

Saqartvelos Mtavroba, *Sakartvelos Sahelmtsipo Himni*, http://gov.ge/index.php?lang_id=geo&sec_id=58, (19.04.2020).

Saqartvelos Sagareo Saqmeta Saministri, *Urtertobebi Sakartvelosa da Turketis Respublikas Shoris*, https://mfa.gov.ge/MainNav/ForeignPolicy/BilateralRelations/თურქეთის-რესპუბლიკა.aspx (19.04.2020).

"Savash Baldari Tsekvaven Varskvlavebis Zhiuris Tsevri İkneba", *Kvira Media Holdingi*, 27.10.2014, http://kvira.ge/105940, (11.04.2021).

"Serialidan Serialamde", *Media Checker*, 20.04.2017, https://www.mediachecker.ge/ka/blogio/article/49853-serialidanserialamde, (08.04.2021).

"Shehvedra İunus Emres Sahelobis İnstitutis Direktortan" *Goris Sahelmtsipo Sastsavlo Universiteti*, 16.12.2020, http://gu.edu.ge/ge/events/shexvedra-iunus-emres-saxelobis-institutis-direqtortan.page, (08.01.2021).

"Son Mektup Tiflis'te Gösterildi", *Yunus Emre Enstitüsü*, 03.06.2015, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/son-mektup-tifliste-gosterildi, (10.12.2020).

"Spisok Turetskih Serialov, Pokazannih B Rossii", *Teleserial.com*, 04.03.2014, http://www.teleserial.com/story/25262-tureckie-seriali-v-rossii/, (08.04.2021).

"Stikiis Shemoteva Mtskheta-Mtianetis Mkhareshi", *Radio Tavisupleba*, 06.06.2005, https://www.radiotavisupleba.ge/a/1541634.html?fbclid=IwAR3ERj5h93T4hzTES4PFOtyQw12-YNFITa4TcuE6pRt5q4rsyeUT1-X02xA, (26.02.2021).

"Stsavleba", *Sohumis Sahelmtsipo Universiteti*, https://www.sou.edu.ge/content.php?id=4&aid=19&bid=77&cid=0&did=0&&&lang=ge, (08.01.2021).

T.C. Batum Başkonsolosluğu, *Batum Belediyesi Genç Erkekler Basketbol Turnuvası*, 10.06.2016, http://batum.bk.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/297217, (08.01.2021).

T.C. Batum Başkonsolosluğu, *Batum-Artvin Sanat Buluşması: Artvinli Ressam Kemal Çelik Resim Sergisi*, 29.01.2016, http://batum.bk.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/249398, (08.01.2021).

T.C. Batum Başkonsolosluğu, *Batum-İstanbul Sanat Buluşması 2016*, 01.06.2016, http://batum.bk.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/290808, (08.01.2021).

T.C. Batum Başkonsolosluğu, *Batum'da Çini Kursları*, 25.02.2016, http://batum.bk.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/251018, (08.01.2021).

T.C. Batum Başkonsolosluğu, *Çalıkuşu Balesi*, 05.05.2016, http://batum.bk.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/275744, (08.01.2021).

T.C. Batum Başkonsolosluğu, *İstiklal Marşı ve Mehmet Akif'i Anma Programı*, 11.03.2016, http://batum.bk.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/253821, (03.02.2021).

T.C. Batum Başkonsolosluğu, *Konferansa Davet*, 09.03.2016, http://batum.bk.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/252659, (03.02.2021).

T.C. Batum Başkonsolosluğu, *T.C. Batum Başkonsolosluğu: Acara-Doğu Karadeniz Spor Çalıştayı*, 23.02.2016, http://batum.bk.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/250923, (08.01.2021).

T.C. Dışişleri Bakanlığı, *Türkiye-Gürcistan Siyasi İlişkileri,* http://www.mfa.gov.tr/turkiye-gurcistan-siyasi-iliskileri.tr.mfa, (19.04.2020).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Konserler*, https://guzelsanatlar.ktb.gov.tr/TR-6564/09-aralik-2011.html, (09.02.2021).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Konserler*, https://guzelsanatlar.ktb.gov.tr/TR-51410/13-haziran-2013.html, (09.02.2021).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Konserler*, https://guzelsanatlar.ktb.gov.tr/TR-110914/13-kasim.html, (09.02.2021).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Kültür,* https://www.ktb.gov.tr/TR-96254/kultur.html, (15.08.2020).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Turizm İşbirliği Anlaşmaları, Mutabakat Zabıtları, Turizm Karma Komisyon Protokolleri, Bölgesel İşbirliği Toplantıları, İş Konseyleri ve Forumlar*, https://disiliskiler.ktb.gov.tr/TR-22141/turizm-isbirligi-anlasmalari-mutabakat-zabitlari-turizm-.html, (05.02.2021).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Yürürlükte Olan Kültür Anlaşmaları, Kültürel Değişim Programları ve Mutabakat Zaptları*, https://disiliskiler.ktb.gov.tr/TR-22139/yururlukte-olan-kultur-anlasmalari-kulturel-degisim-pro-.html, (05.02.2021).

T.C. Tiflis Büyükelçiliği Resmi Facebook Hesabı, 04.06.2014, https://www.facebook.com/TCTiflisBE/posts/623677007727798, (07.01.2021).

T.C. Tiflis Büyükelçiliği Resmi Facebook Hesabı, 22.11.2015, https://www.facebook.com/TCTiflisBE/posts/903570223071807, (07.01.2021).

T.C. Tiflis Büyükelçiliği Resmi Facebook Hesabı, 18.05.2018, https://www.facebook.com/TCTiflisBE/posts/1755414591220695, (07.01.2021).

T.C. Tiflis Büyükelçiliği Resmi Facebook Hesabı, 23.06.2020, https://www.facebook.com/TCTiflisBE/posts/3189783431117130, (07.01.2020).

"Tercihim Türkçe Projesi Öğrencileri Ebru Sanatı İle Buluştu", *Yunus Emre Enstitüsü*, 07.04.2019, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/tercihim-turkce-projesi-ogrencileri-ebru-sanati-ile-bulustu, (02.01.2021).

"Tiflis Türkiye Haftası'na Ev Sahipliği Yaptı", *Yunus Emre Enstitüsü*, 09.11.2019, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/tiflis-turkiye-haftasina-ev-sahipligi-yapti, (16.12.2020).

"Tiflis Yunus Emre Enstitüsü Film Festivali'nde", *Yunus Emre Enstitüsü*, 09.12.2019, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/tiflis-yunus-emre-enstitusu-film-festivalinde, (16.12.2020).

"Tiflis'te Bağlama Kursu", *Yunus Emre Enstitüsü*, 03.10.2019, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/tifliste-baglama-kursu, (15.12.2020).

"Tiflis'te Boyaların Suyla Dansı Başladı", *Yunus Emre Enstitüsü*, 06.03.2019, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/tifliste-boyalarin-suyla-dansi-basladi, (15.12.2020).

"Tiflis'te Gürcü Hatun Söyleşisi", *Yunus Emre Enstitüsü*, 21.12.2015, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/tifliste-gurcu-hatun-soylesisi, (04.01.2021).

"Tiflis'te Gürcistan'ın Yurtdışında Yaşayan Gürcülerle Köprü Amaçlı Uluslararası Konferansı", *Türk-Gürcü Eğitim ve Kültür Vakfı*, http://www.turkgurcuvakfi.com/haber_detay.asp?t=39, (04.03.2021).

"Tiflis'te "Savaştan Barışa Uzanan Yol" Sergisi", *Yunus Emre Enstitüsü*, 31.05.2015, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/tifliste-savastan-barisa-uzanan-yol-sergisi, (10.12.2020).

"Tiflis'te Türk Edebiyatı Söyleşisi", *Yunus Emre Enstitüsü*, 29.03.2016, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/tifliste-turk-edebiyati-soylesisi, (04.01.2021).

"Tiflis'te Türk İslam Sanatları Sergisi" *Yunus Emre Enstitüsü*, 12.04.2018, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/tifliste-turk-islam-sanatlari-sergisi, (13.12.2020).

"Tiflis'te Türkiye Gürcistan Bektaşi Kültürü ve Ozanlar Sempozyumu", Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, https://www.tika.gov.tr/tr/haber/tiflis%27te_turkiye_gurcistan_bektasi_kulturu_ve_ozanlar_sempozyumu-23398, (10.11.2020).

"TİKA'dan Gürcistan Doğubilim Enstitüsüne Destek", *Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı*, https://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika_dan_gurcistan_dogubilim_enstitusune_destek-48263, (08.01.2021).

"TİKA'dan Gürcistan'daki Botanik Bahçesine İlaç Desteği", *Anadolu Ajansı*, 04.10.2017, https://www.aa.com.tr/tr/dunya/tikadan-gurcistandaki-botanik-bahcesine-ilac-destegi/926977, (30.10.2020).

"TİKA'dan Gürcistan'daki Köylere Yol Desteği" *Anadolu Ajansı*, 01.12.2016, https://www.aa.com.tr/tr/dunya/tika-dan-gurcistandaki-koylere-yol-destegi/697502#, (30.10.2020).

"TİKA'dan Gürcistan'a Kovid 19'la Mücadelede Destek", *Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı*, https://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika_dan_gurcistan_a_kovid_19_la_mucadelede_destek-56644, (06.11.2020).

"TİKA'dan Gürcistan Milli Botanik Bahçesi'ne Ekipman Desteği", *TRT Avaz*, 09.08.2018, https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/tikadan-gurcistan-milli-botanik-bahcesine-ekipman-destegi/5b6c341d01a30a1020f25017, (30.10.2020).

"TİKA'dan Gürcistan'daki Savaş Mağduru Ailelerin Kovid-19'la Mücadelesine Destek", *Anadolu Ajansı*, 29.12.2020, https://www.aa.com.tr/tr/dunya/tikadan-gurcistandaki-savas-magduru-ailelerin-kovid-19la-mucadelesine-destek/2092707, (02.01.2021).

Trabzon Büyükşehir Belediyesi, Dış İlişkiler ve Projeler Şube Müdürlüğü Tarafından 18.03.2021 Tarihinde "Kardeş Şehir Projesine" İlişkin Gönderilen Elektronik Posta.

"Trabzon Şubesi'nden Gürcistan'a Sel Desteği", *Kızılay*, 13.07.2015, https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/2169, (26.02.2021).

"Tsmida Motsiquli Andria Pirveltsodebuli (I)", *Orthodoxy.ge*, http://www.orthodoxy.ge/tveni/noemberi/30-andria.htm, (14.09.2021).

"Turizmi-Programis Struktura", *Kavkasiis Universiteti*, https://cu.edu.ge/ka/schoolss/cts/programs-cts/undergraduate-cts/cts-bacheilor-tourism, (08.01.2021).

"Turki Msakhiobi Chagatai Ulusoi Saqartveloshia", *İmedinews*, 10.05.2019, https://imedinews.ge/ge/kultura/105235/turqi-msakhiobi-chagatai-ulusoi-saqartveloshia, (11.04.2021).

"Turkuli Enis Tsodna", *Caucasus Research Resource Center*, Nisan 2017, https://www.caucasusbarometer.org/ge/na2017ge/KNOWTUR/, (21.04.2021).

"Turkuli Enis Tsodna" *Caucasus Research Resource Center*, Nisan 2019, https://www.caucasusbarometer.org/ge/na2019ge/KNOWTUR/?fbclid=IwAR19jbNkyhcM-zCF0TUNdknqgaHaC-f_6kpjXhFoRgivnaiFr1_m94lHHeo, (21.04.2021).

"Turkuli Kulturuli Ekspansia Daitsqo", *For.ge*, 29.09.2013, https://for.ge/view/26044/Turquli-kulturuli-eqspansia-daiwyo.html, (04.05.2021).

"Türk Çayı Tiflis'te Tanıtıldı", *Yunus Emre Enstitüsü*, 06.05.2019, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/turk-cayi-tifliste-tanitildi, (15.12.2020).

Türk Dil Kurumu Sözlükleri, *Kültür*, https://sozluk.gov.tr/, (15.08.2020).

"Türk Dizileri Gürcistan'da Türk Dilinin Elçileri Oldu", *Anadolu Ajansı*, 28.11.2019, https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/turk-dizileri-gurcistanda-turk-dilinin-elcileri-oldu/1657785, (21.04.2021).

"Türk Filmleri Tiflisli Sinemaseverlerle Buluştu", *Yunus Emre Enstitüsü*, 07.12.2016, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/turk-filmleri-tiflisli-sinemaseverlerle-bulustu, (10.12.2020).

"Türk Filmleri, Gürcü Sanatseverlerle Buluştu", *Haberler.com*, 16.02.2018, https://www.haberler.com/turk-filmleri-gurcu-sanatseverlerle-bulustu-tiflis-10569873-haberi/, (13.12.2020).

Türk-Gürcü Eğitim ve Kültür Vakfı, *Faaliyetler*, http://www.turkgurcuvakfi.com/faaliyetler.asp, (04.03.2021).

Türk-Gürcü Eğitim ve Kültür Vakfı, *Tarihçe*, http://www.turkgurcuvakfi.com/tarihce.asp, (03.03.2021).

Türk-Gürcü Eğitim ve Kültür Vakfı, *Vakfın Amaçları (Özet)*, http://www.turkgurcuvakfi.com/amaclar.asp, (03.03.2021).

"Türk İş Adamlarından Tiflis'teki Selzedelere Yardım", *Haberler.com*, 07.07.2015, https://www.haberler.com/turk-is-adamlarindan-tiflis-teki-selzedelere-7487765-haberi/, (28.02.2021).

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *Hakkımızda*, https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649#, (20.10.2020).

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *Tarihçe*, https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihce-222, (20.10.2020).

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, *Türkoloji Projesi*, https://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/turkoloji_tr.pdf, (09.10.2020).

"Türk Kızılaydan Gürcistan'da Çocuklara İftar-Rustavi", *Haberler.com*, 22.05.2019, https://www.haberler.com/turk-kizilaydan-gurcistan-da-cocuklara-iftar-12076281-haberi/, (26.02.2021).

"Türk Kızılayı'dan Tiflis'teki Selzedelere Yardım", *Haberler.com*, 11.07.2015, https://www.haberler.com/turk-kizilayi-dan-tiflis-teki-selzedelere-yardim-7500541-haberi/, (26.02.2021).

"Türk ve Gürcü Bez Bebekleri Tiflis'te", *Yunus Emre Enstitüsü*, 08.04.2019, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/turk-ve-gurcu-bez-bebekleri-tifliste, (15.12.2020).

Türkiye Belediyeler Birliği, Kardeş Şehirler, https://www.tbb.gov.tr/dis-iliskiler/kardes-sehirler/, (15.02.2021).

"Türkiye Dünyanın Seçkin Tiyatrolarını Ağırlayacak", *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı*, https://basin.ktb.gov.tr/TR-236030/turkiye-dunyanin-seckin-tiyatrolarini-agirlayacak--.html, (09.02.2021).

Türkiye Kızılay Derneği, *Tarihçemiz*, https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/tarihcemiz, (24.02.2021).

"Türkiye Mezunları Batum'da Buluştu", *Türkiye Mezunları*, 28.10.2017, https://www.turkiyemezunlari.gov.tr/haberler/1111/turkiye-mezunlari-batumda-bulustu/, (15.01.2021).

"Türkoloji Projesi Tel Elde Toplanıyor", *Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı*, 20.09.2011, https://www.tika.gov.tr/tr/duyuru/turkoloji_projesi_tek_elde_toplaniyor-9343, (08.01.2021).

"Uluslararası Bodrum Bale Festivali Başlıyor", *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı*, https://basin.ktb.gov.tr/TR-240799/uluslararasi-bodrum-bale-festivali-basliyor.html, (09.02.2021).

"Uluslararası Kafkas Caz Festivali Sona Erdi", *Pusula*, 20.06.2017, https://www.pusulahaber.com.tr/uluslararasi-kafkas-caz-festivali-sona-erdi-619065h.htm, (12.12.2020).

"Uluslararası Öğrenci Akademisi Başvuru Rehberi", *Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı*, https://www.ytb.gov.tr/duyurular/uluslararasi-ogrenci-akademisi-basvuru-rehberi, (13.01.2021).

"Yabancı Öğrenciler Bursa'da Yaprak Sarıp Hamur Açtı", *bursadabugün*, 09.08.2017, https://www.bursadabugun.com/haber/yabanci-ogrenciler-bursa-da-yaprak-sarip-hamur-acti-859852.html, (17.12.2020).

Yalova Belediyesi Yazı İşleri Müdürlüğü Tarafından 10.03.2021 Tarihinde "Kardeş Şehir Projesine" İlişkin Gönderilen Elektronik Posta.

Yunus Emre Enstitüsü, *Türkçe Öğrenin*, https://www.yee.org.tr/tr/faaliyet/turkce-ogrenin, (02.01.2021).

Yunus Emre Enstitüsü Türkçe Yaz Okulu, *Türkçe Yaz Okulu Nedir?*, http://turkceyazokulu.com/tr/yaz-okulu-nedir-tr.html, (02.01.2021).

Yunus Emre Enstitüsü, *Türkçe Yeterlik Sınavı*, https://tys.yee.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=54&Itemid=513, (02.01.2021).

"Yunus Emre Enstitüsü, Uluslararası Kafkas Caz Festivali'nde", *Yunus Emre Enstitüsü,* 11.06.2018, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/yunus-emre-enstitusu-uluslararasi-kafkas-caz-festivalinde, (13.12.2020).

Yunus Emre Enstitüsü, *Yunus Emre Enstitüsü*, https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu, (05.12.2020).

"Yunus Emre Enstitüsünün Desteğiyle Basılan "Türk Şiiri Antolojisi" Kitabının Tanıtımı Gerçekleşti", *Yunus Emre Enstitüsü*, 29.12.2020, https://tiflis.yee.org.tr/tr/haber/yunus-emre-enstitusunun-destegiyle-basilan-turk-siiri-antolojisi-kitabinin-tanitimi, (05.01.2021).

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, "*Kardeş Topluluklar Vizyonu*", https://www.ytb.gov.tr/kardes-topluluklar/genel-bilgi, (18.01.2021).

"13 İvniss, Mdinare Veres Kheobashi Momkhdari Tragediidan 4 Tseli Gavida", *Saqartvelos Akhali Ambenis Saagento-GHN*, 13.06.2019, https://ghn.ge/news/227803-13-ivniss-mdinare-veres-kheobashi-momkhdari-tragediidan-4-tseli-gavida-foto, (26.02.2021).

"20. Uluslararası Karadeniz Tiyatro Festivali Başladı", *Haberler.com*, 02.05.2019, https://www.haberler.com/20-uluslararasi-karadeniz-tiyatro-festivali-12009157-haberi/, (09.02.2021).

"2008 Tslis Ruset-Sakartvelos Omi", *İnpormatsiis Tavisuplebis Ganvitarebis İnstituti*, 07.08.2015, https://idfi.ge/ge/russia-georgia-war-infographic, (06.11.2020).

"2019 Tsilis 20 Yvelaze Simpatiuri Turki Msakhiobi Mamakatsi" *Qartuli Azri*, 19.02.2019, http://qartuliazri.reportiori.ge/inside.php?menuid=67&id=35231, (11.04.2021).

Mülakatlar

Akaki Tsereteli Devlet Üniversitesi Türkoloji Bölümü Öğrencisi Natia Basiladze İle 10.02.2021 Tarihinde Yapılan Mülakat.

Akaki Tsereteli Devlet Üniversitesi Türkoloji Bölümü Asistanı Maka Susareishvili İle 23.05.2021 Tarihinde Yapılan Mülakat.

Akaki Tsereteli Devlet Üniversitesi Türkoloji Bölümü Öğrencisi Tamara Asatiani İle 10.02.2021 Tarihinde Yapılan Mülakat.

Batum Shota Rustaveli Devlet Üniversitesi Türkoloji Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Lile Tandilava İle 28.01.2021 Tarihinde Yapılan Mülakat.

Buknari Devlet Okulu Öğretmeni Olegi Lamparadze İle 02.02.2021 Tarihinde Yapılan Mülakat.

Gazeteci Giorgi Chikviladze İle 18.05.2021 Tarihinde Yapılan Mülakat.

Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans Öğrencisi Khatia Darjania İle 27.01.2021 Tarihinde Yapılan Mülakat.

Gürcü Esnaf Pati Mgvdeladze İle 15.05.2021 Tarihinde Yapılan Mülakat.

Gürcü Esnaf Maguli Kavelashvili İle 15.05.2021 Tarihinde Yapılan Mülakat.

Gürcü ve Türk İş Adamları Derneği Yönetim Kurulu Üyesi Mehmet Melek İle 16.03.2021 Tarihinde Yapılan Mülakat.

Gürcistan Dostluk Derneği Başkanı Ali Rıza Altunel İle 21.03.2021 Tarihinde Yapılan Mülakat.

İsmini Belirtmek İstemeyen Gürcü Türkolog İle 05.02.2021 Tarihinde Yapılan Mülakat.

İvane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesi Türkoloji Bölümü Başkanı Prof. Dr. Marika Jikia İle 30.01.2021 Tarihinde Yapılan Mülakat.

Kemalpaşa Belediyesi Mali Hizmetler Müdürlüğün Personeli İlker Yıldız İle 05.03.2021 Tarihinde Yapılan Telefon Görüşmesi.

Samtskhe-Javakheti Devlet Üniversitesi Türkoloji Bölüm Başkanı Doç. Dr. Marine Shonia İle 29.01.2021 Tarihinde Yapılan Mülakat.

Tiflis YETKM Müdürü İle 12.01.2021 Tarihinde Yapılan Mülakat.

Tiflis 71 Numaralı Devlet Okulu Türkçe Öğretmeni Mari Gaprindashvili İle 18.02.2021 Tarihinde Yapılan Mülakat.

Tiflis 178 Numaralı Devlet Okulu Türkçe Öğretmeni Maria Bekauri İle 18.02.2021 Tarihinde Yapılan Mülakat.

Tiflis 178 Numaralı Devlet Okulu Öğrencisi Alina İskandarova İle 19.02.2021 Tarihinde Yapılan Mülakat.

Tiflis 178 Numaralı Devlet Okulu Öğrencisi Mari Gugunishvili İle 19.02.2021 Tarihinde Yapılan Mülakat.

Tiflis 178 Numaralı Devlet Okulu Öğrencisi Nia Bolashvili İle 19.02.2021 Tarihinde Yapılan Mülakat.

Türkiye Burslarından Yararlanan Zviad Turmanidze İle 01.02.2021 Tarihinde Yapılan Mülakat.

Türk-Gürcü Eğitim ve Kültür Vakfı Genel Müdürü Mevlüt Artvinli İle 11.03.2021 Tarihinde Yapılan Mülakat.